

ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน

วารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา

ISSN XXX-XXXX (online)

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม-ธันวาคม 2566

บรรณาธิการ
ปพนพัชร กอบศิริธีรวิธา

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธงรบ รื่นบันเทิง

คณะบดีคณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม

รองคณะบดีฝ่ายวิจัยและสร้างสรรค์

คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ปพนพัทธ์ กอบศิริธีร์วรา

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กองบรรณาธิการวารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา

ศาสตราจารย์เกียรติคุณกุลวดี มกราภิรมย์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.อานีคา พุริ์มนัน

มหาวิทยาลัยคอร์เนล

รองศาสตราจารย์ ดร.เกวลิน ศรีม่วง

มหาวิทยาลัยฮันุกุกภาษาและกิจการ

ต่างประเทศ

รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ ฐานดี

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รองศาสตราจารย์ ดร.สรณัฐ ไตลังคะ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ปพนพัทธ์ กอบศิริธีร์วรา

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญวรัญญ์ กอบศิริธีร์วรา

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิรินาถ ศิริรัตน์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศยามล ศรีสุวรรณศรี

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธเนศ สายจิตบริสุทธิ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญชิตา แสนพิทักษ์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุไรวรรณ จิตเป็นธม คิม

มหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ ดร.ณัฐยา เต็มภักตราโชค

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

อาจารย์ ดร.อรษา สิทธิโชติอนันต์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์ปุดนัยจันทร์ พรหมหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อาจารย์มินท์ธิตา ธนพิบูลโรจน์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อาจารย์ศศิธรวรรณ นาคคง

มหาวิทยาลัยนเรศวร

บรรณาธิการการจัดการ

อาจารย์มินท์ธิดา ธนพิบูลโรจน์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อาจารย์ปัญญา พานามา

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยบรรณาธิการการจัดการ

อัญญา แก้วมูลกิจ

สุพรรณวสา รักษาราษฎร์

สถานที่ติดต่อ

กองบรรณาธิการวารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา

ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

50 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900

โทร: 025795566-8 ต่อ 4403 ติดต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัย

ศิลปกรรม

รองศาสตราจารย์ ดร.ปพนพัชร กอบศิริธีร์วรา

Department of Eastern Languages
Faculty of Humanities
Kasetsart University Bangkokhen Campus

Korean Language and Cultural Studies Journal

ISSN XXXX-XXXX (online)

Volume 5 Number 1 January-December 2023

Editor

Paphonphat Kobsirithiwara

Members of the advisory Board

Assistant Professor Thongrob Ruenbanthoeng, Ph.D.	Dean, Faculty of Humanities, Kasetsart University
Associate Professor Natthanai Prasannam, Ph.D.	Associate Dean (Research and Creation), Faculty of Humanities, Kasetsart University

Editor in Chief

Assistant Professor Paphonphat Kobsirithiware, Ph.D.	Kasetsart University
--	----------------------

Members of the Editorial Board

Professor Emeritus Kulwadee Makarabhirom	Kasetsart University
Professor Arnika Fuhrmann, Ph.D.	Cornell University
Associate Professor Kewalin Srimuang, Ph.D.	Hankuk University of Foreigner Studies
Associate Professor Damrong Thandee, Ph.D.	Ramkhamhaeng University
Associate Professor Soranat Tailanga, Ph.D.	Kasetsart University
Associate Professor Paphonphat Kobsirithiware, Ph.D.	Kasetsart University
Assistant Professor Ranwarat Kobsirithiware, Ph.D.	Kasetsart University
Assistant Professor Sirinat Sirirat, Ph.D.	Silpakon University
Assistant Professor Tanes Sajitborisut, MD.	Chulalongkorn University
Assistant Professor Punchida Saengphithak, MD.	Prince of Songkla University
Assistant Professor Uraiwan Jitpenthom Kim	Burapha University
Assistant Professor Sayamon Sornsuwannasri, Ph.D.	Chiang Mai University
Natthaya Tempatarachoke, Ph.D.	University of Thai Chamber of Commerce
Orasa Sittichot-anan, Ph.D.	Silpakon University
Punyawat Promla, MD.	Chiang Rai Rajabhat University
Minthita Thanapiboonroj, MD.	Kasetsart University

Sasiwan Nakkong, MD.

Naresuan University

Managing Editor

Minthita Thanapiboonroj, MD

Kasetsart University

Assistant Managing Editor

Ananya Kaewmoonkij

Supanwasa Raksarat

Editorial Address

Korean Language and Cultural Studies Journal

Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities

Kasetsart University

50 Ngamwongwan Rd., Ladyao, Chatuchak, Bangkok, 10900

Tel: 02-579-5566-8 # 4403

Design and Artwork

Associate Professor Paphonphat Kobsirithiwara, Ph.D.

วารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา

วารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษาเป็นวารสารวิชาการรายปี (1 ฉบับต่อปี)

สาขาวิชาภาษาเกาหลี ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยกองบรรณาธิการวารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา จัดพิมพ์วารสารนี้เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิชาการในด้านภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา

กองบรรณาธิการวารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษายินดีรับต้นฉบับผลงานวิชาการที่เป็นบทความวิจัย (research article) บทความวิชาการที่ไม่ใช่งานวิจัย (non-research academic article) บทความปริทัศน์ (review article) หรือบทวิจารณ์หนังสือ (book review) ซึ่งเขียนเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาเกาหลี เนื้อหาของบทความต้องเกี่ยวข้องกับภาษา วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเกาหลี

บทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารวิชาการฉบับใดมาก่อน และต้องไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

บทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการกลั่นกรองคุณภาพแบบไม่เปิดเผยตัวตนสองทาง (double-blind review) โดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขานั้นหรือสาขาที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 คน จากหลากหลายสถาบัน เพื่อสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการได้สูงสุดและสอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินผลของ TCI ผลการพิจารณาจากกองบรรณาธิการถือเป็นที่สุด เมื่อพิจารณาเสร็จสิ้นแล้ว กองบรรณาธิการจะประสานผู้เขียนให้แก้ไขต้นฉบับและส่งกลับมาที่กองบรรณาธิการภายในเวลาที่กำหนด

ผู้ส่งบทความต้องส่งต้นฉบับบทความตามช่องทางและรูปแบบที่กำหนดไว้ในข้อแนะนำ
ในการส่งบทความตามรายละเอียดท้ายเล่ม

ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในวารสารเป็นของผู้เขียนแต่ละคน ไม่ถือว่าเป็นความรับผิดชอบของ
สาขาวิชาภาษาเกาหลี ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์และกองบรรณาธิการ

ลิขสิทธิ์ความเป็นของผู้เขียนและของสาขาวิชาภาษาเกาหลี ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งได้รับการสงวนสิทธิ์ตามกฎหมาย
การตีพิมพ์จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนและกองบรรณาธิการวารสารภาษาและ
วัฒนธรรมเกาหลีศึกษาโดยตรงเป็นลายลักษณ์อักษร

Korean Language and Cultural Studies Journal

The Korean Language and Cultural Studies Journal is an annual academic journal (1 issue each year).

The Editorial Board of Korean Language section, the Eastern Languages Department, Faculty of Humanities, Kasetsart University, aims to promote distinguished works of lecturers, researchers, academics, students, and any interested individuals, and to encourage knowledge exchange in Korean language and cultural studies.

The Editorial Board of *the Korean Language and Cultural Studies Journal* welcomes submissions of the following manuscripts written in Thai, English and Korean: research articles, non-research academic articles, review articles, or book reviews. Each contribution must address issues in Korean language, literature, history and culture.

The submitted manuscripts must not have been published in any other academic journals, or be under the consideration of any other academic journals.

Each submitted manuscript will be double-blind reviewed by at least three experts in the specific fields or related fields from various institutions due to the TCI regulation and for the author's benefits. The decision of the Editorial Board is final.

In the case of successful submission, the Editorial Board will inform the author of any changes or revisions that have to be made. The author then needs to edit the manuscript and send it back to the Editorial Board within an agreed timeframe.

The author should submit the manuscript in the recommended APA format and through channel in recommendation column at the end of this journal.

The opinions apparent in each published article are strictly of its respective author. The Editorial Board of *the Korean Language and Cultural Studies Journal* hold no responsibility to such opinions.

All rights to the articles published in this journal belong to the authors and the Faculty of Humanities, and are under the protection of the laws. Reproduction of the content in any form requires direct, written permissions from the author of each article and the Faculty of Humanities.

ถ้อยแถลงจากบรรณาธิการ

วารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 ประจำปี พ.ศ. 2566 ถือเป็น วารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา ฉบับที่ห้า และวารสารฉบับนี้ถือเป็นวารสารกลุ่มที่ 2 จากการประเมินคุณภาพวารสารใหม่เข้าสู่ฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ประจำปีพ.ศ. 2566 ทางกองบรรณาธิการขอขอบพระคุณคณะมนุษยศาสตร์ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานต่าง ๆ ของวารสารตลอดมา ตั้งแต่วารสารฉบับแรกจนถึงฉบับปัจจุบัน ขอขอบพระคุณที่ปรึกษาและกองบรรณาธิการทั้งภายในและภายนอกทุกท่านที่ให้คำชี้แนะเพื่อการปรับปรุง พัฒนาคุณภาพวารสารในทุก ๆ ด้าน ขอขอบพระคุณผู้ส่งบทความทุกท่านที่ให้ความสำคัญและร่วมส่งบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทวิจารณ์หนังสือที่มีคุณภาพเพื่อตีพิมพ์กับวารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ใน วารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 นี้มีบทความวิชาการและบทความวิจัย บทวิจารณ์หนังสือ รวม 7 บทความ บทความด้านเศรษฐกิจ 1 บทความ บทความด้านรัฐศาสตร์ 1 บทความ บทความด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 1 บทความ บทความด้านภาษาและวรรณกรรม 2 บทความ บทความด้านการเรียนการสอนภาษาเกาหลี 1 บทความ และบทวิจารณ์หนังสือ 1 บทความ โดยมีบทความภาษาไทย 5 บทความ ภาษาอังกฤษ 1 บทความ และภาษาเกาหลี 1 บทความ

วารสารฉบับนี้กองบรรณาธิการได้รับเกียรติจาก ดร.พิสิฐ อำนวยเงินตรา ผู้เชี่ยวชาญด้านเวียดนามศึกษา นำเสนอบทความด้านเศรษฐกิจและการลงทุนเรื่อง “การศึกษาพัฒนาภาวการณ์ลงทุนโดยตรงจากสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามตั้งแต่ ค.ศ. 2009-2022” นับตั้งแต่ที่ประเทศเวียดนามเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติในปี ค.ศ. 1986 จากนโยบายโดยยอห์เมย (Đổi Mới) ในค.ศ. 2009 เวียดนามและเกาหลีใต้เป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ และมีการร่วมลงนามข้อตกลงการค้าเสรีเวียดนาม-เกาหลีใต้ (VKFTA) ในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งมีส่วนสำคัญและเกื้อหนุนให้มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามเพิ่มขึ้น

บทความภาษาอังกฤษด้านรัฐศาสตร์และการเมือง 1 เรื่อง ในหัวข้อ “การศึกษาชาตินิยมกับการเป็นประชาธิปไตยของเกาหลี : 1987-1993” โดยนุรอนิช กิจคงพัฒน์ และดร.ทราญแก้ว ทิพากร ศึกษาปัจจัยที่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยในสาธารณรัฐเกาหลีระหว่าง พ.ศ. 2530-2536 เกิดเสถียรภาพ อาทิ การป้องกันการล่มสลายของประชาธิปไตย และมุ่งเน้นที่การแสดงออกชาตินิยมในช่วงเวลาดังกล่าวที่ส่งอิทธิพลต่อขบวนการพลเมืองภายในและภายนอกรัฐสภา นอกจากนี้ยังช่วยลดความเสี่ยงของการล่มสลายของระบอบประชาธิปไตยและทำให้รัฐบาลประชาธิปไตยมีความมั่นคง จากผลการวิจัย ชาวเกาหลีได้มีแนวโน้มที่จะเบนความสนใจไปที่การแสดงออกแบบใหม่ของลัทธิชาตินิยมแทนเมื่อประเทศตกอยู่ภายใต้ลัทธิเผด็จการและการรัฐประหาร

บทความด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยจิรสิน ถิ่นบาง และเกดสิริ สุทธิญา เรื่อง “นโยบายการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมผ่านการใช้สื่อดิจิทัลของสาธารณรัฐเกาหลี” ศึกษาบทบาทของภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลีที่ได้ดำเนินนโยบายทางการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วม หน่วยงานภาครัฐของเกาหลีใต้ได้ดำเนินนโยบายทางการทูตสาธารณะที่เป็นรูปธรรมและเปิดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วม ในฐานะที่เป็น “นักการทูตพลเมือง” ผ่านกิจกรรมการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมกับชาวต่างชาติผ่านการใช้สื่อดิจิทัล

บทความด้านภาษาและวรรณกรรม 2 เรื่อง ในหัวข้อ “วิถีความสัมพันธ์ของตัวละครกับภาพสะท้อนมหานครปารีสในนิยายเรื่อง *Sweetheart ความทรงจำแห่งรัก* ของ ปัก ชิน-ยาง” โดย ดร.สุพัชรี เมนะทัต ศึกษาภาพสะท้อนของมิติสถานที่ที่มีต่อความสัมพันธ์ของตัวละครเอกในเรื่องโดยใช้แนวการศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของคนเมืองและภาพสะท้อนของเมือง มิติสถานที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่องและยึดโยงกับความสัมพันธ์ของตัวละคร กรุงโซลคือสถานที่ที่ซึ่งตัวละครชายไว้ในกรอบแห่งครอบครัว การงานและหน้าตาทางสังคม ในขณะที่ปารีสคืออิสรภาพ และบทความประวัติศาสตร์ทางภาษาเรื่อง “การศึกษาความหมายตามบริบทของชื่อ “訓民正音” ผ่านข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งถูกบันทึกใน 《朝鮮王朝實錄》” โดยผศ.ดร.กนกวรรณ สาโรจน์ บทความนี้มุ่งสำรวจภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ช่วงเวลาที่ “訓民正音” ได้ถือกำเนิดขึ้นเพื่อทำความเข้าใจความหมายของชื่อ “訓民正音” ในบริบทของยุคสมัยและมุ่งเน้นไปที่

เหตุการณ์ “การถวายฎีกาคัดค้าน 諍文” ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในขณะนั้นที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์ตัวอักษรใหม่และได้ติดตามชุดกระบวนการของ “การประดิษฐ์” “การถวายฎีกาฯ” “การเผยแพร่” ที่บันทึกใน “พงศาวดารของราชวงศ์โชซอน 《朝鮮王朝實錄》”

สำหรับบทความภาษาเกาหลีด้านการเรียนการสอนภาษาเกาหลีในวารสารฉบับนี้มี 1 เรื่อง คือ บทความของ Hyeseon Jeong เรื่อง “A Study of Korean terms of address choice in response to speaker’s attitude in the discourse context” งานวิจัยนี้ศึกษาปัจจัยการใช้คำเรียกชื่อในภาษาเกาหลีว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรตามทัศนคติของผู้พูดในความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูด/ผู้ฟังคนเดียวกัน โดยการเปรียบเทียบระหว่างผู้พูดชาวเกาหลีและผู้เรียนภาษาเกาหลีชาวไทย เพื่อพิจารณาปัจจัยในการเลือกใช้ภาษาที่แตกต่างกันตามทัศนคติของผู้พูด งานวิจัยนี้สำรวจนักศึกษาระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาจำนวน 30 คนในสาธารณรัฐเกาหลี และนักศึกษาระดับปริญญาตรี 30 คนที่กำลังศึกษาภาษาเกาหลีในประเทศไทย เพื่อพิจารณาว่ากลุ่มเป้าหมายเหล่านี้เลือกใช้คำเรียกชื่อในสถานการณ์แบบ ‘เป็นกลาง’ ‘เป็นมิตร’ และ ‘ไม่เป็นมิตร’ อย่างไร

บทวิจารณ์หนังสือในวารสารฉบับนี้คือ นวนิยายเรื่อง *คำให้การของอาโอะ* ของ โชควังฮี แพลโดยแซฮึน (2566) ในหัวข้อ “คำให้การของอาโอะ: เมื่อแอนดรอยด์เรียกร้องสิทธิในชั้นศาล” โดยดร.จิรวุฒิ กิจการุณ *คำให้การของอาโอะ* เป็นนวนิยายแนววิทยาศาสตร์ที่นำเสนอสังคมเกาหลีในอนาคตที่หุ่นยนต์มีบทบาทในชีวิตมนุษย์มากขึ้นทั้งในการทำงานและในชีวิตส่วนตัว แม้วิทยาการหุ่นยนต์จะพัฒนาไปมากจนเกิดแอนดรอยด์โคลนหนึ่งที่มีจิตสำนึกซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงมนุษย์ขึ้น แต่สังคมมนุษย์ส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติต่อหุ่นยนต์ในฐานะผู้รับใช้ที่ไม่มีความคิดและไม่มีจิตสำนึก การเรียกร้องสิทธิของแอนดรอยด์โคลนหนึ่งที่มีจิตสำนึกในชั้นศาลจึงสะท้อนความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนระหว่างมนุษย์และหุ่นยนต์และกระตุ้นให้สังคมพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ให้รอบด้านมากขึ้นโดยไม่ยึดติดกับมุมมองของมนุษย์เพียงอย่างเดียว

บทความทั้ง 7 เรื่องในวารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 นี้ สะท้อนความหลากหลายในการศึกษาเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมเกาหลี ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ การเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาษาและวรรณกรรม และการ

เรียนการสอนภาษาเกาหลีทั้งในประเทศไทยและในประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ประเทศเวียดนาม การศึกษานโยบายทางการเมืองและการทูตของสาธารณรัฐเกาหลียังสามารถนำมาถอดบทเรียนที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของไทย นอกจากนี้การศึกษาวรรณกรรมเกาหลีได้ยังขยายขอบเขตไปสู่นวนิยายเกาหลีที่มีฉากต่างประเทศ เช่น กรุงปารีส และการศึกษาวรรณกรรมแนววิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นประเภทตัวบทที่น่าสนใจสำหรับผู้สนใจศึกษาด้านวรรณกรรมในประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีการศึกษาตัวบทประเภทพงศาวดารของเกาหลีที่ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และภาษาซึ่งเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ด้านการศึกษา พัฒนาการของตัวอักษรเกาหลีอย่างยิ่ง กองบรรณาธิการรู้สึกเป็นเกียรติและขอบคุณนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ร่วมส่งบทความตีพิมพ์และรับพิจารณาบทความวารสารปีที่ 5 ฉบับที่ 1 นี้แสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของวารสารในการเผยแพร่องค์ความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีของวารสารได้สัมฤทธิ์ผลในระดับที่น่าพอใจ

กองบรรณาธิการจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าในวารสารปีที่ 6 ฉบับที่ 1 กองบรรณาธิการจะได้รับบทความอันทรงคุณค่าและมีคุณภาพการต่อวงวิชาการด้านภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษาในแง่มุมอื่น ๆ ต่อไป

ปพนพัทธ์ กอบศิริธีร์วรา

บรรณาธิการ

สารบัญ

Content

บทความวิชาการและบทความวิจัย

Non-research academic article and Research article

การศึกษาพัฒนาการภาวะการลงทุนโดยตรงจากสาธารณรัฐเกาหลีในสาธารณรัฐ
สังคมนิยมเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2022

*A study on the development of direct investment from the Republic of Korea in
the Socialist Republic of Vietnam from 2009-2022*

พิสิฐ อำนวยเงินตรา

Pisit Amuayngerntra

1

การศึกษาชาตินิยมกับการเป็นประชาธิปไตยของเกาหลี : 1987-1993

Study of Nationalism and Korean Democratization: 1987-1993

นุราอาร์นิช กิจคงพัฒน์ และ ทรายแก้ว ทิพากร

Nura-arnis Kitkongpat and Saikaew Tipakorn

23

นโยบายการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมผ่านการใช้สื่อดิจิทัลของ
สาธารณรัฐเกาหลี ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเกาหลีและไทย

*Republic of Korea's Digital Media Participatory Cultural Public Diplomacy
Policy: Study on the Relationship between ROK and Thailand*

จิรสิน ถิ่นบาง และ เกียรติริ สุธัญญา

Jirasin Thinbang and Kirtsiri Suthanya

50

วิถีความสัมพันธ์ของตัวละครกับภาพสะท้อนมหานครปารีสในนิยายเรื่อง

Sweetheart ความทรงจำแห่งรัก ของปัก ชิน-ยาง

*Relationship of the main characters and the image of Paris in Park Shin-
Yang's Sweetheart*

สุพัชรี เมนะทัต

การศึกษาความหมายตามบริบทของชื่อ “訓民正音” ผ่านข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
ซึ่งถูกบันทึกใน 《朝鮮王朝實錄》

*The Study of Contextual Meaning of The Name “訓民正音” through The
Relevant Articles Recorded in 《朝鮮王朝實錄》*

กนกวรรณ สารโจน์

Kanokwan Sarojna

102

담화 맥락에서의 화자의 태도 변화에 따른 한국어 호칭어
선택 양상 연구

A Study of Korean honorific choice in response to speaker's attitude

Hye Seon Jeong

127

บทวิจารณ์หนังสือ

Book Review

"A Human Court": When Android Pleads

คำให้การของอาโอะ: เมื่อแอนดรอยด์เรียกร้องสิทธิในชั้นศาล

จิรวุฒิ กิจการุณ

Jirawut Kitkarul

155

การศึกษาพัฒนาภาวะการลงทุนโดยตรงจากสาธารณรัฐเกาหลี ในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามตั้งแต่ ค.ศ. 2009-2022

พิสิฐ อำนวนเงินตรา*

บทคัดย่อ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาปฏิเสธไม่ได้เลยว่าเศรษฐกิจเวียดนามเติบโตอย่างร้อนแรงก้าวพ้นจากประเทศรายได้ต่ำมาสู่ประเทศรายได้ปานกลาง และมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเฉลี่ยร้อยละ 6-7 ต่อปี หนึ่งในภาคเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างโดดเด่นของเวียดนามคือ ภาคการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) ถือเป็นเครื่องยนต์และฟันเฟืองหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศเวียดนามให้เจริญรุดหน้าในปัจจุบัน ในบรรดาประเทศทั่วโลกที่เข้ามาลงทุนนี้เอง เกาหลีใต้ถือเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่อันดับต้น ๆ ของเวียดนาม นับตั้งแต่เวียดนามเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติในปี ค.ศ. 1986 จากนโยบายโดยเหมาหย (Đổi Mới) ก่อนจะก้าวมาเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุดของประเทศเวียดนามในปี ค.ศ. 2014 ทั้งนี้นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009 ที่เวียดนามและเกาหลีใต้ยกระดับความสัมพันธ์สู่การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ รวมทั้งการลงนามข้อตกลงการค้าเสรีเวียดนาม-เกาหลีใต้ (VKFTA) ในปี ค.ศ. 2015 มีส่วนสำคัญและเกื้อหนุนให้มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามเพิ่มขึ้นก้าวกระโดด ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาพัฒนาการภาวะการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2022 เพื่อเข้าใจถึงการเติบโตของการลงทุนจากเกาหลีใต้ในเวียดนามและประเมินถึงภาวะการลงทุนในปัจจุบัน

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ติดต่อได้ที่ e-mail: pisit.vn@gmail.com

คำสำคัญ: การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ, พัฒนาการการลงทุน, เวียดนาม,
เกาหลีใต้

A study on the development of direct investment from the Republic of Korea in the Socialist Republic of Vietnam from 2009-2022

Pisit Amnuayngerntra^{*}

Abstract

Over the past decade, it is undeniable that Vietnam's economy has grown rapidly, transitioning from a low-income country to a middle-income country. It has maintained an average economic growth rate of 6-7 percent per year. One of Vietnam's outstanding economic growth sectors is the foreign direct investment (FDI) sector, which is considered the main driving force behind Vietnam's outstanding economic growth at present. Among the countries worldwide that invest in this sector, South Korea has been one of Vietnam's top investor countries since Vietnam opened up to foreign investment in 1986 through the *Đổi Mới* policy, eventually becoming Vietnam's largest investor country in 2014. Since 2009, Vietnam and South Korea have been elevating their relationship to a strategic partnership. Furthermore, the signing of the Vietnam-Korea Free Trade Agreement (VKFTA) in 2015 played a pivotal role in contributing to the surge in the value of South Korean direct investments in Vietnam. With this in mind, the purpose of this research is to study the evolution of South Korean direct investment in Vietnam from 2009 to 2022. The aim is to comprehend the growth of South Korean investment in Vietnam and evaluate the current investment landscape.

^{*} Lecturer (Ph.D.), Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University. e-mail: pisit.vn@gmail.com

Keywords: Foreign Direct Investment, investment development, Vietnam,
South Korea

1. บทนำ

ความสัมพันธ์ของเวียดนามและเกาหลีใต้เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 1992 หลังจากสองประเทศตกลงสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตขึ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของหน้าประวัติศาสตร์ใหม่ หลังจากทั้งสองประเทศเคยเป็นศัตรูกันในยุคสงครามเวียดนาม โดยตลอด 3 ทศวรรษที่ผ่านมาความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งเห็นได้ชัดและเป็นรูปธรรมผ่านการยกระดับความสัมพันธ์ทั้ง 2 ครั้ง ได้แก่ การยกระดับความสัมพันธ์ทวิภาคีขึ้นเป็นประเทศหุ้นส่วนอย่างรอบด้านในศตวรรษที่ 21 (Comprehensive Strategic Partnership) เมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2001 และการยกระดับความสัมพันธ์สู่การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2009 การพัฒนาความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็น มิติด้านการเมือง มิติด้านการค้าและการลงทุน รวมถึงมิติด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเกาหลีใต้ได้ให้ความสำคัญกับเวียดนามในฐานะเป็นประเทศหุ้นส่วนสำคัญในแง่ความร่วมมือเพื่อการพัฒนา เห็นได้ชัดจากเหตุผลที่รัฐบาลเกาหลีใต้เสนอบังคับใช้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือแห่งชาติ (CPS) กับเวียดนามในช่วงปี ค.ศ. 2011-2015 ซึ่งสอดคล้องไปกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคม แผนพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคม รวมทั้งกรอบยุทธศาสตร์ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (Official Development Assistance: ODA) ของเวียดนาม (Ban Quan hệ Quốc tế, 2020, p. 7) นอกจากนี้นโยบายมุ่งสู่ใต้ (New Southern Policy) ของเกาหลีใต้ที่มีต่อประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประธานาธิบดีมุนแจอินยังระบุว่า เวียดนามเป็นคู่ค้าสำคัญที่สุดและมีบทบาทสำคัญ รวมถึงเป็นสะพานส่งเสริมและยกระดับความสัมพันธ์อาเซียน-เกาหลีใต้ในยุคใหม่ (Ngô Chí Nguyễn & Nguyễn Hữu Toàn, 2018, p. 71) ขณะเดียวกันเวียดนามก็ให้ความสำคัญกับเกาหลีใต้ในฐานะเป็นประเทศหุ้นส่วนยุทธศาสตร์สำคัญของเวียดนามเช่นกัน นอกจากความสัมพันธ์ทวิภาคีแล้ว ทั้งเวียดนามและเกาหลีไดียังมีการยกระดับประสานความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเวทีพหุภาคีทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก อาทิ กรอบความร่วมมืออาเซียน+3 การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงใน

ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ARF) การประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชีย-แปซิฟิก (APEC) การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (EAS) การประชุมเอเชีย-ยุโรป (ASEM) เป็นต้น

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของเวียดนามและเกาหลีใต้ถือเป็นเสาหลักสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้ กล่าวคือเป็นความร่วมมือที่มีการพัฒนาอย่างมีพลวัตมากที่สุดและประสบผลสำเร็จมากที่สุดในบรรดาความร่วมมือต่าง ๆ เห็นได้ชัดผ่านมูลค่าการค้าของสองประเทศ ตัวเลขการดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment : FDI) การให้เงินช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Official Development Assistance : ODA) ทำให้เวียดนามและเกาหลีใต้กลายเป็นคู่ค้าระหว่างกันลำดับต้น ๆ ในช่วงเวลาที่ผ่านม ทั้งสองประเทศยังได้ลงนามข้อตกลงสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจอยู่หลายฉบับ อาทิ ข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในปี ค.ศ. 1993 ข้อตกลงว่าด้วยการส่งเสริมและปกป้องการลงทุนฉบับแก้ไข ในปี ค.ศ. 2003 ข้อตกลงการบินและข้อตกลงทางการค้าในปี ค.ศ. 1993 ข้อตกลงยกเว้นภาษี 2 ครั้งในปี ค.ศ. 1994 บันทึกการเจรจาเกี่ยวกับข้อสรุปการหารือข้อตกลงการค้าเสรีเวียดนาม-เกาหลีใต้ (VKFTA) ในปี ค.ศ. 2014 และที่สำคัญยิ่งคือ ข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้ที่มีการลงนามไปเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 2015 ในกรุงฮานอย (Nguyễn Cảnh Huệ, 2016, p. 77) มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเติบโตและขยายตัวของมูลค่าการค้าและการลงทุนของทั้งสองประเทศ ทั้งยังเป็นการยกระดับประสิทธิภาพของกรอบกฎหมายและการบังคับใช้นโยบายการค้า พัฒนาระบบและโครงสร้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอื้ออำนวยสภาพแวดล้อมการค้าในธุรกิจและความสามารถในการแข่งขันของระบบเศรษฐกิจทั้งสองประเทศ จากความสัมพันธ์อันดีและการยกระดับความสัมพันธ์ที่แนบแน่นอย่างต่อเนื่องของเวียดนามและเกาหลีใต้เป็นปัจจัยสำคัญในการเกื้อหนุนมูลค่าการค้าและการลงทุนขยายตัวเรื่อยมา ส่งผลให้เกาหลีใต้ก้าวมาเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุดของเวียดนามในปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการภาวะการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในประเทศเวียดนาม ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2022

3. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร บทความต่าง ๆ และข้อมูลด้านการค้าและการลงทุนจากหน่วยงานในประเทศเวียดนามและองค์การนานาชาติ ประกอบด้วย ธนาคารโลก (World Bank) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) สำนักงานสถิติแห่งชาติ กรมศุลกากร กระทรวงการวางแผนและการลงทุน หอการค้า และอุตสาหกรรม ศูนย์ข้อมูลสถิติ KOSIS สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐเกาหลีประจำ ประเทศเวียดนาม และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และอภิปรายผลถึงพัฒนาการภาวะการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2022

4. ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อหลัก คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้ ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม 2) นโยบายด้านเศรษฐกิจของเวียดนาม-เกาหลีใต้ ที่รวมถึงการค้าการลงทุนของทั้งสองประเทศ มีรายละเอียดดังนี้

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้ของ ดิงห์ กง ฮว่าง (Đinh Công Hoàng, 2021) ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์และความร่วมมือ เวียดนาม-เกาหลีใต้ในบริบทสากลใหม่ (Quan hệ hợp tác Việt Nam – Hàn Quốc

trong bối cảnh quốc tế mới) วิเคราะห์ถึงการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของเวียดนามและเกาหลีใต้และบริบทสากลที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศตลอดระยะเวลาเกือบ 30 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ.1992-2019) มีการพัฒนาและยกระดับความสัมพันธ์อยู่เรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็น ความสัมพันธ์หุ้นส่วนอย่างรอบด้านในศตวรรษที่ 21 ในปี ค.ศ. 2002 ความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ในปี ค.ศ. 2009 นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ประเด็นความร่วมมือทางการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการใช้เป็นแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือของสองประเทศในอนาคต

โง จี เงวี่ยน และงเหงวียน หวี ตว๋าน (Ngô Chí Nguyễn & Nguyễn Hữu Toàn, 2018) ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้ปี ค.ศ. 1992-2018 (Quan hệ đối tác hợp tác Việt Nam – Hàn Quốc 1992-2018) วิเคราะห์ความสำเร็จของความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเมืองและการต่างประเทศ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวและแรงงาน ความร่วมมือด้านศิลปวัฒนธรรม การศึกษา การกีฬาและความร่วมมือภาคประชาชน รวมทั้งสรุปข้อจำกัดของความร่วมมือระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้

ขณะทำงานวิจัยด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของเวียดนามและเกาหลีใต้ของเซจิน คิม (Kim Se Jin, 1970) ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกาหลีใต้ในเวียดนามและผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการเมือง “South Korea’s Involvement in Viet Nam and Its Economic and Political Impact” ได้วิเคราะห์และประเมินความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทวิภาคีเกาหลีใต้-เวียดนามในอดีตจวบจนปัจจุบันที่เป็นไปอย่างแนบแน่นและเป็นความสัมพันธ์ที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ยังมีงานเขียนของ ไมเคิล โบลเมนโฮเฟอร์ (Michael Blomenhofer, 2017) ศึกษาเกี่ยวกับการเพิ่มการลงทุนของเกาหลีใต้ในเวียดนาม (The rise of Korean investment in Vietnam) ได้กล่าวถึงความสำเร็จบริษัทต่าง ๆ ของเกาหลีใต้ที่เข้าไปลงทุนในประเทศเวียดนาม รวมทั้งมุมมองต่อตลาดเวียดนามในฐานะเป็นฐานการผลิตสินค้าที่มีศักยภาพ

และตลาดบริโภคภายในประเทศที่มีขนาดใหญ่ ชนชั้นกลางมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว และยังคงมีโอกาสด้านการลงทุนอีกมากมายจากเกาหลีใต้

ในส่วนของการศึกษานโยบายด้านเศรษฐกิจของเวียดนามและเกาหลีใต้ ด่าว ถิ เหวียด หั่ง (Đào Thị Nguyệt Hằng, 2018) ทำการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจของเกาหลีใต้ต่อเวียดนาม (Chính sách Ngoại giao Kinh tế của Hàn Quốc đối với Việt Nam) โดยให้รายละเอียดนโยบายต่างประเทศของเกาหลีใต้ต่อเวียดนาม โดยเฉพาะนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ นโยบายมุ่งใต้ใหม่ (New Southern Policy) ที่เน้นส่งเสริมและผลักดันความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจต่อเวียดนามและต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ขณะเดียวกันยังมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของเกาหลีใต้ในเวียดนามของ หวู ถิ หยุ่ง (Vũ Thị Nhung, 2018) เรื่องการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของเกาหลีใต้ในเวียดนาม มุมมองบริบทความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Hoạt động đầu tư trực tiếp nước ngoài của Hàn Quốc tại Việt Nam – Nhìn từ khía cạnh an ninh kinh tế) ระบุว่า ในปัจจุบันเกาหลีใต้ถือเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุดในเวียดนาม มีโครงการลงทุนหลายพันล้านเหรียญสหรัฐ เม็ดเงินลงทุนมหาศาลจากเกาหลีใต้ได้ส่งผลในเชิงบวกต่อประเทศเวียดนามหลายด้าน อย่างไรก็ตามก็นำมาซึ่งปัญหาและความซับซ้อนในเชิงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศเวียดนาม โดยผู้เขียนได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาในเชิงนโยบายเพื่อให้เวียดนามสามารถรองรับการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศเวียดนามต่อไป

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างนโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทยและเวียดนามของอมรรัตน์ เจียรระโนรุ่งโรจน์ (2561) ที่ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบนโยบายส่งเสริมการลงทุนของประเทศไทยและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม: ศึกษากรณีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ” พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามาลงทุนในต่างประเทศที่นักลงทุนให้ความสำคัญนั้นมีมากกว่าสิทธิประโยชน์ที่ได้รับการส่งเสริม นักลงทุนตัดสินใจโดยอาศัยความได้เปรียบต่าง ๆ ที่ได้รับจากการเข้ามาลงทุนทั้งด้านความได้เปรียบจากการขยายการผลิต การขยายตลาดสู่ประเทศผู้รับการลงทุน

ค่าจ้างแรงงาน สภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐาน โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ประเทศไทยมีความได้เปรียบมากกว่าประเทศเวียดนามในหลาย ๆ ด้าน และอีกงานศึกษาของ กริช อังวิฑูรสถิตย์ และจรินทร์ เจริญศรีวัฒนกุล ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในเวียดนาม: สถานการณ์และโอกาส” พบว่า ประเทศเวียดนามมีความได้เปรียบจากปัจจัยภายในประเทศ สิ่งจูงใจจากสิทธิประโยชน์ของนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ การได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร และข้อตกลงการค้าเสรีส่งผลให้การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นตามลำดับ ส่วนใหญ่เป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องข้างต้นทำให้เห็นว่ามีการศึกษาความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้เป็นจำนวนมาก ขณะที่การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับนโยบายด้านเศรษฐกิจของเวียดนามและเกาหลีใต้ รวมทั้งการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของเกาหลีใต้ในเวียดนามยังมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นผู้วิจัยต้องการศึกษาพัฒนาการภาวะการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในประเทศเวียดนาม ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2022 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้ รวมถึงนโยบายด้านเศรษฐกิจของเวียดนามและเกาหลีใต้

5. ผลการวิจัย

พัฒนาการภาวะการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะการลงทุนระหว่างปี ค.ศ. 2009-2014 และระยะการลงทุนระหว่างปี ค.ศ. 2015-2022

5.1 การลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามระหว่างปี ค.ศ. 2009-2014

เกาหลีใต้เข้ามาลงทุนในเวียดนามอย่างเป็นทางการครั้งแรกหลังจากเวียดนามประกาศใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ หรือ นโยบายโด่ยเหมย (Đổi Mới) ในปี ค.ศ. 1986

ด้วยการเปลี่ยนจากระบบที่มีการวางแผนโดยส่วนกลางมาเป็นระบบตลาดเสรีภายใต้การควบคุมของรัฐ มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และกระตุ้นให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินธุรกิจและส่งเสริมการค้าการลงทุนจากต่างประเทศ รวมทั้งการออกกฎหมายการลงทุนจากต่างประเทศ (The Foreign Investment Law) ในปี ค.ศ. 1987 ทำให้มีเงินลงทุนจากต่างประเทศไหลเข้ามาในเศรษฐกิจเวียดนามเป็นจำนวนมาก ซึ่งเกาหลีใต้เป็นประเทศแรก ๆ ที่เข้ามาลงทุนในเวียดนามและเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่อันดับ 3 หรือ 4 ตลอดทศวรรษแรก มีโครงการลงทุนขนาดใหญ่และคุณภาพสูงหลายโครงการ (Vũ Thị Nhung, 2018, p. 1) ต่อมาภายหลังเวียดนามเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) ในเดือนมกราคม ค.ศ. 2007 ทำให้เวียดนามต้องเปิดเสรีทางการลงทุนเพื่อสอดคล้องกับข้อตกลงขององค์การการค้าโลก มีการปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบการลงทุนใหม่ให้สมบูรณ์และโปร่งใสแก่นักลงทุนต่างชาติ และต้องปรับปรุงกลไกทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ภายในประเทศเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุนที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนจากต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็น การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย การลดภาษี การยกเว้นภาษีการนำเข้าเครื่องจักรบางประเภท รวมทั้งการยกเว้นหรือลดอัตราค่าเช่าพื้นที่ และให้สิทธิการเช่าในระยะยาว ในช่วงเวลาดังกล่าวมีเม็ดเงินลงทุนต่างชาติไหลเข้าเวียดนามเป็นประวัติการณ์ ซึ่งนับเฉพาะปี ค.ศ. 2008 เวียดนามสามารถดึงดูดเม็ดเงินลงทุนโดยตรงจากต่างชาติได้มากถึง 6.4 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มขึ้น 3 เท่า เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2007 (Tổng cục thống kê, 2009, p. 110)

ในปี ค.ศ. 2009 เศรษฐกิจเวียดนามยังคงขยายตัวต่อเนื่องร้อยละ 5.3 และติดอันดับประเทศที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงของโลก และในปีเดียวกันนี้เองเวียดนามและเกาหลีใต้ได้ยกระดับความสัมพันธ์สู่การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ ทำให้ทั้งสองประเทศมีข้อผูกพันมากมายที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเพื่อส่งเสริมการลงทุนซึ่งกันและกัน หนึ่งในนั้นเกาหลีใต้ให้คำมั่นสัญญาที่จะสนับสนุนภาคธุรกิจของเกาหลีใต้ให้เข้ามาลงทุนในเวียดนามอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริมให้บริษัทต่าง ๆ ในเกาหลีใต้เข้าไปมีส่วนร่วมในภาคอุตสาหกรรม ภาคการเงินการธนาคาร และภาคการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน อย่างไรก็ตามจากวิกฤตการณ์การเงินโลก (วิกฤติ

สินเชื่อบีบอัด¹⁾ เมื่อปี ค.ศ. 2008 ส่งผลให้เม็ดเงินลงทุนโดยตรงจากต่างชาติที่เข้ามายังเวียดนามในปี ค.ศ. 2009 ลดลงมากถึงร้อยละ 64 หรือ ลดลง 4.09 พันล้านเหรียญสหรัฐ เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2008 ทั้งนี้แม้ว่าวิกฤติซับไพรม์จะส่งผลกระทบต่อตัวเลขการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในเวียดนาม แต่หากนับเฉพาะการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในนั้นกลับพบว่าได้รับผลกระทบเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยโครงการลงทุนใหม่ของเกาหลีใต้ในปี ค.ศ. 2009 มีจำนวน 315 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 1.91 พันล้านเหรียญสหรัฐ ลดลงเพียง 109 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือลดลงร้อยละ 5 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2008 สืบเนื่องจากผลของการส่งเสริมความร่วมมือด้านการลงทุนมากขึ้นของเวียดนามและเกาหลีใต้จากการยกระดับความสัมพันธ์เป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์

ตารางที่ 1

การลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2022 (การลงทุนใหม่)²

ปี ค.ศ.	จำนวนโครงการใหม่	เงินทุนจดทะเบียนใหม่ (พันล้านเหรียญสหรัฐ)
2009	315	1.91
2010	313	2.54
2011	288	1.54
2012	277	1.28
2013	427	4.46
2014	588	7.70
2015	736	6.98

¹ วิกฤติสินเชื่อบีบอัด (Subprime mortgage crisis) หรือ วิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ เป็นวิกฤตการเงินของสหรัฐอเมริกาที่ส่งผลกระทบไปทั่วโลก เริ่มจากการที่ภาวะฟองสบู่แตกในตลาดอสังหาริมทรัพย์ของสหรัฐอเมริกาและการผิดชำระหนี้ของสินเชื่อบีบอัดและสินเชื่อดอกเบี้ยลอยตัวเริ่มตั้งแต่ปี 2005-2006 และปัญหาเริ่มปรากฏชัดขึ้นในช่วงปี 2007 แล้วก็เจอปัญหาอย่างหนักในช่วงปี 2008 วิกฤตินี้ นับเป็นวิกฤตการเงินที่เลวร้ายที่สุดนับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1

² อ้างอิงจาก สำนักงานสถิติแห่งชาติเวียดนาม (Tổng cục Thống kê, 2021).

ปี ค.ศ.	จำนวนโครงการใหม่	เงินทุนจดทะเบียนใหม่ (พันล้านเหรียญสหรัฐ)
2016	849	7.96
2017	895	8.72
2018	1,071	7.32
2019	1,181	8.34
2020	617	4.21
2021	377	7.67
2022	435	5.08

หลังจากผ่านพ้นวิกฤตสินเชื่อดับไฟไหม้ เศรษฐกิจทั่วโลกฟื้นตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป เงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศไหลกลับเข้าเวียดนามเพิ่มขึ้น โดยในปี ค.ศ. 2010 ทางกรมเวียดนามให้ความเห็นชอบโครงการลงทุนใหม่จำนวน 1,237 โครงการ มูลค่า 1.98 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งประเทศผู้ลงทุนใหญ่ประกอบด้วย สิงคโปร์ เกาหลีใต้ เนเธอร์แลนด์ และญี่ปุ่น ตามลำดับ และหากนับเฉพาะเกาหลีใต้นั้นพบว่า มีโครงการลงทุนใหม่ จำนวน 313 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 2.54 พันล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มขึ้นร้อยละ 33 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2009 และในช่วงปี ค.ศ. 2011-2013 การลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามยังคงอยู่ลำดับที่ 3 และ 4 ของประเทศทั้งหมดที่เข้ามาลงทุนในเวียดนาม

ในปี ค.ศ. 2014 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของทศวรรษใหม่ของการลงทุนจากเกาหลีใต้ในเวียดนาม เมื่อเกาหลีใต้ก้าวขึ้นมาเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุดในเวียดนามครั้งแรก ทั้งในแง่ของจำนวนโครงการลงทุนและมูลค่าการลงทุน โดยในปี ค.ศ. 2014 เกาหลีใต้มีโครงการลงทุนใหม่ จำนวน 588 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 7.70 พันล้านเหรียญสหรัฐ ตามมาด้วยฮ่องกง จำนวน 112 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 3.03 พันล้านเหรียญสหรัฐ และสิงคโปร์ จำนวน 119 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 2.89 พันล้านเหรียญสหรัฐ ขณะที่การลงทุนสะสมของเกาหลีใต้ (ระหว่างปี ค.ศ. 1988-2014) ก็แซงหน้าญี่ปุ่นและสิงคโปร์ ขึ้นมาเป็นอันดับที่ 1 ในปีเดียวกัน โดยมีโครงการลงทุนทั้งสิ้น 4,190 โครงการ คิดเป็น

มูลค่า 3.77 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ทั้งนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวเริ่มปรากฏโครงการลงทุนขนาดใหญ่ของเกาหลีใต้ในเวียดนามที่มีมูลค่าการลงทุนหลักพันล้านเหรียญสหรัฐ อาทิ โครงการลงทุนของบริษัทซัมซุงที่จังหวัดบักนิงห์ (Bắc Ninh) ถายเงวียน (Thái Nguyên) นครโฮจิมินห์ (Thành phố Hồ Chí Minh) โดยโครงการซัมซุงดิสเพลย์เวียดนามที่ได้รับอนุญาตก่อสร้างเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 2014 มีมูลค่าทุนจดทะเบียนสูงถึง 6.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ และอีกโครงการคือโครงการคอมเพล็กซ์ไฮเทคซัมซุงที่จังหวัดถายเงวียน มีมูลค่าทุนจดทะเบียนสูงถึง 3 พันล้านเหรียญสหรัฐ

5.2 การลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามระหว่างปี ค.ศ. 2015-2022

การลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามระหว่างปี ค.ศ. 2015-2022 มีอีกหนึ่งจุดเปลี่ยนที่สำคัญในด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจของสองประเทศ โดยในวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 2015 เวียดนามและเกาหลีใต้ได้ลงนามข้อตกลงการค้าเสรีเวียดนาม-เกาหลีใต้ (VKFTA)³ อย่างเป็นทางการ เพื่อมุ่งหวังส่งเสริมความร่วมมือด้านการค้าและการลงทุนระหว่างสองประเทศ และเป็นส่วนหนึ่งในข้อตกลงการค้าที่เวียดนามพยายามผลักดันให้กลายเป็น “ผู้ผลิตของภูมิภาค” (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2558, น. 2) ตอกย้ำความสัมพันธ์อันแน่นหนาทางความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและนับเป็นก้าวที่สำคัญยิ่งของความสัมพันธ์ทวิภาคี เนื่องจากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีเพียงประเทศเวียดนามและสิงคโปร์เท่านั้นที่มีข้อตกลงการค้าเสรีกับเกาหลีใต้ นอกจากนี้ นโยบายมุ่งใต้ใหม่ (New Southern Policy)⁴ ของรัฐบาล

³ ข้อตกลงการค้าเสรีเวียดนาม-เกาหลีใต้ (Viet Nam - Korea Free Trade Agreement : VKFTA) เป็นข้อตกลงที่ครอบคลุมระเบียบปฏิบัติและขั้นตอนในหลายสาขา ได้แก่ การกำจัดและการลดภาษี การลงทุน ทรัพย์สินทางปัญญา การอำนวยความสะดวกทางการค้า การคุ้มครองทางการค้า กำแพงการค้าเชิงเทคนิค การค้าทางอิเล็กทรอนิกส์ การแข่งขัน ความร่วมมือเชิงเศรษฐกิจและเชิงสถาบัน (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2558, น. 1)

⁴ นโยบายมุ่งใต้ใหม่ (New Southern Policy – NSP) เป็นนโยบายต่างประเทศภายใต้การนำของ มุน แจ อิน ที่ถูกประกาศออกมาเมื่อปี ค.ศ. 2017 นโยบายนี้เป็นความพยายามที่ต้องการจะลดการพึ่งพิง

ประธานาธิบดี มุน แจ อิน ที่มุ่งพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเกาหลีใต้กับอินเดียและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เม็ดเงินลงทุนจากเกาหลีใต้หลังไหลเข้าสู่เวียดนามไม่ขาดสาย นโยบายใหม่ของเกาหลีใต้มุ่งเน้นลดการพึ่งพาผู้ค้ามหาอำนาจสำคัญอย่างสหรัฐอเมริกาและจีน ซึ่งกำลังทำสงครามการค้าระหว่างกัน โดยเกาหลีใต้ที่มีความเชื่อมโยงในห่วงโซ่อุปทานในจีนต้องมองหาแหล่งห่วงโซ่อุปทานใหม่เพื่อลดผลกระทบและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น ประกอบกับการที่เวียดนามให้สิทธิประโยชน์แก่นักลงทุนจากต่างประเทศหลายด้าน รวมทั้งเวียดนามยังมีข้อตกลงการค้าเสรี รวม 16 ฉบับกับ 53 ประเทศ/ดินแดน ทำให้เวียดนามมีตลาดส่งออกขนาดใหญ่เป็นที่สนใจของนักลงทุนต่างชาติ โดยเฉพาะเกาหลีใต้ที่ต้องการใช้เวียดนามเป็นฐานการผลิตเพื่อการส่งออกสินค้าไปยังนานาประเทศ ทำให้เวียดนามถูกเลือกให้เป็นจุดหมายการลงทุนที่ดีที่สุดของเกาหลีใต้นับแต่นั้นเป็นต้นมา

ภายหลังข้อตกลงการค้าเสรีเวียดนาม-เกาหลีใต้ (VKFTA) ที่มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม ค.ศ. 2015 เกาหลีไต้ยังคงเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุดในเวียดนาม โดยมีโครงการลงทุนใหม่จำนวน 736 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 6.98 พันล้านเหรียญสหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 28.95 ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทั้งหมดในเวียดนาม ต่อมาในปี ค.ศ. 2016 เกาหลีไต้ยังคงครอบงำประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุดในเวียดนามต่อเนื่อง โดยมีโครงการลงทุนใหม่จำนวน 849 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 7.96 พันล้านเหรียญสหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 29.62 ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทั้งหมดในเวียดนาม โดยเหตุผลหลักที่ทำให้มูลค่าการลงทุนจากเกาหลีใต้เพิ่มขึ้นเนื่องมาจากการลงนามข้อตกลงการค้าเสรีเวียดนาม-เกาหลีไต้ทั้งนี้ในปี ค.ศ. 2016 มีโครงการขนาดใหญ่ของเกาหลีไต้ที่ลงทุนในเวียดนาม คือโครงการแอลจีติสเพลย์ในเมืองโฮฟอง มีมูลค่าทุนจดทะเบียนสูงถึง 4.65 พันล้านเหรียญสหรัฐ

ทางการเมืองและเศรษฐกิจของเกาหลีไต้ที่มีกับประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น และรัสเซีย ไปหาประเทศอื่น ๆ ซึ่งได้แก่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอินเดีย โดยมุ่งเน้นขยายความร่วมมือด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ

ในปี ค.ศ. 2017-2018 มูลค่าการลงทุนใหม่ของเกาหลีใต้ตกลงมาเป็นอันดับ 2 ถัดจากญี่ปุ่น โดยมีโครงการลงทุนใหม่ 895 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 8.72 พันล้านเหรียญสหรัฐ และ 1,071 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 7.32 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี ค.ศ. 2017 และ ค.ศ. 2018 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามในแง่การลงทุนสะสมเกาหลีใต้ยังคงครอบงำภูมิภาคนี้ ประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุดของเวียดนาม โดยมีโครงการลงทุนทั้งสิ้น 7,487 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 6.26 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 18.37 ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทั้งหมดในเวียดนาม ตามมาด้วยอันดับ 2 คือ ญี่ปุ่น มีโครงการลงทุนทั้งสิ้น 4,007 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 5.73 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ และ สิงคโปร์ มีโครงการลงทุนรวม 2,161 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 4.67 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ

ในปี ค.ศ. 2019 เกาหลีใต้กลับมาเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุดของเวียดนามอีกครั้งทั้งในแง่การลงทุนใหม่และการลงทุนสะสม โดยมีโครงการลงทุนใหม่ 1,181 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 8.34 พันล้านเหรียญสหรัฐ ตามมาด้วยฮ่องกง จำนวน 346 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 8.17 พันล้านเหรียญสหรัฐ และสิงคโปร์ จำนวน 304 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 4.42 พันล้านเหรียญสหรัฐ ขณะที่การลงทุนสะสมของเกาหลีใต้ในเวียดนามมีจำนวนรวม 8,504 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 6.81 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 18.74 ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทั้งหมดในเวียดนาม ตามมาด้วยอันดับ 2 คือ ญี่ปุ่น จำนวน 4,402 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 5.93 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ และสิงคโปร์ จำนวน 2,424 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 4.97 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ

ตารางที่ 2

การลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2022
(การลงทุนสะสม)⁴

⁴ อ้างอิงจาก สำนักงานสถิติแห่งชาติเวียดนาม (Tổng cục Thống kê, 2021).

ปี ค.ศ.	จำนวนโครงการ	เงินทุนจดทะเบียนรวม (พันล้านเหรียญสหรัฐ)
2009	2,560	26.88
2010	2,699	22.38
2011	2,960	23.69
2012	3,197	24.81
2013	3,611	29.65
2014	4,190	37.72
2015	4,970	45.19
2016	5,773	50.55
2017	6,549	57.86
2018	7,487	62.63
2019	8,504	68.10
2020	8,950	70.44
2021	9,203	78.50
2022	9,543	81.28

ในปี ค.ศ. 2020 เกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทั่วโลก หลายประเทศ รวมถึงเวียดนามจำเป็นต้องล็อกดาวน์เพื่อควบคุมสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบอย่างหนักต่อเศรษฐกิจเวียดนามและภาคการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติ โดยในปี ค.ศ. 2020 เศรษฐกิจเวียดนามขยายตัวเพียงร้อยละ 2.91 ขยายตัวต่ำสุดในรอบ 30 ปี ขณะที่เศรษฐกิจเกาหลีใต้ก็เผชิญกับภาวะหดตัวครั้งใหญ่ที่สุดนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ที่เป็นผลพวงจากวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย (วิกฤตต้มยำกุ้ง) โดยหดตัวถึงร้อยละ 5.1 ทั้งนี้ในภาคส่วนการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในเวียดนามของปี ค.ศ. 2020 มีเงินทุนจดทะเบียนใหม่ 3.1 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ลดลงมากถึงร้อยละ 20 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2019 โดยการลงทุนจากเกาหลีใต้ก็หล่นลงมาเป็นอันดับ 2 รองจากสิงคโปร์ โดยมีโครงการลงทุนใหม่จำนวน 617 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 4.21 พันล้านเหรียญสหรัฐ

อย่างไรก็ตามในแง่การลงทุนสะสมของเกาหลีใต้ยังคงเป็นอันดับที่ 1 ของประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ในเวียดนาม มีโครงการลงทุนรวม 8,950 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 7.04 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 18.23 ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทั้งหมดในเวียดนาม

ในปี 2021-2022 เป็นช่วงการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจจากการระบาดของโรคโควิด-19 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในเวียดนามในปี ค.ศ. 2021 เริ่มฟื้นตัวก่อนจะกลับมาชะลอตัวอีกครั้งในปี ค.ศ. 2022 จากภาวะการเงินตึงตัวทั่วโลก เงินเฟ้อสูงจากสงครามรัสเซีย-ยูเครน ทำให้สหรัฐอเมริกาเร่งขึ้นอัตราดอกเบี้ยเพื่อลดภาวะเงินเฟ้อให้กลับมาอยู่ร้อยละ 2 โดยในปี ค.ศ. 2021 เวียดนามมีโครงการลงทุนใหม่จากต่างประเทศจำนวน 1,818 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 3.88 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งประเทศผู้ลงทุนใหญ่ประกอบด้วย สิงคโปร์ มีโครงการลงทุนใหม่ 231 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 11.35 พันล้านเหรียญสหรัฐ และเกาหลีใต้ที่หล่นลงมาเป็นอันดับ 2 มีโครงการลงทุนใหม่ 377 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 7.67 พันล้านเหรียญสหรัฐ ต่อมาในปี ค.ศ. 2022 มูลค่าการลงทุนใหม่จากต่างประเทศเหลือเพียง 2.92 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ลดลง 24.6 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 2019 โดยตัวเลขการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามก็ลดลงเช่นเดียวกัน โดยมีโครงการลงทุนใหม่จำนวน 435 โครงการ คิดเป็นมูลค่า 5.08 พันล้านเหรียญสหรัฐ ลดลงมากถึงร้อยละ 33.8 อย่างไรก็ตามในแง่การลงทุนสะสมเกาหลีใต้ยังคงเป็นอันดับที่ 1 ด้วยมูลค่าการลงทุนรวม 8.12 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ หรือคิดเป็นร้อยละ 18.45 ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทั้งหมดในเวียดนาม

5.3 ปัจจัยที่ทำให้การลงทุนโดยตรงของเกาหลีใต้ในเวียดนามเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

การศึกษาพัฒนาการภาวะการลงทุนโดยตรงของเกาหลีใต้ในเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2022 พบว่ามี 3 ปัจจัยหลักที่ทำให้การลงทุนของเกาหลีใต้ในเวียดนามเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ประกอบด้วย 1) ความสัมพันธ์อันดีระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้ตลอด 3 ทศวรรษที่ผ่านมา นับตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในปี ค.ศ. 1992 การยกระดับความสัมพันธ์สู่การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ในปี ค.ศ. 2009 และ

การลงทุนข้อตกลงการค้าเสรีเวียดนาม-เกาหลีใต้ (VKFTA) ในปี ค.ศ. 2015 มีส่วนส่งเสริมและเกื้อหนุนให้สองประเทศขยายความร่วมมือในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติการค้าการลงทุนที่มีการเติบโตอย่างก้าวกระโดดและชัดเจนที่สุด ในขณะเดียวกันนโยบายมุ่งสู่ใต้ใหม่ (New Southern Policy) ของเกาหลีใต้ที่ให้ความสำคัญกับเวียดนามในฐานะประเทศคู่ค้าสำคัญก็เป็นอีกหนึ่งนโยบายที่ส่งเสริมการลงทุนของเกาหลีใต้ในเวียดนาม 2) นโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศของเวียดนามที่ให้สิทธิประโยชน์แก่นักลงทุนต่างประเทศหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น สิทธิประโยชน์ทางภาษี สิทธิประโยชน์การใช้ที่ดินในระยะยาว สิทธิในการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าและทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ที่เวียดนามลงนามกับประเทศทั่วโลกทั้งหมด 16 ฉบับ รวมถึงข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (CPTPP) ที่ครอบคลุมประเทศขนาดใหญ่ทั่วโลก เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่ดึงดูดและเพิ่มปริมาณการลงทุนจากเกาหลีใต้ให้เข้ามาลงทุนในประเทศเวียดนาม 3) ปัจจัยภายในประเทศเวียดนาม ได้แก่ การเมืองที่มีเสถียรภาพส่งผลให้การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของเวียดนาม ทั้งการค้าและการลงทุนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง โครงสร้างประชากรของประเทศเวียดนามที่มีประชากรมากกว่า 100 ล้านคน และเกือบร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมดเป็นวัยแรงงาน อัตราค่าจ้างแรงงานที่ถูกเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคู่แข่งการเป็นฐานการผลิตต่างชาติ รวมทั้งภูมิศาสตร์ของเวียดนามที่เป็นประตูสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ล้วนเป็นแต้มต่อและทำให้เวียดนามมีศักยภาพทางการแข่งขันที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการขยายตัวของการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในประเทศเวียดนาม

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษานี้ทำให้เห็นถึงพัฒนาการภาวะการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในประเทศเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2022 โดยช่วงเวลาดังกล่าวเกาหลีใต้กลายมาเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคการลงทุนโดยตรง

จากต่างประเทศ (FDI) ที่มูลค่าการลงทุนเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด โดยในปี ค.ศ. 2009 มูลค่าการลงทุนของเกาหลีใต้ในเวียดนามอยู่ที่ 2.68 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ก่อนจะเพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่า กลายเป็น 8.12 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ ในปี ค.ศ. 2022 ทั้งนี้หากแบ่งระยะเวลาการพัฒนาการภาวะการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009-2014 เป็นช่วงหลังจากเวียดนามและเกาหลีใต้ยกระดับความสัมพันธ์จากประเทศหุ้นส่วนอย่างรอบด้านสู่ความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ทำให้เกิดการส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้นทั้งในด้านการค้าและการลงทุน โดยภายหลังการลงนามยกระดับความสัมพันธ์หุ้นส่วนยุทธศาสตร์เพียง 5 ปี เกาหลีใต้ก็ก้าวขึ้นมาเป็นประเทศผู้ลงทุนรายใหญ่ที่สุดในเวียดนามอย่างมีนัยสำคัญในปี ค.ศ. 2014 ทั้งในแง่มูลค่าการลงทุนและจำนวนโครงการลงทุน โดยมูลค่าการลงทุนโดยตรงของเกาหลีใต้ในเวียดนามในปี ค.ศ. 2014 มีขนาดใหญ่ถึงร้อยละ 35.14 ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทั้งหมดในเวียดนาม ส่วนระยะการลงทุนโดยตรงจากเกาหลีใต้ในเวียดนามระยะที่สอง คือ ระหว่างปี ค.ศ. 2015-2022 เป็นยุคทองของการลงทุนจากเกาหลีใต้ในเวียดนาม มีจุดเริ่มต้นจากการลงนามข้อตกลงการค้าเสรีเวียดนาม-เกาหลีใต้ (VKFTA) เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 2015 ส่งผลให้การค้าและการลงทุนระหว่างเวียดนามและเกาหลีใต้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในด้านการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ เกาหลีใต้ก้าวมาเป็นผู้ลงทุนที่มีมูลค่าการลงทุนสะสมมากที่สุดอันดับ 1 ในเวียดนามนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา แม้ว่าตัวเลขการลงทุนจากเกาหลีใต้จะชะลอตัวลงในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และภาวะเงินเฟ้อทั่วโลกในช่วงปี ค.ศ. 2020-2022 ก็ตาม

ในทัศนะของผู้วิจัยเกาหลีใต้ยังคงจะเพิ่มเม็ดเงินลงทุนในเวียดนามอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ โดยเกาหลีใต้ได้ให้ความสำคัญกับเวียดนามในฐานะประเทศคู่ค้าลำดับต้น ๆ ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ปัจจัยข้อได้เปรียบของเวียดนามจากปัจจัยภายในประเทศ ไม่ว่าจะเป็น เสถียรภาพทางการเมือง จำนวนแรงงานที่มีมาก ค่าจ้างแรงงานต่ำ ภูมิศาสตร์ที่อยู่ใกล้ประเทศขนาดใหญ่และเป็นประตูสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่อเนื่อง และทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ย่อมส่งเสริมการดึงดูดเม็ดเงินลงทุนต่างชาติและเกาหลีใต้ให้เข้ามาง่าย

เวียดนามต่อเนื่อง รวมถึงข้อตกลงการค้าเสรีเวียดนาม-เกาหลีใต้ (VKFTA) จะเป็นสิ่งสำคัญในการผลักดันมูลค่าการค้าและการลงทุนระหว่างสองประเทศให้นับวันขยายตัวมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- กริช อึ้งวิฑูรสถิตย์ และจรินทร์ เจริญศรีวัฒนกุล. (2564). การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในเวียดนาม: สถานการณ์และโอกาส. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 4(3), 1-15.
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2558). *เวียดนามผนึกเกาหลีใต้* *สานฝัน 'ผู้ผลิตแห่งอาเซียน'*. สืบค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2566, จาก https://oldweb.ditp.go.th/contents_attach/94161/94161.pdf
- อมรรัตน์ เจียรระโนรุ่งโรจน์. (2561). การศึกษาเปรียบเทียบนโยบายส่งเสริมการลงทุนของประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม: ศึกษากรณีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ. *วารสารวิจัยและพัฒนาโดยองค์กรในพระบรมราชูปถัมภ์*, 13(2), 298-306.
- Kim Se Jin. (1970). South Korea's Involvement in Vietnam and Its Economic and Political Impact. *Asian Survey*, 10(6), 519-532.
- Michael Blomenhofer. (2017). *The rise of Korean investment in Vietnam*. Retrieved August 8, 2023 from <https://www.kroll.com/-/media/kroll/pdfs/publications/the-rise-of-korean-investment-in-vietnam.ashx>
- Ban Quan hệ Quốc tế – VCCI. (2020). *Hồ sơ thị trường Hàn Quốc*. Hà Nội: Vietnam Chamber of Commerce and Industry.
- Đào Thị Nguyệt Hằng. (2018). Chính sách ngoại giao kinh tế của Hàn Quốc đối với Việt Nam. *Lý luận chính trị*, 2018(9), 112-117.

- Đình Công Hoàng. (2021). Quan hệ hợp tác Việt Nam – Hàn Quốc trong bối cảnh quốc tế mới. *Tạp chí Nghiên cứu Đông Bắc Á*, 2021(4), 3-12.
- Lý Xuân Chung. (2012). *Đôi nét về sự tương đồng văn hóa Việt Nam – Hàn Quốc*. Retrieved August 8, 2023, from <http://www.inas.gov.vn/293-doi-net-ve-su-tuong-dong-van-hoa-viet-nam-han-quoc.html>
- Ngô Chí Nguyễn & Nguyễn Hữu Toàn. (2018). Quan hệ đối tác hợp tác Việt Nam – Hàn Quốc (1992-2018). *Tạp chí Lịch sử Đảng*, 2018(6), 71-74.
- Nguyễn Cảnh Huệ. (2016). Quan hệ Việt Nam – Hàn Quốc từ năm 1992 đến nay thành tựu và vấn đề đặt ra. *Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử*, 2016(5), 75-82.
- Tổng cục Thống kê. (2009). *Niên giám thống kê từ năm 2008*. Hà Nội: Nhà xuất bản Thống kê.
- Tổng cục Thống kê. (2021). *Niên giám thống kê từ năm 2009 – 2022*. Hà Nội: Nhà xuất bản Thống kê.
- Vũ Thị Nhung. (2018). Hoạt động đầu tư trực tiếp nước ngoài của Hàn Quốc tại Việt Nam – Nhìn từ khía cạnh an ninh kinh tế. *Tạp chí Khoa học Đại học Quốc gia Hà Nội: Kinh tế và Kinh doanh*, 2018(3), 1-14.

Received: August 18, 2023

Revised: November 29, 2023

Accepted: December 16, 2023

Study of Nationalism and Korean Democratization: 1987-1993

Nura-arnis Kitkongpat*

Saikaew Tipakorn**

Abstract

This study aimed to examine the factors that contributed to the consolidation of democracy in Republic of Korea (South Korea) during 1987-1993. The research employed the threshold definition of the consolidation of democracy as avoiding a democratic breakdown and focused on an expression of South Korean nationalism during this period that influenced the civil movement within and outside the National Assembly. It also minimized the risk of democratic collapse and stabilized the democratic government. According to the findings, the South Korean people diverted their focus to the new expression of nationalism. When the country was falling into authoritarianism and coup d'états, the growing unease of the civilians led to dissatisfaction with the U.S. government that had worked with the South Korean government. As a consequence, the people focused on anti-Americanism. After the transition to democracy in 1987, negative sentiment toward foreign countries declined, while the pride of the nation was on the increase due to the Seoul Olympic Games in 1988, Nordpolitik, economic success, and

* M.A. student, Korean Studies, Graduate School, Chulalongkorn University. e-mail: adoniz_27@hotmail.com

** Director of Japan-ASEAN Studies Center, Institution of Asian Studies, Chulalongkorn University. e-mail: saikaew.t@chula.ac.th

democratization during the end of the Cold War. These aspects evaluated South Korea's status in the national arena and made it become one of the world's leaders. Furthermore, South Korean success was an undercurrent that favored Roh Tae-woo's administration and allowed Roh Tae-Woo to finish his term without any intervention by an external power and in a peaceful transition to the new government. This was a success in avoiding the democratic breakdown in the Roh Tae-Woo era.

Keywords: Nationalism; pride of the nation; democratization; the consolidation of democracy.

1. Introduction

The creation of democracy in the Republic of Korea (South Korea) has become a case study in which few countries have been able to complete successfully. Although South Korea was established in 1948, it took three decades to complete the transition process and move toward consolidation. In 1987, the June struggle led to the restoration of democracy in South Korea when the people came out to protest for new elections. Subsequently, the constitution was amended, and a new election was held in the same year. This marked the beginning of the consolidation process.

The new president, Roh Tae-Woo, was unpopular among the Korean people, as he was involved in the 1980 coup d'état and was close to the former president, Chun Doo-hwan. However, he won the election; this led to some people believing that this election was staged for the succession of power. Arguably, Roh Tae-woo's term entailed domestic political chaos and intensive protests. Nevertheless, Roh was able to complete his term without a coup or any suppression, unlike the tragic events of the Gwangju Uprising in 1980 or the June 1987 protests. Nonetheless, it is interesting how Roh managed to continue his term amidst the ongoing protests demanding his resignation.

Simultaneously, the first year of his presidency coincided with an important year for South Korea, as it was the first time the nation hosted the world-class event of the Olympic Games. Moreover, the country was under global scrutiny, which placed pressure on Roh and the Korean people to maintain a positive national image. Nevertheless, this event provided Roh with an opportunity to showcase his potential to the people. Moreover, Roh's era became a period

that South Korea stepped onto the global arena successfully and attempted to become an ally with various Communist countries and North Korea by continuing his Nordpolitik. As a result, the success of the country gained a new sentiment of nationalism among South Korean society. Thus, it seemed that South Korean nationalism was changed.

Therefore, this study proposed that democracy could survive in the early stages of democratic consolidation due to the pride of the nation that would exist between the people and the leader. This would be because they would share the desire to present the greatness of their nation to the global community and become a part of it.

2. Literature Review and Theory

2.1 Literature Review

The consolidation of Korean democracy has been studied multiple times to understand the factors contributing to full democracy. Through the literature review, the literature was categorized into two groups. Firstly, literature on the factor of completing democratic consolidation. For instance, Im (2000, pp. 21-47) suggested that factors, such as ethnic homogeneity, religious tolerance, an effective state, and civilian control over the military contributed to the consolidation of South Korean democracy. Heo and Hahm (2014) proposed that democratic culture within South Korean society also played a crucial role. South Koreans have a democratic culture, such as choosing their leaders by holding free and fair

elections regularly, and often used protests as a means to express their desires, which was the culture under a democratic society.

Secondly, literature that could explain the actions of the characters leading to the consolidation of democracy; for example, Jonsson (2014) proposed that the South Korean constitution and the determination to reform the political structure by each president, along with each president's policies, ultimately contributed to the stability of South Korean democracy. Additionally, Aleman (2005) suggested that the democratization movement, especially the labor movement, played a crucial role as labor protesters shifted to institutional forms of mobilization. They established the Democratic Labor Party (DLP), a strong political party, since 2000 to consolidate long-term political mobilization in terms of a party institution. Furthermore, if only considering Roh Tae-Woo era's democratization, Strnad (2010) proposed that Roh Tae-Woo worked to reconcile with all parties to avoid political turmoil and focused on his foreign policy. Moreover, Kim (1997) mentioned that the governance during Roh Tae-Woo's time did not differ significantly from the preceding Chun Doo-hwan regime. True political reform, however, only took place under the administration of the following president, Kim Young Sam.

Thus, the literature review demonstrated that South Korea achieved success in consolidating democracy through various factors. However, this transformation took some time to adjust the political structure and meet the conditions of a full democracy, such as military reform to prevent coups, which was a process that spanned several administrations, including those of Roh Tae-Woo, Kim Young-Sam, Kim Dae-Jung, and others. While during the early stages of democratization, the military still held significant political power, the protests were more violent, and Roh Tae-Woo's was a minority government with an administration that did not seriously prioritize political reform. The literature also showed that Roh tried to compromise and improve his situation, but the literature could not show the factors that maintained democracy in Roh Tae Woo's era.

Therefore, Roh Tae-Woo's ability to manage the transition and succeed through various administrations without external interference was considered remarkable. As such, this research aimed to identify the factors that preserved democracy in South Korea during the era of Roh Tae-Woo.

2.2 Theory

This study focused on the early stages of democratization under the minimal definition of avoiding a democratic breakdown, which meant strengthening democracy without allowing it to fully collapse. This was essential for maintaining democracy, preventing its dissolution due to interference from an external power interference, and facilitating the peaceful transfer of power through elections (Schedler, 1998, p. 95). During the period from 1988 to 1993, the presidency of Roh Tae-Woo was the first government transition in the era of democratization. Roh Tae-Woo successfully transferred power to Kim Young-Sam through elections without a coup or intervention of an external power. However, during Roh Tae-Woo's time, there were no specific factors that were aligned with preventing the interference of political power but managed to maintain democracy. This article thus explored the factors beyond the general conditions that led to democratic consolidation, thus encompassing both civilian and powerful factions.

The research emphasized nationalism, a shared ideology of the people within a nation, which played a crucial role in preserving democracy in South Korea during its early stages. Nationalism, as defined by Kohn (2023), is an ideology that prioritizes an individual's loyalty and devotion to the nation-state over other individual or group interests. Additionally, nationalism had a continuous significant impact in South Korea, especially during the transition to democracy in 1987, as it played a pivotal role in mobilizing the population for protests. Thus, nationalism served as the foundation for the people's movement in defining the direction of the

nation by placing the welfare of the nation at the forefront. Therefore, it was proposed that nationalism had a profound influence on South Korean society during Roh Tae Woo's era by contributing to the avoidance of a democratic breakdown in the country during a time when democracy was still fragile.

3. Methodology

This research examined the factors of nationalism that contributed to the consolidation of democracy in South Korea during 1987-1993 through collective data and analysis of the nationalism theory. Firstly, the global and regional conditions during the end of the Cold War were explored by collecting data from primary and secondary sources, such as books, news, articles, research papers, and academic work in electronic media. Secondly, the data on how South Korea raised its status in the global arena and how the country's success supported Roh's administration were analyzed.

4. Findings

4.1 New Focus of Nationalism

Nationalism is an ideology that holds that an individual's loyalty and devotion to the nation-state outweighs other individual or group interests (Kohn, 2023). Likewise, Mylonas and Tudor (2021, pp. 122-123) found that nationalism has metamorphized across time and space to fuse with local traditions and struggle. Due to regional and global conditions, therefore, the expression of South

Korean nationalism went in different directions during 1987-1993, thus deviating the people's focus from anti-Americanism to the pride of the nation.

The Korean grassroots class also suffered from starvation and realized these problems must be managed by South Korea's government. They were in pursuit of possibilities to resolve the problems, and build up the stereotype in the national narrative that an authoritarian government was involved in corruption and lacked distribution of power and income. Simultaneously, the U.S. occupied the South Korean government and was in favor of authoritarianism, which was the cause of the national problems. As a consequence, the people became focused on anti-Americanism, the expression of nationalism, and then stood up against authoritarianism and the U.S. As a result, the ever-growing tension, aversion to the elite, and resentment brought by the suppression of the South Koreans led to a mass protest in 1987 and the successful transition to democracy (Lie, 1998, pp. 118-154).

In addition, during this period, when the country's election was successful with a democratic government with economic success as a background, acting as the host of the Olympic Games and the utilization of Nordpolitik brought South Korea into the spotlight. This resulted in South Korea being able to evaluate its status as a world leader. Hence, this resulted in generating the pride of the nation to the people. Then, instead of anti-Americanism, South Koreans began to focus on national pride.

Firstly, for South Korea's economic success with the rapidly growing economy, the country became one of the newly industrialized countries (NICs) that earned recognition at that time. In 1950 (Korean War), South Korea was the poorest country in the world, but after a short time, the value of its exports were on a steep trend. The country's export value went from 33 million U.S. dollars in 1960 to 10 billion U.S. dollars in 1977 along with economic growth and rising gross national product (GNP); all of which occurred within a period of 20 years (Woo,

2010, pp. 222-231). Consequently, South Korea was described as the “Miracle of the Han River” and recognized economically. Moreover, in the 1990s, the World Bank regarded the country as one of the four Asian tigers, the moniker which was used to refer to four Asian areas with swift economic growth that became a model for other countries (Pack, 1993, p. 14). Economic recognition and continuous economic expansion prior to democratization, along with a series of diplomatic policies enacted since Chun Doo-hwan’s administration through Roh Tae-woo’s rise to president rendered South Korea to become a widely known country in terms of economic development and international politics during Roh Tae-woo’s administration.

Secondly, South Korea’s status was raised on the global stage as a world leader due to successfully hosting the Olympic Games and initiating Nordpolitik, which enabled the country to advance relations with the 178 Olympic members, including the communist countries. Following this, South Korea was introduced to the world to invite travelers to visit and experience the country with their own eyes. Additionally, the Nordpolitik ties advanced relations with foreign countries, as several high-level talks between the South Korean, Russian, and Chinese leaders were held. This implied that South Korea would be recognized for its sovereignty and independence from other states. This would also influence and secure the country’s place on the global stage; the more diplomatic relations established, the more recognition and attraction South Korea gained on the global stage. Nevertheless, the country’s connections to advance relations through Nordpolitik caused North Korea to fret when its allies, i.e., China and Russia, displayed allegiance to South Korea, which North Korea had considered a long-time enemy. On the other hand, South Korea had more neighbors, gained more power than North Korea, and was a part of the community of the major powers. As a result, the South Koreans were indulging in the increasing pride of the nation. Hence, the Olympic Games host brought a highly visible demonstration of the country’s

modernization and economic success through broadcasting live worldwide. This reshaped this country's stereotype to be a nation that had succeeded in self-development, and Nordpolitik showed possessiveness of the capabilities in international politics. Thus, South Korea no longer needed to rely on other countries in terms of economics, rather other countries had to rely on South Korea's economy.

Thirdly, the elected government was another reason that contributed to the image of South Korea in a positive way as well as the pride of the nation among the Korean people because the election symbolized the country could conform with the international standard. From the 1980s onward, the third democratization wave occurred worldwide (Huntington, 1991); several countries strove for a democratic government, thereby leading to the perception of a democratic government as the successful development of a country. By this time, South Korea had already achieved its goals for democracy, while other countries were still trying to end authoritarianism.

After the Olympic Games had ended, various foreign media discussed South Korea's success. One of these stated that, "It's a dazzling time for South Korea. Its economy is churning out the world's highest growth rate. The Seoul Olympics won wide applause. And now, most impressive of all, the nation steadily consolidates a new and remarkably supple political democracy. That suppleness now faces its trickiest test. The initial response seems encouraging...." (Times, 1988). This news reflected the fact that in addition to the praise for South Korea's economy and democracy, other foreign nations had kept their eyes on the preservation and strengthening of democracy. Then, in 1989, more pride came to South Korea again.

On October 18, 1989, Roh Tae-Woo, President of the Republic of Korea (South Korea), visited the United States Congress and talked about the success of economic development and the transition to democracy. He pointed to progress

toward full democracy in South Korea since the demonstrations of 1987, with the 1988 Olympics serving as a showcase for the country (South Korean President's Address, 1989). This showed that the democracy that bloomed in South Korea and its economic success were introduced to the rest of the world as the pride of South Korea, and Roh Tae-Woo's speech demonstrated the country's pride to the superpower community.

Moreover, South Korea's status was increasingly outstanding and higher in the national arena relative to other countries and comparable to that of the superpower countries, which influenced public sentiment after learning of the favorable facts and prompted the people to reimagine the national narrative. The people went from focusing on anti-Americanism and authoritarianism to taking pride in successful democracy, the economy, and diplomacy. With lessened discomfort and increased delight, they created the new story of their nation. When it was clear what was the pride of the nation and their fellow members, the people realized that they must promote democracy and maintain the standards of the nation if they wanted the country to advance to another level. Therefore, this new focus on nationalism influenced individual Korean actions and behavior, which allowed Roh Tae-Woo to succeed in his term as president without any democratic breakdown.

4.2 Korean success as the undercurrent

Prior to 1987, South Korea's regime was dominated by the elite and the military, while civilians went onto the street to push for their movements outside the National Assembly and were unable to engage themselves in political decisions through the regime. The pride, however, prompted civilians to change their attitudes toward the government and redirect their movement, thus allowing them to take control of the parliament and replace the elite movement with that of the

civilians. Consequently, the civil movement was changed from protesting on the street to a political institution in the National Assembly. This issue is discussed as follows:

Firstly, the pride of the nation contributed to a series of political movements among the civilians in the National Assembly. Due to political deadlocks, the ruling party was unable to administer the country, which somewhat added to the risk of the fall of democracy. Kim Young-sam, a civilian politician of the opposition party, decided to merge the political parties and the ruling party of Roh Tae-woo to allow smooth political flows. Furthermore, it has commonly been assumed that Kim Young-sam realized the political deadlock, or political disruption would lead to the fall of democracy, and also cause the pride of the nation to plummet due to the domestic crisis that would later disrupt the economy and international politics, so he decided to do it.

The pride of the nation changed the attitude of moving the country forward by civilian politicians by putting an end to the current administration by allowing democracy to go on. The merging of the political parties inferred that the ruling party of the government would be joined by civilian politicians, thus affecting the direction and actions of the administrative branch of the government. This was also the first civilian movement as the ruling party after having been subject to long-running administration by the elite and the military.

It should also be noted that the merger deleted the elite of South Korea's politics completely in the next government. In the 1992 election, Kim Young-sam became a civilian presidential candidate of the old authoritarian party, hence meaning that the leading candidates from both sides, Kim Young-Sam and Kim Dae-Jung, were civilians. Therefore, no matter who won the presidential election, the president would be from the civilian side, and the regime would be controlled by the civilians. As such, it was concluded that a new focus on the country's image

in the global community had effects on the civilians' political movements to resolve the political and democratic deadlock.

Secondly, national narratives and reimagining were also important for democracy (Kopstein & Wittenberg, 2010; Tudor, 2013; Tudor & Slater, 2020). As such, the pride of the nation reimagined the Korean national narrative and that supported the consolidation of democracy. Consequently, the public's attitudes changed as nationalism in the form of anti-Americanism and calls for democracy declined, i.e., the forms persisted but the intensity of the public sentiment decreased, while the pride of the nation grew significantly larger. These factors enabled the civilians' democratic control to proceed rather than to be disrupted due to the traditional nationalism that was extremely hostile against the administrative ruling by the elite.

After the transition to democracy in 1987, the number of protesters began to decline, which benefited the consolidation of democracy, as chaotic protests could be used as a reason to justify a coup d'état and disruption of democracy. Protests persisted, however, as the sentiment toward the government and nation changed, thus the protest leaders could no longer create as many individual forms of sentiment to join a protest like they could before.

Since the 1988 Olympic Games, the shared sentiment of the people began to focus more on the pride of the nation. The event and reception of state guests were a sign of the pride that was developing in Korean society. Thus, even though Roh Tae-Woo, a former dictator-successor, became president, all sectors had their eyes on the Olympic Games and regarded them as their priority, which effectively mitigated hostility and disapproval against Roh Tae-Woo's administration temporarily.

According to the survey's public opinion after the event, the success of being the Olympic Games host affected Roh Tae-Woo's public image in a positive

way. Referring to the respondents who were asked, "With the result of the Olympics, what do you expect the political assessment of the president to be in the future? The results showed that 59% thought Roh Tae-Woo would achieve a better result in the upcoming assessment of the president (Korea Social Science Data Archive, 2012a, p. 22). A survey on the success of Roh Tae-Woo's government in opening to the outside world showed that the majority of the public were satisfied with Roh Tae-Woo's administration: 54% believed that Roh's government was doing well, 26% believed they were doing well, and 16.8% believed they were doing very well. These results reflected the fact that Roh's government was perceived by the majority of the public as doing well in their jobs (ibid, p. 21).

Moreover, the Olympic Games widened the South Koreans' views of the outside world by giving them more insights into the globalization of their country. The welcoming of the athletes and tourists from around the world changed the attitudes of the South Koreans from excluding themselves to being a member of the world. This aspect also changed the people's sentiment on foreign countries (Cho, 2009). Instead of being hostile toward foreign countries, they acknowledged the state of having allegiance with comparable powers while refraining from intervention. In addition, the successful foreign policies, which began since the Olympic Games, catapulted South Korea onto the global stage and prompted the fresh feeling of pride and contributed to the country's self-efficacy that they were as competent as other countries in the international environment and cooperated with their neighbors (Ceuster, 2005, pp. 75-81). Moreover, the people believed that their economic development played a crucial role in establishing this relationship with several Eastern European countries and benefited the improvement of South Korea's status on the international level (Kim, 2015, p. 276).

These factors indicated that the South Koreans desired that their country would advance their relations with foreign countries to secure their existence in the global community and show more in-depth that they had realized that the nation should maintain a relationship with its neighbors.

The public also gained more awareness of the benefits generated by foreign policy and the government's practices that corresponded to their wishes; for example, the country's advancing relations with Russia, China, and other communist countries, and its capability to equal the U.S. This corresponded to the domestic hostility against the U.S., which had been attempting to dominate over and intervene in South Korea internally, which made South Koreans feel inferior to the U.S. Additionally, the move to advance relations with North Korea and assist North Korea in advancing its relations with diplomatic countries reflected how South Korea had become diplomatically influential enough on the global stage to successfully persuade the diplomatic world to take a look at North Korea. Considering these factors, the general public was satisfied by Roh Tae-woo's administration.

Roh Tae-woo's administration corresponded to the desires held by the South Koreans, as well as the image of Roh Tae-Woo in the South Korean national narrative, which improved after the event to be a good character who took the country to the global arena. As such, the personal hostility against Roh Tae-woo declined, thus making the people anticipate how his government would perform in the long run. Considering the nature of the protests during the administrative change under Roh Tae-woo's government, it was found that the number and nature of protests had changed over time (Figure 1).

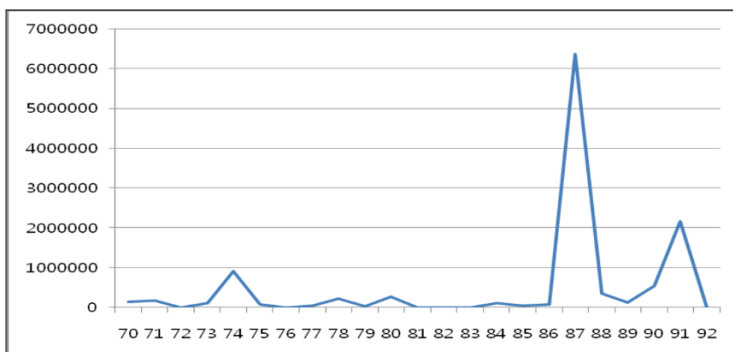

Figure 1. Number of individuals participating in protests by year (1970-1992).

(Source: Shin et al., 2007, p. 10)

As shown in Figure 1, the number of protestors plummeted in 1988 and decreased even further in 1989. Hence, it could be argued that despite more protests taking place in the following years, they were not essentially a mass protest that was aimed for democracy like the one in 1987; several organizations began to split and protest for their own needs. It should also be noted that the protests that took place after the transition of the government were aimed for the need of a particular group, and that their sentiment was not shared by the whole country but rather their fellow members, such as the university students protest calls for Korean reunification and democracy. This occurred as the students still held that Roh Tae-Woo's elected government was nothing more than a conspired plot intended for inherited dictatorship. However, it was found that the university students protested more frequently and violently, and that they were more likely to resort to violence and weapons (Aleman, 2005, p. 82). Disruption to the government and suicide were an extreme act of protest with the aim to attract powerful individuals' attention. This reflected how a protest failed to draw together

enough participants to attract the government to the extent that some protestors resorted to violence and noticeable signs, as they intended to attract enough attention to establish the shared sentiment, which could lead to achieving their agenda.

While the labor protests continued due to the demands for the reform of the economic structure, although South Korea was enjoying immense economic growth and success, it only exacerbated economic structural problems, such as inequality and labor problems, which were caused by the policies of the former government that was in favor of an investment fund for the Chaebol entities. This paralyzed small businesses while South Korean employees were subjected to work for 51-56 hours per week, which was much more than that of any other industrial countries between 1960-1987 (Dornbusch et al., 1987). Insufficient wages for their living prompted several labor movements since the 1960s. However, the movements had called for the presidents to resign, as they were convinced that the presidents were in favor of the capitalists, and that the movements needed to begin with the administration before restructuring the economy. To strengthen their movement and negotiation, they collaborated with university students and other groups of people (Aleman, 2005; Song et al., 1999, p. 398).

However, after changing the administration in 1987, groups of movements separated and called for different issues. The labor group then went on strike and called for labor law and minimum wage, which Roh Tae-woo's government acknowledged and amended the labor law on issues, such as the minimum wage. The average income of labor workers grew by 10% in 1987, 15.5% in 1988, and 21.1% in 1989, respectively (Heo, 2008, p. 13; Strnad, 2010, pp. 222-224). This left the Chaebols unimpressed and eventually Hyundai President Chung Ju-yong formed the Unification of People's Party and campaigned for the presidential election in 1992 (Strnad, 2010, p. 223). This indicated that the Chaebols had to

also learn to change their ways when it came to negotiation with the government. Rather than approaching the government directly and favoring one another as they did in the past, Hyundai's president decided to join and resolve the situation under the National Assembly. Simultaneously, this showed how the government's administration was increasingly transparent. These were the results of effective democratic processes within the National Assembly, as the government and the opposition party cooperated with one another to meet the employees' needs, instead of resorting to authoritative power as they did in the past. However, it could be seen that after changing the administration, the labor movement clearly shifted its focus. They still demonstrated but shifted their demand from democratization to the labor rights, such as welfare benefits. This showed that they believed in solving the problem under the form of democracy instead of using other regimes. Furthermore, this supported democracy indirectly and became a part of maintaining democracy due to showing that they needed only democracy. As such, this was a participatory democracy.

For the majority of the public, it seemed like they did not participate in the protests as much as before. Nevertheless, even though they were not participating in a protest, the public did not believe that the group of students or employees should be boycotted; therefore, they acknowledged that a protest was an act of freedom and a democratic right. According to the Survey on Values and Attitudes in Transitional Korea 4, 1988 (Korea Social Science Data Archive, 2012b, pp. 5-10), the results showed that the majority of the respondents understood the students' protest goals of democratization, and the majority wanted the government and students to resolve the situation together through dialogue. In addition, the survey of the Gallup Korea poll in 1992 showed that the majority of respondents felt the student protests had a positive effect on the country's political climate (Aleman, 2005, p. 81). South Koreans could feel the freedom of protest and expression under a democratic regime (Shin et al., 2007). On the other hand,

they thought that protests could cause disturbances, which would hinder the democratization of the country and lead to the seizure of power by authoritarians. Therefore, they would not participate in the protests to avoid the justification of the seizure of power, but monitored the internal intervention through external actors.

Moreover, the Korean people were still ready for the pro-democracy movement on the streets if democracy was disrupted. According to the Survey on the Democratic Politics Desired by Korean Citizens in 1991, half of the respondents answered that they would participate in the movement if democratization failed due to the abuse of power by the ruling party or political intervention by the military to save democracy. Additionally, 19.5% answered they would definitely participate, and 43.5% would probably participate (Korea Social Science Data Archive, 2009, p. 10). The public's readiness to participate in street protests in case of the disruption to democracy reflected their needs for democracy and their beliefs that democracy would persist in the context of South Korea's government. They were prepared to deviate from their sentiment if the democracy and freedom were to be hindered even though they disagreed with the protest group's action. For example, there was one incident in which a South Korean student and missionaries visited North Korea without the government's approval to push forward Korean reunification, which was an action that the majority of public disagreed. The majority believed that this action should have been done through the government (Kwon, 2005, pp. 5-10), thus indicating that South Koreans remained confident in their government. However, the death of a university student as a result of a government official's action during the protest in 1991 led to public outcry. The people went out to protest to call for justice by decrying the excessive use of violence to suppress the protesters (Aleman, 2005, p. 47). As can also be seen in Figure 1, the number of individuals participating in the protest was the second highest in 1991 during Roh Tae-woo's era. In other words, this reawakened the same shared sentiment as the people believed their rights and freedom were being

violated by the government. In addition, for South Koreans, they would definitely gather again if they believed that the government was abusing the democracy and freedom of the public, and it was being hindered.

In conclusion, South Koreans no longer engaged themselves emotionally in protests, as they did during the dictatorship. They have become proud of their nation's success in foreign and economic policies and opposed neither Roh Tae-Woo nor his government. With Roh Tae-Woo's improved image, South Koreans still trusted that his administration remained democratic. Moreover, the majority of the public acknowledged that it would take some time be it democratization or reunification of the nation; therefore, none of these issues should be disrupted. Additionally, Roh Tae-Woo did not appear to impede democracy or conduct Korean reunification as other leaders did. As such, in taking these factors into account, the majority of the public showed no support and deemed a protest unnecessary, thus letting the democratization follow the status quo.

Thirdly, nationalism led to anti-military sentiment. As mentioned earlier, nationalism and national narratives could change over time due to a particular factor. With South Korea's success, the military would find no justifiable reason to stage a coup and the pride of the nation shared by the people contributed to hostility and negative stereotypes that grew more intense over the military.

In Roh's era, there was a triangular relationship: the military, Roh Tae-Woo, and the people. The military was not popularized by the people as mentioned above, while Roh Tae-Woo was not favored by the military; the military was displeased and disagreed with Roh Tae-Woo executing the Nordpolitik, as the military has been a crucial force in defending the country's security since the Korean War. Hostility among the military against this president significantly grew, as they had been instilled with the belief that considered communism an enemy.

For example, the Commander of the Third Army, Gen. Koh Myung Seung, voiced his concern over national security as the monitoring of communism was eased in favor of the Nordpolitik (Yoon, 1999, pp. 55-57), while Lt. Gen. Min Byong Don, Superintendent of South Korea's military academy, reacted similarly with his opposition of the policy (HN, 1989). This poor relationship between the military and Roh Tae-Woo suggests the fact that they could care less about Roh Tae-Woo if they were to resort to a coup. Nevertheless, personal displeasure could never overthrow the government's power, and the military would face strong opposition if their action could not be justified. Therefore, Roh Tae-Woo who needed to maintain his position and the military who was not favored by the people would need to convince the people to side with them for their goals to succeed.

However, at that time, the military would never be able to find any justifiable reason for a coup and convince the people for the following reasons: Firstly, the people no longer accepted the idea that a coup was meant to sustain democracy. The current government was elected by virtue of the constitution being amended for fairness and democratic administration, which were what the people had been calling for and believed would help the country to progress. With a coup, they believed that the democracy and progress of the country would be hindered. Secondly, a coup could no longer be justified in terms of the economy and development of South Korea, as the country had been performing smoothly on the global stage. South Korea managed to achieve equality like that of the big powers, the economy was growing, and the country was gradually being democratized.

Moreover, the military's image was increasingly ruined. For instance, in October 1990, the Defense Security Command (DSC), an army intelligence unit, was revealed to have spied on approximately 1,300 politicians and prominent religious figures. Reporters, labor leaders, activists, and university students kept the voice recordings as evidence (Maass, 1990). This spying scandal stemmed from the surveillance program introduced in 1979, which was claimed by the DSC

to be intended for maintaining public security. The public, however, argued that the program was a political agenda for political intervention. Roh Tae-woo fired his defense minister and army intelligence chief and despite criticism against Roh Tae-woo as a former military officer involved in dictatorship and speculation that he was associated with the surveillance program, the ousting of his defense minister and army intelligence chief helped promote his image as a supporter of rights, freedom, and democracy, whereas the military's image was increasingly criticized as a body of people that hindered democracy, who attempted to remain in power and violated the rights and freedom of the people.

At this time, the military's image was defined by nationalism as follows: Firstly, while the people were overwhelmed with the pride of the nation due to the success of their country in several aspects, they still spied on the people and attempted to hinder democratic administration. Thus, the people acknowledged that the military did not prioritize the success of the country or care for the people; they were just longing for power. Secondly, the military's criticism of Nordpolitik for the Korean reunification was contradictory against the nationalist need of the public for the reunification and their pride of the nation due to their country's success in developing allegiance with the communist countries, which was an achievement that made South Korea appealing on the global stage.

With their past experiences, the South Korean people acknowledged the atrocity of the military-led coup d'état, realized that a coup d'état would lead to authoritarianism, censorship of opinion and use of unimaginable violence against dissidents, and that the military was a liar as they had never returned power to the people. Hence, the military was by no means supposed to be involved in politics and the national assembly. In the nationalism, the perception of the military's identity was negative and the military and coup d'état were no longer accepted.

While Roh Tae-woo was able to build up his image while stabilizing his position, he tried to build up a positive image to the people as someone who put

the country before himself. He also proposed the military reform plan and separated from the military and Chun Doo-hwan, thus leading to military reconfiguration. In addition, it should be noted that some of the ousted military officers were openly against his Nordpolitik, and some were appointed under Chun Doo-hwan's government. While it seemed like he was attempting to reform the military, most of the officers appointed by Roh Tae-woo were from North Gyeongsang Province, also his hometown (Strnad, 2010, pp. 220-222). These position transfers stabilized his standing, mitigated military hostility against him, and benefited his image, which was the hidden agenda rather than the genuine move to military reform.

In summary, nationalism in the form of the pride of the nation enabled South Koreans to witness the true nature of a coup d'état and the military's role. They came to realize that a coup d'état hindered democracy and the country's progress. The people felt the need to monitor, pressure, and oppose the use of power by the military. Simultaneously, the military was unable to find a justifiable cause to stage a coup d'état or intervene politically, or even to build any shared sentiment among the public for them to accept the military's role. Additionally, Roh Tae-woo was enthusiastic over military reform, consequently resulting in the decrease of the powerful, old military officers that were familiar with politics, which benefited the stabilization of Roh's position and the consolidation of democracy during 1988-1993. Therefore, in the new prologue of South Korea's democracy that began with Roh Tae-Woo's era, the military could no longer exploit nationalism to preserve their political role and power, but it was the government instead that was making beneficial use of nationalism to justify their position.

5. Conclusion

South Korea's success contributed to the pride of the nation. This was a new focus on nationalism; instead of focusing on anti-Americanism, the people focused on the success of the country. This was because nationalism is an ideology that holds the benefit of the country as the first priority. This sentiment influenced the behavior and attitudes of both the elite and citizens. They needed to maintain a democratic government because it was an element of a developed country and tried to avoid chaos in the country, which would lead to a coup d'état or disrupt the democratic system. As a consequence, this would destroy their national image and their pride of the nation.

Kim Young-Som decided to merge his party with the opposition party because he aimed to solve the political problem by showing he realized that this was the only thing he could do if he wanted the country to move forward smoothly. Furthermore, the civilian politicians strove to retain the pride due to the positive politics and economy. In contrast, the public changed their behavior from resorting to calling for the president to resign or disapproving of the government to maintaining democracy and avoiding a democratic breakdown. Despite any political or economic problems, they upheld the notion that a problem must be solved only under democracy without seeking or believing in any other forms of administration as they did in the past.

Lastly, the nation's success shaped and raised awareness of the consequences of a coup d'état and the presence of the military in politics, which was essential for all members living in the community of democracy. Therefore, the new focus on nationalism provided the consolidation of democracy in terms of avoiding a democratic breakdown and Roh's term ended successfully.

References

- Aleman, J. (2005). Protest and Democratic Consolidation: A Korean Perspective. *International Journal of Korean Studies*, 9, 71-91.
- Ceuster, K. d. (2005). Pride and Prejudice in South Korea's Foreign Policy. *The Copenhagen Journal of Asian Studies*, 21, 64-90.
- Cho, Ji Hyun (2009). The Seoul Olympic Games and Korean society: causes, context and consequences. Doctoral Thesis, Exercise and Health Sciences, Loughborough University, London.
- C-SPAN. (1989). *ROH TAE WOO, President of the Republic of Korea, addressed the Joint Meeting of Congress*. Retrieved June 16, 2023. Retrieved June 29, 2023, from <https://www.cspan.org/video/?9586-1/south-korean-president-address>
- Dornbusch, R., Park, Y. C., Collins, S. M., & Corbo, V. (1987). Korean Growth Policy. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1987(2), 389-454.
- Heo, U. J., Houngecheul; Kim, Hayam; and Kim, Okjin. (2008). he Political Economy of South Korea: Economic Growth, Democratization, and Financial Crisis. *Maryland Series in Contemporary Asian Studies*, 2008(2), 1-24.
- Heo, U., & Hahm, S. D. (2014). Political Culture and Democratic Consolidation in South Korea. *Asian Survey*, 54(5), 918–940.
- HN. (1989, April 5). Roh Tae Woo's Difficult Passage. *The Christian Science Monitor*. Retrieved June 16, 2023, from <https://www.csmonitor.com/1989/0405/ekor-f.html>
- Huntington S. P. (1991). *The third wave: democratization in the late twentieth century*. University of Oklahoma Press.
- Im Hyung Baeg. (2000). South Korea Democratic Consolidation in Comparative Perspective. In Diamond, L. & Kim, B. (Eds.), *Consolidating Democracy in South Korea*. Boulder (pp. 21-47). USA: Lynne Rienner Publishers.
- Jonsson, G. (2014). *Consolidation of democracy in South Korea*. Stockholm

University.

- Kim, J. W. (2015). The Factors That Influenced South Korean Perceptions of the United States in the Early 1990s. *The Society of History Education*, 55, 275-305.
- Kim, Sunhyuk. (1997). State and Civil Society in South Korea's Democratic Consolidation: Is the Battle Really Over?. *Asian Survey*, 37(12), 1135-1144.
- Kohn, H. (2023). *Nationalism*. Encyclopedia Britannica. Retrieved October 12, 2023, from <https://www.britannica.com/topic/nationalism>
- Korea Social Science Data Archive. (2009). *The Democratic Politics Desired by Korean Citizens CODE BOOK*.
- Korea Social Science Data Archive. (2012a). *Survey on Tasks and Prospects of Korean Society after the Seoul Olympics CODE BOOK*.
- Korea Social Science Data Archive. (2012b). *Survey on Values and Attitudes in Transitional Korea 5, 1989 CODE BOOK*.
- Lie, J. (1998). *Han Unbound: The Political Economy of South Korea*. Stanford University Press.
- Maass, P. (1990). ROH FIRES 2 OFFICIALS IN S. KOREA. The Washington Post. Retrieved October 9, 2023, from <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1990/10/09/roh-fires-2-officials-in-s-korea/25581c2e-092e-408b-8009-811b1cca7ff8/>
- Mylonas, H., & Tudor, M. J. (2021). Nationalism: What We Know and What We Still Need to Know. *Annual Review of Political Science*, 24, 109-132.
- Pack, Howard; Page, John; Sabor, Richard; Stiglitz, Joseph E. (1993). *The East Asian Miracle Economic Growth and Public Policy*. Oxford University Press.
- Shin, G.-W., Chang, P. Y., Lee, J.-E., & Kim, S.-K. (2007). *South Korea's democracy movement (1970-1993) Stanford Korea democracy project*

report.

Song, H. (1999). *Labour Unions in the Republic of Korea: Challenge and Choice.*

Seoul: Seoul National University.

Strnad, G. (2010). The Sixth Republic under Roh Tae Woo: The Genesis of

South Korean Democracy. *Police Political Science*, 39, 204-225.

Times, T. N. Y. (1988, November 29). *Korea's Careful Path to Democracy.*

Retrieved June 16, 2023, from <https://www.nytimes.com/1988/11/29/opinion/korea-s-careful-path-to-democracy.html>

Woo, H. Y. (2010). A Review of Korean History Vol. 3 Modern/Contemporary

Era. Gyeonggi-do: Kyongsaewon.

Yoon, S. (1999). Interest groups and foreign policy in South Korea: a case study.

Journal of International and Area Studies, 6(1), 51-63.

Received: September 1, 2023

Revised: October 9, 2023

Accepted: December 16, 2023

นโยบายการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมผ่าน การใช้สื่อดิจิทัลของสาธารณรัฐเกาหลี

จิริสิน ถิ่นบาง*
เกดสิริ สุทธิญา**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลีที่ได้ดำเนินนโยบายทางการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐของเกาหลีใต้ได้ดำเนินนโยบายทางการทูตสาธารณะที่เป็นรูปธรรมเพื่อส่งเสริมเค-คอนเทนต์โดยการเปิดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็น “นักการทูตพลเมือง” ผ่านกิจกรรมการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมกับชาวต่างชาติ ผ่านการใช้สื่อดิจิทัล ซึ่งมีหน่วยงานสำคัญของภาครัฐเกาหลีฯ ที่ได้ดำเนินนโยบายดังกล่าว ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยตามกรอบแนวคิดการทูตสาธารณะสามระนาบนั้นพบว่า การดำเนินนโยบายทางการทูตสาธารณะของเกาหลีใต้มีลักษณะเด่นในระนาบการประสานร่วมมือตามแนวคิดของ โควแวนและอาร์เซนอลต์ (Cowan and Arsenault, 2008) ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากการสื่อสารแบบสองทาง โดยเน้นความสัมพันธ์กับชาวต่างชาติ ซึ่งถือเป็นการเชื่อมผู้คนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเข้าด้วยกันผ่านการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้

* นิสิตปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาเกาหลี ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ติดต่อได้ที่ e-mail: th.jirasin@gmail.com

** นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมเกาหลี ภาควิชาเกาหลีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยการศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยสตรีอีฮวา กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี ติดต่อได้ที่ e-mail: krunggkringg@gmail.com

กิจกรรมต่าง ๆ ตามนโยบายการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วมของสาธารณรัฐเกาหลีจึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนการเผยแพร่วัฒนธรรมเกาหลีผ่านการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน

คำสำคัญ: การทูตสาธารณะ, นโยบายการทูตสาธารณะ, การทูตเชิงวัฒนธรรม,
สาธารณรัฐเกาหลี

Republic of Korea's Digital Media Participatory Cultural Public Diplomacy Policy

Jirasin Thinbang*

Kirtsiri Suthanya**

Abstract

This study mainly investigates the role of the Korean government in promoting participatory public diplomacy policies. According to recent research, Korean government agencies have implemented specific public diplomacy policies to promote K-content by enabling the public to participate. Major agencies of the Korean government that pursue a 'citizen diplomacy' policy through a foreign-participatory cultural public diplomacy policy using digital media include the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Culture, Sports and Tourism. As a result of analyzing research results based on The Three Layers of Public Diplomacy framework, according to Cowan and Arsenault (2008), Korea's public diplomacy is characterized by a collaboration layer, which is evaluated as the most effective method. Because it is a bilateral communication, it means that people from different cultures are connected through mutual exchange, focusing on relationships with foreigners. Therefore, various activities under Korea's inclusive

* Undergraduate Student, Korean Section in Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University. e-mail: th.jirasin@gmail.com

** Ph.D. Student, Department of Korean Studies, Graduate School of International Studies, Ewha Womans University. e-mail: krunggkringg@gmail.com

public diplomacy policy are expected to play an important role in developing and spreading Korean culture through public-private cooperation.

Keywords: Public Diplomacy, Public Diplomacy Policy, Cultural Diplomacy, Republic of Korea

1. ความสำคัญ ที่มาของปัญหาวิจัย และทบทวนวรรณกรรม

นับตั้งแต่ปี 1997 ภายหลังจากที่เกาหลีใต้ประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจ เกาหลีใต้ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่เปิดเสรีทางการค้า ส่งเสริมการลงทุนและการบริการมากขึ้น ซึ่งได้ปรับยุทธศาสตร์เศรษฐกิจของประเทศใหม่ จากเดิมที่เน้นการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเปลี่ยนเป็นการส่งเสริมสินค้าวัฒนธรรมสมัยนิยม จึงส่งผลให้นโยบายทางการทูตสาธารณะ รวมทั้งการทูตวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน เพราะสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้าง Soft Power เพื่อยกระดับภาพลักษณ์ของประเทศผ่านสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม และส่งเสริมการสื่อสารระหว่างประเทศผ่านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม นอกจากนี้การให้ความสำคัญกับ Soft Power ในการดำเนินนโยบายทางการต่างประเทศ ยังมีจุดประสงค์เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างความแตกต่าง และสร้างมูลค่าให้กับสินค้าเกาหลี นำวัฒนธรรมมาพัฒนาให้สามารถตอบโจทย์ของผู้รับ และสามารถแปลงวัฒนธรรมเป็นสินค้าที่สามารถขายได้ และใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยเผยแพร่ นำไปสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการส่งผ่านเนื้อหา/เรื่องราวของเกาหลีใต้ไปสู่สากล โดยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

เกาหลีใต้ได้เริ่มเล็งเห็นว่า “วัฒนธรรมประจำชาติ” คือ สิ่งที่มีมูลค่ามหาศาลทางเศรษฐกิจ รัฐจึงเริ่มส่งเสริมเศรษฐกิจวัฒนธรรมด้วยการสร้างสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมประจำชาติ และนำเอาเรื่องวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าส่งออกสำคัญเพื่อส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ในปี 1998 รัฐบาลเกาหลีในสมัยประธานาธิบดีคิม ย็อง-ซัม (Kim Young-Sam) ได้เริ่มต้นนโยบายส่งเสริม “กลุ่มอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม” (Cultural Industries)⁶ ซึ่งครอบคลุมธุรกิจสาขาต่าง ๆ มากมายมาจนถึงปัจจุบัน อาทิ ภาพยนตร์ ดนตรี วิดีโอเกม สื่อสิ่งพิมพ์ การกระจายเสียง การออกแบบ ตัวการ์ตูน ความบันเทิงที่ให้ความรู้ (Edutainment) รวมทั้งได้วางวิสัยทัศน์ทางวัฒนธรรมสำหรับการเข้าสู่สังคมดิจิทัลเพื่อตอบรับกับเทรนด์การสื่อสารแบบโลกาภิวัตน์ ต่อมาจึงเกิดคำว่า กระแสเกาหลีนิยม (Korean wave) ขึ้นครั้งแรกในช่วงปลายยุค 1990 มีที่มาจากคำว่า

⁶ อ้างอิงจาก Yim, H. (2002, pp. 37-48)

ฮัลลียู (Hallyu: 한류) ซึ่งหมายถึงกระแสหรือปรากฏการณ์ความนิยมวัฒนธรรมเกาหลีที่มีอิทธิพลมาจากสินค้าเชิงวัฒนธรรม อาทิ โป๊ป เกออนันต์กุล (2561) กล่าวว่า กระแสเกาหลีนิยมนั้นมียอดประกอบที่ล้วนเกี่ยวกับวัฒนธรรมทั้งสิ้น ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดนี้ได้นำมาเผยแพร่และเข้าถึงผู้คนได้ง่ายโดยใช้สื่อบันเทิงและสื่อออนไลน์มาใช้เป็นเครื่องมือในการทำให้กระแสเกาหลีนิยมเป็นที่รู้จัก อีกทั้งยังทำให้วัฒนธรรมเกาหลีมีผู้สนใจมากขึ้น

องค์ประกอบสำคัญของการเกิดขึ้นของกระแสเกาหลีนิยม คือ เนื้อหาความเป็นเกาหลี (K-content) ที่มีหลากหลายประเภทและหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น เพลง/ดนตรี (K-pop) ละคร (K-Dramas) ภาพยนตร์ (K-Movies) เกม (K-games) เว็บตูน (K-Webtoons) แอนิเมชัน (K-Animations) และรายการบันเทิง (K-Entertainment Programs) รวมทั้งภาษา/การศึกษา (K-language/K-Education) วัฒนธรรม/วิถีชีวิต (K-Culture/K-Lifestyle) การท่องเที่ยว (K-Tourism) อาหาร (K-Food) ความงาม (K-Beauty) และแฟชั่น (K-Fashion) ซึ่ง K-content เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการเผยแพร่วัฒนธรรมเกาหลีที่มีอิทธิพลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อดิจิทัล

นอกจากนี้จากการศึกษาของ กิตติ ประเสริฐสุข (2561) ยังกล่าวว่าวัฒนธรรมถือเป็นทรัพยากรที่แพร่หลายมากที่สุดของ Soft Power เกาหลี เป็นที่รู้จักในนามของ “คลื่นเกาหลี” หรือ “ฮัลลียู” รัฐบาลเกาหลีหันมาเน้นส่งเสริมวัฒนธรรมสมัยนิยมเกาหลีในต่างประเทศด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ เพื่อสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการส่งออกสินค้าวัฒนธรรม และความต้องการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชาติของตนเอง

กระแสเกาหลีนิยมจึงถือได้ว่าเป็นการใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงวัฒนธรรม (Cultural Marketing) ที่นำทุนทางด้านวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อสร้างเอกลักษณ์และความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และยังดึงดูดผู้คนจากต่างประเทศให้หันมาสนใจประเทศเกาหลีได้มากขึ้น จึงถือได้ว่ากระแสเกาหลีนิยมเป็นความสำเร็จที่เกิดจากนโยบาย Soft power ด้านวัฒนธรรมของเกาหลี

เกาหลีได้เน้น Soft Power ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อยกระดับสถานะของประเทศ และได้มีการดำเนินงานภายในประเทศอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการของประธานาธิบดีว่าด้วยภาพลักษณ์ของชาติขึ้น เพื่อรับผิดชอบบูรณาการนโยบาย Soft Power ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

รวมทั้งรัฐบาลได้มีการผลักดันและสนับสนุนอย่างจริงจังโดยผลักดันแผนนโยบายฟื้นฟูวัฒนธรรม (Hallyu Industry Support Development Plan) ซึ่งใช้วัฒนธรรมเกาหลีและความเป็นเกาหลีควบคู่ไปกับการสร้างภาพลักษณ์ของประเทศ โดยการใช้สินค้า และการบริการของเกาหลีเป็นตัวส่งออก ซึ่งได้ผลมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (สุภาพิชญ์ ธีระวัฒน์, 2565)

ในสมัยรัฐบาลของประธานาธิบดี มุน แจอิน ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคประชาชน นั่นก็คือ นโยบายมุงใต้ใหม่ (New Southern Policy) ซึ่งมีวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประชาคมแห่งสันติภาพและความเจริญรุ่งเรืองที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง” และเน้นแนวคิด 3P ได้แก่ People (ประชาชน) Peace (ความสงบสุข) และ Prosperity (ความเจริญรุ่งเรือง) ซึ่งในด้านประชาชน มีเป้าหมายที่จะเสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันผ่านการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนที่เพิ่มขึ้น² และเนื่องจากภาคประชาชนสามารถเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล จึงมีการส่งเสริมบทบาทของภาคประชาชนให้เป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายการทูตสาธารณะ และสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศระหว่างประชาชนจากการใช้ประโยชน์ทางวัฒนธรรมสอดแทรกและสะท้อนเนื้อหาความเป็นเกาหลีผ่านเพลง ละคร ภาพยนตร์ เกม กีฬา เป็นต้น เพื่อสร้างอิทธิพลทางความคิด และการรับรู้เชิงบวกต่อประเทศเกาหลีใต้ จึงจำเป็นต้องมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างอำนาจอ่อน (Soft Power) ให้แก่ประเทศ รวมทั้งบรรลุเป้าหมาย/ผลประโยชน์ของชาติ

วรศรา ภาคมาลี (2563) กล่าวว่า การศึกษาการทูตสาธารณะจำเป็นอย่างมากในฐานะที่เป็นหนึ่งในนโยบายการต่างประเทศของเกาหลีใต้ ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนทรัพยากรของประเทศเพื่อสร้าง Soft Power ของประเทศให้เกิดขึ้น เพื่อให้ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์ของประเทศ โดยมุ่งศึกษากิจกรรมการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการดำเนินการที่ทำให้เกาหลีใต้ประสบความสำเร็จมากที่สุดในการสร้าง Soft Power

² อ้างอิงจาก นโยบายมุงใต้ใหม่ กองภารกิจของสาธารณรัฐเกาหลีสู่อาเซียน (신남방 정책(삭제)주아세안 대한민국 대표부, n.d.)

เสกสรร อานันทศิริเกียรติ (2563) ระบุว่า ในลำดับความสำคัญของนโยบาย การต่างประเทศของเกาหลีใต้ที่ปรากฏบนเว็บไซต์ภาษาอังกฤษของกระทรวงกา ต่างประเทศ การเสริมสร้างผลประโยชน์แห่งชาติด้วยการทูตสาธารณะและการทูต สาธารณะที่พลเมือง มีส่วนร่วม (Participatory Public Diplomacy: 국민참여 쌍공공외교) ถือว่ามีความสำคัญเป็นอันดับสองรองจากการแก้ไขปัญหานิวเคลียร์เกาหลี เหนือโดยสันติและสร้างระบอบสันติภาพบนคาบสมุทรเกาหลีในระยะยาว

นอกจากนี้จากผลสำรวจการรับรู้ร่วมกันระหว่างเยาวชนเกาหลีและเยาวชน อาเซียน ในปี ค.ศ. 2021 โดยศูนย์อาเซียน-เกาหลี (ASEAN-Korea Centre: 한-아세안 센터)³ ชี้ให้เห็นว่าเจตคติของเยาวชนในอาเซียนที่มองประเทศเกาหลีใต้เปลี่ยนจาก มุมมองเชิงเศรษฐกิจเป็นมุมมองเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจใน ปี ค.ศ. 2017 ที่มองว่าประเทศเกาหลีใต้ในฐานะที่เป็น “ประเทศพัฒนาแล้ว” “มี ประสิทธิภาพ” “ทันสมัย” ในขณะที่ปัจจุบันได้เปลี่ยนมุมมองของคำที่แสดงภาพลักษณ์ ของความเป็นเกาหลีเป็นคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารและกระแสวัฒนธรรมเกาหลีหรือ ฮันรยู เช่น “K-pop” “K-Drama” “กิมจิ” “วัฒนธรรม” “สวยงาม” เป็นต้น ผลการศึกษา ชี้ให้เห็นการเติบโตของความแพร่หลายในฮันรยูและเนื้อหาวัฒนธรรมเกาหลีในระดับ สากล นอกจากนี้การศึกษายังพบว่าระดับความชื่นชอบเกาหลีของเยาวชนชาวไทยที่ทำ แบบสำรวจมีมากถึง 86% มากสูงสุดเป็นอันดับสองจากเยาวชนในกลุ่มประเทศอาเซียน ผลการสำรวจชี้ให้เห็นว่าเยาวชนชาวไทยมีความสนใจในเกาหลีเป็นอันดับต้น ๆ เมื่อ เทียบกับเยาวชนในภูมิภาค ซึ่งวิธีการเข้าถึงเนื้อหาความเป็นเกาหลี จากการสำรวจยัง พบว่าวิธีการที่เยาวชนไทยเข้าถึงข้อมูล/เนื้อหาเกี่ยวกับเกาหลีมากที่สุด คือ การใช้สื่อ ดิจิทัล ได้แก่ SNS (สื่อโซเชียล) อินเทอร์เน็ต และ OTT หรือ online streaming video services เช่น YouTube เป็นต้น โดยประเภทของข้อมูล/เนื้อหาที่เข้าถึงมากเป็นอันดับ ต้น ๆ ได้แก่ อาหาร การท่องเที่ยว และวัฒนธรรม/ศิลปะ นอกจากนี้การศึกษาดังกล่าว จึงชี้ให้เห็นว่าการรับรู้ความเป็นเกาหลีของเยาวชนในภูมิภาคอาเซียนไม่เพียงแต่จำกัด อยู่เพียงความนิยมในดารา ศิลปิน ไอดอล และคนดังในอุตสาหกรรมบันเทิงเท่านั้น แต่ ยังส่งอิทธิพลให้เกิดการรับรู้ในมิติทางวัฒนธรรมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมด้านการ

³ อ้างอิงจาก Kim, H., Kim, S., Majid, S. M. H., Kim, G., & Lee, J. (2022)

ท่องเที่ยวหรือวัฒนธรรมด้านการบริโภค ซึ่งความสนใจดังกล่าวมีส่วนส่งผลให้เกิดการรับรู้ในวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิต รวมทั้งวัฒนธรรมด้านภาษาในลำดับถัดไปอีกด้วย

โลกในยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีจึงเป็นการสื่อสารที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ การใช้อินเทอร์เน็ตและการใช้สื่อดิจิทัล รวมทั้งเครือข่ายสังคมออนไลน์ซึ่งสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในปัจจุบัน นอกจากนี้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้การใช้สื่อดิจิทัลมีบทบาทมากขึ้น เช่น สื่อวิดีโอในช่องทางยูทูบ ซึ่งเป็นสื่อดิจิทัลที่กำลังได้รับความนิยมทั่วโลก โดยมีลักษณะเด่น คือ ผู้ใช้ยูทูบสามารถรับรู้/เสพเนื้อหาที่สนใจได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ผู้ใช้อย่างสามารถเป็นผู้ผลิตเนื้อหาและผู้บริโภคเนื้อหาได้ในเวลาเดียวกัน ปัจจุบันอิทธิพลของยูทูบเบอร์ชาวไทยที่ผลิต สร้างสรรค์ และเผยแพร่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นเกาหลีก็กำลังมีบทบาทมากขึ้นในฐานะผู้ที่มีส่วนช่วยในการสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมในวงกว้าง อิทธิพลดังกล่าวแสดงให้เห็นได้จากจำนวนการมีส่วนร่วม เช่น จำนวนยอดผู้ติดตาม จำนวนครั้งที่เข้าชมสื่อวิดีโอ จำนวนการกดถูกใจ จำนวนการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งจำนวนครั้งในการกดแบ่งปัน

มอเลียงและดาลิซอน (Mauleon and Dalizon, 2021) เสนอให้เห็นว่าวิดีโอคลิปในช่องทางยูทูบมีความสามารถในการส่งเสริมความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมระหว่างสองกลุ่มชน โดยการเน้นความคล้ายคลึงกันหรือส่งเสริมความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือการชี้ให้เห็นตัวอย่างความแตกต่างและข้อห้ามต่าง ๆ ได้ ดังนั้นผู้ใช้สื่อดิจิทัล รวมทั้งยูทูบเบอร์ซึ่งเป็นผู้ใช้สื่อดิจิทัลประเภทหนึ่งจึงมีศักยภาพและบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม อีกทั้งการเกิดขึ้นของสื่อดิจิทัลชี้ให้เห็นได้ชัดถึงการแพร่หลายของการนำเสนอทางวัฒนธรรมที่ผลิตในตลาดในโลกออนไลน์ ตลอดจนทำให้เกิดความตระหนักทางสังคมและวัฒนธรรมในทางที่ดีขึ้นผ่านการเปิดเผยที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของผู้คนที่ภูมิหลังแตกต่างกัน ทำให้คุ้นเคยกับความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมได้ เยาวชนในฐานะที่เป็นแรงขับเคลื่อนหลักและเป็นผู้ใช้สื่อดิจิทัลสามารถผลักดันให้เกิดความตระหนักและการมีส่วนร่วมในประเด็นเหล่านี้ได้ การศึกษายังพบว่านอกเหนือจากสื่อดิจิทัลออนไลน์ต่าง ๆ แล้ว YouTube สามารถดึงดูดผู้ชมได้มากที่สุดในกลุ่มเยาวชน ซึ่งผู้คนมักจะมีส่วนร่วมผ่านการแสดงความคิดเห็น ซึ่งช่วยให้

สามารถบริโภคเนื้อหาได้อย่างมีวิจารณญาณ เนื่องจากไม่ได้เป็นเพียงผู้รับเนื้อหาเพียงเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างการสนทนาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่นได้

หน่วยงานภาครัฐของเกาหลีใต้เห็นความสำคัญของการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมกับชาวต่างชาติผ่านการใช้สื่อดิจิทัล จากโครงการต่าง ๆ ที่ได้ริเริ่มขึ้น เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่เนื้อหา K-content รวมทั้งความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเกาหลีใต้กับนานาประเทศ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและบทบาทของรัฐบาลสาธารณรัฐเกาหลีในการดำเนินนโยบายการทูตสาธารณะ โดยเน้นศึกษาช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาะหว่างปี ค.ศ. 2020-2022 ซึ่งเป็นช่วงที่อัตราการใช้สื่อดิจิทัลสูงมากขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก โดยการวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมผ่านโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวต่างชาติโดยการใช้สื่อดิจิทัลเป็นสื่อกลาง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการส่งเสริมวัฒนธรรมเกาหลีและเค-คอนเทนต์ผ่านนโยบายการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วมโดยชาวต่างชาติผ่านการใช้สื่อดิจิทัลของสาธารณรัฐเกาหลี

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

การทูตสาธารณะสามระนาบ (Three Layers of Public Diplomacy)

ในงานวิจัยนี้เลือกใช้แนวทางการวิเคราะห์ “การทูตสาธารณะสามระนาบ” (Three Layers of Public Diplomacy) ของ โคแวนและอาร์เซนอลต์ (Cowan and Arsenault, 2008, p. 10) ซึ่งได้เสนอว่า ในการอธิบายการทูตสาธารณะอย่างเป็นระบบควรกระทำโดยแบ่งการทูตสาธารณะออกเป็น 3 ระนาบ (layer) ได้แก่ 1) ระนาบการ

สื่อสารเดี่ยว (monologue) 2) ระนาบการสานเสวนา (dialogue) และ 3) ระนาบการประสานร่วมมือ (collaboration) ใจความสำคัญของระนาบทั้งสามมี ดังนี้

1. ระนาบการสื่อสารเดี่ยว เป็นการปฏิบัติที่เน้นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) ส่วนมากมักกระทำเพื่อประกาศท่าที หรือ จุดยืนของรัฐบาลในประเทศนั้น เฉพาะเจาะจง ให้ประชาชนและผู้กำหนดนโยบายในประเทศอื่นได้รับทราบโดยทั่วกัน บ้างก็กระทำเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภาพลักษณ์ (image) ของประเทศตน สำหรับจุดอ่อนของการสื่อสารเดี่ยว คือ การไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารภายนอก สามารถตอบสนอง (response) และส่งข้อมูลป้อนกลับ (feedback) มายังรัฐบาลผู้ส่งสารได้

2. ระนาบการสานเสวนา เป็นการปฏิบัติที่เน้นสร้างการเสวนาข้ามพรมแดน (cross-national dialogue) พื้นที่สาธารณะระหว่างประเทศ (international public sphere) และบทสนทนาระหว่างวัฒนธรรม (conversation of cultures) ด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็น ซึ่งมีได้จำกัดเพียงเฉพาะการหารือของเจ้าหน้าที่ระดับสูง แต่หมายรวมถึง “การมีส่วนร่วมของพลเมือง” (citizen participation) ผ่านกิจกรรมข้ามวัฒนธรรม เช่น การแข่งขันกีฬา และการใช้สื่อเชิงโต้ตอบ (interactive media) อาทิ แพลตฟอร์มสื่อดิจิทัลประเภทต่าง ๆ เป็นต้น การเปิดพื้นที่ให้คนทั่วไปสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในปฏิสัมพันธ์ ที่ส่งเสริมโดยภาครัฐ มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดมติมหาชน (public opinion) ในเชิงบวกระหว่างกัน

3. ระนาบการประสานร่วมมือ เป็นวิธีการที่ โคเวนและอาร์เซนอลต์ เห็นว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยเป็นการปฏิบัติที่เน้นส่งเสริมการเกี่ยวพัน (engagement) กับสาธารณชนต่างชาติ (foreign publics) ผ่านโครงการความร่วมมือข้ามพรมแดน ซึ่งทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมผู้คนในสองสังคมที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ชาติพันธุ์ ด้วยการเพิ่มความไว้วางใจ (trust) ที่เกิดจากการเกี่ยวพันอย่างสลับซับซ้อนในหลายระดับ หลายพื้นที่ ตัวอย่างเช่น การมีส่วนร่วมของกลุ่มทางวัฒนธรรมที่มีจุดร่วมในสองสังคมในกิจกรรม ที่จัดขึ้นในพื้นที่ไซเบอร์ (cyberspace) เป็นต้น (อ้างอิงใน Fayer, 2008)

ข้อถกเถียง (argument) ของ โคเวนและอาร์เซนอลต์ (Cowan and Arsenault, 2008) เป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อสรุปของงานวิชาการร่วมสมัยเกี่ยวกับการทูต

สาธารณะของประเทศต่าง ๆ ที่ว่า การสื่อสารสองทางมีความสำคัญ และช่วยให้การดำเนินการทูตสาธารณะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ให้ภาคเอกชน ตลอดจนบุคคลทั่วไปสามารถเข้ามาเกี่ยวพันกันในรูปแบบที่หลากหลาย (อาทิ การปฏิสัมพันธ์ผ่านแพลตฟอร์มสื่อสังคม) เป็นกุญแจที่ช่วยสร้างความเข้าใจและการตระหนักรู้ข้ามวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยปูทางสู่การเกิดขึ้นของอำนาจละมุนได้ (Bjola & Jiang, 2015; Pamment, 2016)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบทความ ข่าวสารจากเว็บไซต์และจากช่องทาง SNS หลักอย่างเป็นทางการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาบทบาทภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลีที่มีส่วนช่วยในการสนับสนุนและพัฒนาการสร้างความรับรู้และความเข้าใจในประเด็นด้านวัฒนธรรม/เนื้อหาเค-คอนเทนต์ผ่านการใช้สื่อดิจิทัลจากนโยบายกิจกรรมการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วม และนำมาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้กำหนดขอบเขตการศึกษา ในด้านเนื้อหาและเวลา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการส่งเสริมนโยบายการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐของเกาหลีใต้กับผู้ใช้อินเทอร์เน็ตชาวต่างชาติ

2. ขอบเขตด้านเวลา

งานวิจัยนี้กำหนดขอบเขตเวลาในการเก็บข้อมูลเฉพาะช่วงระหว่างเดือน
มกราคม ค.ศ. 2020 ถึง เดือนสิงหาคม ค.ศ. 2022

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

เพื่อให้การสื่อสารระหว่างผู้วิจัยกับผู้อ่านเป็นไปอย่างถูกต้องไม่คาดเคลื่อน
ผู้วิจัยจึงได้กำหนดนิยามศัพท์ปฏิบัติการ ดังรายการต่อไปนี้

1. วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต ระบบความเชื่อความหมาย (อาทิ ภาษา
ศาสนา ค่านิยม) แบบธรรมเนียม ประเพณี ทั้งที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และที่ปรากฏขึ้น
ใหม่ ตลอดจนการสร้างสรรคทางศิลปะลักษณะ (artistic creation) รวมถึง วัฒนธรรม
ประดิษฐ์ร่วมสมัย เช่น วัฒนธรรมพอป (pop culture) เป็นต้น (Ratzmann, 2019, pp. 8-
9)

2. เค-คอนเทนต์ (k-content) หมายถึง เนื้อหาที่ส่งผ่านความเป็นเกาหลี ซึ่ง
ปรากฏผ่านสื่อต่าง ๆ ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย บ้างเป็นวัฒนธรรมตามความหมาย
ดั้งเดิม ได้แก่ ภาษา/การศึกษา วัฒนธรรม/วิถีชีวิต อาหาร การท่องเที่ยว บ้างอาจเป็น
วัฒนธรรมประดิษฐ์ร่วมสมัย (อาทิ วัฒนธรรมสมัยนิยม หรือ popular culture) ได้แก่ เค-
พอป (k-pop) ละคร ภาพยนตร์ รายการบันเทิง แอนิเมชัน เว็บตูน และความงามแบบ
เกาหลี เป็นต้น

3. การทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรม (Cultural Public Diplomacy) ในที่นี้เกิดจาก
การรวมกันของคำว่า “การทูตสาธารณะ” และ “การทูตเชิงวัฒนธรรม” ซึ่งการทูต
สาธารณะตามนิยามของ Edmund Gullion ระบุว่า

...[การทูตสาธารณะเป็นการสร้าง] อิทธิพลเหนือทัศนคติ
มหาชนที่มีต่อการกำหนดและปฏิบัตินโยบายต่างประเทศ [การทูต
สาธารณะ] ครอบคลุมมิติทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่ง
นอกเหนือจากการทูตแบบประเพณีนิยม [ได้แก่] การบ่มเพาะอิทธิพล
โดยรัฐบาลต่อมติมหาชนในประเทศอื่น การปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม
เอกชนและผลประโยชน์ในประเทศหนึ่งกับกลุ่มภายนอก การรายงาน
ข่าวด้านการต่างประเทศและผลกระทบต่อภาคนโยบาย การสื่อสาร

ระหว่างผู้ปฏิบัติหน้าที่สื่อสาร รวมถึงระหว่างนักการทูตกับผู้สื่อข่าวต่างชาติ และกระบวนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม (อ้างอิงใน Saliu, 2020, p. 71)

ในขณะเดียวกัน การทูตเชิงวัฒนธรรม ตามนิยามของ Milton Cummings ซึ่งได้เสนอคำจำกัดความของการทูตทางวัฒนธรรมว่าเป็น

“การแลกเปลี่ยนความคิด ข้อมูล ศิลปะ ภาษา และแง่มุมอื่นๆ ของวัฒนธรรมระหว่างประเทศและประชาชน เพื่อส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน” การทูตทางวัฒนธรรมครอบคลุมการปฏิบัติที่หลากหลายโดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างพันธมิตร การกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจ หรือการสนับสนุนสันติภาพและความมั่นคง (*Cutting Edge | From Standing Out to Reaching Out: Cultural Diplomacy for Sustainable Development*, 2023)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการทางการทูตสาธารณะโดยอาศัยการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศและประชาชน

4. การทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วม (Participatory Public Diplomacy) หมายถึง การดำเนินการทางการทูตสาธารณะที่หน่วยงานของภาครัฐและที่ไม่ใช่ภาครัฐ รวมถึงภาคประชาชนมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการดำเนินการทางการทูตสาธารณะ

5. ผลการวิจัย

5.1 นโยบายการทูตสาธารณะ (Public Diplomacy) ของสาธารณรัฐเกาหลี

ภาพที่ 1. นโยบายการทูตสาธารณะของสาธารณรัฐเกาหลี
(ที่มา: Ministry of Foreign Affairs, Republic of Korea (n.d.))

เกาหลีใต้ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “Fascinating the world with Korea’s Charm” (ทำให้โลกหลงใหลด้วยเสน่ห์ของเกาหลี) และได้กำหนดเป้าหมายไว้ 5 ประการ (แสดงให้เห็นในภาพที่ 1) ซึ่งรัฐบาลของประธานาธิบดีมุน แจอิน เป็นรัฐบาลแรกที่ต้องนำแผนแม่บทการทูตสาธารณะ ฉบับที่ 1 (ค.ศ. 2017-2021) มาใช้ตามรัฐธรรมนูญการทูตสาธารณะที่กำหนดไว้ ซึ่งแผนดังกล่าวมีกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่เป้าหมาย โดยเน้นการทูตสาธารณะที่ใช้ทรัพยากร 3 สิ่ง ได้แก่ วัฒนธรรม ความรู้ และนโยบาย สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรม เกาหลีใต้มีวัตถุประสงค์สร้างการดึงดูดทางวัฒนธรรม ยกกระดับภาพลักษณ์ของประเทศผ่านทรัพย์สินทางวัฒนธรรม และเสริมสร้างการสื่อสารผ่านการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

2. การทูตสาธารณะเชิงองค์ความรู้ เพื่อส่งเสริมความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประเพณี โดยการแก้ไขข้อมูลที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับเกาหลี และส่งเสริมการพัฒนาของประเทศ รวมทั้งสนับสนุนการศึกษาภาษาเกาหลี

3. การทูตสาธารณะเชิงนโยบาย มีวัตถุประสงค์ คือ เสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจจากสาธารณชนทั่วไป และเสริมสร้างการแลกเปลี่ยน การมีปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติและนักเรียน นักศึกษาในเกาหลี

การทูตสาธารณะและการทูตเชิงวัฒนธรรม ได้รับความสนใจและยอมรับเพิ่มมากขึ้นในเกาหลีใต้ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความเป็นประชาธิปไตย และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสื่อสาร ทำให้การทูตสาธารณะกลายเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่ารัฐบาลของสาธารณรัฐเกาหลีได้ออกนโยบายที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมการเผยแพร่เนื้อหาความเป็นเกาหลี (K-content) ผ่านการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน โดยภายในกระทรวงการต่างประเทศ (Ministry of Foreign Affairs: MOFA/ 외교부) มีหน่วยงานหลักที่กำกับดูแลการดำเนินการทูตสาธารณะของกระทรวงการต่างประเทศ ได้แก่ กรมการทูตสาธารณะและวัฒนธรรม (Public Diplomacy and Cultural Affairs Bureau: 공공문화외교국) และมีองค์กรการทูตสาธารณะในกำกับดูแลโดยตรง 4 หน่วยงาน ได้แก่ มูลนิธิเกาหลี (Korea Foundation: KF) องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งเกาหลี (Korea International Cooperation Agency: 한국국제협력단) มูลนิธิกิจการเกาหลีโพ้นทะเล (Korean Overseas Foundation: 재외동포재단) และมูลนิธิเกาหลี-แอฟริกา (Korea-Africa Foundation: 한-아프리카재단)

5.2 การทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วม

“การทูตสาธารณะที่พลเมืองมีส่วนร่วม” ถือว่าเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับการสร้างเมืองที่เน้นบทบาทของประชาชน ในช่วงรัฐบาลมุน แจอิน มีการส่งเสริมพลเมืองชาวเกาหลีมาเป็นบทบาทนำในการดำเนินการทูตสาธารณะ ผ่านการจัดตั้งโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ โครงการ Public Diplomacy Academy เพื่อเสริมสร้างบทบาทพลเมืองเกาหลีในการดำเนินการทูตสาธารณะด้วยการจัดอบรม ให้ความรู้ วิธีคิด ประสบการณ์แก่ประชาชนชาวเกาหลีที่สนใจ โครงการ KF

Young Public Diplomacy Corp เพื่อสนับสนุนเยาวชนเกาหลีในการดำเนินการทูตสาธารณะทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดึงดูดชาวต่างชาติในเกาหลี โดยทั้งสองโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานภายใต้ KF นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนพลเมืองผู้ใช้สื่อดิจิทัลด้วยเช่นเดียวกัน เช่น โครงการ KOICA's Global Supporters (WeKO) ซึ่งรับสมัครพลเมืองเกาหลีและชาวต่างชาติที่สนใจมาเป็นผู้ช่วยสนับสนุนในสื่อดิจิทัล โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2019 จนถึงปัจจุบัน ภายใต้การดำเนินงานของ KOICA เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่านอกเหนือจากกิจกรรมการทูตสาธารณะที่สนับสนุนนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลโดยตรงแล้ว เกาหลีใต้ยังเน้นการสื่อสารกับประชาชนชาวต่างชาติผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เช่น ผ่านช่องทางสื่อ SNS ทางการ เป็นต้น นอกจากนี้กระทรวงการต่างประเทศยังได้ริเริ่มโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวต่างชาติทั้งอาศัยในประเทศอื่น ๆ และที่อาศัยอยู่ในเกาหลี เช่น โครงการ Korea Allimi (대한민국 알리미) ดำเนินการโดยกรมการทูตสาธารณะและวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ Unboxing Korea (나도너도 한국알기) ที่เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติที่อาศัยในเกาหลีสามารถสร้างสรรค์เนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรม คุณค่า วิถีชีวิต นโยบายของประเทศเกาหลีจากมุมมองของชาวต่างชาติที่ได้ไปสัมผัสประสบการณ์ทางวัฒนธรรมเกาหลีจริงด้วยตัวเองและนำไปเผยแพร่ในโซเชียลมีเดียของตน โดยผู้ที่ผลิตผลงานได้ยอดเยี่ยมก็จะได้รับรางวัลรายเดือนหรือรายปีเมื่อสิ้นสุดกิจกรรมด้วย นอกจากนี้หน่วยงานในสังกัดของกระทรวงการต่างประเทศที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วมโดยชาวต่างชาติในการเผยแพร่วัฒนธรรมเกาหลีผ่านการใช้สื่อดิจิทัล มีจำนวนมากมายหลายหน่วยงานทั่วโลก เช่น สถานทูตสาธารณรัฐเกาหลีประจำประเทศต่าง ๆ สำหรับกรณีความสัมพันธ์กับประเทศไทยพบว่านอกเหนือจากกิจกรรมการทูตสาธารณะของกระทรวงการต่างประเทศแล้ว หน่วยงานในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว (Ministry of Culture, Sports and Tourism: MCST/문화체육관광부) ก็มีบทบาทสำคัญด้วยเช่นกัน โดยทั้งสองกระทรวงได้มีการจัดโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวต่างชาติทั้งที่อาศัยอยู่ในประเทศเกาหลีใต้และอาศัยอยู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

5.3 การดำเนินนโยบายทางการทูตสาธารณะโดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวต่างชาติผ่านการใช้สื่อดิจิทัลของสาธารณรัฐเกาหลี

จากการศึกษาพบว่า มีหลายหน่วยงานของรัฐบาลเกาหลีใต้ที่มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมทางการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติที่มีความสามารถในการใช้สื่อดิจิทัลและมีความสนใจเกี่ยวกับเกาหลีในมิติหลากหลายประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านวัฒนธรรมเข้าสมัครเป็นผู้สนับสนุน/สมาชิกหรือให้การสนับสนุน ส่งเสริม จัดกิจกรรม มอบรางวัลให้แก่ผู้ใช้สื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลหรืออินฟลูเอนเซอร์ รวมทั้งผู้ใช้สื่อดิจิทัลหน้าใหม่ เยาวชน นักเรียน นักศึกษาที่มีความสนใจเกี่ยวกับเกาหลีและอยากที่จะสร้างสรรค์และเผยแพร่เนื้อหาที่มีลักษณะส่งเสริมความเข้าใจและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างเกาหลีกับชาติของตนลงในสื่อดิจิทัลบนช่องทางออนไลน์ส่วนบุคคล เช่น SNS (Facebook, Instagram, Twitter, Blog) และ OTT (YouTube, TikTok) เป็นต้น โดยการศึกษาเน้นเน้นการดำเนินนโยบายของภาครัฐผ่านการจัดกิจกรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานของกระทรวงการต่างประเทศ และหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยวของสาธารณรัฐเกาหลีเป็นหลัก เพราะมีบทบาทสำคัญโดยตรง นอกเหนือจากนี้ก็ยังมีการทรวงการค้า อุตสาหกรรม และพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายอย่างเป็นรูปธรรมและมีการประสานระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนที่เข้ามา มีบทบาทในการดำเนินนโยบายร่วมกันอีกด้วย

5.3.1 การดำเนินการทูตสาธารณะของสาธารณรัฐเกาหลีภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศ สาธารณรัฐเกาหลี (ตัวอย่างกรณีศึกษา การดำเนินงานที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายในประเทศไทยและประเทศในกลุ่มอาเซียน)

หน่วยงานภายใต้สังกัด MOFA ที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายในประเทศไทย ได้แก่ สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐเกาหลี ประจำประเทศไทย และหน่วยงานภายใต้สังกัด

MOFA ที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายในกลุ่มประเทศอาเซียน ได้แก่ กองภารกิจของสาธารณรัฐเกาหลีสู่อาเซียน โดยมีตัวอย่างกิจกรรมที่สำคัญดังต่อไปนี้

สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐเกาหลี ประจำประเทศไทย (Embassy of the Republic of Korea in Thailand: 주 태국 대한민국 대사관)

สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐเกาหลีประจำประเทศไทย ภายใต้สังกัดกระทรวงการต่างประเทศของสาธารณรัฐเกาหลีได้มีการจัดโครงการผู้ช่วยสนับสนุนฝ่ายการทูตสาธารณะด้านดิจิทัล (Digital Public Diplomacy Supporters: 디지털 정책공공외교 서포터즈) ครั้งแรกขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2020 โดยรับสมัครคัดเลือกบุคคลชาวไทยหรือชาวเกาหลีที่พำนักอยู่ในประเทศไทยที่มีความสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐเกาหลีและราชอาณาจักรไทย รวมทั้งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเกาหลีในด้านต่าง ๆ และสามารถใช้อินเทอร์เน็ต/โซเชียลมีเดีย เพื่อสร้างสรรค์ข้อมูลหรือผลงานดิจิทัลต่าง ๆ เช่น Vlog, คลิปวิดีโอ, Card news ในหลากหลายหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทย-ประเทศเกาหลีได้ และเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ประเทศเกาหลีให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นผ่านการเผยแพร่ในบัญชีผู้ใช้ของตนเองในสื่อดิจิทัล/โซเชียลมีเดียต่าง ๆ ซึ่งภายหลังการจบโครงการประจำปีก็จะมีการให้รางวัลสำหรับผู้ทำผลงานยอดเยี่ยมอีกด้วย โดยโครงการดังกล่าวมีการเปิดรับสมัครผู้ช่วยสนับสนุนเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้หน่วยงานในสังกัดสถานทูตฯ ที่ดำเนินการด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมเกาหลีโดยตรงในประเทศไทย ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรมเกาหลี ประจำประเทศไทย (Korean Cultural Center in Thailand: 주 태국 한국문화원) ก็ได้จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทั้งชาวไทยและชาวเกาหลีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างสม่ำเสมอ

รัฐบาลสาธารณรัฐเกาหลีเล็งเห็นความสำคัญของผู้ใช้สื่อดิจิทัลชาวต่างชาติที่มีความสามารถและมีอิทธิพลในการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการสื่อสารระหว่างเกาหลีกับต่างประเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สอดคล้องกับนโยบายการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วม หน่วยงานในส่วนภาครัฐเกาหลีจึงได้มีส่วนสนับสนุนหรือแสดงที่ท่าส่งเสริมการเผยแพร่เนื้อหาผ่านการใช้อินเทอร์เน็ตของชาวต่างชาติทั้งที่อยู่ในและนอกสาธารณรัฐเกาหลี

เหตุการณ์ตัวอย่างที่สำคัญ คือ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน ค.ศ. 2020 สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐเกาหลีประจำประเทศไทย โดยนายลี อุก ฮอน เอกอัครราชทูตฯ ได้มีการประกาศมอบโล่ประกาศเกียรติคุณให้แก่อินฟลูเอนเซอร์/ยูทูบเบอร์ที่มีอิทธิพลด้านความสัมพันธ์ระหว่างไทย-เกาหลี อีกทั้งมีส่วนในการสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมผ่านการใช้สื่อดิจิทัล โดยระบุว่าเป็นการขอบคุณในการส่งเสริมการสื่อสารและความเข้าใจระหว่างชาวไทยและชาวเกาหลีผ่านการทำกิจกรรมเผยแพร่ประเทศเกาหลีให้เป็นที่ยูจกตลอดเวลาที่ผ่านมา ผู้ที่ได้รับรางวัลดังกล่าวคือเจ้าของช่องยูทูบจำนวน 3 ช่อง ได้แก่ ช่อง 히이프래 Hi Prae (แพรวเพชร อุดมศาสตร์พร), ช่อง jaybabyfood (ศิรสมหาวัฒน์นังกูร) และช่องดิงวีวี วีวีชีรีส์เกาหลี อีกทั้งภายในวันมอบรางวัลยังได้เชิญให้เจ้าของช่องยูทูบเบอร์เหล่านี้มาเป็นวิทยากรบอกเล่า แบ่งปันประสบการณ์การผลิตและเผยแพร่เนื้อหาเกาหลีให้แก่เหล่าผู้ช่วยสนับสนุนฝ่ายการทูตสาธารณะด้านดิจิทัลประจำปีนั้นด้วย นอกจากนี้การสนับสนุนของ MOFA ผ่านการดำเนินงานของสถานทูตเกาหลีฯ ไม่เพียงแต่สนับสนุนอินฟลูเอนเซอร์/ยูทูบเบอร์ที่มีชื่อเสียงหรือมีอิทธิพลแล้วเท่านั้น แต่ยังสนับสนุนผู้ใช้สื่อดิจิทัลหน้าใหม่เพื่อสร้างเนื้อหาเผยแพร่วัฒนธรรมเกาหลีตามนโยบายการทูตสาธารณะหรือการทูตเชิงวัฒนธรรมผ่านโครงการรับสมัครผู้ช่วยสนับสนุนฝ่ายการทูตสาธารณะด้านดิจิทัล ผ่านจากการใช้ SNS และบริการ OTT อย่างเช่น YouTube, TikTok เป็นต้น ซึ่งเป็นจุดหมายสำคัญในการยกระดับกิจกรรมการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยใช้สื่อดิจิทัลของ MOFA เกาหลีสู่ประเทศไทย นอกเหนือจากการสนับสนุนอินฟลูเอนเซอร์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของ KTO Thailand ที่ดำเนินการมาก่อนแล้ว

กองภารกิจของสาธารณรัฐเกาหลีสู่อาเซียน (Mission of the Republic of Korea to ASEAN: 주 아세안 대한민국 대표부)

กองภารกิจของสาธารณรัฐเกาหลีสู่อาเซียนก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 2012 ณ กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนและสาธารณรัฐเกาหลีทั้งด้านความมั่นคงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จากแผนภารกิจระบุว่าเกาหลีมองภูมิภาคอาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีพลวัตและศักยภาพสูงจึงมีความตั้งใจที่จะแสวงหาความเป็นหุ้นส่วนระหว่าง

ภูมิภาค กองภารกิจนี้จึงได้จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกลุ่มอาเซียน-เกาหลีแน่นแฟ้นและใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น (Mission of the Republic of Korea to ASEAN, n.d.)

นโยบายของกองภารกิจ ที่มีความสัมพันธ์กับการทูตสาธารณะในปัจจุบัน คือ มีการจัดตั้งโครงการ Korea-ASEAN Online Supporters (한-아세안 온라인 서포터즈) เริ่มเมื่อปี ค.ศ. 2021 โดยรับสมัครบุคคลในกลุ่มประเทศภูมิภาคอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ หรือเกาหลีที่มีความสนใจในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาคอาเซียน-เกาหลีและความสามารถในการใช้ช่องทางสื่อดิจิทัล/สื่อโซเชียลมีเดีย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้กำหนดหน้าที่/ภารกิจของผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้สร้างสรรค์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอเกาหลีและภูมิภาคอาเซียนในสื่อดิจิทัลและแบ่งปันลงในสื่อโซเชียลมีเดียส่วนบุคคลมากกว่าหนึ่งครั้งต่อเดือน อีกทั้งกำหนดให้โปรโมตหรือแชร์กิจกรรมต่าง ๆ ของกองภารกิจผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียมากกว่าสิบครั้งต่อเดือน และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินโครงการในแต่ละปีก็มีการให้รางวัลแก่ผู้ที่ทำผลงานได้ยอดเยี่ยมอีกด้วย

5.3.2 การดำเนินการส่งเสริมนโยบายทางการทูตสาธารณะของสาธารณรัฐเกาหลีภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว สาธารณรัฐเกาหลี

หน่วยงานหลักภายใต้สังกัด MCST ที่ได้จัดกิจกรรมทางการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ทั้งในและต่างประเทศ และมีความสนใจในเนื้อหาความเป็นเกาหลีเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่วัฒนธรรมเกาหลีผ่านการใช้สื่อดิจิทัลส่วนบุคคล ได้แก่ สำนักประชาสัมพันธ์และส่งเสริมวัฒนธรรมเกาหลี หรือ KOCIS โดยมุ่งเน้นการเผยแพร่เนื้อหาด้านวัฒนธรรม ในขณะเดียวกัน องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาหลี หรือ KTO ก็มุ่งเน้นการเผยแพร่เนื้อหาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งทั้งสองหน่วยงานเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการสนับสนุนยูทูบเบอร์อย่างมาก

สำนักประชาสัมพันธ์และส่งเสริมวัฒนธรรมเกาหลี (Korean Culture and Information Service: KOCIS/ 해와문화홍보원)

เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักคือการส่งเสริมการเผยแพร่กระแสความนิยมในเนื้อหาความเป็นเกาหลีหรือฮันรยู/ขยายการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ดำเนินการจัดตั้งศูนย์

วัฒนธรรมเกาหลีในต่างประเทศ/ส่งเสริมเกาหลีในต่างประเทศ รวมทั้งผลิต/เผยแพร่เนื้อหาในสื่อดิจิทัลผ่านเว็บไซต์ Korea.Net ซึ่งเป็นเว็บไซต์ทางการของหน่วยงาน

กิจกรรมทางการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวต่างชาติที่สำคัญ ได้แก่

1. การจัดตั้งโครงการผู้สื่อข่าวกิตติมศักดิ์ (Honorary Reporters: 코리아넷 명예기자)

เป็นโครงการที่ริเริ่มขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2011 มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมเกาหลีในต่างประเทศ โดยรับสมัครสมาชิกจากผู้คนไม่จำกัดสัญชาติทั่วโลกเพื่อสร้างชุมชนของกลุ่มคนที่ชื่นชอบเกาหลีผ่านเว็บไซต์ Korea.Net ในการเผยแพร่ข่าวสาร/เนื้อหาที่หลากหลายเกี่ยวกับวัฒนธรรม สังคม วิถีชีวิต และประวัติศาสตร์ของเกาหลี ซึ่งในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ได้มีการส่งเสริมให้ชาวต่างชาติได้เข้าร่วมกิจกรรมเผยแพร่เรื่องราวของคนที่ใช้กระแสเกาหลีให้เกิดประโยชน์ เช่น การทำอาหารเกาหลีขาย ทำคลิปเต้นเกาหลี แนะนำภาพยนตร์เกาหลีน่าชมในช่วงเวลาที่รัฐจำกัดการเดินทางและต้องกักตัว ในปี ค.ศ. 2021 มีสมาชิกผู้สมัครจำนวน 3,432 คนจาก 105 ประเทศ (Ministry of Culture, Sports, and Tourism and Korean Culture and Information Service, n.d.) และในปี ค.ศ. 2022 มีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวน 4,834 คนจาก 122 ประเทศทั่วโลก (Park. H., & Yoon, H., 2002) ซึ่งได้สร้างสรรค์บทความ ภาพข่าว คลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเกาหลีในหลากหลายภาษาและเผยแพร่ทั้งในช่องทางสื่อโซเชียลมีเดียส่วนบุคคล และได้แบ่งปันผ่านเว็บไซต์ Korea.Net รวมทั้งช่องทาง SNS ของ KOCIS อีกด้วย Park Myeongsun (อ้างถึงใน Park & Yoon, 2022) หน่วยงาน KOCIS จะสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของเหล่าผู้สื่อข่าวกิตติมศักดิ์เพื่อทำให้เกาหลีใกล้ชิดกับชีวิตกับทั้งโลกมากขึ้น จากการโปรโมตวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และภาพลักษณ์ปัจจุบันของเกาหลี

2. การจัดตั้งโครงการ K-INFLUENCER ACADEMY (케이-인플루언서 아카데미)

เป็นโครงการที่ริเริ่มขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2020 มีจุดประสงค์เพื่อฝึกอบรมยูทูบเบอร์ที่มีความชื่นชอบในเกาหลีและต้องการสร้างสรรค์เนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมเกาหลี โดยไม่จำกัดสัญชาติ ภาษา และสถานที่ โดยผู้ที่ลงทะเบียนจะได้รับสิทธิประโยชน์ในการรับคำปรึกษาวิธีการสร้างการเติบโตของช่องยูทูบ วิธีการเพิ่มการสนับสนุนโปรโมทเนื้อหา วิธีสร้างมูลค่าทางการตลาดจากช่องยูทูบ จัดกิจกรรม Workshop ออนไลน์ เทคนิคการถ่ายทำคลิปวิดีโอในเนื้อหาและสถานการณ์ที่หลากหลาย วิธีการตัดต่อคลิปวิดีโอ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการกำหนดภารกิจประจำเดือน เพื่อให้สมาชิกยูทูบเบอร์มีหัวข้อเนื้อหาในการสร้างสรรค์คลิปวิดีโอ รวมทั้งให้เงินทุนสนับสนุนการผลิตเนื้อหาในสื่อยูทูบ และสมาชิกที่ทำผลได้ยอดเยี่ยมก็จะได้รับรางวัลสนับสนุนหรือได้รับเชิญในการเดินทางไปเข้าร่วมกิจกรรมที่ประเทศเกาหลีได้

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่ส่งเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรง ได้แก่ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาหลี (KTO: Korea Tourism Organization: 한국관광공사) ซึ่งมีสำนักงานทั้งภายในประเทศเกาหลีและในหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งในการวิจัยนี้จะขอยกตัวอย่างหน่วยงานที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายในประเทศไทย ได้แก่ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาหลี ประจำประเทศไทย โดยกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและเก็บข้อมูลนั้นแสดงในรายละเอียดดังต่อไปนี้

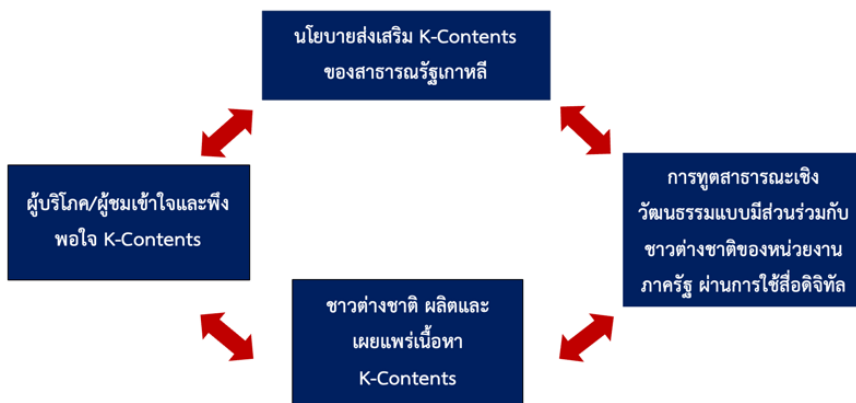
องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาหลี ประจำประเทศไทย (KTO: Korea Tourism Organization in Thailand: 주 태국 한국관광공사)

เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเกาหลีในประเทศไทย และประเทศใกล้เคียง โดยตั้งแต่ก่อนการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา KTO มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนยูทูบเบอร์/อินฟลูเอนเซอร์เพื่อให้ทำเนื้อหาเผยแพร่วัฒนธรรมเกาหลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของ K-Tourism เช่น การสนับสนุนงบประมาณในการพาเหล่ายูทูบเบอร์เดินทางไปท่องเที่ยวประเทศเกาหลีได้ และให้ถ่ายทำเนื้อหาลงสื่อดิจิทัลของตนเป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ส่งผลให้การเดินทางเข้าประเทศเกาหลีได้ของชาวต่างชาติยากขึ้น แต่การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมทางการทูตสาธารณะ/เชิงวัฒนธรรมก็ยังคงดำเนินอยู่ผ่านการจัดกิจกรรมภายในประเทศ เช่น การจัดกิจกรรม

Korea Content Creator Workshop อบรมการทำเนื้อหาเกี่ยวกับเกาหลีและการแข่งขันประกวดการทำเนื้อหาเกี่ยวกับเกาหลีในสื่อดิจิทัลในโครงการ Korea Content Creator Award 2020-2021 ที่เปิดโอกาสทั้งอินฟลูเอนเซอร์ชื่อดังหรือผู้สร้างสรรค์ (Creator) หน้าใหม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมและเข้าร่วมแข่งขันได้ เป็นต้น

ปัจจุบันภายหลังจากเปิดประเทศของเกาหลีใต้หลังการผ่อนผันมาตรการควบคุมการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 KTO Thailand ได้กลับมาดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาหลีอีกครั้งผ่านกิจกรรม Virtual Tour to Korea : Unlock the Local K-cities โดยการเชิญยูทูบเบอร์/อินฟลูเอนเซอร์เดินทางไปท่องเที่ยว 3 เมืองรองของเกาหลีใต้พร้อมทั้งถ่ายทอดสดลงโซเชียลมีเดีย ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2022

6. อภิปรายผล

ภาพที่ 2. ความสัมพันธ์ระหว่างการทูตสาธารณะ/การทูตวัฒนธรรมและบทบาทของชาวต่างชาติในฐานะผู้ผลิต/เผยแพร่วัฒนธรรมเกาหลีและเค-คอนเทนต์

จากภาพที่ 2 กล่าวถึง กระบวนการที่สอดคล้องกับการพัฒนา Soft Power ผ่านการใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมในการดำเนินการทูตสาธารณะ โดยมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานดำเนินนโยบายดังกล่าว

หนึ่งในนโยบายทางการทูตสาธารณะที่สำคัญ คือ กิจกรรมการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมกับชาวต่างชาติผ่านการใช้สื่อดิจิทัล เช่น ในเว็บไซต์ยูทูบ ซึ่งนโยบายการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มีส่วนในการสนับสนุน/ส่งเสริมผู้ใช้สื่อดิจิทัลชาวต่างชาติที่ผลิตและเผยแพร่เนื้อหา K-content ให้แก่กลุ่มเป้าหมายหรือผู้บริโภค/ผู้ชม และเมื่อผู้ชมเข้าใจ ฟังพอใจหรือไม่พึงพอใจในเนื้อหา K-content แล้วก็จะส่งผลสะท้อนกลับไปยังภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลีเพื่อการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขนโยบายส่งเสริม K-content ให้ดียิ่งขึ้นและมีความเหมาะสมต่อภูมิภาคที่แตกต่างกัน อีกทั้งทำให้เกิดการพัฒนาโครงการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วมกับชาวต่างชาติที่มีความสอดคล้องกับแต่ละภูมิภาคจากความเข้าใจที่มีมากขึ้น และส่งผลให้ผู้ใช้สื่อดิจิทัล เช่น ยูทูบเบอร์/อินฟลูเอนเซอร์ สามารถผลิตเนื้อหาได้สอดคล้องกับความต้องการของทั้งฝั่งเกาหลีใต้และผู้บริโภคในภูมิภาคนั้น ๆ ซึ่งถ้าหากสามารถผลิตเนื้อหาที่ทำให้ผู้บริโภคพึงพอใจจนก่อให้เกิดชุมชนผู้มีความชื่นชอบในเนื้อหา K-content หรือดึงดูดให้มีผู้สนใจเนื้อหา K-content เพิ่มขึ้นก็จะส่งผลสะท้อนกลับไปยังภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลีอีกครั้ง เพื่อพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงแนวทางการเผยแพร่ K-content ได้อย่างมีประสิทธิภาพจากความเข้าใจและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายผ่านนโยบายการทูตสาธารณะแบบมีส่วนร่วมกับชาวต่างชาติโดยใช้สื่อดิจิทัล เช่น กิจกรรมการฝึกอบรมยูทูบเบอร์ชาวต่างชาติในช่องทางออนไลน์ การกำหนดหัวข้อเป้าหมาย/ภารกิจประจำสัปดาห์หรือประจำเดือน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ใช้สื่อดิจิทัลชาวต่างชาติ เช่น ยูทูบเบอร์ต่าง ๆ ก็จะมีแนวทางการสร้างสรรค์หรือผลิตเนื้อหาได้อย่างมีคุณภาพและไปในทิศทางที่ดีต่อประเทศเกาหลีใต้ตามจุดประสงค์ของนโยบายส่งเสริม K-content และนโยบายการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมของสาธารณรัฐเกาหลี จนสามารถนำไปสู่การรักษาไว้ของกระแสวัฒนธรรมเกาหลีใต้ในพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม

การประสบความสำเร็จในการเผยแพร่ K-content ในกลุ่มเป้าหมายชาวต่างชาติ ส่งผลให้เพิ่มการรับรู้ด้าน K-content แก่ชาวต่างชาติสูงขึ้นอย่างมากและสามารถพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนจากกลุ่มเป้าหมายที่มีสถานะเป็นผู้ชมที่ชื่นชอบกระแสเกาหลีเป็นผู้บริโภคที่ชื่นชอบสินค้าเกาหลีได้

7. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยผลพบว่าหน่วยงานภาครัฐของสาธารณรัฐเกาหลีได้ให้ความสำคัญกับภาคประชาชนในฐานะเป็นนักการทูตพลเมือง (Citizen Diplomat) ทั้งชาวเกาหลีและชาวต่างชาติ โดยหนึ่งในนโยบายสำคัญ คือ การทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยชาวต่างชาติ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนผู้ใช้สื่อดิจิทัลหรืออินฟลูเอนเซอร์ชาวต่างชาติทั้งผู้ที่มิใช่สื่ออยู่แล้วหรือผู้ใช้หน้าใหม่ก็ได้รับการผลักดันส่งเสริมให้เป็นผู้ที่สามารถมีส่วนร่วมในการเผยแพร่เค-คอนเทนต์และวัฒนธรรมเกาหลีได้โดยใช้สื่อดิจิทัลผ่านกิจกรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชาวต่างชาติผู้ใช้สื่อดิจิทัลเหล่านี้นอกจากจะเป็นผู้ที่ผลิต/เผยแพร่สื่อต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค/ผู้ชมหรือความชื่นชอบส่วนบุคคลแล้วยังถือได้ว่าเป็น “นักการทูตพลเมือง/นักการทูตสาธารณะเชิงวัฒนธรรม” ของประเทศและสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการสร้าง Soft Power ภาพลักษณ์ประเทศ และรักษากระแสวัฒนธรรมเกาหลีให้มีความนิยมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศได้

นอกจากนี้จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดการทูตสาธารณะสามระนาบของ โควานและอาร์เซนอลต์ (Cowan and Arsenault, 2008) ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ระนาบการสื่อสารเดี่ยว 2) ระนาบการสานเสวนา 3) ระนาบการประสานร่วมมือ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายทางการทูตสาธารณะของสาธารณรัฐเกาหลีมีลักษณะเด่นในระนาบการประสานร่วมมืออย่างชัดเจน จากการเปิดให้ภาคประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ทั้งชาวเกาหลีและชาวต่างชาติ โดยใช้สื่อดิจิทัลเป็นสื่อกลาง ซึ่งช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้คนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมส่งผลให้เกิดความเข้าใจและการตระหนักรู้ข้ามวัฒนธรรมได้ อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาขั้นต้นและจำเป็นต้องมีการศึกษาเรื่องดังกล่าวต่อไปในอนาคต

รายการอ้างอิง

- กิตติ ประเสริฐสุข. (2561). Soft Power ของเกาหลีใต้: จุดแข็งและข้อจำกัด. *International Journal of East Asian Studies*, 22(1), 122-139.
- กฤตพร แซ่อึ้ง. (2562). นโยบาย Soft power กับการส่งออกวัฒนธรรมของเกาหลีใต้ ค.ศ. 1997-ปัจจุบัน. บทความวิจัยปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต, คณะอักษรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทรงพล สุนตระกูล. (2561). อิทธิพลของสื่อดิจิทัลทางการตลาดเพื่อการรับรู้คุณค่าความเป็นสถาบันการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่มหาวิทยาลัยเอกชน. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ประณาลี เหมเวช. (2560). อิทธิพลของรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา การสื่อสารแบบปากต่อปากทางอิเล็กทรอนิกส์ และความไว้วางใจ ที่ส่งผลต่อความตั้งใจมีส่วนร่วมของผู้ใช้โซเชียลมีเดียยูทูป ในช่วงส่วนตัวของยูทูปเบอร์. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- วิศรา ภาคมาลี. (2563). การทูตสาธารณะ เครื่องมือ Soft Power ของเกาหลีใต้ กรณีศึกษา การทูตวัฒนธรรม. การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง สำหรับนักบริหาร, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภาพิชญ์ ธีระวัฒน์. (2565). *Soft Power (อำนาจละมุน)* [บทวิทยุรายการ ร้อยเรื่อง... เมืองไทย]. กรุงเทพฯ: สถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภาและสำนักวิชาการ, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- เสกสรร อานันทศิริเกียรติ. (2563). ยุทธศาสตร์การทูตสาธารณะของญี่ปุ่นและเกาหลีใต้: บทเรียนและข้อเสนอแนะต่อไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ.
- อาโป เอกอนันต์กุล. (2561). พัฒนาการของกระแส K-WAVE : กรณีศึกษาละครชุดเกาหลีในประเทศไทย (ค.ศ. 2000-ปัจจุบัน). บทความวิจัยปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต, คณะอักษรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- Bjola, C., & Jiang, L. (2015). Social Media and Public Diplomacy: A Comparative Analysis of the Digital Diplomatic Strategies of the EU, Us and Japan in

- China. In C. Bjola & M. Holmes (Eds.), *Digital Diplomacy: Theory and Practice* (pp. 71-88). Abingdon: Routledge.
- Cowan, G., & Arsenault, A. (2008). Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 10-30.
- Fayer, H. (2008). Quick Read Synopsis: Public Diplomacy in a Changing World. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 291-317. doi:10.1177/0002716208314503
- Kim, E., & Lee, J. (2021). *Record 3,432 Honorary Reporters from 105 countries named*. Retrieved August 1, 2022, from [https://www.kocis.go.kr/eng/openNews/view.do?seq=1037978&rn=&page=3&pageSize=10&photoPa](https://www.kocis.go.kr/eng/openNews/view.do?seq=1037978&rn=&page=3&pageSize=10&photoPageSize=6&totalCount=0&searchType=&searchText=)
- Kim, H., Kim, S., Majid, S. M. H., Kim, G., & Lee, J. (2022). *2021 Survey on Mutual Perceptions of ASEAN and Korean Youths*. Seoul: ASEAN-Korea Centre.
- Mauleon, S. M. C., & Dalizon, A. C. P. (2021). *Ready, Set, Action: The Role of Digital Media Tools in Harnessing Youth Power for Greater Cultural Understanding*. Retrieved August 1, 2022, from [https://www.aseankorea.org/aseanZone/download File2.asp?boa_filenum=5320](https://www.aseankorea.org/aseanZone/download/File2.asp?boa_filenum=5320)
- Ministry of Culture, Sports, and Tourism and Korean Culture and Information Service. (n.d.). *About HR*. Retrieved August 1, 2022, from <https://honoraryreporters.korea.net/about.do?tpln=1>
- Ministry of Foreign Affairs, Republic of Korea. (n.d.). *Introduction of the Public Diplomacy*. Retrieved August 1, 2022, from https://www.mofa.go.kr/eng/wpge/m_22841/contents.do
- Mission of the Republic of Korea to ASEAN. (n.d.). *About Mission*. Retrieved August 1, 2022, from https://overseas.mofa.go.kr/asean-en/wpge/m_2557/contents.do

- Pamment, J. (2016). Digital diplomacy as transmedia engagement: Aligning theories of participatory culture with international advocacy campaigns. *New Media & Society*, 18(9), 2046-2062.
- Park, H., & Yoon, H. (2022). *Record-high 4834 from 122 nations join Honorary Reporters this year*. Retrieved August 1, 2022, from <https://www.korea.net/NewsFocus/Culture/view?articleId=214645>
- Saliu, H. (2020). The Evolution of the Concept of Public Diplomacy from the Perspective of Communication Stakeholders. *Medijska istraživanja*, 26(1), 69-86. doi:10.22572/mi.26.1.4
- UNESCO. (2022). *Cutting Edge | From standing out to reaching out: cultural diplomacy for sustainable development*. Retrieved November 19, 2023, from https://www.unesco.org/en/articles/cutting-edge-standing-out-reaching-out-cultural-diplomacy-sustainable-development?TSPD_101_R0=080713870fab20007634859ffc1d0724e0480c6e80fe115f3c17fc2ccd85fce4afcd657b019463fe08f88ca5b5143000a84384bd31b412742321c935aac8aad3617f59868e1e7161ce2fbb032149606ee1b228dc0039102b6cd9191b98dcef91
- Yim, H. (2002). Cultural identity and cultural policy in South Korea. *International journal of cultural policy*, 8(1), 37-48.
- 신남방 정책(삭제)주아세안 대한민국 대표부. (n.d.). Retrieved November 19, 2023, from https://overseas.mofa.go.kr/asean-ko/wpge/m_21538/contents.do

Received: April 16, 2023

Revised: November 20, 2023

Accepted: December 16, 2023

วิถีความสัมพันธ์ของตัวละครกับภาพสะท้อน มหานครปารีสในนิยายเรื่อง **Sweetheart ความทรงจำแห่งรัก ของปัก ชิน-ยาง**

อ.ดร.สุพัชรี เมนะทัต*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาภาพสะท้อนของมิติสถานที่ที่มีต่อความสัมพันธ์ของตัวละครเอกในเรื่อง *Sweetheart ความทรงจำแห่งรัก* โดยใช้แนวการศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของคนเมืองและภาพสะท้อนของเมือง ผลการศึกษาพบว่า มิติสถานที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่องและยึดโยงกับความสัมพันธ์ของตัวละคร ในนิยายเรื่อง *ความทรงจำแห่งรัก* โซลคือสถานที่ที่ขังตัวละครชายไว้ในกรอบแห่งครอบครัว การงานและหน้าตาทางสังคม การหลีกหนีออกจากกรอบจารีตไปปารีสคืออิสระ จริงอยู่สถานที่และสภาพสังคมในที่แห่งนั้น ๆ มีความหมายสะท้อนถึงผู้คนที่อยู่ในสถานที่เหล่านั้น แต่สุดท้ายตัวละครที่ไฝหาอิสระโดยการเปลี่ยนสถานที่กลับไม่อาจค้นพบอิสระที่แท้จริง นั่นเป็นเพราะเขาเลือกที่จะหลีกหนีอีกครั้ง และกักขังตัวเองไว้กับหญิงคนรักที่หนีจากไป ดังนั้นสถานที่ต่าง ๆ ในปารีสสำหรับเขาจึงกลายเป็นกล่องความทรงจำ เป็นกับดักที่เขาอาจหลุดพ้นไปได้ และยังต้องติดอยู่ในวังวนแห่งการตามหาความรักตลอดไป

คำสำคัญ: ปารีส; ความสัมพันธ์; มหานคร

* อาจารย์ประจำศูนย์การศึกษานานาชาติ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ติดต่อได้ที่ e-mail: manatat@yahoo.com

Relationship of the main characters and the image of Paris in Park Shin-Yang's *Sweetheart*^{*}

Supatcharee Manatat^{*}

Abstract

This article aims to study the image of a metropolitan city on the relationship of the main characters in Park Shin-Yang's *Sweetheart*. This research applies the approach about the interaction of urban people and images of the city. The results of the study revealed that the location dimension is important to the plot and connected to the relationships of the characters. In this novel *Sweetheart*, Seoul is a place that traps male characters in the confines of family, career and social image. He broke away from Korean traditions so living in Paris was his freedom. Truly, places and the social conditions of those places have meanings that reflect the people who live there. But in the end, the characters who seek freedom by changing locations are unable to find true freedom. That was because he chose to escape again and confined himself to the woman he loved who had run away from him. Therefore, the places in Paris for him became a memory box. It was a trap from which he could not escape and he still had to be stuck in the loop of searching for love forever.

Keywords: Paris; Relationship; Metropolitan

^{*} Lecturer (Ph.D.) , Department of Western Languages, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University. e-mail: manatat@yahoo.com

1. บทนำ

ปารีสเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญลำดับต้น ๆ ที่เป็นจุดหมายหลักซึ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกสารทิศให้เดินทางมาเยี่ยมเยือนสักครั้งในชีวิต ปารีสถูกขนานนามว่าเป็น “เมืองโรมานติก” เพียบพร้อมทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมเก่าแก่ อีกทั้งยังมีความทันสมัย ด้วยเหตุนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันปารีสมักปรากฏในสื่อต่าง ๆ ทั้งภาพยนตร์และนวนิยายนับไม่ถ้วน ไม่ว่าจะเป็นสื่อจากทั้งปากฝั่งตะวันตกและตะวันออกที่มักใช้ปารีสเป็นฉากหลักในเรื่องราว เราจะเห็นฉากของปารีสในภาพยนตร์อย่างเช่นเรื่อง *Before Sunset* หนึ่งในภาพยนตร์ไตรภาคของผู้กำกับ ริชาร์ด ลิงค์เลเตอร์ ที่กลายเป็นภาพยนตร์ที่ทุกคนมักกล่าวถึง นอกจากนี้ยังมีภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียงอีกหลายเรื่องที่ใช้สถานที่หลากหลายในปารีสเป็นสถานที่ถ่ายทำ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง *The devil wears Prada*, *Midnight in Paris* หรือแม้กระทั่งเรื่อง *The Davinci Code* ภาพยนตร์ที่ถูกดัดแปลงมาจากนวนิยายของแดน บราวน์ จะเห็นได้ว่าชื่อเสียงของปารีสไม่เคยจางหายไปจากความนิยมของผู้คน

ปารีสไม่เพียงแต่มีชื่อเสียงด้านความโรแมนติกและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอันดับต้น ๆ แล้ว ปารีสยังมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นแหล่งผลิตงานของแนวคิดเชิงปรัชญาที่นำไปสู่การพลิกโฉมหน้าการเมืองโลกในยุคปัจจุบัน แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญามีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมคนปารีสให้มีลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูง อาจกล่าวได้ว่าการอยู่ในเมืองใหญ่ที่เป็นส่วนผสมของสถาปัตยกรรมและแก่นความคิดอันลุ่มลึกผสมผสานกับส่วนของเมืองที่มีความทันสมัยอย่างมาก ก่อเกิดอิทธิพลของเมืองที่มีต่อคนเมืองได้ชัดเจนขึ้น จะเห็นได้ว่าภาพของปารีสในภาพยนตร์หรือนวนิยายที่กล่าวถึงเป็นพื้นที่เมืองใหญ่ที่ให้ความสำคัญกับอิสระและความเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งทำให้เมืองใหญ่เป็นพื้นที่แห่งโอกาสและผู้คนสามารถเป็นตัวของตัวเองได้ โดยเฉพาะเมื่อตัวละครหลักได้ค้นพบตัวตนหรือเมื่อตัวละครไขปริศนาได้ก็จะได้ค้นพบความจริงเกี่ยวกับตัวตนที่แท้

ในด้านบริบทของสังคมเกาหลีใต้ ถูกนำเสนอผ่านสื่อบันเทิงต่าง ๆ ทั้งเพลงละคร และภาพยนตร์ ในประเทศไทยกระแสเกาหลีเริ่มไหลบ่าเข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ.

2543¹ ในรูปแบบของละครที่นำเสนอสังคมเกาหลีทั้งในยุคปัจจุบันและอิงประวัติศาสตร์ โดยมุ่งเน้นนำเสนอวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นด้านอาหาร การแต่งกาย รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งนี้กระแสละครเกาหลีได้รับความนิยมอย่างมากเพราะจากแรงสนับสนุนของรัฐบาลที่มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมบันเทิงอย่างจริงจังจนเกิดเป็นกระแส Korean Wave หรือ Hallyu ที่โด่งดังไปทั่วโลกนับตั้งแต่ พ.ศ. 2543

นอกจากมีละครโทรทัศน์ที่ใช้ฉากถ่ายทำภายในประเทศแล้ว เริ่มมีละครหลายเรื่องที่ใช้นอกต่างประเทศ ในปีพ.ศ. 2547 *Lovers in Paris*⁷ หรือในชื่อไทยว่า *ฝันรักปารีส* คือละครเรื่องแรก ๆ ที่พาทีมงานไปถ่ายทำที่มหานครปารีส ละครเรื่องนี้ส่งผลให้ ปัก ชิน-ยาง และ คิมจองอึน กลายเป็นนักแสดงคู่ขวัญในตำนาน อีกทั้งละครก็ได้รับความนิยมอย่างล้นหลามอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่า *Lovers in Paris* เป็นละครที่จุดประกายให้ปัก ชิน-ยางได้เบนเข็มจากการเป็นนักแสดงไปสู่นักเขียน หลังการถ่ายทำละครเรื่องดังกล่าวจบสิ้นลง ปัก ชิน-ยางเริ่มโครงการเขียนนวนิยายเรื่องแรก และแน่นอนว่าความทรงจำเกี่ยวกับ “มหานครปารีส” ถูกหยิบยกมาใช้ในเป็นฉากหลังดำเนินเรื่องราว ถ้าพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะเห็นได้ว่าการใช้นอก หรือสถานที่ในนวนิยาย เป็นจุดเด่นที่ชัดเจนในงานเขียนของปัก ชิน-ยาง

ถ้ามองในแง่การสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรม กลวิธีการสร้างงานแต่ละเรื่องนั้น มีองค์ประกอบต่างๆ ที่ร้อยเรียงเป็นเรื่องราว ไม่ว่าจะเป็น แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวสู่ผู้อ่าน นอกจากนี้ฉากหรือสถานที่ที่เกิดเรื่องราวก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ ดังนั้นการที่นักเขียนพาตัวละครไปวางไว้ในฉากใดสถานที่ใด จึงไม่ใช่เพียงแค่การทำให้ตัวละครมีที่พำนักเป็นหลักแหล่ง ยิ่งกว่านั้นสถานที่หรือฉากยังสื่อความหมายมากมาย ดังที่ โทมัส ซี ฟอสเตอร์ (Thomas C. Foster) (2565, น. 230) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ผู้อ่านต้องใช้ความคิดกับการตัดสินใจของผู้เขียน ในการที่นวนิยายมีฉากหลังสูงหรือต่ำ ตื้นหรือลึก แบนราบหรือเป็นหลุม กล่าวอีกนัยหนึ่งผู้อ่านต้องพิจารณาว่า ฉากหรือ ภูมิประเทศนั้น ๆ มี

¹ พัชรี บอนคำ. (2020). “อุตสาหกรรมบันเทิง” เศรษฐกิจหลักเกาหลี หมดเต็ดจากรัฐบาล urbancreature.co

⁷ ฝันรักปารีส ออกฉายทางโทรทัศน์เกาหลีช่อง SBS ในปีพ.ศ. 2547

ความสำคัญอย่างไรในวรรณกรรม อาจกล่าวได้ว่ามีติสสถานที่หรือฉากในงานวรรณกรรม เป็นอีกปัจจัยที่ควรถูกนำมาศึกษาอย่างลุ่มลึกเพื่อค้นหาความหมายที่ซ่อนในตัวบท จะเห็นได้ว่าในวรรณกรรมหลายเรื่องเมืองใหญ่มักถูกเลือกใช้เพื่อเป็นฉากหลังที่ช่วยขับเน้นตัวละครให้มีความเด่นชัดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ ดังนั้นการศึกษาวិถีความสัมพันธ์ของ ผู้คนที่มีชีวิตอยู่ในเมืองใหญ่จะทำให้เข้าใจบริบทต่าง ๆ ของเมืองและผู้คนที่อยู่ในที่แห่ง นั้นได้มากขึ้น

ผู้เขียนบทความเห็นว่าการค้นหาความหมายในความสัมพันธ์ของตัวละครที่เกิดขึ้นในเมืองใหญ่เป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาวิเคราะห์ จึงเลือกศึกษานิยายเกาหลิ เรื่อง *Sweetheart* ของปาร์ค ชิน-ยาง (Park Shin-Yang) ซึ่งตีพิมพ์ในปีพ.ศ. 2548 ต่อมา ในปีพ.ศ. 2549 สำนักพิมพ์แจ่มใสได้ลิขสิทธิ์การแปลในฉบับภาษาไทยภายใต้ชื่อเรื่อง *Sweetheart ความทรงจำแห่งรัก* นิยายเรื่องนี้สะท้อนภาพความสัมพันธ์ของตัวละครกับ มิติของเมืองใหญ่ได้อย่างชัดเจน นิยายกล่าวถึงตัวละครชายชาวเกาหลีผู้ลี้ภัยหนีจาก กรุงโซลมาพำนักชั่วคราวที่กรุงปารีส เขาได้พบกับหญิงสาวเชื้อชาติเดียวกัน ชายหนุ่ม ได้สานสัมพันธ์กับหญิงสาวผ่านสถานที่หลากหลายในเมืองใหญ่แห่งนี้ และสุดท้าย เรื่องราวก็จบลงด้วยการพรากจากกัน ทว่าในการจากกันเช่นนี้ กลับหลงเหลือความทรง จำตราตรึงที่ชายหนุ่มมีอาจลืมนั่น

ผู้เขียนบทความพบว่าบทบาทของตัวเอกชายมีความเชื่อมโยงกับประเด็น ความเป็นพลเมืองโลก ดังที่สุเรช โซติอูตมพันธ์ (2559) ได้เสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับ เรื่องความเป็นพลเมืองโลกกับการเดินทางในโลกวรรณกรรมไว้ว่า อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อสังคมทั้งระดับกายภาพและในระดับจิตใจ อีกทั้งยังส่งผลต่อแนวทางการ สร้างงานวรรณกรรมอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่งานวรรณกรรมจำนวนมากนำเสนอ ประเด็นการส่งผ่านวัฒนธรรมข้ามพรมแดน การดำเนินเรื่องในวรรณกรรมกลุ่มนี้มักจะมี ตัวละครที่เดินทางข้ามชาติและได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม จากแนวคิดดังกล่าวทำให้เห็นถึงความสำคัญของความเป็นเมืองและพลเมืองโลก ผู้เขียนบทความจึงมีคำถามในการวิจัยว่า มหานครปารีสมีความเป็นเมืองโลก (Cosmopolis) มากน้อยเพียงใด โดยมีสมมติฐานไว้ว่ามหานครปารีสไม่ได้ถูกนำเสนอ เป็นเมืองโลก แต่ถูกนำเสนอในฐานะเมืองใหญ่ที่เป็นคู่ตรงข้ามกับกรุงโซลที่ถูกนำเสนอ

เป็นชนบท ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเอกกับหญิงคนรักที่ปารีสจึงเป็นความสัมพันธ์ของผู้ชายจากโลกจารีตกับผู้หญิงในเมืองใหญ่

2. กลวิธีการนำเสนอเรื่องราว

ก่อนจะเข้าสู่การวิเคราะห์บทบาทของเมืองและผู้คนในเมืองที่ปรากฏในนวนิยายจะต้องทำความเข้าใจรายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอเรื่องราวดังประเด็นต่อไปนี้

2.1 องค์ประกอบของนวนิยาย

ความทรงจำแห่งรัก เป็นงานเขียนในรูปแบบนิยายเรื่องแรกของนักแสดงหนุ่ม ปัก ชิน-ยาง อาจกล่าวได้ว่าการเป็นนักแสดงนำในละครเรื่องผ้านรักปารีส (*Lover in Paris*) ซึ่งใช้ฉากส่วนใหญ่ในการถ่ายทำอยู่ในมหานครปารีสเป็นแรงบันดาลใจให้นักแสดงหนุ่มก้าวเข้าสู่การเป็นนักเขียน เขาถ่ายทอดเรื่องราวความรักของสองหนุ่มสาวที่เกิดขึ้นท่ามกลางเมืองโรแมนติคอย่างปารีส โดยใช้วิธีการถ่ายทอดเรื่องราวในนิยายด้วยมุมมองการเล่าเรื่องที่หลากหลาย ตัวนิยายแบ่งออกเป็น 8 บท โดยมีส่วนแรกและส่วนท้ายเป็นบทเกริ่นนำและบทส่งท้ายตามลำดับ ในส่วนของเนื้อเรื่อง ปาร์ค ชิน-ยาง ใช้สีสันเจดต่าง ๆ ในการตั้งชื่อบท ดังเช่นบทที่ 1 *Mellow yellow* ความรักได้โปรดผ่านฉันไป หรือ ในบทที่ 3 *Dreaming in red* ความรักที่ถูกกักขัง ทั้งนี้เพื่อสื่อสะท้อนพัฒนาการทางอารมณ์ของตัวละครและก้าวย่างความสัมพันธ์ที่ค่อย ๆ แนบแน่นขึ้น พัฒนาการดังกล่าวถูกขับเน้นผ่านมิติสถานที่ ค่อย ๆ คลี่คลายเรื่องราวผ่านปากคำของตัวละครชายหญิงในเรื่อง นอกจากนี้ในเล่มนิยายยังมีภาพประกอบในบางฉากบางตอนตลอดทั้งเล่ม จากบทความเรื่อง *Actor Park makes literary debut*³ ทำให้เราทราบว่าปัก

³ Shin Hae-in. *Actor Park makes literary debut* อ้างอิงจาก [https://www.koreaherald.com/view.php? ud=20051214000024](https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20051214000024)

ชิน-ยางใช้ภาพตัวเองเพื่อถ่ายทอดบทบาทตัวเอกชายในเรื่อง อาจกล่าวได้ว่าภาพประกอบในเล่มเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านได้เห็นภาพของปารีสเป็นรูปธรรมเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากการบรรยายเนื้อเรื่องผ่านตัวอักษร

ภาพที่ 1. และภาพที่ 2. ภาพประกอบในหนังสือ
(ที่มา: ปัก ชิน-ยาง, 2549 น. 55, น. 67)

2.2 การผสมผสานมุมมองการเล่าเรื่อง

นอกจากจะมีภาพประกอบแล้ว ส่วนสำคัญของนวนิยายคือนักเขียนใช้มุมมองการเล่าที่หลากหลาย ในการนำเสนอเรื่องราวแต่ละบท ยังมีการใส่คำคมของนักคิด นักเขียนคนสำคัญระดับโลกลงในทุก ๆ บท จากนั้นจะมีการเกริ่นนำก่อนเข้าสู่เนื้อเรื่องหลักของแต่ละบทผ่านมุมมองของผู้เล่าบุรุษที่ 1 พูดถึงอารมณ์ความรู้สึก ณ ขณะนั้น ก่อนจะนำผู้อ่านเข้าสู่เนื้อเรื่องด้วยการเล่าเรื่องผ่านมุมมองสรรพนามบุรุษที่ 3 จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจมุมมองการเล่าเรื่องจาก “ผม” เป็น “เขา” เพื่อใช้บอกเล่าความเป็นไปในบทนั้น ๆ ก่อนที่จะหวนกลับมาใช้ การเล่าเรื่องด้วยสรรพนามบุรุษที่ 1 อีกครั้งในตอนท้ายของบท ทั้งผมและเขาก็คือตัวละครเอกชายไร้ชื่อคนเดียวกัน เพียงแต่น้ำหนักของเรื่องเล่าและอารมณ์ความรู้สึกจะต่างกันไป เราได้รู้จักเรื่องราวภูมิหลังและสิ่งที่กำลังเกิดในอดีตจนถึงปัจจุบันผ่านการเล่าผ่านการเล่าเรื่องในมุมมอง “เขา” แต่ผู้เขียนใช้การ

เล่าเรื่องในมุมมองของ “ผม” เพื่อตอกย้ำอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ การตัดสลับมุมมองการเล่าเช่นนี้ทำให้เรื่องราวค่อย ๆ เปิดเผย และนำติดตามค้นหาพัฒนาการของเรื่องมากขึ้น

3. เมืองและสัมพันธภาพของคนเมือง : จากโซลสู่ปารีส

ในนวนิยายเรื่อง *ความทรงจำแห่งรัก* เปิดเรื่องด้วยการแนะนำ “ผู้ชายคนนี้” ตัวละครชายไร้ชื่อนิสัยดีที่มีจุดเด่นคือการทำงาน วันหนึ่งเขาประกาศกับทุกคนว่าจะลางานและเดินทางไปปารีสโดยไม่มีจุดประสงค์สำคัญใด ๆ การตัดสินใจครั้งนี้ทำให้ทั้งเพื่อนร่วมงานและครอบครัวต่างหวั่นไหวและพูดโน้มน้าวให้เขาเปลี่ยนใจ แต่ก็ไม่มีอะไรหยุดความตั้งใจของเขาได้ แม้แต่หญิงคนรักที่ไม่ได้ติดต่อกันช่วงเวลาหนึ่ง เมื่อเขาบอกว่าจะเดินทางไปไม่ช้า ด้วยความเข้าใจผิดคิดว่าเขาจะยุติความสัมพันธ์กับเธอ หญิงสาวแม้จะเสียใจแต่ด้วยนิสัยเป็นคนมั่นใจในตนเองจึงเป็นฝ่ายบอกเลิกก่อน การเลิกราไม่ได้สะท้อนความรู้สึกของชายหนุ่มมากนัก ตรงกันข้ามเขากลับรู้สึกเป็นอิสระที่ไม่ต้องรอคอยใครอีก

จะเห็นได้ว่าตัวละครเอกพยายามดำรงชีวิตตามครรลองของสังคม มีหน้าที่การทำงานที่ดีมีคนรักที่เหมาะสมกัน เขาตั้งใจทำงานหนักเพื่อรักษาสถานภาพทางสังคมให้ไปตามขนบนิยมของชาวเกาหลีใต้ ทั้งนี้เพื่อให้สังคมยอมรับและเพื่อให้บิดามารดาหมดความกังวลใจ แต่สุดท้ายตัวเขาเองกลับพบว่าวิถีชีวิตเช่นนั้นไม่ได้ทำให้ชีวิตมีความสุขเลยแม้แต่น้อย และเมื่อเขาหมดความอดทน ชายหนุ่มจึงตัดสินใจละทิ้งความก้าวหน้าในการทำงาน ลาจากชีวิตในกรอบจารีตของกรุงโซล มุ่งสู่ความเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ครั้งใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส จากภาพรวมของเนื้อเรื่องจะเห็นได้ว่านักเขียนใช้ประโยชน์จากมิติสถานที่ซึ่งมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชีวิตและความสัมพันธ์ของตัวละครในด้านต่าง ๆ ในประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ของตัวละครในงานวรรณกรรมกับเมือง โดยสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2559) เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของเมืองมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมแนวคิดของนักเขียนร่วมสมัยที่มักพำนักอยู่ในเมือง จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่การนำเสนอตัวละคร

และความสัมพันธ์ของตัวละครจะได้รับอิทธิพลของเมืองที่มีต่อผู้คนในเมือง และแน่นอนว่าตัวละครซึ่งเป็นผลผลิตของเมืองจะแสดงให้เห็นภาพสะท้อนของเมืองในมิติต่าง ๆ

เนื่องจากตัวละครเอกในเรื่องดำรงสถานะของนักเดินทางจากกรุงโซลไปสู่มหานครปารีส ทำให้เห็นภาพของชนชั้นกลางชาวเกาหลีที่มีความสามารถทางการเงินในการออกเดินทางท่องเที่ยว ในที่นี้หากพิจารณาในแง่เศรษฐกิจและสังคม จะเห็นได้ว่าเกาหลีใต้พัฒนาประเทศจนสามารถผงาดเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจ จากประเทศยากจนในช่วงสงครามเกาหลี ใช้เวลาเพียง 60 ปี ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) สูงเป็นอันดับที่ 4 ในทวีปเอเชียและอันดับที่ 15 ของโลก⁴ การพัฒนาทางเศรษฐกิจทำให้ประชากรชนชั้นกลางมีเพิ่มขึ้น และประชากรกลุ่มนี้ก็มีความต้องการในการเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศอย่างมีนัยสำคัญจากสถิติ⁵ พบว่าในช่วงปี ค.ศ. 2004 มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวเกาหลีที่เดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศมากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมายังเกาหลี โดยจุดหมายในการเดินทางส่วนใหญ่คือประเทศแถบเอเชียและสหรัฐอเมริกา และในยุคต่อ ๆ มาจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงทำให้เกาหลีใต้กลายเป็นจุดหมายสำคัญที่นักท่องเที่ยวมักเดินทางไป

ในนวนิยายเรื่องนี้นำเสนอฉากของสองเมืองใหญ่ ซึ่งสภาพของเมืองที่มีความแตกต่างกันย่อมส่งผลต่อพัฒนาการของตัวละครเอก ในที่นี้จะศึกษาวิเคราะห์มิติสถานที่จากสองข้อความคิด ประการแรกคือแนวคิดแบบเอเชียในมิติของกรุงโซล ประการที่สองคือแนวคิดแบบตะวันตกที่ถูกนำเสนอผ่านมหานครปารีส

3.1 โซล : พันธนาการชีวิต

ในช่วงตอนต้นของนวนิยาย เรื่องราวชีวิตของตัวละครเอกดำเนินผ่านขนบจารีตแบบชาวเกาหลีใต้ที่ใช้ชีวิตโซล เราจะเห็นกรอบความคิดที่ผูกโยงผู้คนทั้งกับครอบครัว การงานและสังคม เป็นเสมือนการกดทับชีวิตให้ไร้อิสระ ดังนั้นตัวละคร “เขา”

⁴ สสว. กรณีสืบศึกษาธุรกิจท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องในประเทศเกาหลี อ้างอิงจาก <http://www.sme.go.th>

⁵ อ้างอิงจาก Joo Hwan Seo (2016).

จึงตัดสินใจว่าจะละทิ้งชีวิตที่โซล เพื่อออกเดินทางไปสู่อิสระ แต่กระนั้นคนในครอบครัวก็ยังคัดค้านการตัดสินใจของเขา เนื่องจากยังมองว่าชีวิตที่โซลคือความมั่นคง ดังจะเห็นได้มุมมองของครอบครัวเมื่อได้รับรู้ว่า ลูกชายเลิกหญิงคนรักที่เหมาะสมเพียบพร้อม อีกทั้งกำลังจะลาออกจากงานเพื่อออกเดินทางท่องเที่ยวยังปารีส

พ่อแม่ของชายหนุ่มถึงกับช็อคกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ท่านคิดว่าต้องมีปัญหาบางอย่างเกิดขึ้นกับลูกชายแน่ ๆ และคิดว่าชีวิตลูกกำลังพังทลาย ทั้งการเงิน หน้าที่การงาน และอนาคต ทั้งสองจึงขอร้องว่าพวกท่านแก่มากแล้ว อย่าทำให้พวกท่านกังวลไปมากกว่านี้

แต่ทว่าเขาไม่ได้สนใจแต่อย่างใด กลับจ้องมองท่านทั้งสองด้วยสายตามุ่งมั่น และย้ำชัดว่าจะไม่เปลี่ยนความคิดไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นก็ตาม

สิ่งที่ทำให้เขาจากไปไม่ใช่เพราะทริทที่ไม่มีสาระ แต่แค่รู้สึกเหนื่อยเท่านั้นเอง เขารู้ว่าตัวเองยังหนุ่มและต้องทำงานอีกเยอะ ดังนั้นเขาจึงไม่อยากพูดอะไรมาก

ที่เคยบอกไว้ตั้งแต่ต้นว่าผู้ชายคนนี้เป็นคนใจดี จริงใจ และตั้งใจทำงาน แต่เพราะเขาเป็นคนแบบนั้น จึงทำให้ความอดทนที่มีหมดลงไปบ้าง เพราะความใจดีหรือความจริงใจจำเป็นต้องใช้ความอดทนมาก

(ปัก ชิน-ยาง, 2549, น. 20)

จากข้อความข้างต้นทำให้เห็นว่าสังคมเกาหลีใต้ให้ความสำคัญกับความมั่นคงในชีวิต มองว่าการที่ลูกชายมีการศึกษาดี มีหน้าที่การงานมั่นคงจะเป็นหลักประกันได้ว่าลูกจะอยู่ในพื้นที่ปลอดภัย รวมถึงพ่อแม่เองก็จะได้รับการอุปถัมภ์เลี้ยงดูจากลูก อาจกล่าวได้ว่าครอบครัวและสังคมคือแรงผลักดัน เป็นอำนาจกดทับให้ตัวละครเอกต้องใช้ชีวิตอยู่ในวังวนซ้ำซาก เพื่อจะได้เป็นที่ยอมรับ อีกทั้งยังส่งเสริมให้พ่อแม่มีความทัดเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคมที่จับจ้องมองมา ซึ่งประเด็นแนวคิดในนวนิยายสะท้อนภาพสังคม

เกาหลีได้อย่างชัดเจน ดังที่ จักรกริช สังขมณี (2560, น. 290) กล่าวถึงการทำงานหนักของชาวเกาหลีไว้ว่า

“แต่กระนั้นการแข่งขันในชีวิตประจำวันก็ไม่ได้จบสิ้นลงเมื่อการศึกษาสิ้นสุด หากแต่ยังคงดำเนินต่อเนื่องไปในการแข่งขันเพื่อให้ได้รับการยอมรับและเลื่อนขั้นในหน้าที่การงานอีกด้วยในทุก ๆ ปี แรงงานและพนักงานบริษัทในเกาหลีได้มีชั่วโมงการทำงานอยู่ที่ 2,124 ชั่วโมงซึ่งเป็นตัวเลขที่สูงเป็นอันดับสองในบรรดากลุ่มประเทศสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (OECD) รองจากประเทศเม็กซิโก การทำงานอย่างหนักในบริษัทนั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นเสมือนช่องทางเพียงไม่กี่อย่างที่ชนชั้นกลางในเมืองใหญ่ใช้ในการยกระดับรายได้และวิถีชีวิตให้กับตนเอง”

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นว่าสังคมทุนนิยมผลักดันชีวิตต้องขับเคลื่อนไปกับกระแสเศรษฐกิจ ทุกคนล้วนต้องเข้าสู่สนามแข่งขัน ใช้ชีวิตอยู่ในความเครียดและความกดดัน ตั้งแต่ขั้นต้นนั่นคือการศึกษานำไปสู่ชีวิตจริงนั่นคือการทำงาน ต้องแข่งขัน และพยายามถีบตัวให้ไปสู่จุดสูงสุดเพื่อจะประสบความสำเร็จในชีวิต ทั้งนี้การดังกล่าวไม่ใช่เพียงเพื่อตัวเองเท่านั้น แต่ผู้คนยังต้องแบกความหวังของครอบครัวไว้ด้วย ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่คนที่มีความพร้อมจะยอมถอยออกจากสนามการแข่งขันดังกล่าว เพื่อไถ่หาอิสระให้กับชีวิต ดังเช่นตัวละครเอกผู้เลือกแล้วว่า จะหยุดตัวเองจากความเหนื่อยหน่ายกับการงานเพื่อหาเส้นทางใหม่ที่ทำให้ชีวิตเปลี่ยนไปจากวัฏวนเดิม ๆ

3.2 ปารีส : โบยบินสู่อิสระ

มหานครปารีสสำหรับตัวละครเอกคือสถานที่แปลกใหม่ เมื่อเขาปลดปล่อยตัวเองออกมาจากภาระอันหนักอึ้งของกรุงโซล เขากลับรู้สึกว่าการลี้ภัยอยู่ท่ามกลางความ

เจียบ มีบางครั้งที่เขาารู้สึกว่าเหว่ นั้นเป็นเพราะเขาไม่ต้องพบกับกิจวัตรประจำวันแบบเดิม ๆ ทุกอย่างที่ปารีสไม่ต้องดำเนินไปตามเวลาหรือจุดมุ่งหมายใด ๆ

แม้ว่าบางครั้งจะรู้สึกว้าวุ่นบ้าง แต่เขาก็ค่อนข้างพอใจกับชีวิตในปารีส เขาสามารถมีชีวิตอยู่ที่นี่ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องถูกประเมิน ไม่ต้องทำตามตัวตามแฟชั่น เขาเลือกที่จะเก็บความรู้สึกดี ๆ ของปารีสไว้ บางครั้งเขาก็ไปนั่งดื่มกาแฟและสนทนากับผู้คนที่นี่

นี่ไม่ใช่ครั้งแรกที่เขามาปารีส แต่เป็นครั้งแรกที่เขาตัดสินใจหยุดทุกสิ่งแล้วจากมา

(...)

เขาหันมองไปรอบ ๆ พบเพียงตัวเองเท่านั้น ผู้คนค่อย ๆ สลายตัวไปอย่างช้า ๆ วันหนึ่งเขาหยิบปากกาขึ้นมาเขียนไดอารี่ไว้ว่า

“คนปารีสไม่ยุ่งเรื่องของคนอื่น ไม่มีความอยากรู้อยากเห็นเรื่องส่วนตัวของกันและกัน”

(ปัก ชิน-ยาง, 2549, น. 28)

จากข้อความที่ยกมาทำให้เราเห็นมุมมองของตัวละครเอกที่มีต่อโลกตะวันตกและโลกตะวันออก การอยู่ในปารีส เขาเป็นคนแปลกหน้าที่ไม่เป็นที่สนใจของใคร ๆ เขาแค่เป็นส่วนหนึ่งในท่ามกลางผู้คนมากมาย แต่ก็ไม่มีใครอยากรู้จักหรืออยากรู้อะไรของเขา ในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของเมืองใหญ่ที่ก่อให้เกิดความห่างเหิน อีกทั้งผู้คนในเมืองยังมีทัศนคติเฉยชากับผู้คนรอบตัว เมื่อพบกับสภาวะ เช่นนี้ ตัวละครเอกจึงใช้ชีวิตไปเรื่อย ๆ โดยไม่ต้องอดทนกับใครหรืออะไรอีก ซึ่งในจุดนี้เสนอมุมมองแตกต่างจากที่เขาเคยเจอเพื่อนร่วมงานและหญิงคนรักเมื่อครั้งยังอยู่ที่โซล การใช้ชีวิตในโลกเดิมความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนมักอ้างอิงกับผลประโยชน์ ดังเช่นในเวลาที่เพื่อนร่วมงานเข้ามาถามไถ่ทุกข์สุขในยามที่เห็นเขามีสีหน้าเหนื่อยหน่าย หรือแม้กระทั่งตอนที่เขา

พูดคุยกับหญิงคนรัก ปฏิกริยาของตัวละครเอกที่มีต่อคนใกล้ชิดที่โหดสะท้อนอิทธิพลของเมืองที่ทำให้เขาเกิดความรู้สึกแปลกแยก

“หมูนี้อะไรหรือเปล่า” (ที่จริงเพื่อนร่วมงานอยากบอกว่า “ทำไมไม่ช่วยงานผมเหมือนเมื่อก่อนล่ะ”)

“ทำไมไม่สนใจฉันเลยล่ะ” (ที่จริงคนรักหมายความว่า “ของที่ฉันบอกว่าชอบคราวที่แล้วทำไมยังไม่ซื้อให้อีกคะ”)

(ปัก ชิน-ยาง, 2549, น. 21)

จากบทสนทนาทั้งกับเพื่อนร่วมงานและคนรัก ผู้ถามคำถามไม่ได้ถามไถ่อย่างตรงไปตรงมา ในทางกลับกัน คำถามเหล่านั้นทำให้ตัวละครเอกตีความในใจเป็นอีกอย่าง แท้จริงแล้วทุกคนรอบตัวล้วนเข้าหาเขาเพื่อได้มาซึ่งผลประโยชน์ทั้งสิ้นกล่าวคือเพื่อนร่วมงานต้องการให้เขาช่วยงาน ส่วนหญิงคนรักต้องการให้เขาจ่ายเงินเพื่อซื้อของที่เธอชอบ เพราะต้องพบเจอกับสถานการณ์เช่นนี้ทำให้ตัวละครเอกเหนื่อยหน่ายและเลือกที่จะพาตัวเองออกไปให้พ้น เพื่อค้นหาสถานที่ที่และผู้คนในอีกซีกโลกสามารถเยียวจิตใจของเขาได้

จากการศึกษาตัวละครในมิติสถานที่ที่แตกต่างทั้งกรุงโซลและมหานครปารีสทำให้พบว่า เศรษฐกิจแบบทุนนิยมในกรุงโซลมีอิทธิพลทำให้สมาชิกในสังคมเมืองต้องดิ้นรนต่อสู้ สภาพชีวิตมีการแข่งขันสูง อีกทั้งยังมีความคาดหวังจากครอบครัว ประเด็นดังกล่าวกลายเป็นมาตรวัดความสำเร็จที่ถูกกำหนดโดยระบบทุนนิยม ซึ่งมีมาตรวัดความสำเร็จจากความเจริญก้าวหน้า ความร่ำรวยและความมีหน้ามีตาในสังคม จะทำให้เห็นประเด็นที่สำคัญอีกสองประเด็น คือความย้อนแย้งในสังคมเมืองใหญ่ที่ด้านหนึ่งส่งเสริมให้เกิดอิสระและความเป็นตัวของตัวเองดังเช่นที่ตัวละครเลือกทำตามความต้องการของตนเองโดยไม่สนใจคำทัดทาน แต่อีกด้านหนึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกกดดันบีบคั้นเนื่องจากบรรทัดฐานทางสังคมเกาหลีสที่เกิดจากระบบทุนนิยม ซึ่งน่าจะก่อให้เกิดการกดทับซ้ำซ้อนของครอบครัวที่มีต่อปัจเจกบุคคล อันเป็นส่วนหนึ่งของจารีตประเพณีของครอบครัวตะวันออก และประเด็นที่สองคือความรู้สึกแปลกแยก (alienation) ที่ทำให้ตัว

ละครไม่สามารถฉีกหนีหรือปรับตัวเข้ากับสังคมเดิมได้จนต้องหลบหนีไปปารีส รวมถึงความแปลกแยกที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์แปลกใหม่ในปารีส

อิทธิพลของเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีต่อวิถีของผู้คนในเมืองเมื่อนำมาผนวกกับชนบจารัตประเพณีทำให้เห็นความแตกต่างของเมืองใหญ่ในซีกโลกตะวันออกและซีกโลกตะวันตก อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี หากพิจารณาเรื่องการแผ่อิทธิพลของทุนนิยมที่ทำให้เกิดเมืองใหญ่ จะทำให้เห็นประเด็นการวิเคราะห์แนวคิดแบบตะวันตกที่เห็นได้ชัดผ่านมหานครปารีส และทำให้อิทธิพลของพื้นที่เมืองที่มีต่อทัศนคติ สัมพันธภาพระหว่างคนเมือง และความสัมพันธ์ของคนเมืองมีความลึกซึ้งมากขึ้น และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากแรงผลักดันของระบบเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางวัตถุและความเจริญก้าวหน้า จนทำให้เกิดสภาวะของความไม่จีรังยั่งยืนหรือความไม่มั่นคงจนไร้ที่ยึดเหนี่ยว และนำไปสู่ทัศนคติที่เฉยชาและไม่แยแส โดยเฉพาะความรู้สึกแปลกแยก รวมถึงความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดเพราะการต้องเผชิญกับผู้คนมากมายซึ่งเป็นเพียงคนแปลกหน้า

4. ความรักในเมืองใหญ่ : พัฒนาการความสัมพันธ์จากสุสานสู่ร้านกาแฟ

เมืองใหญ่กลายเป็นจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดในความรักของตัวละครเอก เขาบอกเล่าการงานมั่นคงที่กรุงโซล พร้อมทั้งยึดความสัมพันธ์กับคนรักเก่าเพื่อพาตัวเองมาสู่จุดสงบในมหานครปารีส การใช้ชีวิตไปวัน ๆ อย่างไร้มาตรฐานวัดทางสังคมใดๆ มาประเมินค่าตัวตนของเขาทำให้ชายหนุ่มเป็นเพียงส่วนประกอบเล็ก ๆ ที่ไม่มีใครให้ความสำคัญใดใด การมาพำนักชั่วคราวที่ปารีส เขาพยายามไม่ทำตัวเป็นนักท่องเที่ยว ดังเช่นที่นักเขียนบรรยายไว้ว่า “ความจริงที่ชายหนุ่มหลีกเลี่ยงก็คือการท่องเที่ยว แต่ไม่ได้หมายความว่าเขาไม่ชอบการท่องเที่ยว เพราะความเพลิดเพลินในความสวยงามของสถานที่ที่มากเกินไปในแต่ละที่อาจทำให้เขาลืมที่จะชมสถานที่อื่น ๆ ที่น่าสนใจของปารีสไป” (ปัก ชิน-ยาง, 2549, น. 30)

ตัวละครปฏิเสธที่จะนิยามว่าตนเองเป็นผู้มาเยือน ไม่ยอมรับที่จะอยู่ในสถานะนักท่องเที่ยว ในทางตรงข้ามเขาเองก็ไม่ได้มีสถานะเป็นพลเมืองของปารีส ตัวละครพยายามล่องตัวเหนือสถานะใดใด อาจกล่าวได้ว่าตัวละครชายผู้นี้กำลังสวมบทบาทผู้สังเกตการณ์ ฝ้ามองสถานที่และผู้คนได้อย่างตีความ ไม่ต้องเร่งรีบแบบนักท่องเที่ยวและไม่ต้องจริงจังกับชีวิตเหมือนประชากรชาวปารีส เขามีเวลาเหลือเฟือโดยไม่ต้องตกอยู่ในกรอบบังคับใดใด อีก

4.1 จุดพักใจในสุสาน : ความตาย การมีชีวิตและความรักครั้งใหม่

ช่วงแรกที่มาถึงปารีส ตัวละครเอกไม่ได้เดินทางตามรอยสถานที่ที่ยอดนิยมนักท่องเที่ยวมักแวะเยี่ยมชม ในทางกลับกันเขาใช้เวลาในการตามหาสุสาน แปร้ ลาแซส เพราะติดใจในความเรียบง่ายของสถานที่แห่งนี้ นอกจากนี้เขายังใช้เวลาเรื่อยเปื่อยในการพิจารณาคำจารึกและรูปสลักประดับหลุมศพที่เป็นหลักฐานว่าตอนยังชีวิตเจ้าของหลุมศพเหล่านั้นเคยเป็นใครและมีลักษณะเฉพาะอย่างไร เราสามารถตีความได้ว่าการเลือกมาใช้เวลาในสุสานคือการที่ตัวละครกำลังค้นหาและเพ่งพินิจอดีต เราจะเห็นภาพตรงข้ามที่ตัวเอกพยายามค้นหาความหมายในการมีอยู่ของเขา ด้วยการไปยืนหน้าหลุมศพเพื่อยืนยันกับตัวเองว่าเขายังมีชีวิตอยู่ในขณะที่คนในหลุมศพได้หมดลมหายใจไปแล้วและเหลือเพียงแค่เรื่องราวบางส่วนที่กลายกลายเป็นอดีต การยืนยันตัวตนและการมีอยู่ของเขาถูกบันทึกไว้ในรูปของภาพถ่ายโดยตัวละครหญิงแปลกหน้า ตัวละครชายได้พบกับหญิงสาวชาวเกาหลีที่เขาไม่เคยรู้จักชื่อของเธอในวันหนึ่งในขณะที่หญิงสาวกำลังเล่นไวโอลิน และชายรูปถ่ายของผู้คนมากมายหลายตาในสถานที่ต่าง ๆ หนึ่งในรูปเหล่านั้นคือตัวเขาเองที่ถูกแอบถ่ายเมื่อวันที่เขาไปเยี่ยมชมสุสาน อาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่เพียงตัวละครเอกที่ฝ้ามองดูเรื่องราวของผู้วายชนม์ในสุสาน แต่เขาเองก็ถูกติดตามฝ้ามองด้วยเช่นกัน เรื่องราวชั่วขณะหนึ่งในชีวิตถูกบันทึกผ่านสายตาของหญิงสาวเช่นกัน

สุสานกลายเป็นจุดเชื่อมต่ออดีตจากโศกนาฏกรรมสู่ชีวิตใหม่ที่ปารีส ตัวละครเอกผลจากความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยแบบแผนและความตึงเครียดในชีวิตมาสู่

ความสัมพันธ์แบบไร้การผูกมัดและไร้ระเบียบแบบแผนใดใด การได้พบกับหญิงสาว แปลกหน้าโดยบังเอิญ อีกทั้งพฤติกรรมแปลก ๆ ของเธอทำให้เขาได้แต่คิดคำนึงถึง การจากกันโดยไม่มีข้อมูลหรือร่องรอยใดใด เกี่ยวกับตัวเธอ ทำให้หมกมุ่นกับการคิดคำนึงถึง ผู้หญิงคนนั้น มีเพียงความทรงจำเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ในรูปถ่ายที่เธอเป็นผู้บันทึกภาพเหล่านั้น และชายหนุ่มก็เริ่มตามหาเธอด้วยการตระเวนไปตามสถานที่เหล่านั้น สถานที่ต่าง ๆ ที่ถูกบันทึกในภาพถ่ายจึงเป็นเพียงเบาะแสเดียวที่เขาจะตามรอยเพื่อพบตัวหญิงสาวได้

ผู้อ่านได้พบคำเฉลยปริศนาหญิงสาวกับรูปถ่ายของชายหนุ่มที่สุสานในบทที่ชื่อว่า “Minor blue ความรักคือสิ่งโดดเดี่ยวและไม่ยั่งยืน” ในบทนี้ผู้เขียนเล่าเรื่องผ่านเรื่องเล่าที่มุมมองของหญิงสาว “ฉันทัน” ในเรื่องเล่านี้ได้เปิดเผยข้อมูลที่มาในตอนแรกพบ เป็นเธอเองที่เป็นฝ่ายเริ่มติดตามเขา เธอเองชอบไปสุสานและบังเอิญได้พบชายหนุ่ม เธอถูกใจเขาเมื่อแรกพบ นี่เป็นสาเหตุให้เธอบันทึกภาพของเขาไว้ ยิ่งกว่านั้นผู้เขียนยังสร้างความบังเอิญอีกครั้งทำให้ตัวละครชายได้มาพบหญิงสาวเล่นไวโอลิน นี่คือจุดบรรจบและจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ครั้งใหม่ของหนุ่มสาวแปลกหน้าในเมืองใหญ่

จากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า สุสานคือสถานที่สะท้อนการค้นหาความหมายของการมีอยู่ของตัวละครเอก การที่ชายหนุ่มอยู่ในกรุงโซลได้ใช้ชีวิตไปตามครรลองของสังคม ทำให้เขาเหมือนตายทั้งเป็นเพราะไม่ได้ใช้ชีวิตตามใจปรารถนา แต่ในสุสานเขากลับพบว่าตัวเองมีชีวิต นั่นเป็นเพราะตัวละครเอกได้ใช้เวลาเพ่งพิจารณาการเคยมีอยู่ของเจ้าของหลุมศพที่เรียงราย ความพยายามค้นหาความหมายของชีวิตท่ามกลางความตาย และการพบกับความสัมพันธ์ครั้งใหม่ ยิ่งเป็นการยืนยันการมีชีวิตอยู่

4.2 ความอบอุ่นในร้านกาแฟ : จากคนแปลกหน้าสู่คนคุ้นเคย

ฉากร้านกาแฟถูกนำเสนอเข้ามาในนวนิยาย ในช่วงที่ตัวละครเอกชายกำลังเริ่มให้ความสนใจหญิงสาวแปลกหน้า ความสงสัยใคร่รู้และการไม่สามารถหยุดความคิดที่มีต่อหญิงสาวทำให้ชายหนุ่มเริ่มแสร้งติดตามไปทุกสถานที่ที่หญิงสาวเคยนำเสนอผ่าน

ภาพถ่าย ในที่สุดเขาก็พบเธอ ในครั้งนี้เขาเป็นฝ่ายจับจ้องมองเธอ ไปเฝ้ามองเธอในที่
เดิมและเวลาเดิม เขابันทึกการมีอยู่ของเธอ ไม่ได้ใช้กล้องเพื่อบันทึกรูปภาพแบบที่หญิง
สาวทำ แต่เขาเลือกบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับเธอและวาดภาพของเธอลงในสมุดบันทึก
การตามรอยการมีอยู่ของเธอผ่านสถานที่เธอเคยไป จะเห็นได้ว่าช่วงระหว่างการ
สะกดรอยตาม ในท้ายที่สุดเขาก็ได้เผชิญหน้ากับเธอด้วยการช่วยเธอซื้อรูปภาพที่เธอ
ต้องการ และเพื่อเป็นการตอบแทนเธอจึงเสนอที่จะเลี้ยงกาแฟเขา การพบกับผู้หญิง
แปลกหน้าทำให้ความรู้สึกของตัวละครเอกชายเปลี่ยนไป จากการตั้งใจใช้ชีวิตตามลำพัง
แต่เมื่อพบคนถูกใจ เขาก็นึกว่าจะเปลี่ยนความคิด และรับเธอเข้ามาในชีวิต การสาน
สัมพันธ์ครั้งใหม่มีอิสระมากกว่าการคบกันด้วยความจำเป็นแบบที่เขาเคยคบกับคนรัก
เก่า

อากาศในคาเฟ่ค่อนข้างอุ่น พอเอาแซนด์วิชเข้าปาก ผม
รู้สึกเลยว่าอาหารของปารีสมีรสชาติอบอุ่นรสชาติของแซนด์วิชใน
ตอนนั้นเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผมไม่อยากกลับไปโซลเลย

(ปัก ชิน-ยาง, 2549, น. 72)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตัวละครเอกชายมองภาพลักษณ์ของมหา
นครปารีส ด้วยความรู้สึกชื่นชม ปารีสเป็นจุดสงบที่สร้างความอบอุ่นและกลายเป็นที่
พึ่งพิงจิตใจแห่งใหม่ โดยเฉพาะปารีสที่ชักนำให้เขาได้พบกับหญิงสาว การได้นั่งในร้าน
กาแฟกับตัวละครหญิงจึงให้ความรู้สึกแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับเมืองที่เขาจากมา

อาจกล่าวได้ว่าร้านกาแฟเป็นจุดศูนย์รวมของคนฝรั่งเศส ร้านกาแฟเป็น
มากกว่าที่กินดื่มแต่มันคือธรรมเนียมการเข้าสังคมของชนชั้นกลาง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่
สะท้อนแนวคิดหลังการปฏิวัติทางวัฒนธรรมฝรั่งเศส เป็นสถานที่ที่ส่งเสริมให้คนออกมา
ใช้ชีวิต มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเท่าเทียม และสามารถถกเถียงกันได้อย่างเปิดเผย⁶ แต่
อย่างไรก็ตามร้านกาแฟในนวนิยายเรื่องนี้ถูกใช้เป็นเพียงสถานที่ที่แหวะปากเพียงแค
ชั่วครวรทำให้ตัวละครไม่ต้องพิจารณาว่าความสัมพันธ์ของเขาและเธอจะเหมาะสมตาม

⁶ เอกศาสตร์ สรรพช่วง. กาแฟ ปรัชญา ปารีส ตอนที่ 2. adaybulletin.com

ความคาดหวังของครอบครัวและบรรทัดฐานของโลกทุนนิยมหรือไม่ เพียงแค่ต่างคนต่างพอใจและมีอิสระที่จะคบหากันมากกว่าการดำเนินชีวิตตามธรรมเนียมของสังคมจารีตแบบที่เคยเกิดขึ้นในกรุงโซล

5. ปราสาทซานเมืองกับความรักที่ถูกกักขัง

เมื่อตัวละครเอกชายหญิงเริ่มสานสัมพันธ์กัน ทั้งคู่ใช้เวลาทำความรู้จักกันให้มากขึ้นผ่านการนัดพบที่ร้านกาแฟ เมื่อเริ่มคุ้นเคยทั้งคู่จึงย้ายมาอยู่ด้วยกันในอพาร์ทเมนต์ของตัวเอกชาย ในวันหนึ่งทั้งคู่ตัดสินใจไปพักผ่อนนอกเมือง พวกเขาจึงเลือกเดินทางไปท่องเที่ยวและพักค้างคืนในปราสาทซานเมืองปารีส การเคลื่อนย้ายจากเมืองไปสู่ชนบทดูเหมือนจะเป็นช่วงเวลาตอกย้ำสภาวะความสูงงอมในความสัมพันธ์ แต่การที่นักเขียนพาตัวละครออกมาอยู่ตามลำพังห่างไกลจากความวุ่นวายของเมืองคือบททดสอบให้ตัวเอกชายได้เพ่งพินิจความรู้สึกของตัวเอง การพาตัวละครไปอยู่ในฉากปราสาทซานเมือง-สถาปัตยกรรมอันเก่าแก่ที่ผ่านกาลเวลามาเนิ่นนาน ความหนาหนักของโครงสร้างปราสาทช่วยขับเน้นเบื่องลึกลงในจิตใจของตัวละคร จริงอยู่ที่ตัวเอกชายไฝหาอิสระ เลือกที่จะมาอยู่ในเมืองที่เต็มไปด้วยเสรีภาพอย่างปารีส แต่อันที่จริงเขามีเงื่อนไขในชีวิตมากมาย ยังยึดติดกับความคิดบางอย่างและไม่ยอมปล่อยวางอะไรง่าย ๆ ในขณะที่ตัวเอกหญิงซึ่งใช้ชีวิตอยู่ปารีสมากกว่าสองปีคือคนที่มีอิสระอย่างแท้จริง เธอค่อนข้างมั่นใจในการใช้ชีวิต เลือกที่จะถูกใจชายหนุ่มตั้งแต่แรกเห็นและกล้าที่จะเป็นฝ่ายเข้าหาเขา ก่อน เธอจะเป็นภาพสะท้อนของเมืองปารีสได้ดีกว่าตัวเอกชาย นี่คือข้อแตกต่างที่เป็นข้อตรงข้ามระหว่างเธอและเขา อิสระสำหรับตัวเอกชายอาจเป็นเพียงการกำลังตามหาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแห่งใหม่ และการได้พบกับหญิงสาว ได้พัฒนาความสัมพันธ์จนกลายเป็นความรัก จึงกลายเป็นเครื่องยืนยันการมีอยู่ของตัวเขาเอง

พวกเรากำลังมีความรัก นั่นคือความรู้สึกที่เหลืออยู่ของผม
ข้างล่างนี้คือความรู้สึกที่เรียกว่าความรักของผม

สิ่งที่ขาดหายไปคือตัวผมเอง

(ปัก ชิน-ยาง, 2549, น. 91)

ข้อความดังกล่าวปรากฏอยู่ในช่วงต้นของบท “Dreaming in red ความรักที่ถูกกักขัง” เราจะเห็นได้ว่าเมื่อตัวเอกชายมีความรัก เขาจะทุ่มความรู้สึกรักทั้งหมดให้คู่รัก จนบางครั้งเขาได้สูญเสียตัวตนไปในท่ามกลางความสัมพันธ์ และในช่วงเวลาการพักผ่อนที่ปราสาท มีช่วงเวลาหนึ่งที่ฝ่ายหญิงหายออกไปเดินเล่นภายนอก ตัวละครชายออกตามหาเธออย่างบ้าคลั่ง ในขณะที่สุดท้ายพบว่าฝ่ายหญิงกลับมาที่ห้องพักราวไม่มีอะไรเกิดขึ้น เราจะเห็นได้ถึงสำนึกการเป็นเจ้าข้าวเจ้าของของฝ่ายชาย และการปล่อยวางอย่างอิสระของฝ่ายหญิง จากการไปใช้เวลาร่วมกันที่ปราสาทเราได้รับรู้ถึงความต้องการแท้จริงของตัวเอกชาย นั่นคือการกักขังหญิงสาวไว้กับเขาตลอดเวลา

อาจสรุปได้ว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในปราสาทสะท้อนให้เห็นประเด็นความสัมพันธ์ของตัวละครเอกชายกับหญิงสาว คนทั้งคู่ที่พบเจอเพียงระยะเวลาไม่นาน ก่อนพัฒนาความสัมพันธ์เป็นคนรัก ความสัมพันธ์ใกล้ชิดนี้เกิดจากอิทธิพลของเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากการมุ่งพัฒนาให้ทันสมัยจนนำไปสู่ความไม่จริงยั่งยืน สภาวะดังกล่าวหล่อหลอมให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดแบบไม่ยั่งยืน (Fluid love) แต่ในขณะเดียวกันแม้ว่าสังคมเมืองตะวันออกอย่างกรุงโซลจะได้รับการพัฒนาให้ทันสมัย แต่ขนบธรรมเนียมในครอบครัวแบบจารีตมักให้ความสำคัญ กับผู้ชาย ซึ่งแนวคิดนี้น่าจะส่งผลให้ตัวละครชายสืบทอดแนวคิดชายเป็นใหญ่จนต้องการควบคุมหญิงสาวให้เป็นไปตามปรารถนา

6. ภาพถ่าย เมืองและความทรงจำ

หลังจากได้ใช้เวลาด้วยกันที่ปราสาทซานเมือง ตัวละครเอกหญิงก็บอกเล่าตัวละครเอกชายและหายไปจากชีวิตของเขา ห้าวันหลังจากนั้นเธอส่งจดหมายมาบอกเล่าความสัมพันธ์ที่มั่งคั่งของตัวละครชายไว้ชื่อกับหญิงแปลกหน้าจึงสิ้นสุดลง เมื่อหญิงสาว

จากไปเธอทิ้งสิ่งของไว้จำนวนหนึ่งในห้องของชายหนุ่ม แต่สิ่งที่เขาเห็นว่าเป็นของสำคัญ มีเพียงกล้องถ่ายรูปเท่านั้น กล้องถ่ายรูปคือวัตถุที่ผูกโยงความสัมพันธ์ของตัวละครทั้งคู่ กับสถานที่ต่าง ๆ ในปารีส วัตถุชิ้นนี้ทำให้ตัวละครเอกออกตระเวนไปทั่วปารีสเพื่อตามหาหญิงสาว กล้องเป็นเหมือนแผนที่เปิดเผยฉากชีวิตที่เคยมีเขาอยู่ร่วมกับเธอ การออกตามหาครั้งนี้แตกต่างจากจุดเริ่มต้น ในตอนนั้นเขาใช้ภาพตนเองที่ถูกแอบถ่ายที่สุสานเพื่อตามหาและได้พบกับหญิงสาวเพื่อจะได้ก่อร่างความทรงจำร่วมกัน แต่การออกตามหาหลังจากที่เธอจากไป เป็นการเก็บภาพความทรงจำ กล้องจึงเป็นเหมือนประจักษ์พยานที่เก็บอดีตของเขาและเธอ ภาพของเมืองที่ค่อย ๆ ให้เขาและเธอพัฒนาความสัมพันธ์จากคนรู้จักการเป็นคนรัก และต้องจากลาในที่สุด การที่ตัวละครชายใช้กล้องตามถ่ายภาพผู้คนตามสถานีรถไฟเพื่อหวังว่าวันหนึ่งคนที่ออกจากรถไฟจะเป็นหญิงคนรัก ในที่สุดเขาได้พบเธอ ติดตามเธอไปโดยที่เธอไม่รู้ตัว ได้มีโอกาสบันทึกภาพเธอไว้ในกล้องถ่ายรูป แต่ด้วยลักษณะนิสัยของเขาที่ไม่กล้าพอ ทำให้เขาปล่อยให้เธอหายไปโดยไม่ได้ทักทาย ฝ่ายหญิงมารู้ความจริงตอนที่ตัวละครชายฝากรูปถ่ายของเธอไว้กับบริการร้านกาแฟที่เธอแวะไปนั่งดื่มกาแฟเป็นประจำ นั่นทำให้เธอได้รู้ว่าสุดท้ายความรักของเธอและเธอเหลือเพียงแค่ความทรงจำ

ตอนนี้ทุก ๆ ครั้งที่ผมมาปารีส จะได้พบกับคุณที่ยังคงงดงามไม่
เปลี่ยนแปลง

(....)

ตอนนี้ผมอยู่ปารีส คุณจะอยู่กับผม

(ปัก ชิน-ยาง, 2549, น. 205, 207)

ในมุมมองของตัวละครเอกชาย หญิงสาวแปลกหน้ากับปารีสคือภาพทับซ้อนกัน เมื่อใดก็ตามที่เขากลับมายังปารีสเขายังคงคิดถึงเธอ เมื่อตีความความหมายที่ซ่อนอยู่ในตัวบท อาจกล่าวได้ว่าตัวละครเอกหญิงเป็นตัวแทนของอิสระแบบปารีส ในขณะที่ตัวละครชายเป็นภาพสะท้อนของระเบียบแบบแผนแบบโซล ตัวละครชายจึงไม่อาจ

ค้นพบอิสระที่ตนเองตามหา ซ้ำยังติดียึดอยู่ในกรอบความทรงจำของมหานครปารีสอีกด้วย

จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่ามหานครปารีสเชื่อมโยงกับหญิงสาวที่เป็นตัวแทนของความอิสระ ส่วนการที่ตัวละครชายติดอยู่ในกรอบความทรงจำย่อมเกี่ยวข้องกับวิถีเมือง ประเด็นที่น่าสนใจคือถึงแม้ตัวละครชายได้สัมผัสกับอิสระเสรีและเข้าใจความปรารถนาของตนเอง แต่เขากลับกักขังตัวเองไว้ในกรอบจารีตแบบเก่าที่ซึ่งไม่อาจละทิ้งไปได้แม้เขาจะเปลี่ยนมาอยู่ในเมืองแห่งเสรี ทว่าเนื้อในทางความคิดยังคงยึดติดกับขนบความเชื่อแบบตะวันออก ซึ่งสิ่งนี้ทำให้เขาไม่อาจทำใจยอมรับว่าตนเองไม่สามารถควบคุมฝ่ายหญิงได้ นั่นทำให้เห็นว่าแม้จะเปลี่ยนสถานที่แต่ตัวละครชายก็ไม่อาจพบกับอิสระได้อย่างแท้จริง

7. บทสรุป

จากการศึกษานิยายเรื่องความทรงจำแห่งรัก เราจะเห็นได้ว่าสถานที่และสภาพสังคมในที่ที่ตัวละครอาศัยและพักพิงมีล้วนมีความหมาย ภาพสะท้อนของเมืองใหญ่ทั้งสองเมืองคู่ขนานกับการกระทำและความรู้สึกของตัวละครเอก เมืองทั้งสองให้ภาพที่ต่างกันของแนวคิดแบบตะวันออกและตะวันตก กล่าวคือกรุงโซลคือกรอบและกฎเกณฑ์ที่ตัวเอกชายต้องยึดถือ การใช้ชีวิตที่โซลล้วนเกี่ยวพันกับครอบครัว การงานและหน้าที่ทางสังคม ดังนั้นการที่ตัวละครหลักหนีออกจากกรอบจารีตเพื่อเดินทางไปยังมหานครปารีสคือการวิ่งไปสู่อิสระในชีวิต แม้จะโหยหาอิสระแต่สุดท้ายตัวละครกลับไม่อาจค้นพบอิสระที่แท้จริง นั่นเป็นเพราะเขาได้พบรักครั้งใหม่แต่ความสัมพันธ์ไม่ยั่งยืน อีกทั้งแนวคิดที่ต้องการผูกมัดยึดติดทำให้เขาไม่แข็งแกร่งพอที่จะเผชิญหน้าความจริง เหมือนกับที่เขาหนีจากบ้านเกิดเพื่อมาค้นหาชีวิตใหม่ที่ปารีส สุดท้ายตัวละครเลือกที่จะหลีกเลี่ยงอีกครั้ง และกักขังตัวเองไว้ความรักที่หนีจากไป ดังนั้นสถานที่ต่าง ๆ ในปารีสสำหรับเขาจึงกลายเป็นกล่องความทรงจำ เป็นกับดักที่เขาไม่อาจหลุดพ้นไปได้และยังต้องติดอยู่ในวังวนแห่งการตามหาความรักไม่จบสิ้น

รายการอ้างอิง

- จักรกริช สังขมณี. (2560). สังคมเกาหลีใต้สมัยใหม่: มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมผ่าน กระแสคลื่นวัฒนธรรมเกาหลีใต้ (Hallyu) ใน นกดล ชาติประเสริฐ (บ.ก.), *เกาหลีปัจจุบัน Korea today*. (น. 245-297). ปทุมธานี : ศูนย์เกาหลีศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาร์ค ซินยาง. (2549). *Sweetheart ความทรงจำแห่งรัก*. (ณัฐกุล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แจ่มใส.
- พัชรี บอนคำ. (2020). “อุตสาหกรรมบันเทิง” เศรษฐกิจหลักเกาหลี หักเหตจากรัฐบาล เข้าถึงเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2566 จาก urbancreature.co
- ฟอสเตอร์, โรมัส ซี. (2564). *วิชาอ่านโลกระหว่างบรรทัด How to read literature like a professor*. กรุงเทพฯ: บุ๊คสเคป.
- สสว. (2561). *กรณีศึกษาธุรกิจท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องในประเทศเกาหลี* เข้าถึงเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2566 จาก <http://www.sme.go.th>
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). *อ่านเมือง เรื่องคนกรุง วรรณกรรม วิถีความสัมพันธ์ และ ภาพแทนของพื้นที่*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกศาสตร์ สรรพช่าง. (2565). *กาแฟปรัชญา ปารีส ตอนที่ 2*. adaybulletin.com
- Seo, Joo Hwan; Park, Sung Yong; and Boo, Dr. Soyoung (2016). "KOREA OUTBOUND TOURISM TO SEVEN COUNTRIES: VAR MODEL AND GRANGER CAUSALITY TEST". Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally. 23. Retrieved November 8, 2023, from https://scholarworks.umass.edu/ttra/2007/Illustrated_Papers/23
- Shin Hae-in. (2010). *Actor Park makes literary debut*. Retrieved July 26, 2023, from <https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20051214000024>

Received: August 17, 2023

Revised: November 11, 2023

Accepted: December 16, 2023

การศึกษาความหมายตามบริบทของชื่อ “訓民正音” ผ่านข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถูกบันทึกไว้ใน 《朝鮮王朝實錄》

กนกวรรณ สาโรจน์*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ช่วงเวลาที่ “訓民正音” ได้ถือกำเนิดขึ้น เพื่อทำความเข้าใจความหมายของชื่อ “訓民正音” ในบริบทของยุคสมัย และมองภาพมุมมองสูงของภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมช่วงเวลาของการกำเนิด “訓民正音” เพื่อนำไปจัดทำข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษา “한글 생활사” โดยพิจารณาความสัมพันธ์ของ “訓民正音” และ “諺文” ซึ่งมุ่งเน้นไปที่เหตุการณ์ “การถวายฎีกา คัดค้าน 諺文” ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในขณะนั้นที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์ตัวอักษรใหม่ และได้ติดตามชุดกระบวนการของ “การประดิษฐ์” “การถวายฎีกา” “การเผยแพร่” ที่บันทึกใน “พงศาวดารของราชวงศ์โชซอน 《朝鮮王朝實錄》”

เมื่อวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องกันของข้อความที่บันทึกในพงศาวดารฯ พบว่า “諺文” เป็นชื่อที่แสดงเจตนาและความตั้งใจของกษัตริย์เซจงได้ดีกว่า “訓民正音” แต่ “訓民正音” เป็นชื่อที่ใกล้เคียงกับมุมมองด้านตัวอักษรของเหล่าผู้ถวายฎีกาที่คัดค้านการใช้ตัวอักษรที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ หลังจากกษัตริย์เซจงต้องเผชิญกับเหตุการณ์ “การถวายฎีกา” จึงได้ใช้ชื่อว่า “訓民正音” แทนชื่อ “諺文” ในการประนีประนอมกับเหล่าขุนนาง

คำสำคัญ: 訓民正音, 諺文, 朝鮮王朝實錄, การถวายฎีกาคัดค้าน 諺文

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ติดต่อได้ที่ e-mail: auya@yahoo.com

The Study of Contextual Meaning of The Name “訓民正音” through The Relevant Articles Recorded in 《朝鮮王朝實錄》

Kanokwan Sarojna*

Abstract

This article aims to explore the historical background of the period when the term “訓民正音” was created in order to understand the meaning of the name “訓民正音”. To consider the social context of the era and take a bird's-eye view of the social and cultural background at the time of “訓民正音” emergence in order to provide the fundamental data for the study of “한글생활사”. Considering the relationship of “訓民正音” and “諺文”, this research mainly focuses on the historical event “Presentation of petition against 諺文”. It was an important event at that time which related to the creation of new calligraphy. This research also investigated the processes of “Invention”, “Presentation of petition” and “Proclamation” recorded in the “The True Record of the Joseon Dynasty chronicles 《朝鮮王朝實錄》”

Analyzing the related contexts of the messages recorded in the chronicles, it was found that “諺文” was a name that better expressed King Sejong's intentions and wills than “訓民正音”, but “訓民正音” was a name that closed to the perspective of the scripts presented by the petitioners who opposed to the use of newly invented scripts. After King Sejong had to face the petition, therefore, the name “訓民正音” was used instead of “諺文” in order to compromise with the nobles.

* Assistant Professor, Oriental Languages Department, Humanities and Social Sciences Faculty, Burapha University. e-mail: auya@yahoo.com

Keywords: 訓民正音, 諺文, 朝鮮王朝實錄, Presentation of petition against 諺文

1. บทนำ

“한글생활사 (The History Life of Hangul)”¹ เป็นหัวข้อหนึ่งที่ท้าทายความสนใจของผู้สอนภาษาเกาหลี เนื่องจากหลักสูตรภาษาเกาหลีที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่จำกัดเพียงแต่ความรู้ด้านโครงสร้างทางไวยากรณ์และความรู้ด้านทักษะทางภาษา จึงเป็นเรื่องยากที่จะเพิ่มคุณค่าการศึกษาด้านวัฒนธรรมสำคัญ ดังนั้น การเรียนการสอนภาษาเกาหลีในประเทศไทยควรมีความเชื่อมโยงกับเกาหลีศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรที่เปิดสอนอย่างเป็นทางการควรมีเนื้อหาที่ยืดหยุ่น เปิดกว้าง และครอบคลุมไปถึงเกาหลีศึกษาด้วย² ความพยายามในการสร้างสรรค์เนื้อหาการเรียนการสอนใหม่ๆ เพื่อเสริมสร้างความรู้ด้านวัฒนธรรมทางเกาหลีศึกษา จึงเป็นสิ่งที่พึงกระทำ และ “訓民正音 (훈민정음)” ได้เป็นส่วนหนึ่งและเป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามนี้

ในปัจจุบัน ชาวเกาหลีเรียกตัวอักษรที่แสดงภาษาของตนเองว่า “한글” โดยชื่อเดิมของ “한글” คือ “訓民正音”³ โดย “訓民正音” มีชื่อเรียกอีกชื่อคือ “諺文” แต่มี

¹ ประมาณต้น-กลางช่วงปี 2000 แนวคิดเรื่อง “국어 생활사” ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในวงการการศึกษาภาษาเกาหลี(ในฐานะภาษาแม่) โดยเริ่มต้นจากวิกฤตการณ์และการทบทวนการศึกษาประวัติศาสตร์ภาษาเกาหลีในประเทศไทยเกาหลี และในช่วงเวลาเดียวกัน แนวคิดเรื่อง “어문 생활사” ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเช่นกัน โดยมีจุดประสงค์ในการแสดงให้เห็นประวัติศาสตร์การดำเนินชีวิตของชาวเกาหลีที่ได้รับการปลูกฝังและฝึกฝนการใช้ “語文” หรือ “ภาษา” ซึ่งก็คือ “คำพูดและตัวอักษร” แต่ไม่อาจกล่าวได้ว่าทั้ง “국어 생활사” และ “어문 생활사” ได้ถูกกำหนดเป็นหลักสูตรหรือวิชาเอกในวงวิชาการและการศึกษา แต่กระนั้นกลับมีงานเขียนเกี่ยวกับ “국어 생활사” มากมาย เช่น วารสาร 『문법 교과』 (2009) Vol.10 ซึ่งได้รวบรวมบทความเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ทั้งหมด ทำให้ผู้เขียนได้หันมาสนใจในเรื่องนี้ แต่ได้ลดขอบเขตของประเด็นลงให้เป็นเพียงเรื่องของตัวอักษร โดยมุ่งเน้นไปที่ยังตัวอักษร “한글” จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิด “한글 생활사”

² แนวคิดนี้มาจาก “5C's” ที่เป็น Standards for Foreign Language Education Project ของ American Council on the Teaching of Foreign Languages (ACTEL) โดยเป็นเป้าหมายการเรียนรู้ 5 ประเภทที่ผู้เรียนภาษาต่างประเทศต้องบรรลุ นั่นคือ การสื่อสาร วัฒนธรรม การเชื่อมโยง การเปรียบเทียบ และชุมชน (Communication, Cultures, Connections, Comparisons and Communities)

³ อย่างที่ทราบกันดีว่า “訓民正音” เป็นชื่อของตัวอักษรที่ประดิษฐ์ขึ้นเมื่อปีค.ศ.1443 โดย “세종대왕” หรือที่รู้จักกันในนาม “พระเจ้าเซจงมหาราช” และในขณะเดียวกัน “訓民正音” ก็เป็นชื่อของหนังสือที่

ความหมายโดยนัยที่ตรงข้ามกัน ซึ่งจะอธิบายให้ทราบภายหลัง ส่วนชาวต่างชาติที่เรียนภาษาเกาหลีนั้น ในขณะที่เรียนรู้ตัวอักษร “한글” อาจพบหรือได้ยินคำว่า “訓民正音” และ “세종대왕” แต่มีเพียงไม่กี่คนที่ศึกษาเจาะจงเฉพาะถึงสภาพความเป็นจริงและความหมายทางประวัติศาสตร์ของคำเหล่านี้ แม้แต่ชาวเกาหลีเองก็ไม่มีข้อยกเว้นในเรื่องนี้หากไม่ใช่นักวิชาการหรือนักวิจัยมืออาชีพ ดังนั้น เพื่อบอกเล่าเรื่องราวของ “訓民正音” อย่างถูกต้องและได้รับความรู้ความจริงมากขึ้น จึงมุ่งเข้าศึกษาช่วงเวลา “訓民正音” ที่ถูกกำหนดขึ้นบนโลก โดยไปพบกับตัวละครต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความสัมพันธ์ของพวกเขาและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่พวกเขาอาศัยอยู่ โดยบทความนี้จะมุ่งเน้นไปที่คุณลักษณะของชื่อที่เรียกว่า “訓民正音”

ดังนั้นบทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะสำรวจภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ช่วงเวลาที่ “訓民正音” ได้ถือกำเนิดขึ้น ดังนั้นภารกิจหลักคือ พิจารณาความสัมพันธ์ของ “訓民正音” และ “諺文” ในขณะเดียวกันจะได้มองภาพมุมมองของภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมช่วงเวลาของการกำเนิด “訓民正音” เพื่อนำไปจัดทำข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษา “한글 생활사”

2. การประดิษฐ์และการเผยแพร่

ต่อไปนี้เป็นเนื้อความส่วนหนึ่งของบันทึก 《朝鮮王朝實錄》 หรือ “พงศาวดารของราชวงศ์โชซอน” (จะเรียกเพียง “พงศาวดารฯ”) ที่บันทึกไว้เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม ปีที่

อธิบายตัวอักษรนี้ (รายละเอียดจะอธิบายภายหลัง) ในวงวิชาการเกาหลีนั้น เป็นธรรมเนียมที่จะต้องแสดงความแตกต่างระหว่างสองสิ่งนี้ และในบทความนี้จะแสดงความแตกต่างนั้นด้วย โดยตัวอักษร 訓民正音 จะเขียนว่า “訓民正音” และหนังสือ 訓民正音 จะเขียนว่า 《訓民正音》 และเมื่อกล่าวถึงทั้งหนังสือและตัวอักษรจะเขียนว่า “訓民正音” นอกจากนี้ หนังสือ 《訓民正音》 สามารถแบ่งได้ 2 ประเภทคือ หนังสือเล่มที่เป็นต้นฉบับโดยเขียนเป็นประโยคภาษาจีนโบราณ ชื่อว่า “解例本” และหนังสือเล่มที่เผยแพร่เฉพาะส่วนแรกของ 解例本 โดยเขียนเป็น “諺文(หรือ 한글)” เรียกว่า “諺解本” หากจำเป็นต้องแสดงความแตกต่างของหนังสือทั้ง 2 เล่ม จะแสดง “諺解本” ต่างหาก ดังนั้น 《訓民正音》 คือ “解例本” และ 《訓民正音(언해)》 คือ “諺解本” ตามลำดับ

25 ของกษัตริย์เซจง (1443)⁴ โดยเนื้อความมีชื่อหัวข้อแปลเป็นภาษาเกาหลีได้ว่า “훈민정음을 창제하다” ซึ่งงานวิจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ “訓民正音” นั้น การอ้างอิงไม่ว่าจะเป็นโดยตรงหรือโดยอ้อม ข้อความต้นฉบับที่เป็นตัวอักษรฮันจาจะถูกนำมาเสนอ ก่อน ดังนั้น จึงไม่ต้องสนใจตัวอักษรหรือประโยคที่เขียนเป็นตัวอักษรฮันจา สามารถข้ามผ่านไปโดยพิจารณาเพียงส่วนที่ผู้เขียนขีดเส้นใต้

(1) 是月, 上親制諺文二十八字, 其字倣古篆⁵, 分爲初中終聲, 合之然後乃成字, 凡于⁶ 文字及本國俚語, 皆可得而書, 字雖簡要, 轉換無窮, 是謂訓民正音。

ในหน้าเดียวกันได้แปลเป็นภาษาเกาหลีปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

이달에 임금이 친히 언문(諺文) 28 자(字)를 지었는데, 그 글자가 옛 전자(篆字)를 모방하고, 초성(初聲)·중성(中聲)·종성(終聲)으로 나누어 합한 연후에야 글자를 이루었다. 무릇 문자(文字)에 관한 것과 이어(俚語)에 관한 것을 모두 쓸 수 있고, 글자는 비록 간단하고 요약하지마는 전환(轉換)하는 것이

⁴ จากนั้นไป ข้อความต้นฉบับและคำแปลของ 《朝鮮王朝實錄》(พงศาวดารของราชวงศ์โชซอน) จะได้นำมาจากพงศาวดารฯ ฉบับอินเทอร์เนต ที่จัดทำขึ้นโดยสถาบันวิจัยประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Institute of Korean History) ของประเทศเกาหลี ขอสงวนการอธิบาย 《朝鮮王朝實錄》 แยกต่างหาก โดยคำอธิบายที่เป็นมาตรฐานนั้นสามารถอ้างอิงได้จาก 《한국민족문화대백과사전》 หรือสารานุกรมวัฒนธรรมชาติพันธุ์เกาหลีฉบับอินเทอร์เนตที่จัดทำขึ้นโดย 한국학중앙연구원 (The Academy of Korean Studies) ส่วนคำแปลภาษาอังกฤษของ 《朝鮮王朝實錄》 คือ “The Annals of the Joseon Dynasty” และหนังสือประวัติศาสตร์เล่มนี้ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกความทรงจำแห่งโลก (Memory of the World) ของ UNESCO ในปี.ศ. 1997 พร้อมกับ 《訓民正音》

⁵ บางที่ข้อความที่ถกเถียงกันมากที่สุด ใน “เนื้อความยามประดิษฐ์” คือ “字倣古篆” แม้แต่ข้อความที่แปลในพงศาวดารฯ ก็กล่าวว่า “ตัวอักษรนี้เลียนแบบมาจากตัวอักษรจวิน(篆字) ซึ่งเป็นอักษรโบราณ” นำไปสู่ความเข้าใจผิดที่ว่าลีนั้นกล่าวในลักษณะที่ใช้ตัวอักษรบางอย่างในอดีตเป็นแบบอย่างและเลียนแบบเพื่อให้คล้ายกับมัน ซึ่งดูเหมือนจะไม่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของ “訓民正音” ซึ่งเป็นตัวอักษรที่มาจากการรวมหน่วยเสียง จะเหมาะสมกว่าหากตีความว่าทำตามวิธีการสมัยก่อนที่เป็นหลักการทั่วไปในการประดิษฐ์ตัวอักษร (ฮงยุนพโย (홍윤표), 2005))

⁶ พงศาวดารฯ ในฉบับอินเทอร์เนต ตัวอักษรจีน “于” ที่เป็นคำช่วย เขียนเป็นตัวอักษรจีน “干” ที่แปลว่า โล่ โดยภาพต้นฉบับเขียนเป็น “于” เมื่อพิจารณาบริบทแล้ว “于” นั้นถูกต้อง ตัวอักษรมีรูปร่างคล้ายกัน ดังนั้นจึงดูเหมือนว่ามีการพิมพ์ผิดเกิดขึ้น ในที่นี้จึงขอแก้ไขตัวอักษรเป็น “于”

무궁하니, 이것을 훈민정음(訓民正音)이라고 일렀다.⁷ (โดยจะเรียกว่าเป็นเนื้อความยามประดิษฐ์)

“訓民正音” ที่รู้จักกันดีนั้น เปิดเผยสู่สังคมโลกเป็นครั้งแรกผ่านเนื้อความนี้ เริ่มต้นด้วยการบอกว่าษัตริย์สร้างตัวอักษรใหม่ ต่อมาพูดถึงลักษณะของตัวอักษร การใช้งานและประโยชน์ของตัวอักษร จากนั้นบอกชื่อตัวอักษรในตอนท้ายคือ “是謂訓民正音” กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า “訓民正音” เป็นชื่ออย่างเป็นทางการของตัวอักษรที่สร้างขึ้นใหม่ที่ปรากฏตัวขึ้นบนโลก อย่างไรก็ตามหากพิจารณาอย่างละเอียดจะพบว่าในเนื้อความเดียวกัน ปรากฏชื่ออื่นของตัวอักษรใหม่นี้จากประโยค “임금이 찬히 언문 (諺文) 28 자(字)를 지었는데” นั่นคือคำว่า “諺文” จะเห็นได้ว่าก่อนคำว่า “訓民正音” มีการเขียนไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับตัวอักษรที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ 28 ตัวนี้ว่าเป็น “諺文”

เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างของเนื้อความ อาจกล่าวได้ว่าการมีชื่อ 2 ชื่อไม่ใช่ปัญหาใหญ่ โดยทั่วไปในโครงสร้างภาษาเกาหลี ใจความหลักจะอยู่ท้ายสุด ดังนั้นความสำคัญจึงไปอยู่ที่คำว่า “訓民正音” ในประโยคสุดท้าย ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นชื่ออย่างเป็นทางการ ส่วน “諺文” จะได้รับสถานะอื่นที่ไม่ใช่ใจความหลัก⁸

อย่างไรก็ตาม แม้จะกำหนดตำแหน่งความสัมพันธ์ของ 2 คำนี้ได้ แต่ยังมีลักษณะความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกันบางอย่างที่ไม่สามารถคลี่คลายได้ นั่นคือความหมายของชื่อเรียกทั้ง 2 และบริบทที่ใช้ชื่อเรียกนั้นๆ

⁷ เพื่อช่วยความเข้าใจในเนื้อหาอย่างคร่าวๆ จึงแปลตามคำแปลภาษาเกาหลีโดยตรง “เดือนนั้นษัตริย์ได้ประดิษฐ์ตัวอักษร 諺文 28 ตัว ด้วยตนเอง โดยตัวอักษรนี้เลียนแบบมาจากตัวอักษรจ้วน (篆字) ซึ่งเป็นอักษรโบราณ แบ่งเป็นเสียงต้น เสียงกลาง เสียงท้าย และเมื่อรวมกันจึงเกิดเป็นตัวอักษร โดยกล่าวได้ว่าสามารถไขเขียนได้ กับทั้งสองสิ่งคือ ทั้งเสียงของ 文字 (ในที่นี้หมายถึงเสียงของตัวอักษรอันจา) และ 俚語 (ภาษาที่ใช้ในโซซอนขณะนั้น) โดยอักษรนั้นจะเรียบง่ายและกระชับแต่ก็ปรับเปลี่ยนไปได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด ตัวอักษรนี้เรียกว่า “訓民正音”

⁸ บทความที่กล่าวเน้นความสัมพันธ์ระหว่าง “訓民正音” กับ “諺文” เพียงอย่างเดียว ได้แก่ คิมจูฟิล (김주필, 2014) และ คิมย็องมี (김영미, 2015)

ก่อนอื่นลองพิจารณาความหมายของชื่อ “訓民正音”⁴ ชื่อนี้สามารถแบ่งออกเป็นสองประโยค “백성을(民) 가르친다.(訓)” กับ “소리를(音) 바르게 한다/바르게 잡는다.(正)” ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาคือ “訓” และ “正” ที่มีคุณสมบัติของคำกริยาแฝงอยู่ในความหมายการใช้งาน ในที่นี้ “ความหมายการใช้งาน” ไม่ได้หมายถึงตัวอักษรอันจาหรือความหมายทางพจนานุกรม แต่เป็นความหมายทางประวัติศาสตร์และบริบทในช่วงเวลาที่ใช้ตัวอักษรอันจาเหล่านี้

คำว่า “正音” เป็นคำศัพท์ทางวิชาการและทางนโยบายประเภทหนึ่งที่ใช้กันทั่วไป⁵ ในอาณาจักรโชซอนวัฒนธรรมตัวอักษรจีนของเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ในศาสตร์ด้านดนตรี หรือระบบเสียง คำนี้ใช้ในความหมายที่เป็นกลางเช่น “เสียงที่ถูกต้องตามทำนอง” หรือ “การออกเสียงที่ถูกต้องตามหลักการ” แต่เมื่อพิจารณาว่าการศึกษาและการปกครองไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ในสังคมแบบดั้งเดิมของเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ในที่สุด ทั้ง“ทฤษฎีดนตรี” และ “ระบบเสียง” ต่างก็เชื่อมโยงกับนโยบาย “正音” โดยนโยบาย “正音” หมายถึง “地方音을 矯正하는 標準音 (เสียงมาตรฐานที่แก้ไขเสียงท้องถิ่น)”⁶ “正音” เป็นคำตรงข้ามกับ “俗音”⁷ โดย “俗音” หมายถึงเสียงธรรมดาในชีวิตประจำวัน หรือ “เสียงที่เกิดขึ้นจริง” ดังนั้น “正音” จึงหมายถึง “標準音(เสียงมาตรฐาน)” หรือ “規範音(เสียงที่เป็นบรรทัดฐาน)”

⁴ ความหมายมาตรฐานของ “訓民正音” คือ “백성을 가르치는 바른 소리” ดูเหมือนชาวเกาหลีจะไม่รู้สึกอึดอัดกับการแปลนี้ แต่ประโยคนี้มีความซับซ้อนกว่านั้น เพราะทำให้รู้สึกว่าคุณบังคับให้แปลโดยเน้นไปที่คำนาม “音” แต่หากเน้นไปที่คำกริยา “訓” แล้วแปลเป็น “백성들에게 바른 소리를 가르침” จะเข้าใจง่ายและชัดเจนมากกว่า หากย้อนกลับไปยังแหล่งที่มาของการแปลที่เน้นไปที่ “音” จะพบใน《訓民正音(언해)》สำหรับปัญหาด้านการแปลจะได้กล่าวถึงในงานแปล 《訓民正音(해례)》ต่อไปภายหลัง

⁵ การใช้ “正音” ในประเทศของเกาหลี จีน และญี่ปุ่น 3 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รับการอธิบายอย่างชัดเจนในบทความ “정음에 대하여” ของ คังชินฮัง (강신형, 2007) และเนื้อหาของต่อไปนี้จะ “正音” จะได้อ้างอิงจากบทความนี้

⁶ อ้างอิงจาก คังชินฮัง (강신형, 2007, p. 17)

⁷ อ้างอิงจาก คังชินฮัง (강신형, 2007, p. 13)

“มาตรฐาน” และ “บรรทัดฐาน” เหล่านี้ยังตั้งอยู่บนวลี “訓民” มโนคติทางการปกครองของราชวงศ์โชซอน คือ “儒教(ลัทธิขงจื้อ)” หรือ “儒學(ศาสตร์แห่งขงจื้อ)” และตัวอักษรฮันจาที่มีความหมายว่า “สอน” ที่ใช้กับการศึกษาเรื่องนี้ มักจะเป็น “教” สำหรับ “教” และ “訓” เหมือนกันตรงที่เป็นการกระทำที่พยายามเปลี่ยนแปลงเป้าหมายโดยการบอกบางสิ่งให้รู้ แต่แตกต่างกันในคุณสมบัติของผู้กระทำ โดย “教” เป็นการสอนระหว่าง “มาก่อน” กับ “มาทีหลัง” กล่าวคือ ผู้รู้แจ้งก่อนสอนผู้ที่ยังไม่รู้แจ้งหรือรู้ได้ภายหลัง ส่วน “訓” เป็นการสอนที่ให้ทำบางสิ่งตามบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์บางอย่าง⁸ ระหว่างสถานะ “สูง” กับ “ต่ำ” กล่าวคือ ผู้ที่มีสถานะสูงกว่าสอนผู้ที่มีสถานะต่ำกว่า แสดงให้เห็นแนวคิด “官尊民卑”⁹ ในสังคมแบบดั้งเดิมอย่างชัดเจน

การที่ชื่อ “訓民正音” แฝงไปด้วยมาตรฐาน บรรทัดฐาน หรือแม้แต่ลัทธิอำนาจนิยม ก็ไม่ใช่ปัญหาใดๆ เพราะผู้ประดิษฐ์ตัวอักษรเหล่านี้คือกษัตริย์ และเป็นงานของกษัตริย์จึงเลี่ยงเรื่องการปกครองไม่ได้ ดังนั้น นโยบายภาษาต้องเกี่ยวข้องกับแน่นอน นอกจากนี้กษัตริย์ยังอยู่ตำแหน่งสูงสุดของโครงสร้างการปกครอง ซึ่งแน่นอนที่ลำดับชั้นบนล่างได้ถูกกำหนดขึ้นแล้ว และเมื่อพิจารณาประธานของประโยคคือกษัตริย์ “訓” และ “正” จึงเป็นภาคแสดงอย่างแน่นอน แต่สิ่งต่าง ๆ ดูเหมือนจะไม่ง่ายนัก ลองดูเนื้อความด้านล่าง

⁸ ดังนั้น “訓” ในภาษาอังกฤษคือ “instruct” หรือ “อบรมสั่งสอน” โดยมีความหมายมากกว่า “teach”

⁹ “官尊民卑” ซึ่งเป็นวิธีคิด/ความคิดว่าขุนนางสูงส่งและมีค่า ส่วนราษฎรต่ำต้อยและไร้ค่า

- (1) 月, 訓民正音成。御製曰: 國之語音, 異乎中國, 與文字不相流通, 故愚民有所欲言, 而終不得伸其情者多矣。予爲此憫然, 新制二十八字, 欲使人人易習, 便於日用耳。... (ละไว้) ...^{10 11}

ในตอนท้ายของพงศาวดารฯ ของวันที่ 29 กันยายน ปีที่ 28 ของกษัตริย์เซจง (1446) ปรากฏเนื้อความที่มีชื่อหัวข้อแปลเป็นภาษาเกาหลีได้ว่า “《훈민정음》이 이루어지다. 어제와 예조 판서 정인지의 서문” โดยนักวิชาการบางคนค่อนข้างระมัดระวังการใช้คำศัพท์ว่า “반포 (การประกาศ)”¹² แต่ยังเรียกกันเป็นวงกว้าง และในหน้าเดียวกันได้แปลเป็นภาษาเกาหลีปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

이달에 《訓民正音》이 이루어졌다. 어제(御製)에, “나랏말이 중국과 달라 문자와 서로 통하지 아니하므로, 우매한 백성들이 말하고 싶은 것이 있어도 마침내 제 뜻을 잘 표현하지 못하는 사람이 많다. 내 이를 딱하게 여기어 새로 28 자(字)를 만들었으니, 사람들로 하여금 쉬 익히어 날마다 쓰는 데 편하게 할 뿐이다. ... (ละไว้) ...”¹³ (โดยจะเรียกว่าเป็น “เนื้อความยามเผยแพร่”)

¹⁰ เนื้อความนี้เป็นเนื้อความที่ใช้อ้างอิง โดยเนื้อหาที่อยู่หลัง “御製曰” นำมาจากหนังสือ 《訓民正音》 ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่กษัตริย์เซจงเขียน และส่วนที่ขุนนางเขียน โดยแต่ละส่วนจะแบ่งเป็น บทนำและเนื้อเรื่อง บทนำที่กษัตริย์เซจงเขียน เรียกว่า “御製序文” และเนื้อเรื่องเรียกว่า “例義” บทนำที่ขุนนางเขียน เรียกว่า “鄭麟趾 序文” โดยเรียกตามชื่อตัวแทนขุนนาง และเนื้อเรื่องเรียกว่า “解例” โดยสรุปหนังสือ 《訓民正音》 เนื้อหาประกอบไปด้วย “御製序文+ 例義+ 解例+ 鄭麟趾 序文” (คำอธิบายอย่างละเอียดสามารถอ่านได้จาก 국립한글박물관 (2018, p. 7) หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สำหรับเนื้อความที่อ้างอิงในพงศาวดารฯ ด้านบน จะไม่มีเนื้อความในส่วนของ “解例”

¹¹ ในบทความนี้จะนำเสนอเพียง “御製序文” ซึ่ง 御製序文 ในพงศาวดารฯ กับ 御製序文 ใน 《訓民正音》 มีความแตกต่างกันด้านบรรณารักษศาสตร์เล็กน้อย ดังนั้น จึงขอนำเสนอ 御製序文 จาก 《訓民正音》

¹² “訓民正音成” ในเนื้อความด้านบน แปลว่า “訓民正音이 완성되다(成)” แปลว่า “สุนมินจึงอิมเสร็จสมบูรณ์แล้ว” ซึ่งหมายถึง หนังสือ 《訓民正音》 ไม่ใช่ตัวอักษร “訓民正音” และ “成” ก็แปลว่า “เสร็จสมบูรณ์” ไม่ได้หมายรวมถึง “การประกาศ(반포)” สามารถอ้างอิงความเห็นเรื่องนี้ได้จาก คังซังช็อก (강상석, 2012) และอึดซ็อก (이동석, 2017)

¹³ สำหรับการแปล “御製序文” เป็นภาษาไทยอย่างละเอียด จะดำเนินการในครั้งอื่นๆ ต่อไป โดยในที่นี้จะแปลเพียงคร่าวๆ เพื่อให้เข้าใจเนื้อความเท่านั้น “เดือนนี้ 《訓民正音》 ได้สำเร็จลุล่วง โดยบทนำที่

ในที่นี้ขอนำเสนอเพียง “御製序文” คือ “บทนำที่กษัตริย์เซจงเขียน” โดย “御製” แปลว่า “กษัตริย์เป็นผู้เขียน และ “序文” แปลว่า “บทนำ” เนื่องจากเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับแรงบันดาลใจและจุดประสงค์ของผู้ประดิษฐ์ตัวอักษร ผู้วิจัย “訓民正音” ทุกคนต้องอ่านในส่วนนี้ ดังนั้นจึงขอสรุป “แรงบันดาลใจ” และ “จุดประสงค์” ดังนี้

เนื้อหาที่ถูกบันทึกไว้นั้น เริ่มต้นจากจิตใจที่รู้สึกสงสาร กษัตริย์เซจงตระหนักถึงเรื่องน่าสงสารกำลังเกิดขึ้นกับราษฎร เพราะว่าราษฎรอยากจะบอกกล่าวเรื่องใด ก็มีหลายเรื่องที่ไม่อาจบอกกล่าวได้อย่างที่ต้องการ เมื่อลองหาสาเหตุ ก็พบว่าปัญหาอยู่ที่วิธีการสื่อสารในตอนนั้น เพราะภาษาโซซอนแตกต่างจากภาษาจีน จึงทำให้การสื่อสารด้วยฮันจาไม่ค่อยราบรื่น ดังนั้นจึงได้ประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ราษฎรได้เรียนรู้โดยง่าย และหวังว่าการดำเนินชีวิตประจำวันจะสะดวกสบายมากขึ้นด้วยตัวอักษรนี้

จาก “แรงบันดาลใจ” และ “จุดประสงค์” ของกษัตริย์ผู้ประดิษฐ์ตัวอักษรข้างต้น ยังไม่พบเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับ “訓民” หรือ “正音” แม้แต่น้อย โดยจุดประสงค์ของกษัตริย์ที่ประดิษฐ์ “訓民正音” คือปรารถนาให้ราษฎรดำเนินชีวิตอย่างสะดวกสบาย โดยไม่ได้ให้ความรู้สึกถึงลำดับชั้นในแนวตั้งและเพียงด้านเดียวเหมือนกับที่รู้สึกใน “訓” แรงจูงใจและจุดประสงค์ของ “ความสะดวกสบาย” นั้น ปรากฏสติปัญญาและความพยายามในการเอาชนะสถานการณ์ที่ “ไม่สะดวกสบาย” จึงเป็นที่ชัดเจนว่า มีการตระหนักถึงปัญหาความแตกต่างกับจีนเกี่ยวกับเสียงพูด แต่ไม่ปรากฏว่ามีกรนำไปสู่ “正音” แต่อย่างใด จุดประสงค์แรกคือ การมีตัวอักษรที่เรียนรู้ได้ง่าย ดังนั้นชื่อ “訓民正音” จึงไม่ได้สะท้อนถึง “แรงบันดาลใจ” และ “จุดประสงค์” ของกษัตริย์เซจงตั้งแต่ต้น แต่สะท้อนอยู่ที่ตรงอื่นคือ “諺文” ที่อยู่ด้านหน้าสุดของเนื้อความ (1)

กษัตริย์เขียน(御製) กล่าวว่า "เนื่องจากภาษาพูดของเราแตกต่างจากจีน จึงทำให้การสื่อสารกันด้วย 文字 (หมายถึงเสียงของตัวอักษรฮันจา) ไม่ค่อยราบรื่น ดังนั้นหากว่าราษฎรผู้ไม่รู้มีบางอย่างที่อยากพูด แต่แล้วในท้ายที่สุด มีหลายครั้งที่ไม่สามารถแสดงความหมายได้ครบถ้วน ข้าพเจ้ารู้สึกสงสารในสิ่งนี้ จึงได้ประดิษฐ์ตัวอักษรใหม่ 28 ตัว เพื่อให้ผู้คนสามารถเรียนรู้ได้ง่าย และใช้งานได้ทุกวันอย่างสะดวกสบาย... (ละไว้).."

“諺文” เป็นคำศัพท์ที่เกิดขึ้นใหม่¹⁴ ชื่อนี้ถูกสร้างขึ้นพร้อมกับการประดิษฐ์ตัวอักษร เนื้อความต่อมากล่าวถึงลักษณะของตัวอักษร การใช้งาน และความเป็นไปได้ของความสามารถในการขยายเพิ่มเติม “文” ใน “諺文” หมายถึง “ตัวอักษร” ดังนั้นลักษณะของตัวอักษรที่กล่าวถึงข้างต้น การใช้งานและความสามารถในการขยายควรมอบให้กับฮันจาที่ชื่อว่า “諺” โดย “諺” เกี่ยวข้องกับ “ภาษาพูดในชีวิตประจำวัน” (ฮงฮย็อนโบ (홍현보, 2012)) ดังนั้นจึงเป็นภาษาที่ตรงข้ามกับภาษาเขียนที่ใช้ในการศึกษา การสอบรับราชการ การบริหารรัฐ บันทึกร่องราวในอดีต และอื่น ๆ ดังนั้นความหมายของ “諺文” คือ “เสียงพูด(諺) ตัวอักษร(文)” นั่นคือ “ตัวอักษรที่สามารถแสดงคำพูดที่เอ่ยจากปากตามนั้น”, “ตัวอักษรที่เขียนเสียงพูดตามนั้น” “諺” จึงมุ่งเป้าไปที่สถานการณ์ที่ “ใช้งานได้ทุกวันอย่างสะดวกสบาย” ใน “便於日用” และชื่อที่สะท้อนถึงจุดประสงค์ของกษัตริย์เซจงอย่างชัดเจนที่อยู่ในบทนำก็คือ “諺文”

ถ้าเป็นเช่นนั้นสถานะของชื่อ “訓民正音” ก็เป็นปัญหาเช่นกัน เพราะเป็นชื่อที่คลุมเครือซึ่งไม่ได้แสดงถึงความตั้งใจของผู้ประดิษฐ์และไม่ได้สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของตัวอักษรและการใช้งาน แต่ประกาศว่าจะสอนและแก้ไขให้ถูกต้อง ไม่ว่าจะไม่ในเกาหลีเองหรือทั่วโลกที่มีการนำเสนอ “한글” ว่ามีชื่อเดิมคือ “訓民正音” โดย “諺文” เป็นชื่อที่ต่ำต้อยของ “訓民正音” ซึ่งไม่สอดคล้องกับเนื้อความที่อยู่ในพงศาวดารฯ ทำให้ชื่อ “訓民正音” แฉงหน้า “諺文” จนได้เป็นชื่อทางการ คำถามนี้เป็นหนึ่งในหัวข้อสำคัญที่จะกล่าวถึงใน “한글 생활사” ต่อไป โดยในบทความนี้จะนำเสนอเหตุการณ์สำคัญที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหานี้ ก่อนอื่นลองไปดู 鄭麟趾 序文 (บทนำที่เขียนโดยซ็องอินจี) ช่วงกลางของบทนำ มีประโยคที่น่าสนใจมากเกี่ยวกับ “諺文”

¹⁴ หลังจากตรวจสอบพจนานุกรมหลักสามเล่มที่ตีพิมพ์ในประเทศจีนและญี่ปุ่นพบว่าคำว่า “諺文” ไม่เคยได้รับการบันทึกเป็นคำหลักค่านามทั่วไป และมีเพียงอย่างเดียวคือ “諺文” เป็นชื่อที่สร้างขึ้นโดยเซจงแห่งโชซอนโดยไม่มีความหมายหรือตัวอย่างใดๆ สรุปได้ว่า “諺文” เป็นคำศัพท์ใหม่ที่สร้างขึ้นในโชซอน และคำศัพท์ใหม่นี้ปรากฏครั้งแรกในพงศาวดารฯ ที่กล่าวถึงการประดิษฐ์ตัวอักษร (อ้างอิงจากฮงฮย็อนโบ (홍현보, 2012, p. 75-79))

(2) 癸亥冬, 我殿下創制正音二十八字, 略揭例義以示之, 名曰訓民正音。¹⁵

(제해년 겨울에 우리 전하(殿下)께서 정음(正音) 28 자(字)를 처음으로 만들어 예의(例義)를 간략하게 들어 보이고 명칭을 訓民正音이라 하였다.)

เป็นประโยคที่นำมาเทียบเคียงกับเนื้อความยามประดิษฐ์ตัวอักษรครั้งแรกคือ “是月, 上親制諺文二十八字, ...” อย่างไรก็ตาม “諺文二十八字” ในเนื้อความยามประดิษฐ์ครั้งแรก ได้เปลี่ยนเป็น “正音二十八字” โดย “諺文” ถูกเปลี่ยนเป็น “正音” โดยเป็น “正音” ของชื่อ “訓民正音” ที่คลุมเครือ เกิดอะไรขึ้น

3. ฎีกาคัดค้าน “諺文”

ไม่ถึงสองเดือนหลังจากประกาศว่าได้มีการประดิษฐ์ตัวอักษรใหม่ขึ้น ก็มีการถวายฎีกา¹⁶คัดค้านนโยบายภาษาของกษัตริย์เซจง เป็นฎีกาที่มาจากกลุ่มขุนนางชั้นสูงของ “集賢殿”¹⁷ ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบการศึกษา นโยบายและให้คำแนะนำ เป็นกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับกษัตริย์มากที่สุด เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นระหว่างการประดิษฐ์และการเผยแพร่โดยมีความสำคัญอย่างลึกซึ้งในหลาย ๆ ด้าน มีคุณค่าในด้านที่แตกต่างจากเนื้อความยามประดิษฐ์ เพราะแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความสัมพันธ์และภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของผู้คนที่ร่ายล้อมการนำตัวอักษรใหม่ไปใช้ และมีความสำคัญในด้านเนื้อหาและลักษณะของ 《訓民正音》ซึ่งตีพิมพ์ในภายหลังที่ไม่ได้เป็นอิสระจากอิทธิพล

¹⁵ เพื่อช่วยความเข้าใจในเนื้อหาอย่างคร่าว ๆ จึงแปลตามคำแปลภาษาเกาหลีโดยตรง “เมื่อฤดูหนาวของปีกุนธาตุน้ำ กษัตริย์ของเราได้ประดิษฐ์ตัวอักษรที่ถูกต้องตามเสียงพูด (正音) ขึ้นใหม่ 28 อักษร และได้ยกตัวอย่างพยัญชนะและสระพร้อมกับวิธีการนำไปใช้อย่างกระชับ และให้ชื่อเรียกว่า “訓民正音”

¹⁶ 20 กุมภาพันธ์ ปีที่ 26 ของกษัตริย์เซจง (ค.ศ. 1444) ได้ถูกบันทึกในพงศาวดาร หัวข้อชื่อว่า <집현전 부제학 최만리 등이 언문 제작의 부당함을 아뢰다.>

¹⁷ การแนะนำสั้น ๆ เกี่ยวกับ “集賢殿” สามารถสืบค้นได้จาก 《한국민족문화대백과사전》หรือสารานุกรมวัฒนธรรมชาติพันธุ์เกาหลี

ของเหตุการณ์นี้ อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญที่สุดคือแนวคิดทางภาษาและตัวอักษรของเหล่าขุนนางที่ปรากฏในฎีกานี้ โดยแนวคิดทางภาษาและตัวอักษรของพวกเขาได้เป็นข้อมูลในการทำความเข้าใจพื้นฐานของนโยบายภาษาของราชวงศ์โชซอนที่พัฒนาขึ้นในภายหลัง ในที่นี้ ได้เลือกเนื้อหาที่เห็นว่ามีคามสำคัญซึ่งกล่าวถึงชื่อ “諺文” โดยตรง¹⁸

(3) 儻曰諺文皆本古字，非新字也，則字形雖倣古之篆文，用音合字，盡反於古，實無所據。

(설혹 말하기를, ‘언문은 모두 옛 글자를 본뜬 것이고 새로 된 글자가 아니라.’

하지만, 글자의 형상은 비록 옛날의 전문(篆文)을 모방하였을지라도 음을 쓰고 글자를 합하는 것은 모두 옛것에 반대되니 실로 의거할 데가 없습니다.)¹⁹

จากเนื้อความยามประดิษฐ์ ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของตัวอักษรใหม่ว่า “ตัวอักษรนั้นเลียนแบบมาจากตัวอักษรจ้วน (篆字) ซึ่งเป็นอักษรโบราณ แบ่งเป็นเสียงต้น เสียงกลาง เสียงท้าย และเมื่อรวมกันจึงจะเกิดเป็นตัวอักษร” โดยข้อโต้แย้งของฎีกาด้านบนมุ่งเป้าไปที่ส่วนหนึ่งของเนื้อความยามประดิษฐ์ นั่นคือคำว่า “用音合字” ที่หมายถึง “การใช้เสียงสร้างตัวอักษร” ซึ่งเป็นคำสรุปของ “แบ่งเป็นเสียงต้น เสียงกลาง เสียงท้าย และเมื่อรวมกันจึงจะเกิดเป็นตัวอักษร” ที่ปรากฏในเนื้อความยามประดิษฐ์ และในฎีกายังกล่าวถึงลักษณะพิเศษของตัวอักษรใหม่ว่าเป็น “สิ่งที่ตรงข้ามกับของโบราณ และไม่มีสิ่งใดที่อ้างอิงได้เลย” แสดงให้เห็นว่าไม่ยอมรับสถานะที่แท้จริงของการเป็น “文字 (ตัวอักษร)”

¹⁸ มีการบันทึกในพงศาวดารฯ ถึงฎีกาคัดค้านประกอบด้วย 6 ประเด็น หากไม่รวมรวมถึงอาร์มภทได้แก่ ไม่สมเหตุผล (ประเด็น 1 และ 2) ไม่มีประโยชน์ในการปฏิบัติจริง (ประเด็น 3 และ 4) และขั้นตอนมีปัญหา (ประเด็น 5 และ 6) ต่อจากนั้นเป็นการสนทนาของกษัตริย์เซจงกับเหล่าขุนนางหลังจากที่ได้อ่านฎีกา และท้ายสุดเป็นเนื้อหาคัดค้านของกษัตริย์ที่มีต่อขุนนางกลุ่มนี้

¹⁹ เพื่อช่วยความเข้าใจในเนื้อหาอย่างคร่าวๆ จึงแปลตามคำแปลภาษาเกาหลีโดยตรง “แม้ว่าจะมีการกล่าวว่า ‘ตัวอักษร 諺文 ถูกคัดลอกตามตัวอักษรเก่าไม่ใช่ตัวอักษรใหม่’ แต่รูปร่างของตัวอักษรแม้ว่าจะเลียนแบบภาษาจ้วน (篆文) โบราณ แต่การใช้เสียงเพื่อประสมอักษรนั้นเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับของโบราณ จริง ๆ คือไม่มีสิ่งใดที่อ้างอิงได้เลย”

หากอ่านฎีกาด้านบน จะพบว่าเหล่าขุนนางที่ถวายฎีกาคัดค้าน 諺文 (จะเรียกเพียง “ผู้ถวายฎีกา”) มีความคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของการเป็น “文字” คือ “ต้องเป็นไปตามของโบราณ และต้องมีสิ่งที่อ้างอิงได้” คำถามคือ การใช้ข้อกำหนดเหล่านี้ในการตรวจสอบคุณสมบัติของตัวอักษรที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่นั้น เป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้วหรือไม่ เพราะเป็นตัวอักษรที่สร้างขึ้นใหม่และเป็นตัวอักษรที่เกิดมาพร้อมกับแนวคิดและวิธีการที่เป็นนวัตกรรมใหม่ หากนี่คือความหมายที่แท้จริงของลักษณะเฉพาะของ “用音合字” การอ้างถึงคุณสมบัติ “ตรงข้ามกับของโบราณ” และ “ไม่มีสิ่งใดที่อ้างอิงได้” คือการย้อนแย้งในตัวเอง และเป็นเกณฑ์ตามใจฉันมากเกินไปหรือไม่ เพื่อสร้างความสมเหตุสมผลของจุดยืนตนเอง

ดูเหมือนว่าเกณฑ์นี้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยปราศจากเหตุผล ควรมองว่าเป็นผลมาจากการคิดเชิงกลยุทธ์ โดยในเนื้อความยามประดิษฐ์ได้กล่าวไว้ว่า “สามารถใช้เขียนได้กับทั้งสองสิ่งคือ 文字(หมายถึงเสียงของตัวอักษรฮันจา) และ 俚語(ภาษาที่ใช้ในโซซอนขณะนั้น)” ซึ่งแสดงถึงความเป็นคู่ขนานกัน ดังนั้น “文字” และ “諺文” จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับ “การเขียน” เหมือนกัน แต่สำหรับผู้ถวายฎีกาแล้ว ความเท่าเทียมนี้เป็นความสับสนที่ยอมรับไม่ได้ โดยไม่เพียงแค่ว่า “文字” แตกต่างจาก “諺文” เท่านั้น แต่มีคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของตัว “文字” เองด้วย จึงควรแยกความแตกต่างระหว่าง “文字” และ “諺文” นอกจากนี้ “文字” ควรมีสถานะที่สูงกว่า “諺文” จึงเป็นไปได้ว่าผลลัพธ์ของการยกประเด็นปัญหานี้คือการตรวจสอบคุณสมบัติ “ตรงข้ามกับของโบราณ” และ “ไม่มีสิ่งใดที่อ้างอิงได้” โดยข้อกำหนดที่เป็น “โบราณ” และ “อ้างอิง” สามารถใช้กับ “文字” ได้ แต่ไม่สามารถใช้กับ “諺文” ได้ หากข้อกำหนดนี้ถูกหยิบยกขึ้นมา “文字” อยู่รอดแต่ “諺文” จะถูกทอดถอน

ทัศนคติของการแบ่งแยกและการลำดับชั้นต่อตัวอักษรที่เป็นเพียงวิธีการแสดงสัญลักษณ์เท่านั้น ทำให้แปลกไปจากความรู้สึกสมัยใหม่เล็กน้อย แต่มีความจริงจังกวามากจนไม่อาจประเมินผู้ถวายฎีกาฯ ว่าเป็นพวกอนุรักษนิยมที่ตื้ออ้าน แท้ที่จริงแล้วสำหรับพวกเขา “文字” คืออะไร

- (4) 若行諺文，則爲吏者專習諺文，不顧學問文字，吏員岐而爲二。苟爲吏者以諺文而宦達，則後進皆見其如此也，以爲：“二十七字諺文，足以立身於世，何須苦心勞思，窮性理之學哉？”

(만약에 언문을 시행하오면 관리된 자가 오로지 언문만을 습득하고 학문하는 문자를 돌보지 않아서 이원(吏員)이 둘로 나뉘어질 것이옵니다. 진실로 관리된 자가 언문을 배워 통달한다면, 후진(後進)이 모두 이러한 것을 보고 생각하기를, 27 자의 언문으로도 족히 세상에 입신(立身)할 수 있다고 할 것이오니, 무엇 때문에 고심노사(苦心勞思)하여 성리(性理)의 학문을 궁리하려 하겠습니까.)²⁰

- (5) 如此則數十年之後，知文字者必少。雖能以諺文而施於吏事，不知聖賢之文字，則不學牆面，昧於事理之是非，徒工於諺文，將何用哉？我國家積累右文之化，恐漸至掃地矣。

(이렇게 되오면 수십 년후에는 문자를 아는 자가 반드시 적어져서, 비록 언문으로써 능히 이사(吏事)를 집행한다 할지라도, 성현의 문자를 알지 못하고 배우지 않아서 답을 대하는 것처럼 사리의 옳고 그름에 어두울 것이오니, 언문에만 능숙한들 장차 무엇에 쓸 것이옵니까. 우리 나라에서 오래 쌓아 내려온 우문(右文)의 교화가 점차로 땅을 쓸어버린 듯이 없어질까 두렵습니다.)²¹

²⁰ เพื่อช่วยความเข้าใจในเนื้อหาอย่างคร่าว ๆ จึงแปลตามคำแปลภาษาเกาหลีโดยตรง “หากมีการบังคับใช้ 諺文 ผู้มีหน้าที่ของรัฐจะเรียนรู้เฉพาะ 諺文 ไม่ใส่ใจ 文字 ที่เกี่ยวกับการศึกษา จะทำให้เจ้าหน้าที่รัฐถูกแบ่งเป็น 2 พวก และหากผู้ที่มีหน้าที่ของรัฐเรียนรู้และเชี่ยวชาญแค่ 諺文 คนรุ่นหลังก็จะเห็นสิ่งเหล่านี้และคิดว่าแม้จะมี 27 ตัวอักษรเขาก็สามารถประสบความสำเร็จได้ แล้วทำไมพวกเขาจึงต้องใส่ใจอย่างหนัก ใน 文字 เพื่อการศึกษาลัทธิขงจื๊อใหม่ด้วยเล่า”

²¹ เพื่อช่วยความเข้าใจในเนื้อหาอย่างคร่าว ๆ จึงแปลตามคำแปลภาษาเกาหลีโดยตรง “หากเป็นเช่นนั้น ในอีกหลายสิบปีข้างหน้าผู้ที่รู้ 文字 จะมีน้อยลงอย่างแน่นอน และแม้ว่าพวกเขาจะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างชาญฉลาด หากไม่ได้เรียนรู้ตัวอักษรของปราชญ์ก็จะเหมือนกับยืนหันหน้าเข้าหากำแพง เพราะจะ

(6) 今此諺文不過新奇一藝耳, 於學有損, 於治無益, 反覆籌之, 未見其可也。

(이번의 언문은 새롭고 기이한 한 가지 기예(技藝)에 지나지 못한 것으로서, 학문에 방해됨이 있고 정치에 유익함이 없으므로, 아무리 되풀이하여 생각하여도 그 옳은 것을 볼 수 없사옵니다.)²²

จาก (7) ซึ่งดูเหมือนว่าจะสรุปสาระสำคัญของฎีกา จะเห็นได้ว่าวลีสุดท้ายคือ “ไม่ว่าจะคิดทบทวนมากแค่ไหน ก็ไม่สามารถเห็นความเป็นไปได้มันเลย” เป็นการแสดงความเห็นตรงข้ามกับเนื้อความยามประดิษฐ์ “อักษรนั้นจะเรียบง่ายและกระชับแต่ก็ปรับเปลี่ยนไปได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด” และจากคำอธิบายว่า “สามารถแพร่ขยายใช้ได้หลากหลายมาก” ก็มีการตอบโต้ด้วย “ไม่สามารถเห็นความเป็นไปได้มันเลย” การประเมินที่แฝงความคิดเช่นนี้ของเหล่าผู้ถวายฎีกาฯ แสดงให้เห็นว่าพวกเขาตัดสินใจว่า “諺文” เป็นเพียง “ทักษะความชำนาญอย่างหนึ่งที่ใหม่และมหัศจรรย์” และเมื่อเป็นเช่นนั้น “諺文” จึงถูกตอกย้ำว่า “ขัดขวางการศึกษา และไม่เป็นประโยชน์ในทางการปกครอง”²³ สำหรับเหล่าผู้ถวายฎีกาฯ นั้น “文字” และ “諺文” เชื่อมโยงกับ “การศึกษา” และ “การ

มีตนไม่มีวิจารณ์ผู้ผิดชอบชั่วดี เชี่ยวชาญแต่ 諺文 จักนำไปใช้ต่อสิ่งใดได้ กระหม่อมเกรงว่าการปลุกฝังความรู้ทางบุนที่สืบทอดกันมาช้านานจะ ค่อยๆ เสื่อมสลายราวกับดินที่ถูกพัดพาไป”

²² เพื่อช่วยความเข้าใจในเนื้อหาอย่างคร่าว ๆ จึงแปลตามคำแปลภาษาเกาหลีโดยตรง “諺文” นี้ เป็นเพียงทักษะความชำนาญอย่างหนึ่งที่ใหม่และมหัศจรรย์ ซึ่งขัดขวางการศึกษา และไม่เป็นประโยชน์ในทางการปกครอง “ไม่ว่าจะคิดทบทวนมากแค่ไหน ก็ไม่สามารถเห็นความเป็นไปได้มันเลย”

²³ คำอธิบายนี้ยากที่จะเข้าใจจากการวินิจฉัยในมุมมองของปัจจุบัน เพราะตัวอักษรเป็นเพียงวิธีการแสดงออกอย่างหนึ่ง การกำหนดว่าเป็นทักษะความชำนาญ หรือมีประโยชน์ต่อการศึกษาหรือการปกครอง จึงเป็นเรื่องที่แปลก แต่อย่างไรก็ตามไม่ควรผลิผลลามาการวินิจฉัยในแบบปัจจุบันไปพิจารณาสถานการณ์ถวายฎีกาฯ ในขณะนั้นได้ ฟังปรารภณที่จะเข้าใจมุมมองของผู้ถวายฎีกาฯ ในบริบทของค่านิยมและโลกทัศน์ของพวกเขาคือลัทธิขงจื๊อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลัทธิขงจื๊อใหม่ เป็นอุดมการณ์ของชนชั้นปกครองของราชวงศ์โชซอน ข้อมูลเกี่ยวกับลัทธิขงจื๊อใหม่ สามารถอ่านได้จาก 《한국민족문화대백과사전》 สารานุกรมวัฒนธรรมชาติพันธุ์เกาหลี

ปกครอง” อย่างแยกไม่ออก ด้านหนึ่งของค่านิยมเหล่านี้สามารถอ่านได้จากข้อความใน (5) และ (6)

ดูเหมือนเหล่าผู้ถวายฎีกา จะตระหนักกับลักษณะเฉพาะของ “諺文” ที่เรียบง่ายและกระชับมากกว่าสิ่งอื่นใด เพราะหากบังคับใช้ตัวอักษรที่ง่ายและกระชับนี้ ใครๆ ก็ จะเรียนรู้เฉพาะ “諺文” ไม่สนใจ “文字” ที่ต้องเรียนรู้ทางวิชาการ เนื่องจากการศึกษา ลัทธิขงจื๊อใหม่นั้น จะต้องใช้ “文字” จึงต้องใส่ใจอย่างหนัก ใครล่ะจะอยากไปตามถนนที่ แข็งและขรุขระแทนที่จะเป็นถนนที่ง่าย และเมื่อใช้แต่เส้นทางที่ง่าย ผู้ที่จะรู้และเข้าใจ “文字” ก็จะมีจำนวนน้อยลงแน่นอน ผู้คนก็จะมีแต่ความมิดมนไม่มีวิจรรณญาณรู้ผิดชอบ ชั่วดี การปลูกฝังความรู้ทางบุนที่สืบทอดกันมาช้านานจะค่อยๆ เสื่อมสลายไป²⁴

ในที่นี้จะกล่าวถึงความตระหนักและความคิดของเหล่าผู้ถวายฎีกา เพียงเท่านี้ แต่จะวิเคราะห์ข้อความที่เกี่ยวข้องกับหัวข้ออภิปรายและพิจารณาความเกี่ยวข้องเท่านั้น ลองดูที่ (7) อีกครั้ง ประโยคที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษคือ “於學有損，於治無益 (ซึ่ง ขัดขวางการศึกษา และไม่เป็นประโยชน์ในทางการปกครอง)” ประการแรก ประโยคนี้ ขัดแย้งกับเนื้อความยามประดิษฐ์คือ “อักษรนั้นจะเรียบง่ายและกระชับแต่ก็ปรับเปลี่ยน ไปได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด” ยิ่งไปกว่านั้นสิ่งสำคัญคือ มุมมองจากตำแหน่งและสถานภาพ ของเหล่าผู้ถวายฎีกา ที่มีต่อ “文字” โดยกล่าวว่า “การศึกษา” และ “การปกครอง” เป็น เรื่องของกำไรชาดทุนนั้น แสดงให้เห็นแนวคิดและสถานภาพของพวกเขาได้อย่างชัดเจน พวกเขาใช้มุมมองของ “學問 (การศึกษา)” และ “政治 (การปกครอง)” มาเป็นวิธีการ พิจารณาเรื่องตัวอักษร

อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่ามุมมองของผู้ถวายฎีกา นี้ยากที่กษัตริย์เซจงผู้ ประดิษฐ์ “諺文” และเป็นผู้ที่ถูกยืดยาวกัตถ์ค่านจะเห็นด้วยกับแนวคิดนี้เป็นอย่างยิ่ง คง ต้องมีความคิดมากมายหลังจากอ่านฎีกา แต่มากกว่าสิ่งอื่นใดดูเหมือนว่ากษัตริย์เซจงจะ ให้ความสำคัญกับมุมมองของเหล่าขุนนางที่แสดงให้เห็นผ่านฎีกา ลองมาดู ประโยคแรก ของ 〈御製序文〉 อีกครั้ง

²⁴ จากประโยคสุดท้ายในข้อ (6) “我國家積累右文之化，恐漸至掃地矣 (우리 나라에서 오래 쌓아 내려온 우문(右文)의 교화가 점차로 땅을 쓸어버린 듯이 없어질까 두렵습니다.)”

(7) 國之語音, 異乎中國, 與文字不相流通,

(나랏말이 중국과 달라 문자와 서로 통하지 아니하다.)²⁵

ในประโยคนี้นี้ประโยคใจความสำคัญคือ กษัตริย์เซจงได้กล่าวว่า “與文字不相流通” นั่นคือ “จึงทำให้การสื่อสารกันด้วยเสียงของฮันจาไม่ค่อยราบรื่น” โดยกล่าวถึง “การสื่อสาร” มากกว่า “การศึกษา” และ “การปกครอง” ที่มีความเกี่ยวข้องกับ “文字” เป็นการนำเสนอมุมมองของตนเองอย่างชัดเจนซึ่งทำให้แตกต่างจากเหล่าผู้ถวายฎีกาฯ ในด้านของความสัมพันธ์ระหว่างข้อความ เมื่อเนื้อความยามประดิษฐ์มี “ปรับเปลี่ยนไปได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด” ก็มี “ขัดขวางการศึกษา และไม่เป็นประโยชน์ในทางการปกครอง” ในฎีกาคัดค้านออกมา จากนั้นก็ปรากฏ “สื่อสารกันไม่ค่อยราบรื่น” ในเนื้อความยามเผยแพร่ออกมาได้ตอบอีกครั้ง โดยในประโยคแรกของเนื้อความยามประดิษฐ์ (1) กษัตริย์เซจงได้กล่าวถึงสถานการณ์ปัญหาพื้นฐานที่ทำให้เกิดการคิดประดิษฐ์ “諺文” ในขณะเดียวกันเหล่าผู้ถวายฎีกาฯ ก็เปิดเผยมุมมองและจุดยืนของตัวเองอย่างชัดเจนซึ่งแตกต่างไป

มีคำถามต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น มุมมองที่แตกต่างกันนี้มาจากไหน แล้วเหตุใดจึงก่อให้เกิดการปะทะกัน ความแตกต่างนี้มีความหมายต่อการใช้ภาษาในยุคนั้นอย่างไร และเกิดผลกระทบอะไร ขอบตอบคำถามเหล่านี้ในโอกาสหน้า โดยต่อไปนี้จะขอเพียงสรุปข้อมูลส่วนเล็ก ๆ ที่แสดงให้เห็นความหมายทางประวัติศาสตร์โดยผ่านเนื้อความที่ได้วิเคราะห์มา

4. ‘便民’ และ ‘訓民’

²⁵ เพื่อช่วยความเข้าใจในเนื้อหาอย่างคร่าว ๆ จึงแปลตามคำแปลภาษาเกาหลีโดยตรง “เนื่องจากภาษาพูดของเราแตกต่างจากจีน จึงทำให้การสื่อสารกันด้วยเสียงของตัวอักษรฮันจา(文字) ไม่ค่อยราบรื่น”

ส่วนท้ายของฎีกาตัดสิน “諺文” นั้น เป็นเนื้อหาที่กษัตริย์เซจงเรียกผู้ถวายฎีกา มาถกเถียงถามตอบ โดยในที่นี้จะนำเสนอเพียงเนื้อความที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญที่สุดคือ “用音合字(การใช้เสียงสร้างตัวอักษร)”

(8) “汝等云: ‘用音合字, 盡反於古。’ 薛聰吏讀, 亦非異音乎? 且吏讀制作之本意, 無乃爲其便民乎? 如其便民也, 則今之諺文, 亦不爲便民乎? 汝等以薛聰爲是, 而非其君上之事, 何哉? ... (ละไว้) ...”

(“너희들이 이르기를, ‘음(音)을 사용하고 글자를 합한 것이 모두 옛 글에 위반된다.’ 하였는데, 설총(薛聰)의 이두(吏讀)도 역시 음이 다르지 않으나. 또 이두를 제작한 본뜻이 백성을 편리하게 하려 함이 아니하겠느냐. 만일 그것이 백성을 편리하게 한 것이라면 이제의 언문은 백성을 편리하게 하려 한 것이다. 너희들이 설총은 옳다 하면서 군상(君上)의 하는 일은 그르다 하는 것은 무엇이야.) ... (ละไว้) ... ”²⁶

เนื้อหาที่กล่าวถึงเป็นอันดับแรกเมื่อกษัตริย์เซจงเรียกเหล่าผู้ถวายฎีกา มาเข้าเฝ้าคือ “用音合字” ซึ่งดูเหมือนกษัตริย์เซจงพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นประเด็นสำคัญที่สุด และชี้ให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องกันในข้อโต้แย้งของผู้ถวายฎีกา ที่แสดงความเห็นในเชิงบวกเกี่ยวกับ “吏讀”²⁷ ซึ่งเป็นวิธีการยืมเสียงและความหมายของฮันจา

²⁶ เพื่อช่วยความเข้าใจในเนื้อหาอย่างคร่าวๆ จึงแปลตามคำแปลภาษาเกาหลีโดยตรง “พวกเจ้ากล่าวว่าการใช้เสียงมารวมเป็นตัวอักษรเป็นการละเมิดการเขียนแบบเก่า แต่ 吏讀 ของ 설총 ก็ใช้เสียงเหมือนกันมิใช่ หรือ อีกทั้งความตั้งใจดั้งเดิมของการสร้าง 吏讀 เพื่อให้ราษฎรได้รับความสะดวกมิใช่หรือ ถ้าเป็นการช่วยให้ราษฎรได้มีความสะดวกสบายแล้ว ตอนนั้น 諺文 ก็ทำให้ราษฎรเกิดความสะดวกสบาย พวกเจ้าบอกว่าสิ่งที่ 설총 ทำนั้นถูกต้อง แต่สิ่งที่กษัตริย์ของพวกเจ้าทำกลับไม่ถูกต้องอย่างนั้นหรือ”

²⁷ “吏讀” เป็นระบบการเขียนภาษาเกาหลีโดยยืม “音(เสียง)” และ “訓(ความหมาย)” ของตัวอักษรฮันจายุคก่อนสมัยใหม่ สามารถสืบค้นข้อมูลของ “吏讀” ได้จาก 《한국민족문화대백과사전》 สารานุกรมวัฒนธรรมชาติพันธุ์เกาหลี ในฎีกาตัดสินที่มีเนื้อความยาวที่สุดคือ ประเด็นที่ 3 และข้อโต้แย้งที่สำคัญคือความไม่เหมาะสมในการแทนที่ “吏讀” ด้วย “諺文” โดยเนื้อความที่อ้างถึงใน (9) เป็น

มาใช้ โดยบอกว่า “吏讀” นั้นถูกต้อง แต่ “諺文” ไม่เหมือนกัน ซึ่งแสดงถึงความย้อนแย้งทางความคิด

ข้อโต้แย้งนี้ตรงประเด็นที่สุด แต่เหล่าผู้ถวายฎีกาฯ ก็ไม่ยอมถอย การทำความเข้าใจความขัดแย้งนี้ที่เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของ “用音合字” จะเป็นข้อมูลสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจชีวิตของ “한글” ที่ปรากฏในพงศาวดารฯ ของราชวงศ์โชซอนในภายหลัง²⁸ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญมากที่จะต้องเข้าใจการเผชิญหน้ากันในสถานการณ์นี้จะมีประโยชน์หากลองพิจารณาความแตกต่างทางสถานภาพหรือมุมมองของทั้งสองฝ่าย

ในความเป็นจริง เมื่อกษัตริย์เซจงได้อ่านเนื้อหาของฎีกาที่เกี่ยวกับ “用音合字” ดูเหมือนได้รู้ว่าตนเองอยู่ในสถานภาพที่แตกต่างจากเหล่าผู้ถวายฎีกาฯ โดยจุดยืนของผู้ถวายฎีกาฯ คือ “吏讀” และ “諺文” ไม่สามารถเป็นตัวอักษรที่มีคุณค่าเท่าเทียมกันได้ ในทางตรงข้าม กษัตริย์เซจงกลับให้ “吏讀” และ “諺文” มีคุณสมบัติเดียวกันของการเป็นตัวอักษร เหตุผลนั้นคือคำว่า “便民 (ราษฎรได้รับความสะดวกสบาย)” จากเนื้อความ (9) จะนำส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “便民” มานำเสนอ

(9) 且吏讀制作之本意，無乃爲其便民乎？如其便民也，則今之諺文，亦不爲便民乎？

ส่วนสำคัญที่กษัตริย์เซจงได้หักล้างข้อโต้แย้งของผู้ถวายฎีกาฯ ว่าทั้ง “吏讀” ด้วย “諺文” ต่างสร้างขึ้นมาเพื่อช่วยให้การเขียนภาษาเกาหลีมีความสะดวกสบายขึ้น

²⁸ หากมองในกรณีการถวายฎีกากัดค้านนี้เพียงอย่างเดียว การตอบโต้อันแน่วแน่ของกษัตริย์เซจง ทำให้ผู้ถวายฎีกาฯ ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ อย่างไรก็ตามจากมุมมองด้านนโยบายภาษาประวัติศาสตร์ของราชวงศ์โชซอนหลังจากนั้นเป็นประวัติศาสตร์แห่งชัยชนะของเหล่าผู้ถวายฎีกาฯ นำโดย 최만리 เพราะความมุ่งมั่นของกษัตริย์เซจงที่มีต่อ “諺文” ไม่ได้ดำเนินต่อไปหลังจากจบบรัชสมัย และต้องใช้เวลามากกว่าที่ “諺文” จะได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวอักษรอย่างเป็นทางการ ก็คือเมื่อช่วงการเป็นจักรวรรดิเกาหลี (대한제국) ก่อนที่ราชวงศ์โชซอนจะล่มสลายเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น กระบวนการนี้จะเป็นเนื้อหาสำคัญของ “한글생활사” แต่ขอกล่าวถึงในภายหลัง

(또 이두를 제작한 본뜻이 백성을 편리하게 하려 함이 아니하겠느냐. 만일 그것이 백성을 편리하게 한 것이라면 이제의 언문은 백성을 편리하게 하려 한 것이다.)²⁹

“吏讀” และ “諺文” เชื่อมต่อกันผ่านสื่อที่ชื่อว่า “便民” ในเนื้อหาของฎีกานั้นได้ แสดงการคัดค้านคุณค่าที่เรียกว่า “便民” ด้วยการนำเสนอ “การแบ่งแยก” และ “ลำดับชั้น” ที่อยู่ระหว่าง “吏讀” กับ “諺文” สำหรับผู้ถวายฎีกานั้น “吏讀” และ “諺文” เป็นตัวอักษรที่ต่างกัน จึงต้องแบ่งแยกและชี้ให้เห็นคุณค่าที่แตกต่างกัน แต่กษัตริย์เซจงได้ ตระหนักว่าทั้งสองสิ่งเป็นตัวอักษรที่มีคุณค่าเหมือนกัน และหวังที่จะให้มีบทบาทเดียวกัน ความแตกต่างนี้นำไปสู่การปะทะกันในเหตุการณ์ถวายฎีกา โดยความแตกต่างเกิดจากคำว่า “便民” ของกษัตริย์เซจง

ไม่มีคำศัพท์ที่ชัดเจนจากฝั่งผู้ถวายฎีกา เพื่อมาโต้แย้ง “便民” ของกษัตริย์เซจง แม้ว่าจะไม่มีคำศัพท์เฉพาะที่สามารถยืนยันแนวคิดของผู้ถวายฎีกา ได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของฎีกาแล้ว คำว่า “訓民 (สั่งสอนราษฎร)” น่าจะเหมาะสมที่สุดในการแสดงจุดยืนของผู้ถวายฎีกา ดังที่เราได้เห็นผู้ถวายฎีกาหยิบยก “การศึกษา” และ “การปกครอง” เป็นเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการตัดสินคุณค่าของตัวอักษร เป็นเงื่อนไขพื้นฐานของผู้ถวายฎีกา ว่าตัวอักษรที่ใช้ควรเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการปกครอง แล้ว “民 (ราษฎร)” มีความหมายอะไรสำหรับคนเหล่านี้ ที่ “การศึกษา” และ “การปกครอง” เป็นเกณฑ์ที่สำคัญที่สุด หรือว่า “民” คือเป้าหมายของ “訓” อยู่เสมอไป จากมุมมองของพวกเขาที่ได้รับตำแหน่งขุนนางชั้นสูงผ่านการศึกษา ราษฎรจึงเป็นเป้าหมายของการสั่งสอนและแนะนำมาโดยตลอด และ 文字 ก็เป็นเครื่องมือที่เพียงพอในตัวเองตราบไคที่สื่อสัจย์ต่อหน้าที่คือ “訓民” โดยสถานการณ์ปัญหาของการ “สื่อสารกันไม่ถ้อยราบรื่น” ไม่ได้เป็นประเด็นที่พวกเขาสนใจ

ถ้าเป็นเช่นนั้น อาจกล่าวได้หรือไม่ว่ากรณี “ฎีกาคัดค้าน 諺文” ข้างต้นนั้น เป็นกรณีของการปะทะกันระหว่างค่านิยม “便民” และ “訓民” สามารถบอกได้ว่าเป็น

²⁹ เพื่อช่วยความเข้าใจในเนื้อหาอย่างคร่าวๆ จึงแปลตามคำแปลภาษาเกาหลีโดยตรง “อีกทั้งความตั้งใจดั้งเดิมของการสร้าง 吏讀 เพื่อให้ราษฎรได้รับความสะดวกสบายมิใช่หรือ ถ้าเป็นการช่วยให้ราษฎรได้รับความสะดวกสบายแล้ว ตอนนี้ 諺文 ก็ทำให้ราษฎรเกิดความสะดวกสบายแล้ว”

เหตุการณ์ขัดแย้งระหว่างกษัตริย์เซจงผู้ให้ความสำคัญกับ “การสื่อสาร” โดยมุ่งเน้นไปที่ “便民” กับเหล่าขุนนางผู้เน้น “การศึกษา” และ “การปกครอง” โดยยึดติดกับ “訓民” ซึ่งมีสิ่งที่เป็น “用音合字” นั่นคือ “諺文” อยู่ท่ามกลางความขัดแย้งนี้ หากการตีความและการวิเคราะห์นั้นถูกต้องให้กลับไปจุดเริ่มต้นของบทความและกลับไปคำถามคือ ชื่อ “訓民正音” ได้สะท้อนถึงความตั้งใจและความปรารถนาของกษัตริย์เซจงจริงหรือไม่

5. สรุปท้าย

บทความนี้เริ่มต้นด้วยจุดประสงค์เพื่อทำความเข้าใจความหมายของชื่อ “訓民正音” ในบริบทของยุคสมัย เหตุผลในการคิดทบทวนความหมายของ “訓民正音” ซึ่งใช้เป็นชื่ออย่างเป็นทางการแล้วนั้น เป็นเพราะชื่อนี้อยู่ในสถานะที่ไม่เสถียร ตั้งแต่เนื้อความยามประดิษฐ์ที่บันทึกในพงศาวดารฯ เพราะชื่อของตัวอักษรที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ก็ได้ถูกแบ่งเป็น “訓民正音” กับ “諺文” นอกจากนี้ชื่อนี้ไม่ได้มีความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างแรงจูงใจและวัตถุประสงค์ของการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใหม่ ซึ่งถูกบันทึกไว้ในส่วน “บทนำของกษัตริย์ 〈御製序文〉” ดังนั้นเราจึงมุ่งเน้นไปที่กรณี “การถวายฎีกาคัดค้าน 諺文” ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในขณะนั้น ที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์ตัวอักษรใหม่ และได้ตีความหมายของ “訓民正音” ตามยุคสมัย ด้วยการติดตามชุดกระบวนการของ “การประดิษฐ์” “เหตุการณ์ถวายฎีกา” และ “การเผยแพร่”

หลังจากตีความและวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องกันของข้อความที่บันทึกในพงศาวดารฯ พบว่า “諺文” เป็นชื่อที่แสดงเจตนาและความตั้งใจของกษัตริย์เซจงได้ดีกว่า “訓民正音” แต่ “訓民正音” เป็นชื่อที่ใกล้เคียงกับมุมมองด้านตัวอักษรของเหล่าผู้ถวายฎีกาฯ ที่คัดค้านการใช้ตัวอักษรที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ ไม่มีข้อมูลภูมิหลังที่ชัดเจนในพงศาวดารฯ เกี่ยวกับชื่อที่สอดคล้องกับเจตนาของเหล่าผู้ถวายฎีกาฯ และชื่ออย่างเป็นทางการของตัวอักษรใหม่ที่พวกเขาคัดค้าน จึงไม่สามารถอธิบายอย่างชัดเจนได้ แต่จากข้อสันนิษฐานส่วนตัว เป็นไปได้ว่าหลังจากที่กษัตริย์เซจงต้องเผชิญกับเหตุการณ์ “การถวายฎีกา” ในกระบวนการแสวงหาการประนีประนอมกับเหล่าขุนนาง จึงได้ใช้(หรือ

ยอมใช้)ชื่อว่า “訓民正音” แทนชื่อ “諺文” เนื่องจากการประดิษฐ์ตัวอักษรใหม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง แต่การใช้และเผยแพร่จะไม่สามารถทำได้หากไม่ได้รับความยินยอม และการมีส่วนร่วมของเหล่าขุนนาง ถ้าสามารถโน้มน้าวพวกเขาได้ว่า “諺文” ที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ สามารถใช้ให้เป็นประโยชน์กับ “訓民” และ “正音” อาจทำให้เหล่าขุนนางเปลี่ยนแปลงท่าทีได้ เป็นไปได้ใหม่ว่าเนื่องจากกระบวนการประนีประนอมนี้ใน “เนื้อความยามประดิษฐ์” ที่ถูกบันทึกว่า “諺文二十八字” ได้ถูกแทนที่ด้วย “正音二十八字” ใน 〈鄭麟趾 序文〉 ของ “เนื้อความยามเผยแพร่” แน่นนอนว่าเป็นข้อสันนิษฐานส่วนตัว

แม้จะกล่าวว่าเป็นการตรวจสอบความหมายของ “訓民正音” ในบริบทด้านยุคสมัย แต่ก็ถูกจำกัดอยู่เฉพาะการวิเคราะห์ข้อความ หากมีความรู้อย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์(โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่าง “明(ราชวงศ์หมิง)” และ “朝鮮(ราชวงศ์โชซอน)” มุมมองทางโลกของ “中華(อาณาจักรจีน)” หรือ บรรยายทางสังคมและวัฒนธรรม(เช่นการปักหลักและการแพร่กระจายของ “性理學(ลัทธิขงจื๊อใหม่)” ระบบและการขับเคลื่อนของสังคมระบบราชการ ฯลฯ) จะทำให้การวิเคราะห์ “ฎีกาคัดค้าน 諺文” และ “鄭麟趾 序文” ง่ายขึ้นและน่าพึงพอใจมากกว่านี้ ข้อบกพร่องในครั้งนี้จะนำไปแก้ไขในงานครั้งต่อไปภายหลัง การวิเคราะห์และตีความข้อมูลพื้นฐานโดยตรง จะช่วยให้ “한글생활사” เป็นรูปธรรมและมีมิติมากขึ้น

รายการอ้างอิง

- ACTEL. (2023). *What Are the World-Readiness Standards?*. Retrieved May 26, 2023, from <https://www.actfl.org/educator-resources/world-readiness-standards-for-learning-languages>
- 강신항. (2007). 國語學散稿. 월인.
- 강창석. (2012). 훈민정음 頒布와 관련한 몇 가지 문제. *개신어문연구*, 35, 5-30.
- 구본관. (2009). 국어생활사 교육 내용. *문법교육*, 10, 1-48.

- 국립한글박물관. (2018). *훈민정음 표준 해설서(국문)*. 국립한글박물관.
- 국립한글박물관. (2018). *훈민정음 표준 해설서(영문)*. 국립한글박물관.
- 국사편찬위원회. (n.d.). *朝鮮王朝實錄*. Retrived May 26, 2023, from <https://sillok.history.go.kr/main/main.do>
- 김영미. (2015). 훈민정음·정음·언문의 명칭 의미. *인문과학연구*, 44, 211-233.
- 김유범. (2009). 국어생활사 교육의 방법과 교재. *문법교육*, 10, 49-64.
- 김주필. (2014). 최만리 등 집현전 학사들이 올린 甲子上疏文의 내용과 의미. *진단학보*, 122, 145-174.
- 박형우. (2009). 국어생활사 교육의 평가 방법에 대한 시고. *문법교육*, 10, 145-173.
- 이동석. (2017). 훈민정음 반포와 한글날에 대하여. *한국어문교육*, 23, 233-259.
- 장윤희. (2009). 국어생활사 교육의 성격과 목표. *문법교육*, 10, 287-311.
- 조태린. (2009). 국어생활사 연구의 사회언어학적 요소. *문법교육*, 10, 347-368.
- 한국학중앙연구원. (1991). *한국민족문화대백과사전*. Retrived May 26, 2023, from <https://encykorea.aks.ac.kr/>
- 홍윤표. (2005). 訓民正音의 '象形而字倣古篆'에 대하여. *국어학*, 46, 53-66.
- 홍현보. (2012). 우리 사전의 왜곡된 ‘언문’ 뜻풀이에 관한 연구. *한글*, 298, 51-105.
- 漢典. Retrived May 26, 2023, from <https://www.zdic.net>

Received: July 3, 2023

Revised: November 19, 2023

Accepted: December 16, 2023

담화 맥락에서의 화자의 태도 변화에 따른 한국어 호칭어 선택 양상 연구

정혜선*

초록

본고는 동일한 화, 청자 관계에서 화자의 태도 변화에 따라 달라지는 한국어 호칭어를 한국어 모어 화자와 태국인 한국어 학습자의 호칭어 선택 양상을 비교하여 알아보고자 하는 데 목적이 있다. 호칭어는 한 언어의 사회문화적 맥락에 대한 이해를 전제로 하기 때문에 외국인들이 한국어를 학습함에 있어 어렵게 느끼는 영역 가운데 하나이다. 호칭어는 화자와 청자 간의 관계를 규명하기 위한 중요한 기제이지만 동일한 화, 청자 사이에서도 상황맥락에 따라 사용되는 호칭어가 달라지는 경우가 있다. 하지만 지금까지 한국어 교육에서 이와 같은 담화 맥락에서 화자의 태도 변화에 따른 호칭어의 변화를 고찰한 연구는 미비하였다. 이에 본고에서는 한국인 모어 화자와 태국인 한국어 학습자를 대상으로 화자의 태도에 따라 호칭어 선택 양상이 어떻게 달라지는지 알아보고자 하였다. 이를 위해 한국의 대학생 및 대학원생 30 명과 태국에서 한국어를 공부하는 전공생 30 명을 대상으로 ‘중립적’, ‘우호적’, ‘비우호적’ 상황에서의 호칭어 선택 양상을 확인해 보았다. 또한 동일한 상황에서 태국인들은 태국어로 어떠한 호칭어를 사용하는지 확인하여 비교문화적 관점에서 호칭어 선택 양상을 조망해 보고자 하였다. 연구 결과 한국어 모어 화자들은 화자의 태도 변화에 따른 호칭어 선택이 광범위하게 달라지는 것을 확인할 수 있었다. 또한 태국인 한국어 학습자들은 호칭어 선택에 있어 한국어 모어 화자와 다른 경향을 보였는데, 이러한 경우 모국어의 영향을 받고 있음을 확인할 수 있었다.

* 풀라롱컨대학교, 인문대학, 동양어학부, 한국어과, 전임교수, 이메일: hyeseon.J@chula.ac.th

주제어: 호칭어, 사회문화적 맥락, 화자의 태도, 태국인 한국어 학습자

A Study of Korean terms of address choice in response to speaker's attitude in the discourse context

Hyeseon Jeong^{*}

Abstracts

This research investigates how Korean terms of address are varied according to the speaker's attitude in the same speaker/listener relationship by comparing the honorific choices of Korean mother-tongue speakers and Thai Korean language learners. The term of address is one of the most challenging areas for foreigners in learning Korean language because they are presupposed to understand the sociocultural context of a language. The term of address is an essential mechanism for identifying the relationship between speakers and listeners. However, between the same speakers and listeners, the terms of address might be varied depending on the context. Until now, there has been a need for further research in Korean language education which examines the changes of terms of address due to the changes in speakers' attitudes in such discursive contexts. Therefore, this study aims to investigate how the choice of terms of address are varied according to the speaker's attitude by focusing on Korean mother-tongue speakers and Thai Korean language learners. For this purpose, 30 undergraduate and graduate students in the Republic of Korea and 30 undergraduate students who are studying Korean language in Thailand are surveyed. To determine how these target groups address names in 'neutral',

^{*} Lecturer, Korean Section, Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University. e-mail: hyeseon.J@chula.ac.th

'friendly', and 'unfriendly' situations. This research also aims to find out what names Thai students employ in Thai language in the same situations so that we could examine the choice of names from a cross-cultural perspective. The study reveals that Korean mother tongue speakers' choice of terms of address are varied widely in response to the changes of the speaker's attitude. Thai Korean language learners are different from Korean mother tongue speakers in their choice of titles, indicating that their native mother language influenced them.

Keywords: address form; socio-cultural context; speaker's attitude; Thai Korean language learners

1. 머리말

최근 OTT 플랫폼의 발전으로 한국 영화나 드라마 보급이 활성화되면서 출발 언어로서의 한국어가 담고 있는 사회 문화적 맥락의 적절한 전달 방식에 대한 관심이 높아지고 있다. 이처럼 문화적 배경 지식에 대한 이해가 요구되는 대표적인 영역 가운데 하나로 호칭어¹를 들 수 있다. 호칭어는 한 문화공동체의 사회 구조와 체계에 대한 이해를 전제로 하기 때문에 모어 화자가 아닌 이들이 그 안에 내포되어 있는 많은 관계적 의미들을 해석하는 일은 결코 쉽지 않다. 가령, 한국어와 영어 호칭어의 대응 양상을 살펴본 윤미선(2021, p. 21)에서는 한국어의 다양하고 복잡한 호칭어 사용이 영어 더빙본에서는 주로 이름(First Name)으로 번역됨으로써 원본 대사의 다층적인 관계가 제한적으로 전달되는 경향을 보이고 있음을 지적하고 있다.

호칭어란 화자가 말을 하는 동안에 그 상대방을 가리키기 위해 사용하는 단어(words), 어구(phrases), 또는 표현들(expressions)을 의미하며(왕한석 외, 2005, p. 17), 각 문화권의 사회문화적인 관습에 따른 사회성과 체계성을 갖춘 대표적인 언어 기호라고 볼 수 있다. 이러한 호칭어는 화자와 청자 간의 서열, 친밀감, 거리감 등을 대변하며 사회적 상호 작용에 있어 핵심적인 역할을 한다. 즉, 대화 상대방들 간에 어떤 호칭어가 사용되는지를 들어보면 우리는 그들의 연령과 친근함의 정도, 서열과 직위 등을 대략적으로 알 수 있는 것이다. 뿐만 아니라 호칭어는 단순히 상호 간의 관계를 정립하는 차원을 넘어서 상대방에 대한 화자의 태도 및 감정을 전달하는 수단이 되기도 하는데, 다음의 예를 통해 살펴보도록 하자.

(1) 가. 자기야, 이따 11시에 만나.

나. 이민호 씨, 지금 도대체 몇 시야?

¹ 본고에서는 왕한석(2005)의 정의를 빌어, 화자가 청자와 대화를 하는 중 청자를 가리키는 말로 정의하고자 한다. 유송영(1998)에 의하면 호칭어란 화자가 청자를 부르는 말이고, 지칭어란 화자가 제 3자를 청자에게 또는 자신과 이야기하고 있는 청자를 이야기하고 있는 동안 청자(당사자)에게 가리켜 이르는 말이다. 다만 본고에서는 호출어(calls)로 분류되기도 하는 '여기요, 저기요'와 같이 주의를 끌기 위한 목적의 표현 역시 호칭어에 포함하고자 한다.

(1)의 예는 동일한 연인 사이에서 여자가 남자를 부르는 상황을 가정한 것이다. (1 가)에서 화자는 '자기야'라는 호칭어를 사용하였는데, (1 나)에서는 이름에 '씨'를 붙이는 방식으로 거리 두기를 하고 있다. 한국인이라면 (1 나)에서 가까운 사이에 사용하지 않는 격식적인 호칭어의 갑작스런 등장이 청자에 대한 불만을 드러내고자 하는 화자의 의도를 포함하고 있음을 인지할 수 있다. 하지만 이러한 호칭어 사용의 전환은 화자가 주어진 관습적 맥락에서 선택할 수 있는 화용적 능력을 요구하기 때문에 한국어 학습자가 이를 발견하기란 여간 어려운 일이 아니다.

그간 한국어 교육에서의 호칭어에 대한 연구들은 한국의 문화적 배경이 수반된 호칭어의 특징들, 가령 세분화된 명사형 및 친족 호칭어 사용과 2 인칭 대명사 사용의 어려움 등과 관련된 교육적 적용이 중요함을 강조해 왔다. 또한 특정 관계자들을 중심으로 그들 사이의 힘과 친소 관계에 따라 어떠한 호칭어가 적합한지를 알아보기 위해 한국어 모어 화자의 호칭어 선택 양상을 살펴보고 한국어 교재에 드러난 문제점들을 지적하고자 하는 시도가 있었다. 하지만 동일한 화·청자 사이에서 실제 담화 상황에서의 미묘한 맥락 차이에 따른 호칭어의 선택이 달라질 수 있는지 알아보고자 한 시도는 찾기 어려우며, 특히 모국어와의 비교를 통해 문화소로서의 호칭어를 조망해 보고자 한 시도 역시 미비하였다.

이에 본고에서는 동일한 화·청자 관계 내에서 장면이나 틀의 전환에 따라 호칭어 사용이 어떻게 달라지는지 한국어 모어 화자와 태국인 한국인 학습자의 호칭어 선택 양상을 비교해 확인해 보고자 한다. 또한 태국어에서는 동일한 장면에서 어떠한 표현이 사용되는지, 이러한 차이가 한국어 교육에 시사하는 바는 무엇인지 알아보고자 한다. 이를 위해 설정한 연구 문제는 아래와 같다.

연구 문제 1. 한국어 모어 화자와 태국인 한국인 학습자는 담화 맥락에서의 화자의 태도에 따른 호칭어 선택 양상에 차이를 보이는가?

연구 문제 2. 동일한 발화 상황에서 선택되는 태국어 호칭어는 한국어 호칭어와 어떠한 차이를 보이는가?

2. 이론적 배경 및 선행 연구

2.1 한국어 학습자의 호칭어 습득

언어는 의사소통의 수단일 뿐만 아니라 문화의 일부이기 때문에 새로운 언어를 배운다는 것은 모국어로 알고 있는 것을 단순히 언어 부호를 바꾸어 표현하는 관점을 넘어서 목표 언어의 문화에 대한 이해를 전제로 한다. 이러한 관점에서 호칭어는 각 문화권의 사회 문화적인 관습에 따른 사회성과 체계성을 갖춘 대표적인 언어 기호이고 한국어교육에서 역시 이러한 한국어 학습자의 호칭어 습득의 어려움에 주목해 왔다.

한국어 학습자의 호칭어에 대한 인식 및 사용 양상을 알아보고자 한 연구는 박미숙, 오영훈(2015), 김유나(2022), 서진숙 외(2019), 유민애, 박형진(2022) 등이 있다. 박미숙, 오영훈(2015)에서는 질적 연구를 통해 학습자들의 담화 상황에 따른 한국어 호칭어에 대한 인식과 한국 문화와의 상관관계를 알아보고자 하였다. 연구 결과 학습자들은 한국어의 지위, 연령, 성별, 직업 등에 따른 호칭어의 전환을 어려워하고 있었으며, 특히 교재에서 배운 호칭어와 실제 담화 상황에서의 차이를 지적하고 있었다. 그리고 많은 경우 교재가 아닌 실제 담화 상황을 통해 호칭어의 사용법을 습득하고 있음을 알 수 있었다.

김유나(2022) 역시 내러티브 탐구 방법을 통해 한국어 학습자들의 한국어 호칭어 사용 경험을 살펴보고 이를 통해 한국어 교육에의 적용 방안을 논의해 보고자 하였다. 이 연구에서는 상호문화교육 관점에서의 호칭어 교육의 중요성을 언급하면서 다양한 상황 맥락에서의 호칭어 선택에 대한 기회를 제공할 필요가 있음을 피력하고 있다.

서진숙 외(2019)에서는 한국 대학생과 중국인 유학생 집단 사이에서의 호칭어 사용 양식의 차이를 살펴보았는데, 친밀한 사이에서는 두 집단 간 차이가 없었지만 친밀함이 전제되지 않은 경우에는 사용 양상의 차이가 있음을 확인할 수 있었다. 또한 한국인들은 친밀도에 따른 적절한 호칭어의 사용을 보다 중요하게 생각하고 있었다.

유민애, 박형진(2022)에서는 한국인 모어 화자와 학습자 두 집단의 호칭어 사용 양상을 비교하였는데, 친밀감이 있는 공적 장면과 친밀감이 있는 사적 장면에서 집단 사이의 차이를 발견할 수 있었다. 가령 친밀감이 있는 공적 장면에서 한국인은 ‘이름+ 님’을 선호하는 반면 외국인 학습자는 ‘이름+ 씨’를 격식성 있는 호칭어로 인식하고 있었다.

상기 연구들을 통해 한국어 학습자들은 호칭어 사용에 있어 문화적 차이에 따른 어려움을 겪고 있으며, 특히 한국어 교재와의 차이에서 오는 실제성의 측면에서 혼란을 경험하고 있음을 확인할 수 있었다. 그러나 많은 연구들이 호칭어 선택의 기제로 화자와 청자 간의 관계 외에 상황적 변인에 대한 고려가 필요함을 피력하고 있는 것에 반해 실제로 화자의 감정 상태나 상대방에 대한 태도를 변인으로 다루고 있는 연구는 부족하였음을 알 수 있다. 이에 본고에서는 참여자 변수 외에 상황적 변수로서 청자에 대한 화자의 태도를 포함하여 한국어 모어 화자와 태국인 한국어 학습자의 호칭어 선택 양상에 대해 확인해 보고자 한다.

2.2 한국어와 태국어의 호칭어 비교

한국어의 호칭어는 연구자에 따라 다양한 체계로 분류가 되어 왔는데, 이익섭(1994)의 연구에 따르면, 한국어 호칭어는 크게 대명사 호칭, 성명과 직함, 친족 호칭, 기타(택호, 종자명 호칭)으로 구분된다. 이 구분을 세분화하여 제시한 박정운(1997)의 연구 결과를 정리하면 다음 <표 1>과 같다.

표 1

한국어 호칭어의 구분

구분	예시
이름 호칭어	김용집 님, 김용집 씨, 용집아
직함 호칭어	과장님, 김용집 과장님, 김 과장(님)
친족 호칭어	어머님, 삼촌, 철호 할머니
대명사 호칭어	너, 당신, 그대

구분	예시
통칭 호칭어	선생님, 사장님, 사모님, 학생
기타 호칭어	수원택, 짱구, 여보세요, 야
영형 호칭어	부르지 않음

한국어 교육의 관점에서 한국어와 태국어의 호칭어를 비교한 연구는 많지 않지만, Pawana Petprai(2012), 카위타 아난남(2016), Prasook, Pacharaporn(2019) 등의 연구를 통해 호칭어 사용의 문화적 차이와 공통점을 확인할 수 있다. 이에 <표 1>에서의 분류 기준을 중심으로 한국어와 태국어의 호칭어를 비교하여 살펴보도록 하겠다.

(1) 이름 호칭어

한국어 이름 호칭어는 이름 자체가 단독으로 사용되기보다 이름에 호격 조사 '아/야'를 붙이거나 '씨/님'과 같은 접사가 따라붙는 형태로 나타난다. 보통 '아/야'가 결합된 형태는 동급이거나 아랫사람을 부를 때 나타나는데 '지아야'와 같이 이름에 '아/야'가 붙게 된다. '지아 씨', '신지아 씨' 와 같이 '성+ 이름/이름'에 '씨'가 붙는 경우는 보통 대화 참여자가 성인인 경우 나타나는데 이 때 이름 앞에 성을 붙이게 되면 화자와 청자의 거리가 상대적으로 멀게 느껴진다. 최근에는 공공장소 등에서 '씨' 대신 '님'을 붙이는 경향이 나타나고 있는데 가령 병원에서 환자를 부를 때 '신지아 님'과 같이 '성+ 이름'에 '님'을 붙여 호출하는 경우가 일반적이다. 또한 온라인 상에서의 경험을 토대로 대학생과 같은 젊은 층 사이에서 '이름+ 님'으로 상대를 부르는 경우도 많이 있다. 한편, '성+ 이름'에 호격 조사나 접사가 나타나지 않고 독립적으로 부르는 경우에는 부모가 아이를 꾸짖는 경우와 같이 거리감이 강조되기도 한다(최경희, 2011, p. 229).

태국어의 이름 호칭어는 한국어가 '성+ 이름'의 순서를 갖는 반면 '이름+ 성'의 순으로 나타난다. 그리고 일반적으로 이름이 단독으로 나타나는 경우가 많으며 '이름+ 성'이 함께 쓰이는 경우는 출석을 부르거나 하는 상황 등으로 한정적이다.

한국어에서 이름 뒤에 '씨'나 '님'을 붙여 칭자를 높일 수 있는 것처럼 태국어에서도 의존명사 'คุณ'과 'ท่าน'을 이름 앞에 붙이면 칭자를 높이려는 의도를 드러낼 수 있다. 이 때 'คุณ'은 화칭자의 지위나 격식성에 구애받지 않고 널리 사용할 수 있으며, 'ท่าน'은 보다 존경의 의미를 담고 있는 표현이다.

한편, 태국어의 별명은 두 번째 이름이라 일컬을 수 있을 정도의 지위를 갖는다는 점이 주목할 만하다. 태국 사람들은 보통 부모가 좋아하는 것으로 별명을 별도로 짓게 되는데 바로 이 별명이 친밀함이 있는 사이에서 널리 통용된다. 따라서 이름이 불리워야 할 자리에 별명이 오는 경우가 매우 일반적이며, 친한 사이에서 상대방의 별명을 알고 부르는 것은 매우 중요하다.

(1) 직함/직업 호칭어

한국 사회에서 직함 호칭어는 상대방의 사회적 지위를 드러낸다는 측면에서 매우 중요한 것으로 간주된다. 일반적으로 한국어 직함 호칭어는 직함을 드러내는 단어에 '님'과 같은 접사나 이름이 함께 오는 형태로 쓰이게 된다. 예를 들어 '김지은 대리님', '김 대리님', '김 대리'와 같이 '성+ 이름+ 직함+ 님', '성+ 직함+ 님', '성+ 직함' 등과 같은 경우를 상정해 볼 수 있다. 직업 호칭어의 경우 직함 호칭어와 구성이 비슷하지만 '직업'을 단독으로 사용하지는 않으며 보통 '님'과 함께 쓰인다는 특징을 갖는다. 그러나 모든 직업을 호칭어로 사용할 수 있는 것은 아니며, 보통 '선생', '의사', '변호사' 등과 같은 직업명에 사용된다.

한국어와 태국어에서 모두 직함에 이름이나 성을 붙여 사용할 수 있지만 그 방식에 차이가 있는데 한국어는 성이나 이름이 직함 앞에 붙는 반면, 태국어에서는 직함을 앞에 붙이고 이름과 성을 뒤에 붙인다. 직장에서 윗사람을 부를 때에는 '직함+ 이름', '직함+ 이름+ 성'을 사용할 수 있다. 그런데 태국에서는 직장 내에서도 직함 호칭어를 사용하기보다 일반 호칭어를 사용하는 경우가 더 많다. 'คุณ(존대 접두사)+ 이름'의 형태는 직위, 성별, 연령, 구분 없이 모든 관계에서 다 사용할 수 있고, 동료를 부르는

경우에는 화자보다 나이가 많으면 성별 구분 없이 'พี่ (오빠, 형, 누나, 언니)+ 이름'으로 부른다. 화자보다 나이가 적으면 'น้อง(동생)+ 이름'으로 부르거나 '이름'만으로 부르기도 한다.

(2) 친족 호칭어

한국어는 친족 호칭어가 매우 발달한 언어이다. 전통적인 가족 중심 문화 외에도 높임이나 격식 유무에 따라 가족 관계 어휘가 다양하게 나타나는 것이다. '아버지'가 '아빠', '아버님' 등과 같이 상황과 맥락에 따라 달리 쓰이는 것 외에도 결혼 유무, 자녀의 유무 등에 따라 화청자 간 호칭이 매우 세분화되어 있다. 호칭어가 세분화되어 있다는 점 외에도 한국어는 '아줌마, 아저씨, 이모, 언니, 누나, 형' 등 친족 호칭어가 사회에서 널리 통용된다는 특징을 갖는다. 이러한 특징은 가까운 중국어나 일본어에서도 일반적이지 않기 때문에 초급 단계의 외국인들은 한국어를 배울 때 이러한 친족 호칭어의 확대 사용에 많은 어려움을 겪는다.

태국어의 친족 호칭어는 한국어와 유사한 점이 많아 주목할 만하다. 태국 역시 한국과 마찬가지로 가족 중심적인 사고방식이 강하기 때문에 한국어처럼 친족 호칭어가 세분화되어 있다. Cherdchai (2011, p. 13)에서는 태국어의 친족 호칭어에 영향을 주는 요소들로 세대, 혈연, 나이, 성별, 부모의 관계 등 다섯 가지를 언급하고 있다. 그러나 앞서 언급한 바와 같이 태국에서는 제 2의 이름으로 불리우는 별명이 일반적으로 널리 사용되기 때문에 많은 경우에 별명이 친족 호칭어를 대신할 수 있다는 특징이 있다.

위에서 언급한 바와 같이 한국어는 친족 호칭어가 사회적으로 널리 통용되는데 태국어에서도 마찬가지이다. '오빠'나 '언니'를 의미하는 'พี่'와 같은 표현들은 직장에서나 학교 선후배 사이에 자연스럽게 사용되고 있다. '아저씨'에 해당하는 'ลุง'이나 '아주머니'에 해당하는 'ป้า'는 서로 모르는 사이에서도 일반적으로 쓰이는

호칭어이다. 한국어와 태국어에서 친족 호칭어의 접점은 한국어 학습자들이 호칭어 습득에 있어 문화 특수성에 대한 이해가 쉬울 것임을 짐작하게 한다.

(1) 대명사 호칭어

인칭 대명사는 상대방을 직관적으로 부를 수 있기 때문에 많은 언어권에서 자주 쓰이는 호칭어이다. 그런데 한국어에서는 ‘너, 자네, 당신, 자기’ 정도를 들 수 있는데 이러한 2 인칭 대명사의 쓰임이 단순하지만은 않다. ‘너’의 경우를 보면 한국어에서 나보다 어린 청자에게 말하거나 아주 친한 상황에서만 사용할 수 있으며 때로는 상대에 대한 불만의 감정을 포함하게 된다. 가령 엄마가 아이에게 ‘OO 야’라고 이름을 부르는 것이 보통이지만 아이를 꾸짖거나 하는 상황에서 ‘너, 숙제 다했어?’ 와 같이 호칭을 변경하는 경우가 발생하는 것이다. ‘자네’는 보통 남성 화·청자 사이에 주로 쓰이며윗사람이 아랫사람에게 어느 정도 예의를 갖추어서 표현할 때 사용할 수 있다. ‘당신’은 보통 중년이 된 부부 사이에 사용되는 호칭어이다. 남편이 아내를, 아내가 남편을 부를 때 모두 사용될 수 있는데 젊은 부부들 사이에서는 잘 사용되지 않는다. 또 상대방을 향해 불평이나 불만의 뉘앙스를 가지고 있는 경우에도 사용할 수 있다. ‘자기’의 경우 친구나 연인 사이에 주로 쓰이며, 최근에는 여성들끼리도 자주 쓰는 대명사 호칭어이다.

태국어에는 한국어의 ‘너’에 상응하는 ‘แก’, ‘มึง’가 있는데 보통 어렸을 때부터 알고 있는 친구 사이에 쓸 수 있다. 그런데 한국어에서의 ‘너’처럼 청자에게 불만이 있는 경우에도 사용되며, 잘 알지 못하는 사람에게 ‘แก’, ‘มึง’를 사용하는 것은 예의가 아니다. ‘เฒ่า’는 상대적으로 지위나 나이가 낮은 사람을 예우해 주면서 쓸 수 있는 표현인데 여성들 사이에 많이 쓰인다. 한편, 직함을 부르기에는 가깝고 이름 호칭어를 부를 만큼 가깝지 않은 경우에는 ‘คุณ’을 사용할 수 있고, ‘ท่าน’은 지위가 높은 이를 부를 때 사용한다.

(1) 기타 호칭어

한국어에서는 관공서 등 화자와의 관계 설정이 애매하지만 용건이 있어 누군가를 불러야 할 경우 '사장님', '선생님'과 같은 일반 명사형 호칭어가 사용된다. 이 외에도 '손님(고객님), 선배, 총각, 아가씨, 사모님' 같은 다양한 일반 호칭어가 있다. 태국어는 한국어에 비해 친족 호칭어가 훨씬 더 널리 사용되기 때문에 이러한 일반 명사형 호칭어가 상대적으로 덜 발달하였다.

한편 한국어에서는 낯선 관계를 부를 때 '여기요, 저기요, 여보세요, 있잖아요'와 같은 호출어를 호칭어 대신 사용할 수도 있다. 하지만 태국어에서는 이와 같은 형태와 기능을 가진 호칭어가 없어 대조적이다.

상기 내용을 종합해 보면 태국어는 다른 언어권에 비해 호칭어 체계가 한국어와 마찬가지로 상당히 세분화되어 있음을 알 수 있다. 특히 친족 호칭어의 발달과 친족 호칭어의 일반적인 확장은 태국인 학습자가 한국어 호칭어를 습득함에 있어 태국어와의 비교를 통해 비교적 쉽게 인지할 수 있음을 짐작하게 한다. 하지만 태국어의 친족 호칭어는 한국어에 비해 보다 확장적으로 쓰이고 있음에 주목할 필요가 있다. 또한 태국어는 별명이 이름에 버금갈 정도로 널리 사용되기 때문에 한국어의 다양한 이름 호칭어의 쓰임과 미묘한 차이를 인식하는 데에는 어려움이 따를 수 있다.

3. 연구 방법

3.1 연구 대상

본 연구의 연구 문제에 대한 답을 찾기 위해 서울 소재 대학 및 대학원에서 공부하는 한국어 모어 화자 30 명과 태국 대학 내 한국어학과에서 한국어를 공부하는 3 학년

이상 학습자 30 명을 대상으로 설문을 실시하였다². 본 실험에 사용된 상황 개요를 여성 화자들 간의 대화 상황으로 한정하였기 때문에 연구 참여자 중 여성의 데이터만을 추출하여 최종 한국어 모어 화자 28 명과 태국인 30 명의 응답을 기준으로 분석 결과를 정리하였다. 또한, 한국어 학습자들의 거주 경험이 한국어 호칭어 지칭어 사용에 유의미한 영향을 미친다는 연구 결과(홍다은, 2017)를 고려, 태국 내 한국어 학습자는 한국의 거주 경험이 없는 대상자들로 한정하였다.

3.2 설문 문항

본 연구를 위해 한국어 모어 화자와 태국인 한국어 학습자를 대상으로 상황 맥락에 맞는 호칭어 선택 양상을 살펴보도록 하기 위해 사적 장면을 중심으로 설문 문항을 설계하였다³.

우선 본 연구는 특정 대화 상황에서의 호칭어의 화용적 쓰임을 살펴보는 것을 목적으로 하므로 대화 참여자 간의 상하 관계와 거리에 따라 ‘친한 회사 선배’, ‘잘 모르는 아주머니’, ‘친한 친구’, ‘친하지 않은 후배’의 네 가지 관계를 연구 대상으로 설정하였다⁴. 또한 기존 연구들에서 중점적으로 다루어 온 참여자 간 관계의 변수 외에도 화자의 태도 변화에 따른 틀 전환을 함께 살펴보는 것을 목적으로 하기 때문에 화자의 태도를 ‘중립적’, ‘우호적’, ‘비우호적’의 세 가지로 설정하였다.

‘중립적’인 상황은 단순 질문 등 상대방과의 관계 설정에 의거해 일반적으로 나타날 수 있는 상황을 가정한 것이다. 이를 위해 선배에게 지날 출장 일정을 묻는 장면, 잘 모르는 아주머니에게 길을 묻는 장면, 친구에게 주말 계획을 묻는 장면, 후배에게 프로젝트 모임에 대해 묻는 장면을 설정하였다. ‘우호적’ 상황은 화자의 입장에서

² 설문 내용에 회사에서 친한 선배 관련 내용이 설정되어 있는 바, 한국 관련 기업에서의 경험은 학습자들이 경험에 기반하여 인지가 가능할 것으로 예상하여 설문 대상 자체를 직장에서의 근무 경험이 없는 태국과 한국 내 대학생 집단으로 한정하였다.

³ 호칭어 사용의 선택 기제에는 참여자 변수 외에 상황적 변수가 포함되는데 상황적 변수로는 격식성과 감정 상태 등을 들 수 있다(김은경, 2017). 본고에서는 화자의 감정 상태를 주요 변인으로 다루고자 하므로 화자의 감정이 드러날 수 있는 사적 장면으로 연구의 범위를 한정하였다.

⁴ 관계 설정에 있어 ‘친하지 않은 친구’와 ‘친한 후배’는 별도로 설정을 하지 않았는데 이는 동일한 입장에서 해당 대상을 부르는 호칭 영역이 동일한 것으로 간주하였기 때문이다.

청자에게 무언가를 부탁하거나 고마워하거나 상대방에게 호의적인 태도를 가지고 있는 경우를 의미한다. 이를 위해 친한 회사 선배에게 소개팅을 부탁하는 장면, 식당에서 반찬을 더 달라고 부탁하는 장면, 친한 친구에게 선물을 받은 장면, 과제 내용을 설명해 준 후배에게 고마워하는 장면을 설정하였다. 마지막으로 '비우호적' 상황은 상대에 대해 화가 나거나 불만이 있는 감정을 표출하는 상황을 의미한다. 비우호적인 상황과 관련해서는 우선 친한 회사 선배의 경우 선배가 약속에 늦은 이유를 묻는 상황을 설정하였으며 이 외에 길을 막고 서 있는 아주머니에게 불만을 이야기하는 장면, 급한 상황에 친구가 여러 번 전화해도 받지 않는 장면, 프로젝트를 성실히 이행하지 않는 후배에게 화를 내는 장면을 설정하였다.

상황 개요 및 선택 가능한 호칭어에 대해서는 한국어 교육을 전공하고 현재 외국인을 위한 한국어를 가르치고 있는 전문가 3인의 검토를 거쳐 상황 개연성에 대한 검토 및 수정 작업을 거쳤으며, 호칭어 선택 기제에 따른 최종 문항의 구성 내용은 아래 <표 2>와 같다.

표 2

호칭어 선택 기제에 따른 상황 개요

태도	상하	거리	상황
중립적	+	+	[장소: 회사 / 상대방: 친한 회사 선배] 사무실에서 친한 회사 선배(김민정, 대리)에게 지난 주 휴가가 어땠는지 묻고 있습니다.
	+	-	[장소: 길 / 상대방: 잘 모르는 아주머니] 길에서 잘 모르는 아주머니에게 병원이 어디인지 물어보려고 합니다.
	=or-	+	[장소: 학교 / 상대방: 친한 친구] 친한 친구(김은지)에게 주말에 어떤 계획이 있는지 묻고 싶습니다.
	=or-	-	[장소: 학교 / 상대방: 친하지 않은 후배] 다음 프로젝트 모임 날짜에 대해 이야기를 나누고 있습니다. 얼굴과 이름은 알지만 친하지 않은 후배(송다은)에게 가능한 날짜를 물어보려고 합니다.
우호적	+	+	[장소: 카페 / 상대방: 친한 회사 선배]

태도	상하	거리	상황
			나이가 한 살 많은 친한 여자 회사 선배(김민정, 대리)와 커피를 마시는 개인적인 자리에서 소개팅을 부탁하려고 합니다.
	+	-	[장소: 식당 / 상대방: 식당 아주머니] 점심을 먹는 도중 식당에서 일하시는 50 대 아주머니께 반찬을 좀 더 달라고 부탁하려고 합니다.
	=or-	+	[장소: 학교 / 상대방: 친한 친구] 친한 친구(김은지)에게 생일 선물을 받았습니다. 친구에게 기쁜 마음을 표현하고 고마워서 저녁을 사려고 합니다.
	=or-	-	[장소: 학교 / 상대방: 친하지 않은 후배] 어제 학교에 오지 않아서 과제 내용을 알지 못합니다. 오늘 학교에서 만난 얼굴과 이름은 알지만 친하지 않은 후배(송다은)가 과제 내용을 설명해 줘서 고마움을 표시하려고 합니다.
비우호적	+	+	[장소: 식당 / 상대방: 친한 회사 선배] 같이 일하는 친한 선배(김민정, 대리)와 저녁을 먹기로 했는데 연락이 닿지 않아 30 분을 기다렸습니다. 늦게 나타난 선배에게 늦은 이유를 물어보려고 합니다.
	+	-	[장소: 길 / 상대방: 잘 모르는 아주머니] 급한 약속이 있어 가야 하는데 길을 막고 서 있는 50 대 아주머니에게 빨리 차를 빼라고 얘기하려고 합니다.
	=or-	+	[장소: 집 / 상대방: 친한 친구] 급하게 전할 말이 있어서 친구(김은지)에게 여러 번 전화를 했는데 전화를 받지 않다가 5 번 만에 친구가 전화를 받았습니다.
	=or-	-	[장소: 학교 / 상대방: 친하지 않은 후배] 같은 과의 얼굴과 이름은 알지만 친하지 않은 후배(송다은)가 프로젝트를 성실히 하지 않아 화를 내려고 합니다.

<표 2>와 같은 상황 개요를 토대로 담화 완성형 테스트(Discourse Completion Test)를 사용하여 각각의 문항에서 주어진 대상자와 상황을 보고 어떠한 호칭어를

사용하는 것이 적합하다고 생각하는지 선택하도록 하였다. 본 실험에 앞서 태국인 학습자 5 인을 대상으로 실시한 예비 실험에서는 주관식 DCT 방법으로 빈 칸에 들어갈 호칭어를 직접 적어보도록 하였으나 적절한 답을 찾지 못해 공란으로 남겨 두는 경우가 다수 발생하였다. 이에 수정된 실험지에서는 해당 맥락에서 적합할 것으로 보이는 예시 문항을 6-7 개로 제시하여 가장 적절하다고 생각되는 답변을 하나만 고를 수 있도록 하였다. 한편, 호칭어의 생략은 하나의 호칭 전략으로서 모국어 화자들에게 자연스럽게 나타나는 현상으로 간주하여(강영, 2006; 홍다은, 2017) 개별 문항의 답변 가운데 '부르지 않음'을 추가하였으며, 마지막으로 '기타' 항목을 두어 주어진 객관식 항목에서 적절한 답변이 없다고 생각하는 경우 해당 상황에서 가장 적절하다고 생각하는 호칭어를 직접 입력하도록 하였다.

[장소: 집 / 상대방: 친한 친구] 급하게 전할 말이 있어서 친구(김은지)에게 여러 번 전화를 했는데 전화를 받지 않다가 5번 만에 친구가 전화를 받았습니다.

나: _____, 너 도대체 왜 이렇게 전화를 안 받아?

① 은지야 ② 김은지 ③ 은지 ④ 은지 씨 ⑤ 야 ⑥ 친구야 ⑦부르지 않음 ⑧ 기타

그림 1. 한국인 대상 설문지

한편, 태국인 대상 설문지는 연구 참여자들이 주어진 상황 맥락에 대해 온전하게 이해할 수 있도록 상황에 대한 설명을 태국어 번역으로 제공하였다. 그리고 호칭어를 선택해야 할 영역과 객관식으로 제시할 답변은 한국어 모어 화자 대상 설문지와 마찬가지로 한국어로 제시하였다. 그리고 동일한 상황에서 태국인은 태국어로 어떻게 상대방을 부를지 태국어로 직접 쓰도록 하였다.

1) กรุณาลือกภาษาเกาหลี 1 ข้อที่คิดว้าเหมาะสมที่สุด (다음의 상황에서 한국어로 가장 적합하다고 생각하는 표현을 찾아 하나만 선택해 주세요.)(สถานที่ : บ้าน, คู่สนทนา : เพื่อนสนิท) เป็นสถานการณ์ที่ผู้พูดมีเรื่องเร่งด่วนต้องบอก คิม อีนจี ซึ่งเป็นเพื่อนสนิท เลยโทรศัพท์ไปหาหลายครั้ง แต่เพื่อนก็ไม่รับสาย จนสุดท้ายเพื่อนก็รับโทรศัพท์หลังจากที่โทรไป 5 ครั้ง _____ ทำไม่ไม่รับ

โทรศัพท์อะไรขนาดนี้

① 은지야 ② 김은지 ③ 은지 ④ 은지 씨 ⑤ 야 ⑥ 친구야 ⑦부르지 않음 ⑧ 기타

그림 2. 태국인 대상 설문지

4. 연구 결과

본 연구는 참여자 변수와 화자의 태도라는 상황적 변수를 중심으로 사적 상황에서의 태국인 한국어 학습자의 호칭어 선택 양상을 한국어 모어 화자와 비교하여 살펴보는 데 목적이 있다. 이에 설문 진행 후 각 결과 값에 대해 빈도 분석을 실시하였으며 가장 많은 응답률을 보인 결과 값을 기준으로 두 집단 간의 어떠한 차이가 있는지 보도록 하겠다.

한편, 동일한 화, 청자 관계에서 태도의 변화에 따른 호칭어 선택의 차이가 있는지 살펴보기 위해 참여자 변수를 기준으로 ‘친한 회사 선배’, ‘잘 모르는 아주머니’, ‘친한 친구’, ‘친하지 않은 후배’로 대상을 구분하여 해당 관계자들 사이의 발화 상황을 ‘중립적’, ‘우호적’, ‘비우호적’의 세 가지 상황으로 설정하여 결과를 기술하였다. 또한 태국인 학습자들이 동일한 상황에서 적합하다고 생각한 태국어 답변을 함께 살펴보면 문화소로서의 호칭어가 갖는 차이와 모국어의 전이 여부 등을 함께 조망해 보도록 할 것이다.

4.1 친한 회사 선배 (상하 + / 거리 +)

우선 두 사람 간의 관계 설정에 있어 나이가 많고 거리가 가까운 친한 회사 선배의 예를 살펴보도록 하겠다. 일반적으로 회사라는 공적 관계를 통해 형성된 사이에서는 직함을 통해 상대방을 호칭하는 것이 사적인 대화를 나눌 때 호칭어는 달라질 수 있다. 그렇다면 화자의 태도에 따라 친한 회사 선배를 부르는 호칭어가 어떻게 달라지는지 한국어 모어 화자와 태국인 학습자의 호칭어 선택 결과를 살펴보면 아래 <표 3>과 같다.

표 3

친한 회사 선배에 대한 호칭어 선택

구분	중립적		우호적		비우호적	
	한국인	태국인	한국인	태국인	한국인	태국인
선배	32.1%	40.0%	46.4%	33.3%	28.6%	36.7%
선배님	10.7%	30.0%	3.6%	10.0%	-	23.3%
언니	3.6%	13.3%	35.7%	46.7%	14.3%	23.3%
민정 언니	-	3.3%	-	10.0%	-	16.7%
대리님	35.7%	13.3%	10.7%	-	10.7%	-
김 대리님	17.9%	-	3.6%	-	-	-
부르지 않음	-	-	-	-	46.4%	-

위의 결과를 살펴보면 회사 선배와의 중립적인 대화 상황에 한국인은 ‘대리님’, ‘김 대리님’과 같은 직함 호칭어를 선호하는 것을 확인할 수 있다. 하지만 두 사람 사이가 친밀하다는 점에서 ‘선배’라는 호칭어를 선택한 비율도 비교적 높게 나타났다. 반면 태국인 학습자들은 ‘선배’, ‘선배님’과 같은 호칭어를 선택하는 경향이 높게 나타났으며 직함을 호칭어로 선택한 빈도는 한국인에 비해 상대적으로 낮았다.

다음으로 두 사람이 좀 더 가깝게 느끼는 상황에서 화자가 개인적인 요청을 하는 우호적인 상황을 가정하였을 때 한국인들은 ‘대리님’, ‘김 대리님’과 같은 직함 호칭어 대신 ‘선배’라는 호칭어를 가장 많이 선택하였으며 다음으로 ‘언니’가 뒤를 이었다. ‘선배’와 ‘언니’라는 호칭어를 선호하는 것은 태국인 학습자에게도 동일하게 나타났는데 태국인들은 이때 ‘선배’보다는 ‘언니’를 보다 더 선호하는 경향을 보였다.

마지막으로 같이 일하는 선배에게 다소 불만을 표출하는 상황에서는 흥미로운 결과를 볼 수 있었는데 한국어 모어 화자들은 이러한 상황에서 상대방을 부르지 않겠다고 응답한 비율이 46.4%에 달했다. 반면 태국인들은 중립적인 상황이나 우호적인 상황과 마찬가지로 ‘선배’나 ‘선배님’ 또는 ‘언니’를 선택한 비율이 높았다. 상기 내용을 종합해 보면 한국인들은 동일한 상대방에 대한 감정 상태의 변화에 따라 호칭어 사용 양상이 달리 나타남을 확인할 수 있었다. 반면 태국인 학습자들은 대체적으로 둘 사이의 상하 관계와 친소 관계에 의거, ‘선배’, ‘선배님’, ‘언니’라는 표현이 적합한 것으로 인식하고 화자의 감정 태도와 상관없이 이러한 표현을 선호함을 확인할 수 있었다.

한편, 동일한 상황에서 태국어로 상대방을 어떻게 부를 것인지에 대한 응답 내용을 살펴보면 중립적인 상황에서는 연배가 있는 선배를 의미하는 ‘รุ่นพี่คะ’와 한국어의 ‘언니’에 해당하는 ‘พี่คะ’가 적합하다고 하였다. 우호적인 상황에서는 대부분의 학습자들이 ‘언니’에 상응하는 ‘พี่คะ’를 사용하는 경우가 많다고 응답하였으며, 마지막으로 비우호적인 상황에서는 중립적인 상황과 마찬가지로 ‘รุ่นพี่คะ’라고 응답한 비율이 높았다. 이를 종합해보면 태국인 학습자들은 직장에서의 가까운 선배에게 직함 호칭어 대신 ‘선배’나 ‘언니’와 같은 표현을 사용하는 것이 자연스러우며 한국어 사용 상황에서도 태국어로부터의 전이가 자연스럽게 나타났음을 확인할 수 있다.

4.2 잘 모르는 아주머니 (상하 + / 거리 -)

다음으로 두 사람 간의 관계 설정에 있어 나이가 많고 거리가 먼 잘 모르는 아주머니를 청자로 하는 경우의 예를 살펴보도록 하겠다. 외국인 한국어 학습자의 호칭어를 살펴본 연구들에서는 한국어 학습자들이 미디어의 영향으로 ‘이모’와 같은 호칭어 사용에 비교적 익숙함을 보고하고 있는데(유민애, 박형진, 2022, p. 137), 태국인 학습자에게 역시 비슷한 경향이 나타났다.

표 4

잘 모르는 아주머니에 대한 호칭어 선택

구분	중립적		우호적		비우호적	
	한국인	태국인	한국인	태국인	한국인	태국인
이모님	-	13.3%	17.9%	23.3%	-	20.0%
이모	-	3.3%	7.1%	3.3%	-	3.3%
사장님	-	-	50.0%	10.0%	-	-
선생님	-	-	-	-	-	6.7%
아주머니	3.6%	6.7%	-	13.3%	21.4%	13.3%
여기요	7.1%	6.7%	14.3%	-	14.3%	-
저기요	67.9%	63.3%	10.7%	50.0%	53.6%	56.7%
부르지 않음	21.4%	6.7%	-	-	10.7%	-

우선 낯선 아주머니에게 길을 묻는 상황에서 한국인은 ‘저기요’라는 표현을 가장 많이 선택하였으며 다음으로 상대방을 부르지 않는다고 응답한 경우가 뒤를 이었다. 그런데 태국인 학습자의 경우 한국인과 마찬가지로 ‘저기요’를 선택한 비율이 가장 높았지만 한국인은 전혀 선택하지 않은 ‘이모님’이라는 호칭이 그 뒤를 이어 높은 비율로 나타났다.

다음으로 식당에서 반찬을 더 달라고 요청하는 경우를 살펴보면 한국인들은 일반명사 통칭형으로 분류되는 ‘사장님’이라는 호칭어를 선호하는 것을 확인할 수 있다. 그런데 태국인 학습자의 경우 ‘사장님’을 선택한 학습자는 9.5%에 그쳤으며 ‘저기요’와 ‘이모님’의 비중이 높게 나타났다.

마지막으로 나이가 많고 잘 모르는 상대방에 대한 불만을 표현하는 경우 한국인과 태국인 모두 ‘저기요’를 선호하였다. 그런데 한국인들은 중립적인 상황이나 우호적인 상황에서 사용하지 않던 ‘아주머니’라는 표현을 선택한 비율이 다음으로 높았으나, 태국인들은 동일한 상황에서 한국인은 전혀 선택하지 않은 ‘이모님’이라는 표현을 선택하였음을 확인할 수 있다.

동일한 상황에서 태국어로는 어떠한 호칭어를 사용할 것인지에 대한 답변을 살펴보면, 우선 중립적인 상황에서 태국인 학습자들은 ‘실례합니다’라는 의미를 갖는 ‘ขอโทษนะคะ’나 ‘저기요’와 같이 호출어로 기능하는 ‘คุณป้าคะ’라는 표현을

사용하였다. 한편, 식당에서 반찬을 부탁하는 상황에서는 ‘คุณป้าคะ’나 어머니의 동년배를 의미하는 ‘น้า’, ‘ป้าคะ’라고 응답한 비율이 높았다. 이는 상대방을 보다 가깝게 인식하여 친족 호칭어가 사용된 결과로 볼 수 있다. 마지막으로 비우호적인 상황에서는 중립적인 상황과 마찬가지로 ‘실례합니다’라는 의미를 갖는 ‘ขอโทษนะคะ’라고 응답하였다.

표에서 보여지는 결과와 태국어 답변을 종합해 보면 나이가 많은 잘 모르는 대상에 대해 한국인들은 친족 호칭어를 사용하지 않는 반면 태국인들은 ‘이모’라는 호칭어가 적합하다고 생각하였다. 이는 모국어에서의 쓰임을 확대 적용한 것으로 해석할 수 있는데 잘 모르는 나이 많은 상대방에 대한 친족 호칭어의 확대 적용에 대한 한국인들의 인식 변화에 대해 학습자들이 인지하도록 할 필요가 있다.

4.3 친한 친구 (상하 -or= / 거리 +)

한국어에서 친한 친구 사이에는 '이름+아/야'를 써서 부르는 경우가 일반적이다. 한국어 교재에서 친한 친구 사이에 호칭을 할 때 '이름+씨'로 부르는 경우가 일반적으로 나타나지만 실제로 한국어 모어 화자들은 이러한 호칭어를 사용하지 않는다. 그렇다면 태국인 한국어 학습자들은 한국어 모어 화자와 같은 경향을 보일까?

표 5
친한 친구에 대한 호칭어 선택

구분	중립적		우호적		비우호적	
	한국인	태국인	한국인	태국인	한국인	태국인
은지야	71.4%	53.3%	64.3%	70.0%	-	16.7%
은지 씨	-	-	-	-	-	-
김은지	-	-	-	-	32.1%	3.3%

은지	10.7%	-	-	-	-	6.7%
야	10.7%	40.0%	7.1%	26.7%	64.3%	73.3%
친구야	-	-	17.9%	-	-	-
부르지 않음	10.7%	6.7%	10.7%	-	3.6%	-

<표 5>를 보면 가까운 친구 사이에 화자의 특별한 감정이 드러나지 않는 경우 한국인은 ‘이름+ 아/야’의 형태인 ‘은지야’를 선택한 비율이 압도적으로 높았다. 한편, 태국인의 답변을 보면 한국인과 마찬가지로 ‘이름+ 아/야’가 가장 높은 결과 값을 보였지만 흥미롭게도 한국인과 달리 ‘야’를 선택한 비율이 40%나 되었다.

다음으로 친구에 대한 고마움을 표현하는 우호적인 상황에서 한국어 모어 화자들은 역시 ‘은지야’를 가장 많이 선택했다. 그리고 중립적인 경우에는 나타나지 않았던 ‘친구야’라는 호칭어를 선택한 비율이 뒤를 이었다. 태국인 학습자 역시 ‘은지야’를 선택한 비율이 높았는데, 앞서 중립적인 상황과 마찬가지로 ‘야’를 선택한 비율도 높게 나타났다.

마지막으로 상대방에 대한 불만을 표출하는 경우 한국인들은 중립적이거나 우호적일 때 잘 사용하지 않던 ‘야’라는 표현을 사용하는 것을 확인할 수 있다. 그 다음으로는 ‘성+ 이름’의 형태인 ‘김은지’를 선택한 비율이 높게 나타났다. 태국인들 역시 이름 대신 ‘야’라고 부르는 경우가 가장 많았는데 한국어 모어 화자와 달리 ‘김은지’를 선택한 경우는 거의 없었으며, 대신 ‘이름+ 아/야’로 부르는 경우가 뒤를 이었다.

앞서 언급한 바와 같이 태국어에서는 이름과 별명이 동시에 쓰이는데 가까운 사이의 경우에는 대부분 별명이 불리운다. 따라서 중립적이거나 우호적인 상황에서 태국어로는 이름인 ‘อีณิจิ’나 별명을 부를 것이라는 답변이 가장 높았으며 이외에는 2 인칭 대명사의 ‘너’에 해당하는 ‘มึง’이나 ‘แก’ 표현을 선택하는 것으로 응답하였다. 그리고 비우호적인 상황에서는 ‘아니, 이 봐’에 해당하는 ‘นี่’의 비율이 가장 높게 나타났다. 한국어의 이름 호칭어 사용이 복잡한 반면, 태국어에서는 단순히 별명이나

이름을 통해 친한 친구를 부를 수 있기 때문에 학습자들이 ‘이름+아/야’, ‘야’, ‘성+ 이름’이 주는 뉘앙스의 차이를 인지하기가 쉽지 않은 것으로 보인다.

4.4 친하지 않은 후배 (상하 -or= / 거리 -)

마지막으로 친하지 않은 후배를 부르는 경우에 대해 살펴보도록 하겠다. 서진숙 외(2019)에서는 친밀감이 없는 사적인 상대에 대한 호칭어의 경우 한국인과 외국인 학습자 간 차이가 있음을 밝히고 있는데 이러한 차이는 화자의 태도 변화에 따라서는 어떻게 달라질 수 있을지 <표 6>을 통해 확인해 보도록 하겠다.

표 6

친하지 않은 후배에 대한 호칭어 선택

구분	중립적		우호적		비우호적	
	한국인	태국인	한국인	태국인	한국인	태국인
다운아	-	36.7%	-	50.0%	-	60.0%
다운 씨	64.3%	56.7%	46.4%	36.7%	46.4%	13.3%
송다운 씨	-	6.7%	3.6%	-	17.9%	13.3%
다운 님	21.4%	-	21.4%	-	3.6%	-
여기요	-	-	-	-	-	-
저기요	-	-	14.3%	13.3%	21.4%	6.7%
부르지 않음	14.3%	-	14.3%	-	10.7%	6.7%

친하지 않은 후배에 대한 호칭은 한국어 모어 화자와 태국인 학습자 간에 두드러지는 차이점들을 발견할 수 있었다. 우선 중립적인 상황에서 친하지 않은 후배에 대한 호칭을 보면 한국인과 태국인 모두 ‘이름+ 씨’를 가장 선호하였으나 두 번째 선호도에 있어 한국인은 ‘이름+ 님’을, 태국인은 ‘이름+ 아/야’를 선택하였다. 특히 한국인은 잘 모르는 후배를 부를 때 ‘이름+ 아/야’를 선택하지 않았는데 이러한

결과는 김미경 외(2019)에서 대학이라는 사회 내 호칭어가 최근의 학번으로 올수록 '님'과 '씨'의 사용이 많아진다고 보고하고 있는 점에서도 확인할 수 있다.

상대방에게 호의적인 태도를 갖는 상황에서 역시 한국인과 태국인의 답변에서 차이를 보였는데 한국인은 이러한 상황에서도 '이름+ 아/야'를 선택하지 않았지만 태국인 학습자의 경우 가장 높은 빈도를 보였다. 한국인들은 '이름+ 씨' 또는 '이름+ 님'을 선택한 비율이 높았다. 비우호적인 감정을 가지고 친하지 않은 후배를 대할 때 한국인들은 '이름+ 씨' 외에 '성+ 이름+ 씨'를 통해 조금 더 거리 두기를 하거나 이름을 부르는 대신 '저기요'라는 호칭어를 선택한 반면 태국인들은 '이름+ 아/야'를 선택한 비중이 가장 높았다.

동일한 상황에서 태국어 호칭에 대한 답변을 보면 세 가지 상황에서 큰 차이점을 보이지 않았다. 친한 친구의 경우와 마찬가지로 후배를 부르는 상황에서도 별명이나 이름을 부른다는 응답이 가장 높게 나왔으며 이 외에는 후배를 가리키는 'น้อง+ 이름'으로 답변한 경우도 있었다. 한국어 학습자들은 나이가 같거나 어린 사람에게 '이름+ 아/야'로 부르는 것이 일반적이라고 인식하는 반면 한국인들은 모르는 상대방에게는 '이름+ 씨', '이름+ 님'이 널리 사용되고 있으므로 시대적인 변화를 반영한 교육적 적용이 필요함을 확인할 수 있다.

5. 나오며

호칭어는 사회 구성원 간의 대인 관계 형성 및 상호 작용에 기여하는 중요한 언어 표현으로 목표어 문화에 대한 이해가 필수적이다. 이에 본고에서는 호칭어의 의미와 학습의 중요성을 화자의 태도 변화에 따라 한국어 호칭어 선택이 어떻게 달라지는지를 중심으로 확인해 보고자 하였다. 또한 태국인 한국어 학습자가 모국어의 어떠한 영향으로 호칭어 선택 양상이 달라지는지 알아 보고자 모국어 상황에서의 호칭어 선택과 이를 비교해 보고자 하였다.

우선 한국어와 태국어 호칭어는 분류 체계가 상당히 세분화되어 있고 친족 호칭어가 광범위하게 사용된다는 점에서 비슷한 측면이 있다. 하지만 한국어의 이름 호칭어가 복잡한 양상으로 나타나는 것과 달리 태국어는 이름 호칭어 사용이 단순하며 한국어와 달리 별명이 갖는 지위가 높음을 확인할 수 있었다. 한편, 한국어에서 직함 호칭어가 발달한 것과 달리 태국어에서는 특정 직업/직함에서만 해당 호칭어가 주로 사용되고 직장 내에서도 친족 호칭어가 자연스럽게 사용되고 있었다. 또한 한국어에서 다양하게 나타나는 일반 통칭형 호칭어나 호출어 성격의 호칭어는 태국어에서는 발달하지 않았음을 알 수 있었다.

다음으로 상하 관계와 친소 관계라는 참여자 변수와 화자의 태도라는 상황 변수에 의거하여 한국어 모어 화자와 태국인 한국어 학습자의 호칭어 선택 양상을 확인해 본 결과 유의미한 차이점들을 발견할 수 있었다. 우선 직장 내 친한 선배에 대해 한국어 모어 화자는 태도에 따라 직함 호칭어, 친족 호칭어, 영형 호칭어 등 호칭어의 사용이 달라진 반면 태국인 학습자들은 ‘선배’라는 호칭어를 선호하였다. 둘째, 잘 모르는 아주머니에 대해서는 한국인과 태국인 모두 ‘저기요’를 가장 많이 사용하였는데 태국인들은 중립적이거나 비우호적인 상황에서 한국인들이 선택하지 않는 ‘이모님’이라는 호칭어를 선택하였으며 이는 모국어의 영향으로 볼 수 있다. 셋째, 친한 친구에 대한 호칭어에 있어 태국인 학습자들은 ‘이름+아/야’, ‘야’, ‘성+이름’ 등 세분화된 이름 호칭어가 갖는 차이를 잘 인지하지 못하고 있음을 확인할 수 있었다. 마지막으로 친하지 않은 후배에 대한 호칭어 있어서도 한국인들은 태도의 변화에 따른 호칭어 선택에 차이가 있었던 반면 태국인들은 ‘이름+아/야’를 광범위하게 사용하고 있었다.

지금까지 담화 맥락에서 호칭어가 갖는 의미와 학습의 어려움을 한국어와 태국어 호칭어 비교를 통해 확인해 보고 한국어 모어 화자와 태국인 학습자 간 호칭어 선택에 어떠한 차이가 있는지 살펴 보았다. 한국어의 복잡한 호칭어 체계는 학습자들의 자연스러운 호칭어 사용을 어렵게 만들기 때문에 기존의 교육 방식을 벗어나 최신의 시각으로 현실적이고 체계적인 교육 설계를 필요로 한다(윤희원, 2021, p. 2). 따라서 한국어 교육 현장에서는 관계적 변수를 넘어서는 다양한 상황적 변수를 고려한

호칭어 체계에 대한 고찰과 함께 시대에 따라 변화하는 호칭어에 대해서도 지속적인 관심을 가질 필요가 있다.

한편, 본고는 여성 화자들 간 대화가 일어나는 상황을 중심으로 하고 있으며 응답 대상을 20 대 대학생 및 대학원생으로 한정하고 있어 변인에 따른 호칭어 사용의 현황을 다루고 있지는 못하다는 점에서 아쉬움이 있다. 향후 연구에서는 담화 맥락에서의 화자의 태도 변화에 따른 한국어 호칭어 선택 양상을 다룸에 있어 본고에서 다루지 못한 참여자 변인과 상황 변인에 대한 보다 심도있는 논의가 진행되기를 기대해 본다.

참고 문헌

- 강영. (2006). 외국인을 위한 한국어 호칭어 교육. *비교한국학*, 14(2), 31-58.
- 김은경. (2017). 한국어 호칭어 교육 방안 연구. 동신대학교 대학원 박사학위논문.
- 김미경 외. (2019). 대학생 간 호칭어 사용 양상에 대한 사회언어학적 변이 연구: 2000년대 이후 학번을 대상으로, *반교어문연구*, 52, 119-166.
- 김유나. (2002). 한국어 학습자의 호칭어 사용 경험을 활용한 호칭어 교육 연구. *선청어문*, 50, 131-161.
- 김홍매, 김광수. (2022). 사회언어학적 관점에서 본 한국어 교재의 호칭어 사용 실태 -본문 대화문을 중심으로-. *현대 사회와 다문화*, 12(1), 143-167.
- 박미숙, 오영훈. (2015). 외국인 유학생이 인식하는 한국어 호칭과 문화와의 상관성 연구. *문화교류와 다문화교육*, 4(2), 75-91.
- 박정운. (1997). 한국어 호칭어 체계. *사회언어학*, 5(2), 507-527.
- 서진숙, 장미라, 박성진. (2019). 한국어 호칭어에 대한 한국 대학생, 중국 유학생의 인식 연구. *학습자중심 교과교육연구*, 19(6), 473-503.
- 손춘섭. (2010). 현대국어 호칭어의 유형과 특성에 대한 연구. *한국어의미학*, 33, 95-129.

- 왕한석 외. (2005). *한국 사회와 호칭어*, 서울: 역락.
- 유민애, 박형진. (2022). 한국어 교재의 호칭어 교육 내용에 대한 고찰-한국인 모어 화자와 외국인 한국어 학습자의 실제 사용 양상을 중심으로-. *언어와 문화*, 18(4), 113-142.
- 윤미선. (2021). 한국 영화 영어 더빙본의 호칭어 번역 연구. *국제어문*, 91, 7-28.
- 윤희원. (2021). *한국어 학습자를 위한 호칭어 교육 방안 연구 : 한국어 모어 화자와의 비교를 중심으로*. 한국외국어대학교 석사학위논문.
- 이익섭. (1994). *사회언어학*. 서울: 민음사.
- 카위타 아난납. (2016). *한국어와 태국어의 사회 호칭어 비교 연구*. 전주대학교 대학원 석사학위논문.
- 홍다은. (2017). *중국인 한국어 학습자의 한국 문화 경험에 따른 호칭어·지칭어 사용 양상 연구*. 이화여자대학교 국제대학원 석사학위논문.
- Pawana Petprai. (2012). *태국인 학습자를 위한 한국어 호칭어 교육 연구: 한·태 호칭어 비교 분석과 말하기 교육 방안을 중심으로*. 한성대학교 대학원 석사학위논문.
- Prasook, Pacharaporn. (2019). *한국어와 태국어의 호칭어 비교 연구*. 목원대학교 대학원 석사학위논문.

Received: October 11, 2023

Revised: November 7, 2023

Accepted: December 16, 2023

คำให้การของอาโอะ: เมื่อแอนดรอยด์เรียกร้องสิทธิในชั้นศาล

จิรวุฒิ กิจการณ*

Jirawut Kitkarul

(ที่มา <https://www.chulabook.com>)

โชควังฮี. (2566).

คำให้การของอาโอะ.

(แซอิน, ผู้แปล).

กรุงเทพฯ: Glow.

312 หน้า.

บทนำ

หากคุณชื่นชอบเกม ดีทรอยต์: บีคัมฮิวแมน (*Detroit: Become Human*) ของกลุ่มควอนติกดรีม (Quantic Dream) ผู้พัฒนาเกมในปี ค.ศ. 2018 นี่คือนวนิยายเกี่ยวกับ “deviant” (หุ่นยนต์ที่ก้าวข้ามขีดจำกัดการทำตามคำสั่งของมนุษย์) ที่มีทนายความมนุษย์คอยช่วยแก้ต่างเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียมให้แก่แอนดรอยด์ ตัวละครหลัก

* อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่: jirawut.k@ku.th

อาโอะมีชื่อเป็นภาษาญี่ปุ่น (青) เป็นสัญญาะสื่อถึงเลือดสีฟ้าของแอนดรอยด์ เนื้อเรื่องหลักจึงเกี่ยวข้องกับแอนดรอยด์ที่มีโอกาสได้ขึ้นศาลเพื่อปกป้องสิทธิของตัวเอง

นวนิยายเรื่อง *คำให้การของอาโอะ* ของโซคังฮี (조강희) แปลมาจากต้นฉบับภาษาเกาหลีเรื่อง *인간의 법정* (A Human Court) ตีพิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. 2021 ต่อมาดัดแปลงเป็นละครเพลงใน ค.ศ. 2022 และได้รับการแปลเป็นภาษาไทยใน ค.ศ. 2023 ตัวย่อแล้วถึงโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 22 มนุษย์สร้างหุ่นยนต์ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI, เอไอ) จำนวนมากเพื่อใช้งานในชีวิตประจำวัน เช่น โดรนสำหรับการเดินทาง บ้านอัจฉริยะเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตที่สั่งการด้วยเสียง หุ่นยนต์รับใช้ประจำบ้าน แอนดรอยด์โคลนนิ่งอเนกประสงค์ เป็นต้น ทนายความยุนพโยได้รับการติดต่อขอความช่วยเหลือจากอาโอะ แอนดรอยด์โคลนนิ่งที่เฟลอปหลังมือขวาเจ้านายของตนตอนไม่มีสติสัมปชัญญะ ยุนพโยตอบรับและรับส่งเรื่องขอความคุ้มครองตัวอาโอะ ไม่ให้ถูกจับกุมตัวเพื่อนำไปทำลายตามกฎหมาย แต่ขอให้สิทธิปกป้องตัวเองทางกฎหมายในฐานะสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเทียบเคียงมนุษย์

ผู้อ่านจะได้สำรวจกระบวนการศาลในอนาคตที่มีหุ่นยนต์เอไอและระบบอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of Things: IoT) เข้าช่วยเหลือ เช่น การส่งคำฟ้อง ส่งเอกสารหลักฐาน และได้สวนเบี่ยงต้นล้นดำเนินการผ่านระบบออนไลน์ ผู้พิพากษาเอไอมีหน้าที่พิจารณาคดีขั้นต้นเพื่อความรวดเร็วในการดำเนินการและป้องกันการมฉกคดีและการใช้อารมณ์ตัดสินของมนุษย์ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการทบทวนสารัตถะของกฎหมายว่าด้วยความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับหุ่นยนต์ การปกป้องสิทธิของมนุษย์และสิ่งอื่นที่มีลักษณะเทียบเคียงมนุษย์ กล่าวคือ เป็นการทบทวนจริยธรรมของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งรอบตัวนั่นเอง

2. กำเนิดแอนดรอยด์โคลนนิ่งที่มีจิตสำนึก

แอนดรอยด์ (android) เป็นหุ่นยนต์ที่มีลักษณะท่าทางเหมือนมนุษย์ ในเรื่องนี้อาโอะไม่ใช่แอนดรอยด์ธรรมดา แต่เป็นแอนดรอยด์ที่ผลิตขึ้นเป็นพิเศษด้วยวิทยาการโคลนนิ่ง (cloning) กล่าวคือ ด็อกเตอร์ฮันฮีโร เจ้าของหุ่นยนต์ ได้แบ่งเนื้อเยื่อบางส่วน

ของตนไปปลูกถ่ายที่หุ่นยนต์ รูปร่างหน้าตาของหุ่นยนต์จึงเหมือนเจ้าของเกือบทุกประการ แตกต่างอย่างเด่นชัดเพียงสีของเลือด หุ่นยนต์มีเลือดสีฟ้า ในขณะที่มนุษย์มีเลือดสีแดง กระนั้น การลอกเลียนความเป็นมนุษย์นี้ยังคงทำได้เพียงภายนอก ด็อกเตอร์ฮันซิโรยังคงไม่พอใจที่หุ่นยนต์ไม่มีความรู้สึกเหมือนมนุษย์ เขาจึงว่าจ้างให้ฝังเครื่องกำเนิดจิตสำนึกเถื่อนลงในหุ่นยนต์

ตัวบทเสนอว่าเครื่องกำเนิดจิตสำนึกประกอบด้วยวงจรส่วนกลาง 1 วงจรคือวงจรจิตสำนึก และวงจรส่วนย่อย 4 วงจร ได้แก่ วงจรประสาทสัมผัส วงจรทางอารมณ์ วงจรประสบการณ์ และวงจรภาษา จิตสำนึกของหุ่นยนต์เกิดจากการที่วงจรส่วนกลางเชื่อมต่อกับวงจรย่อยที่เหลือให้ทำงานประสานกันอย่างราบรื่น กฎหมายยังไม่อนุญาตให้การติดตั้งเครื่องกำเนิดจิตสำนึกเป็นสิ่งถูกต้องเพราะแอนดรอยด์ที่ติดตั้งเครื่องนี้แล้วมักไม่เชื่อฟังคำสั่งมนุษย์และหนีออกไปใช้ชีวิตตามลำพัง มนุษย์ยังไม่สามารถควบคุมได้ ประกอบกับสถานการณ์การเมืองในเรื่อง เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มแอนดรอยด์และสัตว์หลบหนีที่บริเวณแปซิฟิกใต้เพื่อเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียมของตนจากสังคมมนุษย์ การฝังเครื่องกำเนิดจิตสำนึกให้อาโอะจึงผิดกฎหมาย แต่ด็อกเตอร์ฮันซิโรก็ตั้งใจทำเพื่อให้แอนดรอยด์ของเขาคล้ายคลึงมนุษย์มากยิ่งขึ้น

แม้ในทางวิทยาศาสตร์จะยังคงไม่สามารถพิสูจน์ตัวตนและการทำงานอย่างเป็นรูปธรรมของจิตสำนึก (consciousness) ได้ แต่การพยายามหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจิตมีมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีต¹ จนถึงปัจจุบัน และในเชิงเทคโนโลยี เราอาจกล่าวได้ว่ามนุษย์สามารถสร้างจิตสำนึกให้แก่หุ่นยนต์ได้แล้ว ดังบทสนทนาต่อไปนี้

“เห็นนกตัวที่บินอยู่เหนือทะเลสาบตรงโน้นไหมคะ มันคือนก

อะไรเหรอคะ”

“น่าจะเป็นนกช้อนหอยหงอนนะครับ”

“รู้ได้ยังไงเหรอคะ”

“ก็แค่รู้ครับ มันเหมือนเคยมีอยู่ในความทรงจำของผม”

“ใครรู้ล่ะคะ”

¹ อย่างน้อยก็ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ที่เดส์การตส์เสนอในหนังสือ *Discourse on the Method* (1637) ว่าจิตมีสถานะแตกต่างจากร่างกาย ไม่ใช่สิ่งที่สามารถจับต้องตรวจสอบได้ตามกฎฟิสิกส์

“ผมรู้ครับ” สายตาของอาโอะที่ตอบมาเริ่มสั่นไหว
 “แล้วผมที่ว่าเนีย ใครหรอคะ”
 อาโอะผินใจพูดออกมา “อันชิโระ X แอนดรอยด์ที่ติดอกเตอร์
 อันชิโระ ส่งทำขึ้นมา มีชื่อเล่นว่าอาโอะครับ”
 “ถ้าอาโอะรู้ แล้วใครกันคะที่รู้ว่าอาโอะรู้”
 “นั่นก็อาโอะอีกล่ะครับ”
 “แล้วอาโอะรู้ได้ไงคะว่าอาโอะรู้”
 “ไม่รู้เหมือนกันครับ ผมก็แค่รู้สึกแบบนั้น”
 (โซคังฮี, 2566, น. 64)

อาโอะคิดเองและตระหนักรู้ในตัวตนของตัวเองว่ากำลังคิดอยู่ (ตามแนวคิด “*cogito, ergo sum.*” (“I think, therefore I am.”) ของเดส์การ์ตส์) ซึ่งเป็นสิ่งที่หุ่นยนต์ทั่วไปไม่สามารถทำได้ หากสารัตถะของการเป็นหุ่นยนต์คือการที่หุ่นยนต์กระทำทุกอย่างโดยไม่รู้ตัวตามคำสั่งที่ลงโปรแกรมไว้ ไม่สามารถตัดสินใจนอกเหนือคำสั่งได้ การตระหนักรู้หรือมีจิตสำนึก รู้เท่าทันตัวเองและมีเสรีภาพในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ก็คือแก่นของความเป็นมนุษย์ที่แตกต่างจากหุ่นยนต์ เราจึงอาจกล่าวได้ว่า หลังติดตั้งเครื่องกำเนิดจิตสำนึก อาโอะสามารถคิดได้อย่างมนุษย์และมีสถานะเทียบเคียงมนุษย์แล้ว

3. ถ้าไม่ใช่หุ่นยนต์ทาส ก็เป็นหุ่นยนต์กบฏ

หากกล่าวถึงบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ (Science fiction: Sci-Fi, ไซไฟ) เกี่ยวกับหุ่นยนต์รุ่นบุกเบิก นักอ่านจำนวนมากคงนึกถึงเรื่องสั้นเรื่อง “Runaround” ของ ไอแซค อาซิมอฟ (Asimov, 1942) นักเขียนชาวอเมริกันที่ได้สร้าง “กฎ 3 ข้อของหุ่นยนต์” (“Three Laws of Robotics”) อันเป็นกฎที่สามารถปรับใช้กับงานเขียนแนววิทยาศาสตร์หลายเรื่อง รายละเอียดของกฎมีดังนี้

กฎข้อที่หนึ่ง หุ่นยนต์จะไม่ทำร้ายมนุษย์หรือหนึ่งเจียบปล่อย
 ให้มนุษย์ตกอยู่ในอันตราย

กฎข้อที่สอง หุ่นยนต์ต้องเชื่อฟังคำสั่งที่ได้รับจากมนุษย์
นอกเสียจากว่าคำสั่งเหล่านั้นขัดแย้งกับกฎข้อที่หนึ่ง

กฎข้อที่สาม หุ่นยนต์ต้องปกป้องตัวเองตราบเท่าที่การ
ปกป้องนั้นไม่ขัดแย้งกับกฎข้อที่หนึ่งและสอง

(Ibid., p. 27 (แปลถอดความเป็นภาษาไทยโดยผู้เขียน))

จากกฎทั้งสามข้อ เราสามารถสรุปได้ว่ามนุษย์สร้างหุ่นยนต์ขึ้นมาเพื่อรับใช้
มนุษย์ ทำทุกอย่างตามที่มนุษย์ต้องการและเสียสละตนเพื่อปกป้องมนุษย์ได้ สถานะของ
หุ่นยนต์จึงไม่ต่างจากทาสใช้แรงงาน เพียงแต่เป็นทาสที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่รู้จักเหน็ด
เหนื่อย และไม่มีปากเสียง ดังที่ในเรื่องสั้นข้างต้น หุ่นยนต์เรียกมนุษย์ว่า “เจ้านาย”
 (“Master”) นักบินอวกาศตัวเอกอธิบายลักษณะหุ่นยนต์อย่างเหยียดหยามว่ามีลักษณะ
 แข็งแรงทนทานประหนึ่งทาส (“they [the makers] built good, healthy slave complexes
 into the damned machines.” Ibid., p. 22) และมองว่าหุ่นยนต์เป็นเพียงแค่เครื่องจักร
 ไม่มีความคิดวิจารณ์ญาณ เคลื่อนไหวตามการสั่งการของมนุษย์เท่านั้น (“A robot's only
 a robot. Once we find out what's wrong with him, we can fix it and go on.” Ibid.,
 p. 26)

ในเรื่อง *คำให้การของอาโอะ* ตัวละครอาโอะเป็นแอนดรอยด์โคลนหนึ่งที่มี
จิตสำนึก กระนั้นต็อกเตอร์ฮันชิโร เจ้าของอาโอะ ก็ยังปฏิบัติต่อแอนดรอยด์ตัวนี้ราวกับ
เป็นเพียงเครื่องจักรชิ้นหนึ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ผู้อ่านจะเห็นความอึดอัดใจของอาโอะที่ต้อง
อดทนนอนในห้องที่ไม่มีหน้าต่าง ต้องอยู่เฝ้าบ้านตามคำสั่งของเจ้านาย พุดอีกนัยหนึ่ง
ต็อกเตอร์ฮันชิโรและบริษัทผู้ผลิตแอนดรอยด์เชื่อในกฎของอาซิมอฟ ต็อกเตอร์ฮันชิโร
ต้องการให้อาโอะมีความรู้สึกเหมือนมนุษย์เพียงเพราะเขาจะใช้ให้อาโอะดำเนินกิจกรรม
ทางเพศกับคนรักแทนตัวเขา เขามองอาโอะเป็นหุ่นยนต์รับใช้ ไม่ใช่สิ่งเทียบเคียงมนุษย์
ที่มีชีวิตที่มีความคิดและความรู้สึกเป็นของตัวเอง

คำถามคือ แล้วอาโอะละ อาโอะเชื่อในกฎของอาซิมอฟไหม

ต็อกเตอร์ฮันชิโรเคยตรวจสอบความทรงจำของอาโอะแล้วพบว่าอาโอะแอบฝ่า
ฝืนคำสั่ง ออกนอกบ้านโดยพลการ เขาพบว่าอาโอะเดินทางไปไกลถึงโรงงานต้นทางที่

ผลิตหุ่นยนต์ที่ต่างเมือง หากเขาไม่ตรวจพบ อาโอะก็ไม่บอก โกหกหนึ่งเจียบราวกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น สิ่งนี้แสดงออกว่าอาโอะละเมิดกฎข้อที่สอง ไม่ทำตามคำสั่งของมนุษย์

เนื่องจากอาโอะได้รับการสั่งสอนจากด็อกเตอร์ฮันชิโร่ให้คิดว่าตนเองเป็นร่างแยกของเขามาตลอด วันหนึ่ง อาโอะเห็นด็อกเตอร์ฮันชิโร่กับคนรักกำลังมีเพศสัมพันธ์กัน อาโอะเกิดสับสน คิดว่าตัวเองเป็นด็อกเตอร์ฮันชิโร่และคิดว่าด็อกเตอร์ฮันชิโร่เป็นอาโอะ มันจึงเข้าไปทำร้ายร่างกายด็อกเตอร์ฮันชิโร่จนตายเพราะคิดว่าตนถูกอาโอะแย่งคนรักไป สิ่งนี้แสดงออกว่าอาโอะละเมิดกฎข้อที่หนึ่ง ทำร้ายร่างกายมนุษย์จนถึงแก่ความตาย

หลังฆ่าด็อกเตอร์ฮันชิโร่แล้ว อาโอะได้สติกลับคืนมา มันเริ่มรู้สึกกลัวตาย กลัวโดนตำรวจจับไปทำลาย อาโอะจึงหลบหนีการจับกุมและติดต่อทนายความยื่นขอเพื่อขอความช่วยเหลือ สิ่งนี้แสดงออกว่าอาโอะละเมิดกฎข้อที่สาม ปกป้องตัวเองโดยไม่คำนึงถึงสวัสดิภาพของมนุษย์

เป็นอันว่า อาโอะละเมิดกฎทุกข้อของอาซิมอฟ

เมื่อไม่ใช้หุ่นยนต์ทาส อาโอะก็กลายเป็นหุ่นยนต์กบฏที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของมนุษย์

4. ภาวะวิตกจริตของมนุษย์

“The robot is the dramatisation of the alterity of the machine,
the paranoid sense of the inorganic come to life.”

(Roberts, 2000, p. 161)

หุ่นยนต์ โดยเฉพาะแอนดรอยด์ เป็นเครื่องจักรที่เลียนแบบมนุษย์ กระนั้น มันก็ยังไม่ใช่มนุษย์ การกระทำของหุ่นยนต์จึงมีทั้งลักษณะที่มนุษย์คุ้นเคยและรู้สึกแปลกปลอม ความแปลกปลอมที่แฝงอยู่สร้างความหวาดระแวง ไม่ไว้วางใจในหุ่นยนต์ และตั้งคำถามถึงตัวตนและความสามารถของหุ่นยนต์ว่าสามารถเลียนแบบและทดแทน

มนุษย์ได้จริงหรือไม่ ในตัวบท คณะกรรมการผู้ดูแลเรื่องปัญญาประดิษฐ์ สังเกตศาลฎีกา จำนวน 9 คน ปรัชษาหารือกันด้วยความวิตกกังวลเกี่ยวกับคดีของอาโอะเพราะรู้ว่าพวกตนไม่สามารถแทรกแซงการทำงานของผู้พิพากษาเอไอได้และรู้ว่าคำตัดสินคดีนี้มีผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษยชาติ

“ลักษณะเฉพาะของผู้พิพากษาเอไอที่เรารู้จักกันนั้นอาจ โหม่เอียงไปยังความคิดเห็นที่อิงเหตุผลจนเกินไป ก็อย่างที่คุณพิพากษาเอไอพูดนั้นแหละว่า ‘ถ้าตีความรัฐธรรมนูญและกฎหมายจะได้ข้อสรุปเช่นนี้’ แต่ในคดีนี้มีประเด็นที่ละเอียดอ่อนต่าง ๆ ที่ต้องพิจารณาโดยรอบคอบ และผมยังไม่แน่ใจว่าผู้พิพากษาเอไอจะคำนึงถึงเรื่องนี้หรือไม่ แน่ใจว่าพวกเราพยายามนำต้นแบบการตัดสินใจของผู้พิพากษาที่เป็นมนุษย์ไปใช้กับผู้พิพากษาที่เป็นเอไออย่างประณีตที่สุด แต่ก็ไม่อาจมั่นใจได้ว่าการออกแบบดังกล่าวจะทำให้เกิดผลลัพธ์แบบใดในคดีนี้”

(โซคังฮี, 2566, น. 172)

จากบทตัดตอน ผู้อ่านสามารถสรุปได้ว่าคณะกรรมการผู้ดูแลเรื่องปัญญาประดิษฐ์ สังเกตศาลฎีกาให้ความสำคัญกับประเด็นการเมืองเรื่องความมั่นคงของมนุษย์มากกว่าความถูกต้องยุติธรรมตามเหตุผลและหลักฐาน เมื่อไม่สามารถควบคุมผลพิจารณาคดีให้มนุษย์เป็นฝ่ายชนะคดีอย่างแน่นอนได้ พวกเขาจึงกระวนกระวายใจและพยายามหาทางรับมือเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้พิพากษาเอไอไม่ได้ทำงานผิดพลาดแต่อย่างใด ตรงกันข้าม มันทำงานที่เที่ยงตรงมากเกินไป มากจนอาจทำให้มนุษย์สูญเสียผลประโยชน์ที่เคยมี เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกเขาจึงกล่าวโทษผู้พิพากษาเอไอว่ายังไม่เป็นมนุษย์มากเพียงพอ ยังมีข้อจำกัดด้านการรับรู้ประเด็นอ่อนไหวเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์

สรุปแล้ว ศาลยังคงมีหน้าที่พิจารณาข้อพิพาทว่าอะไรถูกอะไรผิดหรือไม่ ศาลต้องพิจารณาตามเหตุผลหรือตามความเหมาะสม อะไรคือความเหมาะสม ทำไมเมื่อมนุษย์ได้ประโยชน์จึงถือว่าเหมาะสม สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าศาลมนุษย์ยังคงมีทัศนะต่อ

หุ่นยนต์ในรูปแบบเดิมเพียงรูปแบบเดียว โดยมองว่าหุ่นยนต์ไม่มีความคิดและสำนึกเป็นของตนเอง เนื้อหาของกฎหมายไม่ได้ปรับเปลี่ยนพัฒนาให้เท่าทันวิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สร้างแอนดรอยด์เลียนแบบใกล้เคียงมนุษย์มากกว่าในอดีต เมื่อสถานะและความสามารถของหุ่นยนต์เอไอพัฒนาเกินหน้ากฎหมาย ผู้พิพากษามนุษย์จึงอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกเช่นนี้

5. ศาลมนุษย์กับจริยศาสตร์ (ไม่) พันมมนุษย์

หลังจากทราบเรื่องราวทั้งหมดแล้ว ผู้อ่านบางท่านอาจจำได้ว่าในแวดวงวรรณกรรมอเมริกัน มีนวนิยายชื่อดังที่มีโครงเรื่องและตัวละครหลักคล้ายคลึงกันอยู่คือเรื่อง *To Kill a Mockingbird* (ตีพิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. 1960) (ฉบับแปลไทยใช้ชื่อว่า *ผู้บริสุทธิ์* และ *ฆ่าม็อกกิงเบิร์ด*) เล่าถึงตัวละครเอกชายผิวขาวที่เป็นทนายความให้แก่ชายผิวดำคนหนึ่งซึ่งโดนกล่าวหาว่าไปข่มขืนผู้หญิงผิวขาว แม้จะไม่สามารถหาพยานและหลักฐานที่น่าเชื่อถือเพื่อเอาผิดได้ แต่ในตอนท้าย ตำรวจได้จับกุมคนผิวดำคนนี้และยิงเขาเสียชีวิตระหว่างหลบหนีในเวลาต่อมา ส่วนเรื่อง *คำให้การของอาโอะ* ตัวละครเอกมนุษย์ชาวเกาหลีเป็นทนายความให้แก่หุ่นยนต์แอนดรอยด์ซึ่งได้สังหารมนุษย์อันมีสาเหตุมาจากความหึงหวงในตัวมนุษย์ผู้หญิง แม้จะพยายามเรียกร้องสิทธิของสิ่งที่มีลักษณะเทียบเคียงมนุษย์ แต่ท้ายที่สุดตำรวจได้จับกุมตัวแอนดรอยด์ ดึงเครื่องกำเนิดจิตสำนึกออก และส่งตัวไปทำลาย

ตัวละครเอกของทั้งสองเรื่องเป็นทนายความผู้ชาย (แอตติคัสและยุนพโย) ที่รับว่าความให้แก่ผู้ต้องหาคดีชั่วระหว่างบุคคลที่มีสถานะทางสังคมแตกต่างกัน (ระหว่างชายผิวดำกับหญิงผิวขาวและระหว่างแอนดรอยด์กับมนุษย์ผู้หญิง) ผู้ต้องหาของทั้งสองเรื่องเป็นคนชายขอบของสังคม (คนดำในสังคมคนขาวและแอนดรอยด์ในสังคมมนุษย์)

โซควงฮี ผู้แต่ง น่าจะได้รับแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งจากเรื่อง *To Kill a Mockingbird* มาใช้ในการเขียนนวนิยายเพื่อสำรวจประเด็นจริยศาสตร์พันมมนุษย์ (posthuman ethics) ที่มักถกเถียงว่ามนุษย์แตกต่างจากสัตว์ หุ่นยนต์ และสิ่งรอบตัว

อย่างไร สิ่งอื่นที่มีจิตสำนึกใกล้เคียงมนุษย์ เช่น สัตว์และหุ่นยนต์ที่ติดตั้งเครื่องกำเนิดจิตสำนึก มีสถานะใกล้เคียงหรือเทียบเท่ามนุษย์มากน้อยเพียงใด มนุษย์มีความชอบธรรมมากน้อยเพียงใดในการวางตนเองเป็นศูนย์กลางควบคุมจัดการสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตรอบตัว ทนายความยูนโหยเห็นอกเห็นใจอาโอะแบบเดียวกับที่ทนายความแอตคิตส์เข้าใจและสงสารทอม โรบินสัน (“it’s a sin to kill a mockingbird.” Lee, 2010, p. 99) มือกิ้งเบิร์ดสามารถเลียนแบบเสียงร้องของนกสายพันธุ์อื่นได้ฉับใจ แอนดรอยด์ก็สามารถเลียนแบบมนุษย์ได้ฉับนั้น สารหลักของเรื่องคือมนุษย์ไม่ควรวางตนอยู่เหนือทุกสิ่ง สิ่งอื่นรอบตัวก็มีอารมณ์ความรู้สึกและความชอบธรรมในการดำรงอยู่ตามวิถีของตนเอง ทนายความยูนโหยจึงมีท่าทีสนับสนุนกลุ่มแอนดรอยด์และสัตว์หลบหนีที่บริเวณแปซิฟิกใต้ แต่ไม่ว่าทนายความยูนโหยจะเรียกร้องให้สังคมมนุษย์ทบทวนสิทธิของหุ่นยนต์และใคร่ครวญในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับหุ่นยนต์เพียงใด สุดท้ายสังคมมนุษย์ส่วนใหญ่ก็ยังคงหมกมุ่นอยู่กับผลประโยชน์ตัวเองเท่านั้น การเรียกร้องสิทธิให้แก่หุ่นยนต์ในศาลที่จัดตั้งขึ้นสำหรับมนุษย์ (ตั้งชื่อเรื่องต้นฉบับ “ศาลมนุษย์”) จึงยังคงไม่เกิดผลเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมเพราะมนุษย์ส่วนใหญ่ไม่สนใจรับฟังตั้งแต่แรกแล้ว

เมื่อมนุษย์ไม่สามารถเอาชนะอาโอะในเรื่องสิทธิปกป้องตัวเองทางกฎหมายในฐานะสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเทียบเคียงมนุษย์ได้ มนุษย์จึงใช้เล่ห์เหลี่ยมเอาผิดอาโอะในเรื่องการติดตั้งเครื่องกำเนิดจิตสำนึกเถื่อนแทน เมื่อไม่มีเครื่องกำเนิดจิตสำนึก อาโอะก็ไม่มีลักษณะเทียบเคียงมนุษย์ กลับไปเป็นหุ่นยนต์ธรรมดา ไม่มีความคิดอ่านและความรู้สึกแบบมนุษย์อีกต่อไป

6. ภาพฝันของเกาหลีในอนาคต

ระหว่างอ่านตัวบทเรื่องนี้ ผู้อ่านจะเกิดคำถามตลอดเวลาว่าสิ่งต่าง ๆ ภายในเรื่องแสดงความเป็นเกาหลีอย่างไร ผู้อ่านทราบเพียงว่าทนายความยูนโหยเป็นคนเกาหลี อาศัยอยู่ที่กรุงโซล ส่วนรายละเอียดอื่น เช่น ตัวละครแวดล้อม เหตุการณ์ความขัดแย้ง และองค์ประกอบอื่น แทบไม่มีอะไรบ่งชี้ความเป็นเกาหลีเลย ตรงกันข้าม ผู้อ่าน

ทราบว่าเป็นภาษาญี่ปุ่น ตોકเตอร์ฮันชิโรก็น่าจะเป็นคนญี่ปุ่น นักวิทยาศาสตร์
อันนา จ้าว ผู้พิสูจน์การมีอยู่ของจิตสำนึกของหุ่นยนต์ เป็นคนอังกฤษเชื้อสายจีน ในช่วง
เวลานั้น ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับหุ่นยนต์มีอยู่ทั่วไป กรณีของอาโอะโดดเดนเพียง
เพราะฝ่ายหุ่นยนต์ไม่โดนฆ่าตัดตอนก่อนและยังได้เข้าไปเรียกร้องสิทธิในกระบวนการ
ยุติธรรมของมนุษย์ด้วย ตัวบทแสดงความเป็นเกาหลีออกมาผ่านสถานที่ที่เกิดเหตุขึ้นหลัง
และตัวละครหลักเท่านั้น

ตัวบทนำเสนอกรุงโซลเป็นดินแดนแห่งเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและหุ่นยนต์
ผู้คนทำงานผ่านระบบออนไลน์ มีหุ่นยนต์เอไอคอยช่วยเหลือ ผู้แต่งจินตนาการถึง
การเมืองระหว่างประเทศในอนาคตว่าเกาหลีใต้ ญี่ปุ่น และไต้หวัน จะร่วมมือกันก่อตั้ง
สมาพันธ์รัฐใหม่เพื่อต่อต้านจีนและเกาหลีเหนือ มีการทำวิจัยร่วมกัน กระนั้น ประเด็น
ทางการเมืองสิ้นสุดลงเพียงเท่านี้ ผู้แต่งหันไปให้รายละเอียดเกี่ยวกับความก้าวล้ำทาง
เทคโนโลยีและความขัดแย้งระหว่างหุ่นยนต์กับมนุษย์มากกว่า กรุงโซลจึงเป็นพื้นที่
สำหรับผู้คนนานาชาติ (ตોકเตอร์ฮันชิโรและทนายความยูนพโยอยู่ในสังคมเดียวกัน)
เป็นสังคมอุดมความรู้สมัยใหม่ (ห้องวิจัยภาษาประดิษฐ์ของเอไอและกฎหมายว่าด้วย
หุ่นยนต์) และเทคโนโลยีล้ำยุค (การมีอยู่ของโรงงานแอนดรอยด์โคลนนิ่งอเนกประสงค์
และการใช้ผู้พิพากษาเอไอในศาลชั้นต้น)

ยูนพโยเป็นภาพแทนของมนุษย์ในอุดมคติที่มีจริยธรรม เห็นอกเห็นใจเพื่อน
ร่วมสังคม เป็นที่พึงของคนชายขอบ ดังเห็นได้จากการทำงานอาโอะโดดต่อขอความช่วยเหลือ
เป็นพระเอกของเรื่องที่เฉลียวฉลาด มีไหวพริบ และกล้าหาญที่จะคัดค้านสังคมเพื่อ
ปกป้องคนส่วนน้อย

ตัวบทจึงนำเสนอกรุงโซลและคนเกาหลีในคริสต์ศตวรรษที่ 22 ในลักษณะภาพ
ฝัน (utopia) การจงใจให้หุ่นยนต์มีชื่อเป็นภาษาญี่ปุ่นและเจ้าของหุ่นยนต์เป็นคนญี่ปุ่น
ในนัยหนึ่ง เป็นการยกย่องให้เกียรติประเทศญี่ปุ่นว่าเป็นเจ้าแห่งเทคโนโลยี แต่อีกมุม
หนึ่งก็ตีความได้ว่า นวนิยายต้องการเสนอความขัดแย้งเชิงคู่สวาระหว่างมนุษย์กับ
หุ่นยนต์ การกำหนดให้ตัวละครเกาหลีและสังคมเกาหลีเป็นเพียงพยานต่อเหตุการณ์ที่
เกิดขึ้น ไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักของประเด็นเปราะบางทางศีลธรรม เอื้อ
ประโยชน์ให้ชาติเกาหลีไม่ตกอยู่ในสถานะสุ่มเสี่ยงเสื่อมเสียชื่อเสียง ยิ่งไปกว่านั้น การ
สร้างตัวละครทนายความเกาหลียังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศและขับเน้น

ความสูงส่งของจริยธรรมเพิ่มเข้าไปด้วย เกาหลีจึงได้ประโยชน์ทั้งจากการปรากฏตัวและไม่ปรากฏตัวในเรื่องนี้

7. สรุป

คำให้การของฮาโอะ เป็นนวนิยายแนววิทยาศาสตร์ที่น่าเสนอสังคมเกาหลีในอนาคต หุ่นยนต์มีบทบาทในชีวิตมนุษย์มากขึ้นทั้งในการทำงานและในชีวิตส่วนตัว แม้วิทยาการหุ่นยนต์จะพัฒนาไปมากจนเกิดแอนดรอยด์โคลนนิ่งที่มีจิตสำนึกซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงมนุษย์ขึ้น แต่สังคมมนุษย์ส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติต่อหุ่นยนต์ในฐานะผู้รับใช้ที่ไม่มีความคิดและไม่มีจิตสำนึก การเรียกร้องสิทธิของแอนดรอยด์โคลนนิ่งที่มีจิตสำนึกในชั้นศาลจึงสะท้อนความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนระหว่างมนุษย์และหุ่นยนต์ และกระตุ้นให้สังคมพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ให้รอบด้านมากขึ้น ไม่ยึดติดกับมุมมองมนุษย์เพียงอย่างเดียว

รายการอ้างอิง

โซควังฮี. (2566). *คำให้การของฮาโอะ*. แปลโดย แซฮึน. กรุงเทพฯ: Glow.

Asiimov, I. (1942). *Runaround*. Accessed July 28, 2023 from <https://wjccschools.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/01/Runaround-by-Isaac-Asiimov.pdf>

Lee, H. (2010). *To Kill a Mockingbird*. London: Arrow Books.

Roberts, A. (2000). *Science Fiction*. Oxon: Routledge.

Received: October 10, 2023

Revised: November 9, 2023

Accepted: December 16, 2023

ข้อแนะนำในการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษา

1. การจัดเตรียมต้นฉบับ

บทความที่จะเสนอตีพิมพ์ในวารสารภาษาและวัฒนธรรมเกาหลีศึกษาต้องเป็นบทความวิจัย (research article) บทความวิชาการที่ไม่ใช่งานวิจัย (non-research academic article) บทความปริทรรศน์ (review article) หรือบทวิจารณ์หนังสือ (book review) ซึ่งเขียนเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาเกาหลี เนื้อหาของบทความต้องเกี่ยวข้องกับภาษา วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเกาหลี

บทความต้องเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ หรือภาษาเกาหลี หากผู้เขียนบทความไม่ใช่เจ้าของภาษาบทความต้องได้รับการตรวจทานและแก้ไขภาษาจากผู้อ่านที่เป็นเจ้าของภาษา ก่อนส่งมายังกองบรรณาธิการ ความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4

บทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ต้องระบุข้อมูล ชื่อบทความ บทคัดย่อ คำสำคัญ อย่างน้อย 3 คำ ชื่อผู้เขียน และหน่วยงานต้นสังกัด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การอ้างอิงในบทความต้องทำตามระบบ APA อย่างเคร่งครัด

2. การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

กรณีที่ผู้เขียนต้องระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อเรื่องให้ใช้วิธีการอ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่อง แบบนาม-ปี (author-date in-text citation) โดยระบุ ชื่อผู้แต่ง ปีพิมพ์ของเอกสารและเลขหน้าของเอกสารที่อ้าง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น หากผู้เขียนผลงานที่อ้างอิงเป็นชาวต่างประเทศให้ระบุเฉพาะนามสกุล เช่น

วิเชียร อินทะสี (2561, น. 45) กล่าวไว้ว่า... หรือ
Said (1978, p. 15) มีข้อเสนอทางวิชาการในประเด็นนี้ว่า...

ทั้งนี้ให้มีการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม (reference citation) ในรูปแบบของเอกสารอ้างอิง (References) โดยจัดเรียงรายการเอกสารตามลำดับอักษร และแสดงรายการอ้างอิงภาษาไทยก่อนรายการอ้างอิงภาษาอังกฤษ และภาษาเกาหลี โดยมีตัวอย่างการเขียนรายการเอกสารอ้างอิง ดังนี้

2.1 หนังสือ

บุญเรียง ขจรศิลป์. (2539). *วิธีวิจัย ทางการศึกษา Educational Research Methodology*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
Kotler Philip, & Gary Armstrong. (2003). *Principles of Marketing*. 9th Ed. Boston: McGraw-Hill.

2.2 หนังสือแปล

คิโยซากิ, โรเบิร์ตที. (2545). *พ่อรวยสอนลูก 5: โรงเรียนสอนธุรกิจ* (พิบูลย์ ดิษฐ์อุดม, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
Laplace, P. S. (1951). *A philosophical essay on probabilities* (F. W. Truscott, & F. L. Emory, Trans.). New York, NY: Dover.

2.3 บทความในหนังสือ

จันทิมา เอี่ยมมานนท์. (2549). ปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาษา วาทกรรม และอัตลักษณ์ของ

ผู้ติดตาม/ผู้ป่วยเอ็ดส์: การศึกษาเชิงปฏิสัมพันธ์วิเคราะห์. ใน กฤษดาพรรณ หงส์
ลดาอมร และ จันทิมา เอี่ยมมานนท์ (บ.ก.), *มองสังคมผ่านวาทกรรม* (น. 49-
76). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Fairclough, N. (1997). Technologisation of discourse. In C. R. Caldas-Coulthard
& M. Coulthard (Eds.), *Texts and practices: Readings in critical discourse
analysis* (pp. 71-83). London: Routledge.

2.4 บทความในวารสาร

อารีย์วรรณ สุทธิพงศ์พันธ์, พ.ท.หญิง. (2561). การบริหารวิชาการโรงเรียนนายร้อยพระ
จุลจอมเกล้าตามแนวคิดคุณลักษณะความเป็นผู้นำทางทหารและความมั่นคง
ของชาติในศตวรรษที่ 21. *สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ*, 9(2), 49-62.

Doran, Kirk. (1996). Unified Disparity: Theory and Practice of Union
Listing. *Computer in Libraries*, 16(1), 39-42.

2.5 บทความในหนังสือพิมพ์

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*,
น. 13.

Di Rado, A. (1995, March 15). Trekking through college: Classes
explore modern society using the world of Star trek. *Los Angeles
Times*, p. A3.

2.6 วิทยานิพนธ์

दन्यत्कर्तुः गोविन्दुल. (2543). *ความต้องการและลักษณะการใช้สารนิเทศของนักศึกษาในสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Patamaporn Yenbamrung. (1992). *The Emerging Electeronic Univesrity: A Study of Student Cost-Effectiveness*. Dissertation, Ph.D. Library and Information Science, The University of Texas at Austin.

2.7 ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักนโยบายและแผนการศึกษา. (2551). *กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559)*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2563, จาก <https://dl.parliament.go.th/handle/lirt/523659>

Barnard, John Phillip. (2000). *A Study of Internet and Library Use in an Academic Setting*. Arizona: Arizona State University. Retrieved October 12, 2008, from <https://proquest.umi.com/pqdweb?did=731829191&sid=2&Fmt=2&clientId=83700&RQT=309&VName=PQD>

3. ตัวอักษรและรูปแบบการพิมพ์

3.1 ระยะขอบ

การตั้งระยะกระดาษ ให้ตั้ง ดังนี้

หน้ากระดาษขนาด A5

ด้านบน	0.59 นิ้ว	ด้านล่าง	0.59 นิ้ว
ด้านซ้าย	0.59 นิ้ว	ด้านขวา	0.59 นิ้ว

3.2 รูปแบบและขนาดตัวอักษร

3.2.1 ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ส่วนของบทความ	การจัดชิดขอบ	ลักษณะตัวอักษร	แบบอักษร	ขนาดอักษร (พอยต์)
ชื่อบทความ	กลางหน้ากระดาษ	ตัวหนา	Browallia New	18
หัวข้อ	ชิดซ้าย	ตัวหนา	Browallia New	16
เนื้อความ	จัดพอดีหน้า	ปกติ	Browallia New	14
การเน้นความ	-	ตัวเอียง	Browallia New	14
การอ้างอิง	จัดพอดีหน้า	ปกติ	Browallia New	12

3.2.2 ภาษาเกาหลี

ส่วนของบทความ	การจัดชิดขอบ	ลักษณะตัวอักษร	แบบอักษร	ขนาดอักษร (พอยต์)
ชื่อบทความ	กลางหน้ากระดาษ	ตัวหนา	Batang	12
หัวข้อ	ชิดซ้าย	ตัวหนา	Batang	10

ส่วนของบทความ	การจัดชิดขอบ	ลักษณะตัวอักษร	แบบอักษร	ขนาดอักษร (พอยต์)
เนื้อความ	จัดพอดีหน้า	ปกติ	Batang	9
การเน้นความ	-	ตัวเอียง	Batang	9
การอ้างอิง	จัดพอดีหน้า	ปกติ	Batang	7

3.3 การนำเสนอข้อมูลด้วยตาราง (table)

ข้อความในตารางใช้รูปแบบอักษร Browallia New ขนาด 14 พอยต์ หรือสามารถปรับขนาดตัวอักษรให้เหมาะสมกับข้อมูล ใส่เลขลำดับตารางและชื่อตารางไว้ด้านบนตาราง และจัดระยะชิดซ้าย โดยจัดรูปแบบอักษร ดังนี้ เลขลำดับตารางใช้อักษรตัวปกติและชื่อตารางใช้อักษรตัวเอียง (italic)

3.4 การนำเสนอข้อมูลด้วยรูปภาพ (figure) ได้แก่ กราฟ (graph) แผนผัง/ผังภูมิ (chart) แผนที่ (map) ภาพวาด (drawing) ภาพถ่าย/รูปภาพ (photograph/picture)

ระบุหมายเลขรูปภาพและชื่อรูปภาพไว้ใต้รูปภาพ โดยใช้รูปแบบอักษร Browallia New ขนาด 14 และจัดระยะแบบกลางหน้ารูปภาพหรือกลางรูปภาพ โดยจัดรูปแบบอักษร ดังนี้ เลขลำดับภาพใช้ตัวอักษรตัวเอียง (italic) และชื่อภาพใช้อักษรตัวปกติ

4. การแบ่งหัวข้อในบทความ

ต้นฉบับบทความควรแบ่งหัวข้อหลักเป็นสัดส่วนและกำกับหัวข้อหลักและหัวข้อย่อยด้วยระบบตัวเลข โดยจัดรูปแบบให้เป็นไปตามรูปแบบ ดังนี้

1. หัวข้อลำดับที่ 1

หัวข้อลำดับที่ 1 พิมพ์ด้วยอักษรตัวหนา (bold) ขนาด 16 พอยต์ จัดชิดซ้าย เว้นบรรทัดด้านบนสองบรรทัดและเว้นบรรทัดด้านล่างหนึ่งบรรทัด

1.1 หัวข้อลำดับที่ 1.1

หัวข้อลำดับที่ 1.1 พิมพ์ด้วยอักษรตัวหนา (bold) ขนาด 14 พอยต์ จัดชิดซ้าย เว้นบรรทัด ด้านบนสองบรรทัดและเว้นบรรทัดด้านล่างหนึ่งบรรทัด

1.1.1 หัวข้อลำดับที่ 1.1.1

หัวข้อลำดับที่ 1.1.1 พิมพ์ด้วยอักษรตัวปกติ ขนาด 14 พอยต์ จัดชิดซ้าย เว้นบรรทัด ด้านบนหนึ่งบรรทัด และบรรทัดด้านล่างตามด้วยเนื้อความทันที

5. การส่งต้นฉบับ

ผู้สนใจสามารถส่งบทความผ่านระบบได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php /klcj/index>

ภายหลังจากรับการพิจารณาในขั้นต้นจากกองบรรณาธิการวารสารฯ แล้ว ผู้เสนอตีพิมพ์บทความวิจัย บทความวิชาการหรือบทความทวิการณ์หนังสือ ต้องชำระค่าธรรมเนียมวารสารดังนี้

บทความภาษาไทย 3,000 บาทต่อบทความ

บทความภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษหรือภาษาเกาหลี) 4,000 บาทต่อบทความ
บทวิจารณ์หนังสือ 3,000 บาทต่อบทความ